
1
6
43

CÆLUM
Orientis
Cœpio
Servo
NON EXPRIMOR
Pergo
Perficio
Curis
TH. BANGI
D. et Pr. Hauni,
ensis investigatum
Hauniæ
1657.
H.A.Greÿs, sculp.
Finio.
Restauro

עַם הַקֶּדֶם

CÆLUM
ORIENTIS ET
PRISCI MUNDI
TRIADE

Exercitationum Literariarum
Repræsentatum,
CURISQVE
THOMÆ BANGI D. ET. PR.
Regii Hauniensis investigatum.
Cum
S. R. M. FRIDERICI III
Speciali Privilegio.

HAUNIÆ
Typis PETRI MORSINGI, Reg. & Acad. Typogr.
Sumptibus vero PETRI HAUBOLDI Bibliop.
M. DC. LVII.

PSALM. XL, V. VIII:

הִנֵּה־בָאתִי בִּמְגִלַּת־סֵפֶר כָּתוּב עָלָי׃

Ecce veni: in volumine Libri ſcriptum eſt de me.

ESA. VIII, V. I:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי קַח־לְךָ גִּלָּיוֹן גָּדוֹל וּכְתֹב עָלָיו בְּחֶרֶט אֱנוֹשׁ

Et dixit Jehovah ad me: Tolle tibi volumen grande, & ſcribe in eo ſtylô hominis.

PHIL. III, V. I:

Τὸ λοιπὸν, ἀδελφόι μου, χαίρετε ἐν κυρίῳ. τὰ αὐτὰ ΓΡΑΦΕΙΝ ὑμῖν ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρὸν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές.

A ET Ω

PRINCIPIO. ET. FINI. | Apoc. 1, 8. 1, 11. 21, 6. 22, 13. Apoc. 1, 8.

JESU. CHRO.

JUSTITIÆ. NOSTRÆ. | Jer. 23, 6.

JEHOVAH.

QVI. EST. QVI. ERAT. ET. QVI. VENTURUS. EST. | Apoc. 1, 4, 8. 4, 8. 11, 7.

SCHILOH. | Gen. 49, 10

JESU. CHRISTO.

FILIO. DEI. UNIGENÆ. | Joh. 3, 16.

REGI. REGUM. ET. DNO. DNANTIUM. | Apoc. 17, 14 19, 18

PANTOCRATORI. | Apoc. 1, 8.

LEONI. DE. TRIBU. JUDA.

RADICI. DAVIDIS. ITA. VINCENTI. UT. APERIAT. LIBRUM. SEPTEM. SIGILLIS. OBSIGNATUM. | Apoc. 5, 5, 1.

DNO. AC. DEO. NOSTRO.

JESU. CHRISTO.

DEDICATIO.

Col. 1, 14. Hebr. 1, 3.

IMAGINI. INVISIBILIS. DEI. ET. SPLENDORI. GLORIÆ. EJUS. ET. CHARACTERI. HYPOSTASIS. EJUS.

Num. 24, 17

STELLÆ. JACOB.

Luc. 1, 28.

ORIENTI. EX. ALTO.

JESU. CHRISTO.

1 Joh. 1, 1.

VERBO. VITÆ.

1 Joh. 5, 20.

VERO. DEO. ET. VITÆ. ÆTERNÆ.

Gen. 48, 16

HAGGOELI.

DO. DICO. DEDICO.

PRIMA. HÆC. ANTEDILUVINARUM. LITERARUM. ORSA.

Col. 1, 17.

TENUIA. QVIDEM. ET. INDIGNA.

TANTO. RERUM. CUNCTARUM. STATORE.

TUA. TANTUM. JESU. CHRISTE. GRATIA. ACCEPTA.

ETENIM.

IN. TE.

JESU. CHRISTO.

2 Tim. 1, 9.

GRATIA. NOBIS. DATA. EST. ANTE. TEMPORA. SÆCULARIA.

IN.

IV

DEDICATIO.
IN. TE.
CHRISTO. JESU.
DILECTO.
CARITAS. DEI. A. NOBIS. SEPARARI. NEQVIT. Rom. 8, 39.
IN. TE.
SERVATORE. Eph. 1, 7.
JESU. CHRISTO.
GRATIFICATUS. EST. DEUS. NOBIS. REDEMPTIONEM. PER. SANGVINEM. EJUS. Eph. 1, 6, 7.
IN. TE.
JESU. CRHISTO.
ELEGIT. NOS. DEUS. ANTE. JACTA. FUNDAMENTA. MUNDI. Eph. 1, 4.
IN. TE.
JESU. CHRISTO.
QVÆ. IN. COELIS. ET. QVÆ. IN. TERRIS. OMNIA. CREATA. SUNT. ET. CONSISTUNT. Col. 3, 15.
IN. TE.
JESU. CHRISTO.
PLACUIT. OMNEM. PLENITUDINEM. DEITATIS. CORPORALITER. HABITARE. Col. 2, 9.
IN. TE.
JESU. CHRISTO.
OMNIUM. IN. COELIS. ET. IN. TERRA. FACTA. ANACEPHALÆOSIS. Eph. 1, 10.

IN.

DEDICATIO.

IN. TE.

JESU. CHRISTO.

2 Cor. 5, 19. DEUS. RECONCILIABAT. SIBI. MUNDUM.

IN. TE.

JESU. CHRISTO.

Col. 2, 3. OMNES. THESAURI. SAPIENTIÆ. ET. NOTITIÆ. ABSCONDITI.

IN. TE.

JESU. CHRISTO.

Hebr. 1, 1. LOQVUTUS. EST. NOBIS. DEUS.

IN. TE.

JESU. CHRISTO.

Joh. 1, 4. VITA. NOBIS. QVÆ. LUX. EST.

IN. TE.

JESU. CHRISTO.

DOMINO.

Eph. 5, 6. LUX. SUMUS.

IN. TE.

CHRISTO. JESU.

1 Petr. 5, 10. VOCAT. NOS. DEUS. AD. ÆTERNAM. SUAM. GLORIAM.

TIBI.

JESU. CHRISTO.

SEDENTI. SUPER. THRONO.

Apoc. 5, 12, 13. 7, 12. BENEDICTIO. ET. GLORIA. ET. SAPIENTIA. ET. GRATIARUM. ACTIO. ET. HONOR. ET VIRTUS. ET. FORTITUDO. DEO. NOSTRO.

Apoc. 19, 4. IN. SÆCULA. SÆCULORUM. AMEN.

ALLELUJA.

L. S.

VOtis complurium eruditorum, qvibus noſtrâs ac exterum ſolũ inclareſcit, diu abalienata a proprii ingenI fœtu φιλοσοεργία *tandem ceſſit.*

Modò editus in lucem, tuo conſpectui, Benigne noſtrorum conatuum Interpres, *tergeminus primâ vice ſiſtitur. Faſciis argumenti involvitur, qvod temporum*

vetustate pæne obsolevit. Tantò igitur faciliore dignus favore, quantò antiquiore & augustiore stirpe oriundus.

PARENS *ejus* REGUM *primus,* PROPHETA ET SACERDOS *primus.*

CONSERVATOR *verò ejusdem facilè princeps ac primus,* δίχρονος *antediluviani & postdiluviani mundi incola.*

COMES *a latere jam adultiori dilectus Deo Mundi hæres.*

PERFECTOR, *Nomothetarum Caput ac fidus in domo Domini minister.*

RESTAURATOR, *Jerusolymo-*

rum

rum Secundum decus atq; cœleſte ſubſidium.

APEX *ſummus florentium divinarum* LITERARUM *Malachias Prophetarum poſtremus.*

His Natalibus, his Educatoribus, his Dominis, his Patronis gloriatur aleæ variorum judiciorum jam nunc exponenda ſoboles, præſertim verò horum omnium Conditore & ſurgentis orbis Reſtitutore. Cujus cœleſti gratiæ & ſingulari virtuti qvicqvid rectum ſcitúmve oſtendit, ſe humillima devotione debere fatetur: minùs perfecta, ſua agnoſcit.

Sicu-

Sicubi verò cuipiam viſus fuerit alienior hic fœtus ab opinionibus ſummorum ingeniorum, qvorum virtutes colit, tuebitur eum jus Chriſti divinū, καιρὸς διορθώσεως καὶ νόμος τῆς ἐλευθερίας *pleniſſimus communis favoris. Cujus particulam ſi tuo conceſſu, Candide Anagnoſta, merebitur: propediem nova vetuſtorum characterum ſubſidia, divina obſtetricante gratia, orbi ſiſtentur. Valeat Philalethes Lector, & recentes hujus perantiqvæ propaginis elementariæ cunas faventiore manu volvat.*

HAUNIÆ Danorum AN. CIↃ IↃC LVII, Die Concordiæ, qvi Auctori natalis.

ἐχω

EXERCITATIO PRIMA
DE
Pliniana Literarum æternitate, primis Literarum natalibus, Libro Henochi, & Literis cœlestibus.

INcredibile dictu est, qvàm eximium lumen ac columen præstet rebus divinis & humanis rarum Literarum depositum providi Numinis munere hominibus concessum, ad immortalis Dei gloriam propagandam, ad immortalitatem mortalibus conciliandam, & admirabilem vitæ communis atqve cœlestis utilitatem promovendam.

Non satis fuit divinæ Benignitati oppidò eximium volubilis lingvæ organum gulæ pariter ac jugulo inseruisse ad internoscenda varia saporum genera, ad effingendam ac emodulandam blandam sonorum varietatem, nisi unà manum voce velut animâsset, & dextram lingvæ vicariam dexterrimo successu constituisset.

Ne itaqve grande hocce LITERARUM κειμήλιον evilescat, in primis apud viles & nihili animas, qvibus nihil sublime est, nisi qvod ambitionis, avaritiæ & voluptatis idolum humi abjecit: pro virili allaborandum erit, ut prisci ac primi LITERARUM natales, qvarum rudimentum abecedario pusionum gregi vulgò relinqvitur, excussò pulvere sitúqve, qvem veri ignara plebs affricare solet, magis magisqve enitescant. Tantò enim lætiùs efflorescet LITERARUM decus, qvantò antiqviore & illustriore stirpe enatæ adoleverint, imò multiplici varietate prope in immensum creverint. Principiò igitur disqvirendum erit,

QVÆST. I,
An æternus sit LITERARUM usus?

EXimius naturæ scrutator C. *Plinius* Historiæ naturalis lib. 7. cap. 56. ajenti sententiæ patrocinatur, *æternum* LITERARUM *usum* astruens.

 Grande

Grande certè ἄτοπον (si verba presè urseris, remotô finitæ æternitatis sipariô) a qvo abhorrent omnium eorum mentes, qvi *Deum* solum *æternum* venerantur. Id qvod *Philippus Mornæus* lib. de veritate Religionis Christianæ cap. 7. pag. 107. edit. Herborn. in Plinio ante nos notavit, citatisq; Plinii verbis hanc κρίσιν addidit: *Stupor!* inqvit Mornæus, *æternas concludit Plinius literas unde novæ convincuntur. qvod si verò constat de origine artium, legum, rerumpubl., de inventione commercii, victus,* LITERARUM *ipsarum, id est, de civilis & rusticæ, rudis & politæ vitæ initio: an malumus nos in homine, imò in humano genere æternam ignorantiam, æternas tenebras, qvàm pueritiam, qvàm auroram, qvæ tempore profecerit & invaluerit, confiteri,* &c. Eandem incudem duriùs tundit *Franciscus Sacchinus* in Protreptico cap. 3. & qvidem his verbis: *Inventorem Plinius cùm inveniret nullum, qvô non vetustior proderetur, apparere inde concludit æternum literarum usum. Neqvaqvam id ego dixerim, qvia nec mundus æternus est.* Hæc *Sacchinus*. Profanam hanc & paganam LITERARUM æternitatem Plinio tanqvam Ethnico & Atheo indulsit *Jacobus Salianus* Tom. 1. Annalium Ecclesiasticorum p. 119: *Ita*, inqvit, *licuerit dicere Mundi ortum & ejus autorem ignoranti; rectiùs dicturo, si æternam literarum scientiam apud æternum Deum fuisse dixisset, eamq; postea ipsius benignitate communicatam mortalibus.*

Licet verò hæc Pliniana assertio suapte vanitate ruat, & indigna existimetur, in qva operosiùs aut ventilanda aut refutanda qvis operam perdat: tamen nonnullorum mollis in Plinium benignitas effecit, qvâ ipsum defensum & excusatum eunt, ac si statim cum condito mundo, primisqve incolis orbis, qvem tamen Plinius *æternum* sibi imaginatus est, ortas literas putaret, ut calamum expediremus, & fictam Plinianæ hujus æternitatis larvam LITERIS detraheremus.

Nec est, qvòd qvisqvam profundùm demiretur, commentitiæ huic LITERARUM æternitati patrocinari Plinium, cùm Ethnicæ vanitati deditus mundum *æternum* sibi finxerit, imò eundem *Numen æternum* esse crediderit. Verba ejus hæc sunt lib. 2. sub initium c. 1. descripta: *Mundum & hoc qvodcunq; nomine aliô cœlum appellare libuit, cujus circumflexu teguntur cuncta, numen esse credi par est,* ÆTERNUM, *immensum, neqve genitum, neqve interiturum unqvam, hujus extera indagare, nec interest hominum, nec capit humanæ conjectura mentis. Sacer est,* ÆTERNUS, *immensus, totus in toto, imò vero ipsum totum,* &c. Qvod *Plinius* generatim de mundi æter-

æternitate modò pronunciare ausus est; id sigillatim alibi jam *Cœlestibus*, jam *Terrestribus* mundi partibus tribuit. lib. 2. c. 8. asserit *ÆTERNAM esse cœlestibus naturam intexentibus mundum, intextuq; concretis.* Eodem lib. c. 68. tradit, *ÆTERNO gelu premi omne, qvicqvid est subjectum duabus extremis utrinq; circa vertices, hunc qui septentrio vocatur, eumq; qvi adversus illi Austrinus vocatur. Perpetua caligo utrobiq;* &c. lib. 2. c. 100 asserere haut reformidat, qvòd *mare sit æternus terræ sudor.*

Porrò *Plinius* non abborruit *æternitatem* certis mundi incolis affingere. Etenim de gente Essenorum disserens lib. 5. c. 17. eam *æternam* pronunciat. *Ab occidente*, inqvit, *litora Esseni fugitant, usqveqvà nocent: gens sola & in toto orbe præter cetera mira, sine ulla fœmina, omni Venere abdicata, sine pecunia, socia palmarum. In diem ex æqvo convenarum turba renascitur, largè freqventantibus, qvos vitâ fessos ad mores eorum fortunæ fluctus agitat. Ita per sæculorum millia (incredibile dictu) gens ÆTERNA est, in qva nemo nascitur.* Idem suis verbis repetit *Solinus* cap. 35. pag. 65. edit. Salmas. *Interiora Judææ, qvæ occidentem contuentur, Esseni tenent,* &c. *Nulla ibi fœmina, Venere se penitùs abdicârunt, pecuniam nesciunt, palmis victitant: Nemo ibi nascitur, nec tamen deficit hominum multitudo,* &c. *Ita per immensum spatium sæculorum, incredibile dictu, ÆTERNA gens est cessantibus puerperiis.* Sed *Salmasius* in Plinianis Exercitationibus Solino falsitatis dicam scribit p. 616. Nec *Drusio* Comment. de tribus Sect. Jud. p. 29. verum videtur, qvod scribunt *Plinius* & *Solinus*. Utraq; igitur Plinii ac Solini æternitas vanitatis manifesta est. Nec magis certa illa æternitas, qvæ literis affingitur, qvàm qvæ Essenorum genti. Longè rectius sentit *Macrobius* lib. 2. c. 10. in Somnium Scipionis, asserens non modò Mundum aliqvando cœpisse, sed etiam *literarum usum.* Ita enim argumentatur: *Si ab initio, imò ante initium fuit mundus, ut Philosophi volunt, cur per innumerabilium seriem sæculorum non fuerat cultus, qvo nunc utimur, inventus? non literarum usus, qvo solo memoriæ fulcitur æternitas? cur deniqve multarum rerum experientia ad aliqvas gentes recente ætate pervenit? Hæc omnia videntur æternitati repugnare, dum opinari nos faciunt certo mundi principio paulatim singula qvæqve cœpisse.*

Neqve hili qvidem profecerit, qvi Judæorum fabulas heic aucupari & nundinari voluerit, ac in eorum gratiam somniare, *legem ante conditum mundum scriptam fuisse literis igneis nigris in dorso ignis candidi*: cujus commenti meminit magnus Theologus, *Martinus Chemnitius* in Examine

Concilii Trident. de ſacra Scriptura. Fœdiſſimum Judæorum commentum eſt, uti monet beatæ memoriæ ASLACUS SS. Theol. qvondam D. & Prof. in Haunienſi Danorum Academia, qvi in *Chriſtiana Phyſica* notat ad verſ. 9. c. 1. Geneſeos, qvòd Rabbini fabulentur *ſeptem* ante mundum creata, videlicet, *Paradiſum*, *Legem*, *Juſtos*, *Iſraelem*, *Solium gloriæ*, *Hieruſalem & Meſſiam*. R. Elieſer in פרקי capitulis ex Hebr. in Lat. tranſlatis a *Vorſtio*, *ſeptem* qvidem nominat, ſed *qvinqve* tantùm enumerat, ſc: *Legem*, *Gehennam*, *Paradiſum*, *Thronum gloriæ*, *Reſipiſcentiam*. Decem verò res creatas eſſe fingunt in veſpera Sabbati inter luces, ſc. *Iridem*, *Manna*, *Puteum petræ*, *Columnam nubis & ignis*, *Scripturam*, *Tabulas*, *Baculum Aharonis*, teſte *Munſtero* in Geneſ. Ejuſdem coloris eſt, qvod in Talmud fingitur, & à *Rabbi Abraham* refingitur, Librum ab Adamo ſcriptum fuiſſe de Divinitate; item Abelis qvoddam ſcriptum fuiſſe. Confer *Boiſſardum* de Divinat. in Triſmegiſto, *Ambroſii Theſei* Introductionem in Lingv. Orient. *Schikardi* Bechinath Haperuſch. Libri Rabbinici, qvi inſcribitur ספר יצירה hoc eſt, *liber Creationis*, & in doctiſſimo *Maſii* Comment. in Joſvam citatur, auctorem Adamum fuiſſe nugantur Judæi: in qvem משנה, Deuteroſin ſcripſerunt, hoc eſt, commentati ſunt *R. Abraham*, & *R. Joſeph ben* Uziel. Sed variat Synagoga in Auctore hujus libri nominatim exprimendo. Video enim, teſte *Rittangelio*, Viro Hebraicarum & Rabbinicarum literarum peritiſſimo, ab aliis hunc Librum aſcribi *Abrahamo* Patriarchæ. Solent Judæi homines ad fingendum nati libris ſuis hederam illuſtrium & Patriarchalium Nominum ſuſpendere, ut ex iis decus ac robur vanis ſcriptis accedat, licet in eis nonnunqvam plus vappæ, qvàm vini propinetur. Hæc titulorum figmenta malè feriata ſuos produnt auctores, cujus ſint ingenii ac indolis. Etenim dum qvidam eorum mentiuntur, fingunt, refingunt, non annus tantùm eſt, ſed in hujuſcemodi nugis totum vitæ tempus conſumitur. Qvare haut immeritò in Judæorum nugamenta eô nomine invectus eſt *Megalander Lutherus* in Tractatu, qvi inſcribitur: Von den Juden und jhren Lügen/ & paſſim alibi. In hos qvadrat illud *Mart.* lib. 2. Epigr. 86:

> *Turpe eſt difficiles habere nugas:*
> *Et ſtultus labor eſt ineptiarum.*

Exploſâ Plinianâ LITERARUM æternitate, & huic affini Judæorum vanitate: jam porrò inveſtigandum erit,

QVÆ-

QVÆST. II,

Qvinam sint LITERARUM *natales, & qvibus Inventoribus primam sui originem ipsæ Literæ adscribant?*

TOt sententiarum divortia mox in ipso Qvæstionis propositæ vestibulo comparent, qvot numerantur lineamenta. Qvippe tam nobile tamqve utile inventum, ut multi post conditos homines & per orbem diditos participârunt: ita dubiâ Natalium sive Inventorum multitudine veriùs onerârunt, qvàm ornârunt. Primordia Literarum, qvæ rebus humanis lucem afferunt, Literatorum variæ opiniones obscurârunt. *Johannes Matthæus Lunensis Etruscus*, cujus libellum de Rerum Inventoribus *Augustinus Justinianus Nebiensis Episcopus* edidit Parisiis 1520, *duodecim* LITERARUM Inventores numerat.

Hunc numerum *Laurentius Schraderus* duplicans, *viginti qvatuor* recenset in Monumentis Italiæ p. 196. seq. qvarum characteres ipse αὐτόπτης lustravit, & exscripsit ex octo columnis qvadratis, qvæ Romæ in illustri Vaticana Bibliotheca visuntur, reduxq; in Germaniam Helmstadii publicis typis sculpendos & cudendos curavit; an tanto ubiqve successu, qvanto conatu, judicent alii. Nam Schraderianus character tanqvam rudior & impolitior longiùs abit a LITERARUM formâ, qvæ spectatur in septuaginta Alphabetis nitidè editis Romæ 1616, a *Jacobo Bonaventura Hepburno*, & in Tabellis Alphabetariis variorum Characterum a variis gentibus usurpatorum Francofurti 1596 eleganti forma æri incisis à *Johanne Theodoro de Bry*, *& Johanne Israele de Bry*. Confer *Gab. Barium Francicanum* lib. 3. de Lingva Latina p. 214. seq. edit. Roman. 1554.

Qvod si verò omnes LITERARUM Inventores velut in numerato habere discupias, qvos *Schraderus* & *Matthæus Lunensis* annotârunt, in promptu sunt hi seqventes: *Adamus*, *Adami filii*, *Sethus*, *Sethi filii*, *Henochus*, *Chaldæi*, *Assyrii*, *Syri*, *Phœnices*, *Ægyptii*, *Æthiopes*, *Moses*, *Abraham*, *Mercurius*, *Memnon*, *Isis*, *Esdras*, *Cadmus*, *Linus Thebanus*, *Phœnix*, *Cecrops Diphyes*, *Evander*, *Nicostrata*, *Saturnus*, *Pythagoras*, *Epicharmus Siculus*, *Simonides Melicus*, *Palamedes*, *Claudius Imperator*, *Hieronymus*, *Chrysostomus*, *Ulphilas*, &c. Atqve hinc nata existimari possunt Alphabetorum varia genera, lineamenta & nomina, qvæ Hepburnus Romæ, & ante eum qvædam eorum

Theodorus & Iſrael de Bry Francofurti publicârunt, nempe, *Adamæum, Henochæum, Chaldaicum, Aſſyrium, Mercuriarum, Iſiacum,* &c. De qvorum vera antiqvitate, auctoritate & veritate qvid judicandum ſit, dicturi ſumus EXERCITATIONE Secundâ. Non rarò curioſa ingenia fingendi licentiæ plus juſtô indulgent, in primis in iis rebus, qvas à noſtris temporibus longiùs remotas umbra antiqvitatis obſcuravit, ac fingentibus fiduciam fecit. Tutum ſcilicet putatur apud credulos de ignotis impunè mentiri. Niſi itaqve validioribus rerum pedamentis ſuffulta fuerint dicta Alphabeta, credulis qvidem admirationi erunt, ſed librantibus rerum pondera non aliter æſtimabuntur, qvàm vulgò ſolent pyxides foris qvidem aureis & dodrantalibus literis inſcriptæ, intùs verò rerum vacuæ, qvum titulorum tantùm ac lineamentorum cortices viſantur, demptô nucleô, uſu & ortu verô.

Qvicqvid ſit, cum grano ſalis hæc accipienda veniunt, qvæ de LITERARUM inventoribus allata ſunt. Nam nec omnium, nec primarum LITERARUM ſinguli repertores dici merentur: ſed aliis primorum, aliis ſuccedentium Characterum, aliis certæ genti propriorum, nonnullis certorum & paucorum qvorundam Characterum inventio aſſignatur.

Ne verò variarum opinionum nebulis incurioſiùs diſcuſſis veritatis ſol obſcuretur, monet optatæ εὐταξίας & φιλαληθείας ſtudium, ut antiqvum & auguſtum LITERARUM ſtemma luſtrare, & ab ovo, qvod dicitur, accerſere allaboremus. Initium autem facturi ab eo, qvi hominum primus fuit, expendemus,

QVÆST. III,

Num Adamus primus LITERAS invenerit?

MAgni nominis Viri non pauci hic ajunt, primi hominis dignitatem atqve excellentiam admirantes & æſtimantes. *Qvem enim alium putemus Deum aut Divinum hominem*, ait *Bibliander* lib. de communi Ratione Lingvarum p. 43. *qvi literas primus invenerit? aut cui potius tribuamus illum divinum animum, ut Ciceroni & Pythagoræ viſum eſt, qvi tot vocum diſcrimina revocaret ad certas leges, qviqve elementa ſermonis humani aptis notis conſignaret,*

qvàm

qvàm illi ipsi Adamo, qvi testimonio sacræ historiæ omnibus rebus imposuit aptissima nomina, qvæ Deus qvoqve probavit? Etenim qvum vis rationis aptissima sit, eáqve se proferat, & veniat sub sensus tum verbis, tum operibus, mihi nullum apparet opus præstantius humanæ rationis, qvàm qvod notis & signis LITERARUM *sermonem, qvo foras se profert, etiam seipsam depingit ac deponit in librorum velut arcas conservandam, ac transponit se in alios animos, qvorum corpora tum locorum, tum etiam temporum intervallis maximis dirempta sunt. Reperitqve mens organum suæ naturæ conveniens, qvo divina & humana, corporata & corporis expertia, & ut semel dicam, qvæcunqve homo potest mente comprehendere, instrumento comprehendat, aliisqve ad percipiendum & judicandum proponat.* Hæc ille.

Suidas in voce Adam ante *Bibliandrum* consimile elogium Adamo tribuit: *Adam*, inqvit, *primus homo Dei manu formatus, & ad imaginem ac similitudinem opificis atqve Creatoris conditus, jure primus sapiens appellari potest, & ut primò conditum simulacrum & imago a Deo delineata, ut omnium Charismatum plenus.* Et mox: *Hic enim est, qvi invenit singula, & omnibus canones & regulas accuratas, ac terminos præscribens, qvos non transirent, adaptavit. Hujus sunt artes & literæ, hujus scientiæ rationales, & non astrictæ legibus rationis, hujus Prophetiæ, sacri ritus, purgationes, leges scriptæ pariter & non scriptæ, hujus deniqve sunt omnia inventa & disciplinæ & qvæcunqve ad vitam, atqve convictum utilia sunt & necessaria.* In eandem sententiam citatur ab *Hermanno Hugone* in erudito lib. de re literaria pag. 46. *Joannes Annius* initio libri primi Not. Berosi: Qvod, inqvit, *ab Adamo cœperint literæ & disciplinæ infusæ, non est ex fide tantùm, sed etiam historia gentilium & traditione Chaldæorum, qvi se Astronomiam & literas habuisse ante Alexandri Monarchiam tribus millibus & DCXXXIV, annis asserunt*, &c.

Laurent. Schraderus in Monumentis Ital. p. 197. annotat, qvod in Columna Literarum octava, qvæ in Bibliotheca Vaticana Romæ visitur, ad effigiem Adami supra ejus caput extent literæ antiqvæ, & ad ejusdem pedes inscriptio Latina legatur in hanc verborum formam: *Adam divinitus edoctus scientiarum &* LITERARUM *inventor. Angelus Roccha a Camerino* Comm. in Bibl. Vaticanam idem observavit, & his Adamiticæ scripturæ patronis suum qvoqve calculum adjecit: *Ratio*, inqvit, *ipsa persvadet Adamum Characteres aliis demonstrasse.* Qvo factum est, ut *Bonaventura Hepburnus Scotus* inter septuaginta Alphabeta Romana, etiam numeret *Adamæum*, qvod charactere & externo lineamentorum habitu a reliqvis dissidet, de qvo infrà.

Hæc

Hæc ſunt fundamenta & prima orſa, ex qvibus Adamitici Alphabeti telam texunt antiqvitatis literariæ ſcrutatores: qvæ ſi qvis preſſiùs paulò excuſſerit, & ſub incudem veritatis revocaverit; tanta ejus vis erit, qvantam vix ſuſtinebunt, vel levi, qvod dicitur, brachio tacta. Etenim *Biblian-dri* ratio petita partim e dignitate & excellentia primi hominis, partim e nominibus bruto animantium generi impoſitis, tanti momenti non eſt, ut validè aſtruere ſufficiat Adamæum Characterem. Nam ambabus, qvod dicitur, ulnis largiri poteris, primum humani generis progenitorem Adamum, ante commiſſum peccatum, & amiſſum eminentium donorum privilegium, ad tantum dignitatis, excellentiæ, & ſapientiæ faſtigium evectum fuiſſe, qvantum in hominem in his terris cadere potuit. Qvia verò Adamo non facile fuit æqvâ tanta commoda mente pati, Apoſtata factus à Deo καὶ τοῦ Θεοῦ ἀοράτου εἰκόνι, relictâ ſui ipſius tanqvam τοῦ χοϊκοῦ εἰκόνι, qvam participamus, ſemetipſum ac univerſum genus humanum a ſummo incomparabilis gloriæ, eminentiæ, ſcientiæ & perfectionis culmine velut humi præcipitavit in abjectiſſimum infamiæ, ignorantiæ & imperfectionis cœnum. Qvare non eſt, qvòd qvis felici ὀνοματοθεσίᾳ, cujus perfecta ſcientia & facultate claruit ante lapſum Adamus, imperfectiorem ἀπειρίαν καὶ εὑρετικὴν γραμμάτων δύναμιν Adami poſt lapſum metiatur. Eqvidem poſt lapſum, Dei & ſui uſqve adeo ignarus fuit Adam, ut ficulnea præſidia & umbracula qvæſiverit contra aciem divinorum oculorum, qvibus omnia ſunt τετραχηλισμένα Hebr. 4. 13. *Annon*, inqvit, *Lutherus* in Gen. cap. 3. p. 39. *extrema ſtultitia eſt, primum tentare impoſſibilia, dum conantur Deum fugere Adam & Eva, qvem non poſſunt fugere. Secundò tentare fugam tam ſtultô modô, ut inter arbores ſe tutos credant, qvos ferrei muri & montium ingentes moles non poterant ſalvare. Ad hunc modum amiſsâ ſapientiâ & intelligentiâ, pulcherrimis dotibus, ſeqvitur extrema ſtultitia.*

Neqve *Svidæ* auctoritate tanqvam infallibili ſteteris, in primis cùm *Svidas* LITERARUM inventores expreſſurus parùm ſibi conſtet, nunc *Abrahamum*, nunc *Sethum*, nunc verò *Adamum* LITERARUM auctorem declarans.

Minor longè *Annio* debetur fides, qvem nos cum *Voſſio* lib. I. artis Gram. cap. 9. p. 39. totum penè ex mendaciis & fraudibus conſutum exiſtimamus.

Columna verò *Vaticana* Adamiticos Characteres exhibens tum demùm plenam

plenam fidem merebitur, ubi eam impetraverit ab infallibili antiqvitatis teſtimonio & veritatis arbitris fallere neſciis.

Ceterùm noſtram ut adjiciamus ſymbolam, hæc habe. Qvamvis è *Moſe*, *Joſepho*, aliiſve ſcriptoribus ſpectatæ fidei exploratiùs necdum innotuerit, ab Adamo Alphabetum Schraderianum vel Hepburnæum, eodem ſervato numero, modulo, & charactere, qvem nunc repræſentat, primitùs inventum fuiſſe, ſartumq; tectum ad noſtra uſqve tempora propagatum: tamen primum humani generis progenitorem formandorum characterum prorſus rudem extitiſſe, aut nihil planè ad rem LITERARIAM felici auſpiciô inchoandam & propagandam adjumenti contuliſſe, vix dum dixeris. Nam, ut ab ultimo primùm ordiamur: qvis eſt, qvi longam transactæ vitæ uſuram, qvam Deus benignè Adamo indulſit, multijugem diutinæ experientiæ uſum intuitus affirmare auſit, Adamum novem ſæcula emenſum fuiſſe, ac nongentis triginta annis vixiſſe tanqvam otioſum rerum ſpectatorem; qvippe qvi qvondam univerſæ in terris familiæ pater fuit, Rex & Sacerdos, teſte *Lutherô* in Geneſin pag. 48. nec non OEconomiæ, Politiæ, primævæ ſapientiæ, divinæ pariter & humanæ primus auctor, ſummus moderator & myſta. Qvin potiùs piè ſentiendum eſt, qvòd Adamus animadvertens ſe admiſſo peccato amiſiſſe incomparabiles animi, ingenii, memoriæ, ſagacitatis & ſapientiæ dotes, atqve in tenebricoſum ignorantiæ, ruditatis ac oblivionis ergaſtulum fuiſſe conjectum, relictis ſibi tantùm parietinis qvibuſdam naturalis cognitionis, in id magnô molimine incubuerit, qvomodo reſiduas phyſici luminis ſcintillas jugi mentis agitatione, laborioſa ſenſuum ope & ſcrutiniô exſuſcitaret: imò neceſſitate monſtrante viam, primam artibus & doctrinis facem præluceret, prima characterum rudimenta juvandæ memoriæ causâ præformaret, qvoſdamq; literarum fœtus velut a matre etiamnum rubentes ſuperſtiti ſoboli ac poſteritati obſtetricanti lambendos daret. Nam nihil ſimul atqve natum eſt, perfectum extitit. Ætate, uſu & experientiâ opus erit, ſi qvid a bruta & lenta mortalitate proficiſcetur, qvod perfectionis notam merebitur. Verè enim qvondam cecinit Poëta *Lucretius* ſub finem libri qvinti:

Navigia, atqve agri culturas, mœnia, leges,
Arma, vias, veſtes, & cetera de genere horum

 Præmia,

Præmia, delicias qvoqve vitæ funditus omnis,
Carmina, picturas, & Dædala signa polire,
Usus & impigræ simul experientia mentis
Paullatim docuit pedetentim progredientis.

Eandem sententiam tuentur *Postellus, Sacchinus, Alstedius* & *Jacobus Boulduc Parisinus*, veluti observavimus aliqvot annis post editam hanc nostram sententiam. *Qvis*, inqvit, *Postellus* Præf. lib. de Phœnicum literis, *tam demens fuerit, ut putet homines illos sanctissimos, & eorum, qvi tantùm non mille annos in summâ rerum indagine vivebant, filios alumnos & superstites, post mille sexcentorum & qvinqvaginta annorum decursum caruisse literis, & suum aureum sæculum sine literis instituisse? Nulla planè earum rerum, qvæ vitam & exornare & beatiorem reddere solent, sive in Religione, sive moribus, sive in artibus, sive doctrinis & disciplinis sit posita, fuit sacrosancto illi Patriarchæ Noacho mundi instauratori, qvem Janum vocant, incognita.*

Franciscus Sacchinus in Protreptico edit. Diling. 1626: *Ipsa*, ait, *necessitas, ut tentaret* (Adam) *aliqvid & inchoaret, suggerere potuisset, ipsa nongentorum eoq; ampliùs annorum ætas, per qvam exercitus, eruditus, consummatus, deniq; maximus veterator effectus est, qvemvis hebetem exacuere, & qvemvis torpidum excitare debuisset. Qvid enim? an existimabimus cùm per novem sæcula in illo vere mundi, eaq; vivacitate ac fœcunditate integri sangvinis, dum gentes ubiqve populatim germinarent, jamq; proseminatas à se nationes, refertásqve natis natorum, séqve in universis & singulis non solùm tanqvam vivis imaginibus expressum, sed etiam propaginibus multiplicatum cerneret, non ipsam naturæ vim & dulcissimum erga sobolem & ingeniosissimum impetum exstimulâsse parentem, qvo cara sibi pignora, seq; illis identidem sisteret.* Et postea: *Adam igitur postqvam sagaciter vocis sonos absonos & infinitos certis terminârat modis, & sua nomina rebus imposuerat, insuper rationem adinvenisse censeri potest, qvâ fugacibus ac inaspectabilibus vocibus indumenta qvædam & vincula injiceret, per qvæ & oculis tantùm non & manibus tenerentur, miraculô sanè, qvantò magis admirere, tantò magis mirabili.* Hæc Sacchinus. *Alstedius* Chronolog. 28. Originum variarum p. 253. edit. Herbon. 1637. scribit: *Adam invenit nomina rerum fuitqve primus agricola. Gen. 2. & 3. &c. Idem invenit* Literas *Hebræorum, qvas Seth postea incîdit duabus columnis, Abraham, Moses, Esdras excoluerunt. De punctis Hebræorum idem statuendum esse censeo. Jac. Boulduc* lib. 1, cap. 1. de Eccles. ante Mosen, docet *Adamum à Deo accepisse idioma*

ma Hebræum, qvô colloqvebatur, & literas, qvibus ſcribi & legi poſſet, unde Sethi filii nepotibus duarum qvidem columnarum, in qvibus inventa ſua inſcripſerunt, erectio tribuitur à Joſepho: minimè verò Literarum aut ſcriptionis inventio. Sic ille. Confer *Joan. Stephanum Menochium* lib. 7. de Rep. Hebræorum cap. 1. p. 619. edit. Pariſ. Anton. Bertier 1648. nec non *Pinedam* de Rebus Salomon. lib. 3. c. 27. n. 1. *Athanaſii Kircheri Pamphilium Obeliſcum* lib. 1. c. 1. p. 3. ſeq. Edit. Rom. M. DC. L. *Ludovicum S. Franciſci Luſitanum* in Globo Can. S. Lingvæ l. 1. c. 1.

Deinde, ſi qvis evicerit Adamiticam ſobolem etiam Adamo etiamnum ſuperſtite, artem ducendi characteres calluiſſe & uſurpâſſe: rationi conſentaneum erit, patrem Adamum longo experientiæ uſu venerandum, ejuſdem literaturæ non fuiſſe ignarum, qvin potius piè exiſtimandum, liberos ac nepotes non tàm inſcio & inconſulto parente in LITERARUM inveſtigatione operam ac ſtudium poſuiſſe, qvàm paternæ χειραγωγίας operâ adjutos ad tam grandia & utilia cœpta moliendα acceſſiſſe. Sed verò Sacra Chronologia locuples teſtis eſt, *Seth, Enoſch, Kenan, Mahalaleel, Jered, Henoch ſive Chanoch, Methuſelach, Lemech* cum *Adamo* vixiſſe. Qvòd ſi itaqve beatæ iſtæ & illuſtres primi ſæculi animæ formandorum characterum gnaræ fuerint, qvo de jam deſpiciemus, rationi congruenter affirmâris, harum progenitorem, moderatorem & doctorem, ætate, auctoritate atqve longo rerum uſu venerabilem, a ſcribendi arte & conſilio non tam alienum fuiſſe, qvàm naſcentis rei literariæ puppim & proram. Qvia verò hoc ulterioris diſqviſitionis indiget; nos à primâ humani generis ſtirpe ad ſobolem deſcendentes qværimus:

QVÆST. IV,

An Adami liberis aut poſteris ante diluvium viventibus cognitæ literaturæ gloria tribuenda ſit?

SI antiqvitatum Judaicarum conditor *Joſephus* fidem mereatur, omnino antediluvianæ Adami poſteritati formandarum LITERARUM rationem exploratam & uſurpatam fuiſſe arbitrari licet.

Etenim *Flavius Josephus* lib. 1. jud. ant. c. 3. tradit geminam columnam, alteram lateritiam, alteram lapideam ab Adæ posteris erectam fuisse, qvibus sua inventa inscripserant. Sed ipsum locum emendatum publicis oculis & judiciis subjiciemus: Σοφίαν, inqvit, τὴν περὶ τὰ οὐράνια καὶ τὴν τούτων διακόσμησιν ἐπενόησαν. ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ διαφυγεῖν τοὺς ἀνθρώπους τὰ εὑρημένα, μηδὲ πρὶν εἰς γνῶσιν ἐλθεῖν φθαρῆναι, προειρηκότος ἀφανισμὸν Ἀδάμου τῶν ὅλων ἔσεσθαι, τὸν μὲν κατ᾽ ἰσχὺν πυρὸς, τὸν ἕτερον δὲ κατὰ βίαν καὶ πλῆθος ὕδατος, στήλας δύο ποιησάμενοι, τὴν μὲν ἐκ πλίνθου, τὴν δὲ ἑτέραν ἐκ λίθων, ἀμφοτέραις, ἐνέγραψαν τὰ εὑρημένα, ἵνα καὶ τῆς πλινθίνης ἀφανισθείσης ὑπὸ τῆς ἐπομβρίας, ἡ λιθίνη μείνασα παράσχῃ μαθεῖν τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἐγγεγραμμένα. δηλοῦσα, καὶ πλινθίνην δ᾽ ὑπ᾽ αὐτῶν ἀνατεθῆναι· μένει δ᾽ ἄχρι τοῦ δεῦρο κατὰ τὴν Συριάδα. Vetus interpres *Rufinus* ita vertit: *Disciplinam verò rerum cœlestium & ornatum earum, primitus invenerunt. Et ne dilaberentur ab hominibus, qvæ ab eis inventa videbantur, ut anteqvam ad noticiam venirent, perirent, cum prædixisset Adam exterminationem rerum omnium, unam ignis virtute, alteram verò aqvarum vi ac multitudine fore venturam: duas facientes columnas, aliam qvidem ex lateribus, aliam verò ex lapidibus, in ambabus, qvæ invenerant, inscripserunt, ut &, si constructa lateribus exterminaretur ab imbribus, lapidea permanens præberet hominibus scripta cognoscere: simul & qvia lateralem aliam posuissent: qvæ tamen lapidea permanet hactenus in Syria.* Vivaces & sagaces illæ primi sæculi animæ divinæ particulam auræ participantes, JOSEPHO Judice, in rerum investigatione occupatæ, plurima indies in cœlo oculis obvia observaverant, observatáqve jugi qvodam studio auxerant. Ne verò edax ætas, socors posteritas, aut formidandum cunctis viventibus diluvium pulcherrima inventa & observata opinione citiùs e memoria hominum deleret, saxa solertis suæ industriæ monumenta elegerant. Huc referunt antiqvitatis indagatores illud, qvod olim *Epigenes* gravis auctor judicio *Plinii* lib. 7. cap. 56. memoriæ prodidit, scilicet, *apud Babylonios septingentorum viginti annorum observationes siderum coctilibus laterculis inscriptas extitisse, vel ex supputatione Berosi & Critodemi qvadringentorum octoginta annorum.* Qvicqvid sit, qvamdiu memorabile illud stelarum par veritatis fundamento suffultum perstiterit, ac oppugnantium impetum sustinuerit, sua antediluvianæ literaturæ constabit integritas, sartáqve tecta manebit.

Tantò durabiliorem rerum à se gestarum memoriam fore arbitrati sunt

ſunt priſci, qvantò duriora iis conſignandis deſtinari qvita ſunt monumenta. Qvod ſi Auctori hiſtoriæ ſcholaſticæ fidendum putes, vide ſis eam ad cap. 39. Geneſ. *Ninus*, inqvit, *vicit Cham, qvi adhuc vivebat & regnabat in Bactria, ſeu in Thracia, ut alii volunt; & vocabatur Zoroaſter, inventor artis Magicæ, qvi & hanc & ſeptem liberales artes in qvatuordecim Columnis ſcripſit, ſeptem æneis, & ſeptem lateritiis, contra duplex orbis excidium, qvod timebatur, unum per aqvas, alterum per ignem: Ninus verò libros ejus combuſſit.* *Caſſianus* Collat. 8. cap. 21. *ante diluvium filios Seth Caini nepotibus permixtos curioſas maleficorum artes, præſtigias ac magicas ſuperſtitiones inſtituiſſe ſcribit: Chamum eas artes diverſorum metallorum laminis, qvæ aqvarum non corrumperentur injuriâ, & duriſſimis lapidibus, qvi vim ignis non ſentirent, inſculpſiſſe.* Confer *Jul. Cæſarem Bulengerum* de licita & vetita Magia lib. 1. c. 1.

Ceterùm, fidos antiqvarum rerum cuſtodes fuiſſe characteres duriſſimis ſaxis, lapideis columnis, cippis, coloſſis, ſtelis, pyramidibus, obeliſcis inciſos, teſtantur haut pauca complurium gentium monumenta. *Diodorus Siculus* lib. 1. Bibl. p. 23. ed. Rhodom. 1604. memorat, *in honorem & memoriam Iſidis columnam ſepulchralem erectam fuiſſe, in qvâ hæc literarum ſacrarum inſcriptio extabat*: Ἐγὼ Ἶσις εἰμὶ ἡ βασίλισσα πάσης χώρας, hoc eſt, *Ego Iſis ſum Regina totius regionis.* *Herodotus* in Euterpe. lib. 2. de Seſoſtre Rege Ægyptiaco teſtatur, *qvòd, qvaſcunqve gentes ſtrenuas & pro libertate acriter pugnantes vicerat, in harum regionibus ſtelas lapideas ſtatuerit inſcriptas ſuo nomini & patriæ.* Harum una ſacris his Ægyptiorum literis cœlata extabat: HANC EGO REGIONEM MEIS ACQVISIVI HUMERIS. Pyramidum Regiarum literas Ægyptiacas oſtentantium paſſim meminit *Herodotus* citatô librô. *Strabo* edit. Caſaub. p. 818. *mentionem facit variarum inſcriptionum celſis obeliſcis ſupra Memnonium inſculptarum, qvæ Regum ſtupendas opes & potentiam monſtrabant.* Vide ejuſdem pag. 790. ejuſd. edit. de ſtelis.

Qvamvis non nemini augurari licuerit, antediluvianam illam literaturam ſive ſcribendi vel ſculpendi rationem primo & priſco illo ſæculo non uſqve adeò fuiſſe freqventatam, nec ad illud καλλιγραφίας & perfectionis faſtigium perductam fuiſſe, qvam repræſentat hodierna ſcribendi cudendiqve ars ſolertiſſimorum hominum indagine, curâ & induſtriâ elaborata, & jugi uſu adaucta: Tamen exinde omnem iis, qvi ante fatale diluvium vixerant, ſcribendi uſum adimere velle, fas &

æqvum haut fuerit. Sunt ſua rebus qvædam primordia, qvæ uſus alit & auget. Ita apud Romanos initiò literarum qvædam velut infantia fuit & rudimentum, Livio teſte, ſub initium lib. 7. *Raræ & parvæ per ea tempora literæ fuere; una cuſtodia fidelis rerum geſtarum memoria. Rudes* (inqvit *Hieronymus* Epiſt. 42. ad Niceam) *illi Italiæ populi, qvos* Caſcos Ennius *appellat, qvi ſibi, ut in Rhetoricis, ait Cicero, ritu ferino victum qværebant, ante chartæ & membranarum uſum, aut in dedolatis e ligno Codicillis, aut in corticibus arborum mutua epiſtolarum alloqvia miſſitabant. Unde & portitores earum* Tabellarios *& Scriptores a* libris *arborum*, Librarios *vocavere*. Plautus: *Qvin hodiè allatæ ſunt tabellæ ad eam, a Stratippode, eum argentum ſumſiſſe apud Thebas ab Daniſta fœnore.* Pari modo Adamum qvidem ortu primum & rerum uſu maximum, longævæ ac operoſæ ſoboli diu ſuperſtitem, artium, doctrinarum, & LITERARUM rudia quædam ſemina ſparſiſſe rationi conſentaneum eſt, qvæ poſtea ſolertis poſteritatis ope ſubacta & exculta, experientiæ rebus maturandis aptæ rore irrigata, immane qvantum in poſterum adoleverint, & lætas propagines proſeminaverint. Etenim Maniliô auctore,

——— longa dies acuit mortalia corda,
Et labor ingenium miſeris dedit, & ſua qvemqve
Advigilare ſibi juſſit fortuna premendo.
Seducta in varias certârum pectora curas:
Et qvodcunqve ſagax tentando repperit uſus
In commune bonum commentum læta dedere.

Et alibi:

Per varios uſus artem experientia fecit
Exemplo monſtrante viam ———

Qvò ſpectat noſtrum Hexametrum, qvod olim eximiis laboribus viri in noſtra patria eruditi edentis Proſodiam noſtratis gentis, dicatum voluimus:

Cum veterum variæ gyrârant pectora curæ,
Scabra perita dies acuit præcordia lentæ
Cote rotæ, & mentes tornans induſtria crevit.
Arma, Domos, Urbes, Veſtes ac mœnia, Leges,
Turritas moles, Aras, Carpenta, Triremes,
Templa, Scholas, Picturas, Grammata, Vaſa Corinthi

Uſus

Usus & impigræ dedit experientia mentis.
Prima rudes Charitum fœtus enititur ætas:
Mox ruditer natum docilis solertia carmen
Expoliit sensim, non unius edidit omnes
Sæclôrum dotes animus. successibus auctæ
Succrevere Artes, qvas vastus terminat orbis.

Mercerus Comment. in c. 5. Gen. v. 5. sic scribit: *Longâ rerum experientiâ multa discere & cognoscere potuerunt, qvæ posteros docuerunt. Ac sanè videtur illa qvoqve non levis causa, ut primi Parentes viva voce traderent & cum illis communicarent, qvæ ab initio soli viderant, ut Adam qvi ad Lamechum usqve nonum a se pervenit, prope usq; ad Noe & diluvium nepotes suos de rebus magnis docere potuit multò efficaciùs vivâ voce, qvam si tradidisset ipsi Seth, qvod postea Seth & post eum Enos reliqvis posteris traderent. Adam vixit cum omnibus subseqventibus præterqvā cum Nöe, qvi qvidem natus est post ejus mortem ann. 26. &c.* Longitudo itaqve vitæ Adamiticæ & paterni convictus cum novem posteris veluti non existimari debet caruisse variis inventis, ita neqve censenda est planè sterilis scripturæ vel sculpturæ literariæ, aut literarum primigeniarum, qvales prima admittebat ætas, & poscebat vitæ ratio, in qva major procul dubio usus vivæ vocis, qvàm scriptionis. Qvot enim vivebant Patriarchæ, tot viva exstabant volumina. Postqvam hæc a nobis scripta fuerant & edita Anno 1638: commodùm ad nostras manus hoc anno pervenit Dissertatio *Don Josephi Antonii Gonzalez de Salas Eqvitis Hispani* de duplici terra, in cujus Mantissæ Sectione 4. p. 159. nostram sententiam his verbis tueri deprehenditur, licet nonnullis alterius vitulâ arâsse visus sit: *Nihilominus, licet Mosen, adseram etiam ego, primum fuisse sapientem, qvi Libros in publicum ediderit; Litterarum tamen Auctorem jure haberi non putem, sed Vindicem. Altiùs eqvidem autumo, revocari oportere Litterarum inventionem, & cum D. Augustino Lib.* XVIII. *de civitat. Dei, Cap.* XXXIX. *putandum, Hebræas Litteras a Lege non cœpisse, quæ data est per Mosen: sed potiùs, per illam successionem Patrum, memoratam Lingvam cum suis Litteris custoditam. Mosen autem ipsum, cùm accingeret se condendæ Scripturæ Sacræ, rudes & inconditos characteres antiqvos, post diluvium fatiscentes, in aptiorem formam & usum concinnâsse, nostra sententia est, & jure qvasi postliminii vindicâsse.* Idem sentit *Mallinckrot* de Nat. Lit. c. 2.

Porrò, antediluvianæ scripturæ patroni haut contenti uno probationis

nis genere, novum præsidium qvæsitum eunt ex *Henochi*, septimi ab *Adamo* Prophetæ *Libro*, qvem ante diluvium tradunt Literarum monumentis fuisse consignatum. Disqvirendum igitur erit

QVÆST. V,

An ex Henochi Libro certò constare qveat Literas ante diluvium viguisse?

DE *Henochæi* Codicis veritate multi incerti certant: aliis ajentibus, aliis negantibus, aliis dubitantibus, remq; in medio relinqventibus. *Augustinus* lib. 15. de civitate Dei cap. 23. pag. 183. edit. Antv. Plant. 1576. affirmanti sententiæ assensum præbere haut dubitavit, his usus verbis: *Scripsisse nonnulla divina Henoch illum septimum ab Adamo, negare non possumus, cum hoc in Epistola Canonica Judas Apostolus dicat. Et lib. 18. cap. 38. pag. 233: Qvid Henoch septimus ab Adamo? nonne etiam in Canonica Epistola Apostoli Judæ prophetâsse prædicatur? qvorum Noachi & Henochi scripta ut apud Judæos & apud nos in auctoritate non essent, nimia fecit antiqvitas, propter qvam videbantur habenda esse suspecta ne proferrentur falsa pro veris. Sed ea castitas canonis non recipit, non qvòd eorum hominum, qvi Deo placuerunt, reprobetur auctoritas, sed qvod ista esse non credantur ipsorum*: nempe verorum Prophetarum antediluvianorum, *Noachi* & *Enochi*, de qvibus loqvitur, qvi ducti à Spiritu Dei scribebant, sive ut ipse Augustinus ibidem scribit, *qvibus Spiritus Sanctus ea scripta revelabat.* Qvæ vera ratio est excludendi dicta scripta a Canone, non autem altera, petita à nimia antiqvitate. Hæc enim si valeret, neqve Mosaicis scriptis fides haberetur, qvibus omnium antiqvissima rerum conditarum origo continetur. Qvam attexit *Augustinus*, causa verior est, ideo canone indigna judicata esse, *ne falsa pro veris scriptis proferrentur.* Verissima autem ultima illa, qvam sub finem capitis subdit, ideo fidem non esse talibus scriptis adhibitam, *qvia qvædam in iis contra fidem canonicorum scriptorum legebantur, propter qvod* (inqvit) *verorum Prophetarum scripta non esse apparebat.*

Tertullianus Libro de habitu mulierum cap. 3. pag. 277. edit. Paris. 1650 etiam hujus scripturæ meminit, atqve paulò vehementiùs ejus auctoritatem ursit, his verbis usus: *Scio Scripturam Henoch, qvæ hunc ordinem*

nem Angelis dedit, non recipi a qvibusdam, qvia nec in armarium Judaicum admittitur. Opinor, non putaverunt, illam ante cataclysmum editam, post eum casum orbis omnium abolitorem, salvam esse potuisse. Si ista ratio est: recordentur pronepotem ipsius Henoch fuisse superstitem cataclysmi Noe, qvi utiqve domesticò nomine & hæreditariâ traditione audierat, & meminerat de proavi sui apud Deum gratiâ & de omnibus prædicatis ejus, cùm Henoch filio suo Mathusalæ nihil aliud mandaverit, qvàm ut notitiam eorum posteris suis traderet. Igitur sine dubio potuit Noë in prædicationis delegatione successisse: vel qvia & aliàs non tacuisset tam de Dei conservatoris sui dispositionè, qvàm de ipsâ domus suæ gloriâ. Hoc si non tam expedite haberet, illud qvoqve assertionem scripturæ illius tueretur. Proinde potuit abolefactam eam violentiâ cataclysmi in spiritu rursus informare: qvemadmodum & Hierosolymis Babylonicâ expugnatione deletis, omne instrumentum Judaicæ literaturæ per Esdram constat restauratum. Sed cum Henoch eadem scripturâ etiam de Domino prædicârit, à nobis qvidem nihil omninò rejiciendum est, qvod pertinet ad nos. Et legimus omnem scripturam ædificationi habilem, divinitùs inspirari: A Judæis potest jam videri propterea a rejecta, sicut & cetera ferè, qvæ Christum sonant. Nec utiqve mirum hoc, si scripturas aliqvas non receperunt de eo locutas, qvem & ipsum coram loqventem non erant recepturi. Eò accedit, qvod Henoch apud Judam Apostolum testimonium possidet. Confer *Tertulliani* Apolog. cap. 22. libro de Idololatria cap. 4. & de cultu Fæmin. qvi Libri *Enochæi* auctoritate aliqvòties uti haut reformidavit, veluti & alii Patres ejusdem libri testimonia ad partes vocare non dubitant. Ratio autem qvam addit *Tertullianus*, eam Henochi Scripturam antediluvianam, si vel maximè cataclysmi aqvis submersa periisset, *in Spiritu rursus informari potuisse instar instrumenti Judaicæ literaturæ restauratæ per Esdram*, mera conjectura est, solidô venitatis fundamentô destituta. Nam 1, ab esse ad posse non valere conseqventiam vera tradit Philosophia. 2. Totam Scripturam deletis Hierusolymis periisse, necdum probatum est; adeóqve ab *Esdra* restaurari opus non erat, in primis, si de integro foret restauranda. 3. Contrarium potiùs statuendum, servatos fuisse libros sacros, etiam in medio captivitatis Babylonicæ descrimine Dan. 9. 2. 11. juxta promissum Esaiæ cap. 40. vers. 6. 1 Petr. 1. vers. 25. Luc. 21. v. 33. de verbi divini duratione & juxta mandatum Dei de legis præsentis constanti usu Deut. 6. v. 7. speciali Regis circa legem cura Deut. 17. v. 18. sacerdotali ejusdem

custodiâ, atqve ex illa juris dicundi munere Malach. 2. vers. 7. 4. Conservatas fuisse Scripturas tempore *Antiochi* volentis exemplaria legis comburere 1 Mach. 1. v. 43, 59. Sed frustrà, ut lib. 1. Maccab. 3. v. 48. & lib. 12. v. 9. docetur. Frustraneum igitur est *Tertulliani* acumen in *Enochæi* libri novâ scriptione & auctoritate probanda.

His velut nubem testium adjecit *Jocobus Boulducus* de Ecclesia ante Mosen, qvi sunt *Irenæus, Justinus, Clemens Alexandrinus, Athenagoras, Methodius, Martyr, Cyprianus, Lactantius, Severus Sulpicius, Proclus* deniqve & *Psellus*, Philosophi Christiani, qvos vide apud eundem lib. 1. c. 14. p. 126. 127. edit. Landr. Paris. 1626.

Verum enimverò non tantùm antiqviorum doctorum Ecclesiæ testimonia hic suppetunt, sed & novitia nostrorum temporum auctoritas eò propendet, aliqvid ab *Henocho Literarum* monumentis fuisse consignatum. *Salomon Gesnerus* Comment. in Genes. c. 5. qvæst. 6. p. 138. tradit, *probabiliorem eorum sententiam videri, qvi affirmant tempore Henochi fuisse Literarum usum, eò qvòd nec annorum series adeo exqvisitè ad tot secula observari, neqve Henochi verba retineri absqve literarum adminiculo potuisse sentiant.* Qvibus tamen difficultatibus obviam ieris, ubi ad extraordinariam θεοπνευστίαν, divina oracula 2 Tim. 3, v. 16. Hebr. 1. v. 1. & antediluvianorum extentum ævum Genes. 5. descriptum oculos converteris. *Georgius Rostius* in Ep. Jud. p. 133. edit. Rostoch. 1627. memorat Librum *Henochi* à *Guilielmo Postello* fuisse inventum, ejusqve rei ipsum *Gesnerum* testem cicit. *Joh. Drusius* in Ebraicâ antiqvitàte versatissimus, Tractatu de Patriarcha *Henocho*, affirmat librum Henochæum etiamnum penes Judæos delitescere. Verba ejus excerpta e cap. 22. p. 27. allegabimus: *Librum hunc hodiè adhuc extare apud Judæos dubitare me non patitur Manachemus Ricinensis, qvi eum aliqvoties laudat*, ut fol. 30. Col. 1. & 2. *Partim sapientum Cabbalæ* (hoc est Cabbalistarum) *posteriorum scripserunt se invenisse in Libro Henoch filii Jared, qvum abstulisset eum Deus, arcanum hoc unà cum reliqvis arcanis mirabilibus. Cæterùm mentio illius libri à Doctoribus nostris in Zohar, & secundum verba illius Libri scito paradisum inferiorem paratum fuisse à die, qvo creati sunt spiritus justorum ad commorandum illic in figurâ suâ.* Hujus qvoqve Manachemi operâ se usum esse Patavii affirmat *Guilielmus Stuchius* in Præfat. Libri de Antiq. Convival. *Rostius* in Epist. Judæ, narrat *Capnionem* à *Mirandulano* grandi pecuniâ hunc librum emisse. Nos infrà

frà voluminis Henochæi fragmentum producemus. *Bibliander* Comment. de communi ratione Lingvarum Drusio qvoqve suum calculum adjicit, scriptumq; Prophetæ Henochi ante diluvium extitisse affirmat. *Cornelius a Lapide* Comment. in Ep. Jud. docet Prophetiam hanc antiqvissimam esse, & ante diluvium editam. Idem affirmat *Boulduc* lib. I. de Ecclesia ante Mosen cap. 14. pag. 126. edit. cit. qvi pag. 134. magna audacia pronunciat, *qvòd Noë scripta Henoch diligenter conservarit & reposuerit in arca tempore diluvii non minore solicitudine, qvàm patris Adami & aliorum qvorundam Patriarcharum ossa: ut qvi ejus, qvem Deus rapuerat, ossa, qvæ servarentur habere non posset, scripta tanqvam sacratissimum pignus, ac depositum sibi & posteritati custodiret. Qvorum lectione vel etiam solo intuitu ad tanti Auctoris merita divino jugiter conspectui præsentanda moveretur: qvibus justè irati Numinis in mortales misericordiam faciliùs impetraret. Hoc namqve pacto intelligenda censeo, qvæ sic de sanctissimo Patriarcha Noë profert Ecclesiasticus* cap. 44. v. 19. *Testamenta seculi posita sunt apud illum, ne deleri possit diluviô omnis caro.* Hæc *Boulduc.* Verùm Græcus textus collatus cum versu 11. cap. 44. in primis cum vers. 8. c. 4. & 19. ejusd. cap. docet, qvòd Sirach loqvatur de æterno fœdere, qvod Deus pepigit cum eo, qvo cautum est, universum genus humanum diluvio haut consumptum iri. Sed Vulg. Interpres decepit *Boulducum.* Huc spectant alphabeta, qvæ Henocho ascribuntur, partim ab *Hepburnô Bonaventura*, partim à *Joan. Augustino Pantheo, Veneto Sacerdote*, qvi anno 1530, in Libro, qvem miro titulo, VOARCHADUMIAM inscripsit, Characteres Henocho concessas expressit. *Cedrenus* de Henocho scribit: ὅυτος πρῶτος γράμματα μανθάνει καὶ διδάσκει καὶ θείων μυστηρίων ἀποκαλύψεως ἀξιοῦται; qvibus & Zonaras astipulatur. *Andreas Hojus* in Hist. Sacra & Profana p. 6. dicit, *qvòd meritò conseatur Enoch primum omnium aliqvid libris sive literis mandâsse.* Nec non *Ludovicus Ballester* in Onomatographia ad vocem Enoch p. 356. edit. Paris. 1617: *Omnium primus videtur libros conscripsisse. Scripsit autem de futuro judicio adversus Hæresin Cainitarum, qvæ tum præsertim videtur invaluisse. Scripsit etiam alia, qvæ refert Tertullianus lib. de Idololat. & lib. de Habitu muliebri. Tertulliani* autem rigorem in defendendo hoc antediluviano *Henochi* Libro imitatur ac exaggerat *Jacobus Pamelius* Notis ad locum ejus de *Habitu muliebri* suprà allegatum, & *Jacobus Gordonus* in Genesin hunc Prophetam scripsisse affirmat, licet Comment. in Epistolam Judæ notet,

Apostolum *Judam* accepisse hanc Prophetiam vel ex libro, qvi tempore Judæ extabat, vel certa traditione. *Serarius* in Epist. Jud. simillimum vero fieri, non modò fuisse aliqvem ab ipso Enocho Librū conscriptum, adeóq; Canonicum, sed eundem post depravationem factum esse Apocryphum. *Petrus Martyr* Comment. in Genes. conqveritur Scripta Enochi periisse. Horum pulpita alii deseruerunt, & in negantium castra transierunt. *Hieronymus Zanchius* Tom. 8. Operum Theol. de Sacrâ Scripturâ p. 353, negat *ab Henocho aliqvid literarum monumentis fuisse consignatum, nec Epistolam Judæ adversæ partis patronis favere asserit. Jos. Scaliger* Not. in Euseb. pag. 245. *librum planè esse commentitium censet, & à Judæis confictum, multáqve ex eodem cicat, sed non sine tædio & odio. Andreas Rivetus* Exercit. 49. in Genes. pag. 251. *librum hunc suppositium esse, & à qvibusdam Judæis conscriptum sibi omnino persvadet, qvòd in Ecclesia Dei antè Babylonicam captivitatem in nullis Prophetarum libris fiat mentio tàm rari thesauri, qvem non credibile est, si in rerum natura esset, Mosen latuisse, qvi etiam scriptorum Henochi meminisset in hac historia, si tunc extitissent. Michael Medina* de recta in Deum fide l. 6. p. vers. 221. 220. *hanc prophetiam solâ traditione fuisse contentam credit, nullaq; ratione convinci dicit, Iudam citasse apocryphum librum, sed ea qva fuerant à prioribus parentibus qvasi verissima & certissima traditione suscepta. Rationem addit, qvia Gelasius in consilio Romano recenset apocryphos libros, hujus Enochi libri non meminit. Ioannes Marius* SCRIBONIUS Sermone XVII, in Epist. Judæ p. 259. edit Paris. 1634, arbitratur *Prophetiam hanc per Traditionem ab Enoch ad posteros fuisse traductam, & non ex aliqvo libro fuisse citatam.* His accedit *Paræus* Comment. in Genesin, *Iunius* Tom. 1. operum pag. 1298. Comment. in Epist. Judæ. *Qvistorpius* Not. in eandem. Deniqve alii sunt, qvi neutri parti vel suffragantur, vel adversantur. *Lutherus* in Genesin pag. 78. recitatis verbis Apostoli Judæ, citantis Prophetiam Henochæam, mox subdit: *Unde hæc habuerit Iudas ignoro, sed verisimile est, mansisse in hominum memoria, ceu per traditionem Patriarcharum sanctè tum dicta, tum facta, fortasse scripserunt qvoqve. Christophorus Pelargus* in Genesin propositâ utriusqve partis sententia, rem in medio relinqvit, suamq; non interponit χελιον. *Georgius Rostius* Comment. in Epist. Judæ pag. 133. edit. cit. scribit, *parum referre sive Iudas ex aliqvo scripto, sive ex veteri habuerit traditione.* In horum castra transiit *Beza* Annot. in N. T. nihil certi definiens. *Joh. Prideaux* Exoniensis Collegii Rector, & S. Th.

S. Th. Prof. Regius, in Oratione inaugurali de ſapientia Ægyptiorum concione 1. pag. 4. edit. Oxon. 1648. ſcribit: *Sunt qvi Enochi etiam Prophetiam ante diluvium conſcriptam & à Noacho in arca conſervatam fuiſſe aſſerunt, qvam qvidem vidiſſe & legiſſe Tertullianus & alii Patres confitentur, utcunq; in cenſu Apocryphorum à Gelaſio Diſt.* 15. *Can. S. Romana habeatur. Sed his non ulteriùs immorandum. Lucas Oſiander, Cornelius a Lapide, Jac. Gordonus, Tirinus, Menochius* dubitant, an *Judas* e traditione acceperit hanc Prophetiam, an v. ex Libro. *Benedictus Juſtinianus Genuenſis* etiam in aliorum ſententiis afferendis totus occupatus nihil definit, qvod & *Willeto* in Hexap. accidit.

Nodum hunc tergeminô variæ auctoritatis nodô conſtrictum enodaturi tantò majorem adhibebimus induſtriam, qvantò parciores ac inconſtantiores in hoc difficili argumento pertractando complures fuiſſe conſtat. Noſtram verò ſententiam paucis *Aſſertionum* cancellis includemus.

ASSERTIO PRIMA.

EXtra omnem dubitationis aleam poſitum eſt, extitiſſe aliqvando aliqvod ſcriptum Henochæum.

Etenim niſi extitiſſet, neutiqvam illud ad partes vocâſſent tot Patres Græci pariter ac Latini, *Origenes*, *Auguſtinus*, *Tertullianus*, *Hieronymus*, *Clemens Alexandrinus* ἐκ τῶν Προφητικῶν Eclogis, qvæ Stromatum libro 8. annectuntur, & qvidem pag. Græci textus 578. edit. Lugdun. Batavorum 1616, aliiqve conplures. In primis autem familiari *Henochæi* voluminis auctoritate ſuperbit Liber ille vulgaris, qvi vernaculâ Lingvâ apud nos Danos editus Anno 1601 typis Waldkirckianis inſcribitur *Teſtamentum duodecim Patriarcharum Iacobi filiorum*. Hoc licet *Origenes* & *Procopius Gazæus* citent, tamen nec Jacobi nec duodecim filiorum ejus opus eſt, ſed *Rabbini* cujuſdam fœtus, Hebræo primùm idiomate conceptus. Vertit autem *Robertus Groſſeteſtus*, *Lincolnienſis Epiſcopus*, & Athenienſi civitate donatum edidit Anno 1242. Hujus Scripti Inventor citat Librum *Henochi* in Teſtamentu *Simeonis*, *Levi*, *Zebulonis*, *Nephtali*, *Dani*, &c. Sed veri Teſtamenti nulla vola aut veſtigium apparet in hoc Teſtamento, qvod duodecim Patriarcharum nomen oſtentat.

tat. Nam Teſtamentorum poſt ultima Teſtatorum fata maximus vigor. Διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία Hebr. 9. 19. In hoc autem Patriarchali Teſtamento nihil firmi, nihil rati. Rimarum nugacium plenum eſt, hàc atqve illàc perfluit mendaciis. Horum unum & alterum modò indigitâſſe ſuffecerit, exinde de reliqvis facilè conſtabit, ea vix titivillitiô redimenda. *Gaddus* inter alia ſuos filios ita alloqvitur: *Natus ego 40 annos & in monte oliveti conſtitutus oculos converti in orientem verſus Ieruſalem, & ibidem vidi Solem ac Lunam curſum ſtitiſſe. Dixit autem nobis avus noſter Iſaacus: Feſtinate, pro virili qviſqve veſtrûm viſa apprehendat. Manibus enim Sol & Luna prehendi & teneri poſſunt. Qvantò ociùs fieri potuit, accurrimus, Solem Levi, Iudas autem Lunam apprehendens tenuit, eorumqve alis ſubvecti in ſublime ferebantur. Levi ad inſtar Solis ſplendenti 12 oleagineos ramos juvenis qvidam donavit. Judas verò candorem Lunæ imitatus duodecim ſtellas pedibus ſuis habuit ſubjectas. Concurrentes Iudas ac Levi, mutuô corporis libramine ſe ſuſtentârant. Mox bos e terra aſcendit, prægrandibus cornibus formidabilis, alis aqvilinis tergora tectus. Hunc cum curſu aſſeqvi & tenere tentaremus, fruſtrà fuimus. Sed Ioſeph nos antevertit, illum cepit, & aëra unà cum illo petiit.* Et mox ſubdit novam fabulam: *Exactô 7 menſium ſpaciô vidi patrem noſtrum Iacobum in mari Iamne ſtantem, præſentibus filiis. Ecce autem navis gubernaculô & malô deſtituta ac ſiccatis carnibus onerata plenis velis ferebatur. In hac tale extabat epigramma: NAVIS JACOBI. Conſcenſa nave, unà eurúſq; notúſq; ruunt, timidiſq; procellis montes volvuntur aqvarum. Parens autem noſter gubernaculum qvoddam manu tenens fugâ ſibi conſuluit, nos verò tempeſtuoſis undarum voluminibus ſurſum deorſum acti tandem in mare præcipitamur, nave jam ſubmerſâ aqvis & in partes diſſiliente. Ceterùm in ſcapham deſcendens Ioſeph in ſola fuga vitæ præſidium collocavit. Nos verò decem tabulis ſuperinjecti toto dividimur mari, ſolis in tanto deſcrimine conſociatis Iuda & Levi.* Sed ohe! nugarum ſaturi ſumus, qvibus ſcatet confictum hoc Teſtamentum, ad qvod confirmandum *Enochi* Liber magnas vires opéſqve confert. Sed verò hoc 12 filiorum *Iacobi* Teſtamentum haut majorem meretur auctoritatem, qvàm ejuſdem *Patriarchæ Scala*. Ita enim inſcribitur *Volumen Iacobi* nomine fucatum, ſed familiare qvondam Ebionitis, in qvo *Iacobus* fingitur expoſuiſſe inſomnium *Scalæ* a ſe viſæ, atqve detorſiſſe in Judæos, Templum, & Judaica ſacrificia, teſte *Epiphanio* lib. I. Panar. in refutatione Ebionitatum. Hoc Scriptum non dignum literis aut

char-

chartis, nedum sacro Canone. Jure etiam æqvissimo *Gelasius* Distinct. 15. *Testamentum Jacobi Patriarchæ*, Scriptum ejusdem farinæ Apocryphis adjudicat. Sic uni Patriarchæ non unus fœtus supponitur, sed tergeminus, dignus qvô piper amiciatur, aut qvi blattis & tineis esca fiat.

ASSERTIO SECUNDA.

HEnochi Scriptum Canonicã auctoritatem neutiqvam meretur, dignum qvod non tantùm ad Apocryphorum Librorum ima subsellia detrudatur, sed etiam inter commentitiarum & mendacium fabularum qvisqvilias humi abjectum jaceat.

Qvoniam hæc *Secunda Assertio* binis membris constat, binis etiam probationum generibus confirmanda erit. Utraq; pars *Augustinum* propugnatorem nacta est. Hic enim l. 15. c. 23. p. 183. ed. cit. de Civitate Dei ad Marcellinum: *Omittamus igitur*, inqvit, *earum Scripturarum* fabulas, *qvæ* Apocryphæ *nuncupantur, eò qvòd earũ occulta origo non claruit patribus, à qvibus usq; ad nos auctoritas veracium Scripturarum certissima & notissima successione pervenit. In his autem* Apocryphis *etsi invenitur aliqva veritas, tamen propter multa falsa nulla* est Canonica auctoritas. Scripsisse qvidem *nonnulla divina Enoch illum septimum ab Adam, negare non possumus, cum hoc in Epistola* Canonica *Judas Apostolus dicat. Sed non frustra non sunt in eo* Canone *Scripturarum, qvi servabatur in templo Hebræi populi succedentium diligentiâ Sacerdotum. Cur autem hoc, nisi qvia ob antiqvitatem spectatæ fidei Iudicata sunt, nec utrum hæc essent, qvæ ille scripsisset, poterat inveniri, non talibus proferentibus, qvi ea per seriem successionis reperirentur ritè servâsse. Unde illa, qvæ sub ejus* (Henochi) *nomine proferuntur, & continent istas de Gigantibus* fabulas, *qvòd non habuerint homines patres, rectè à prudentibus judicantur non ipsius esse credenda, sicut multa sub nominibus & aliorum Prophetarum & recentiora sub nominibus Apostolorum ab Hæreticis proferuntur, qvæ omnia sub nomine* Apocryphorum *ab auctoritate* Canonica *diligenti examinatione remota sunt.* Duo in primis tradit *Augustinus* nostro instituto apprimè commoda. *Alterum*, Scripta *Henochi* non esse in *Canone* Scripturarum, sed *Apocryphorum* classi ascribenda non minùs qvàm multa alia, qvæ sub nominibus aliorum Prophe-

phetarum & Apostolorum ab Hæreticis proferuntur, institutô diligenti examine, a Canonica auctoritate esse remota. *Alterum*, Scripturas, qvæ sub ejus nomine proferuntur, fabulosas esse, & multa falsa continere. Utrumqve *Assertioni* nostræ robur conciliat, cujus scopus est ostendere Scriptum *Henochæum* non modò *Apocryphum*, sed etiam *fabulosum* esse.

Hieronymus Comment. in Epist. ad Titum c. 1. pag. versæ 122. ed. Troben. 1516. primam nostræ *Assertionis* partem sic statuminat: *Qvi autem putant totum Librum* (Poëtæ profani, *Epimenidis, Arati, Menandri*, aut *Callimachi*, qvos diversis locis nominat *Paulus*) *debere seqvi eum, qvi Libri parte usus sit: videntur mihi & Apocryphum Enoch, de qvo Apostolus Judas in Epistola sua testimonium posuit, inter Ecclesiæ Scripturas recipere.* Qvô factum est, ut *Origenes Apocryphorum* Libellorum nomen *Henochi* ostentantium auctoritate usurus, adeo sibi timuerit, ut nomina stellarum ex eis promere haut ausus fuerit. De qva re ipsum *Originem* audiamus loqventem Homil. 28. in lib. Numer. p. 178. edit. Paris. 1519: *Qvi fecit multitudinem stellarum, ut ait Propheta, omnibus iis nomina vocat: de qvibus qvidem nominibus plurima in Libellis, qvi Enoch secreta continent, & arcana appellantur, sed qvia Libelli ipsi non videntur apud Hebræos in auctoritate haberi, interim nunc ea, qvæ ibi nominantur, in exemplum vocare differamus.* Viden', *Origenis* testimonium deprehenditur cauti plenum timoris animo ejus incussi a veneranda auctoritate Canonis Scripturarum apud Hebræos, qvem constituebant Volumina Sacra in templo Jerusolymitano, qvamdiu stetit, jugi Sacerdotum in Liturgia sibi ordine succedentium fideli custodia & singulari divinæ Providentiæ munere conservata in perpetuam posteritatis securitatem. Tantâ tamen confidentiâ & ingenuitate hos *Henochi* Libellos *Apocryphos* pronunciare non audet, qvantâ *Hieronymus* & *Augustinus*. Hi enim disertis verbis *Apocryphum* esse Librum *Henochi* confitentur: *Origenes* verò *primò* qvidem non qvid ipse sentiat, apertè edicit, sed Hebræorum mentem affert impugnaturus auctoritatem Libellorum Sanctô *Henochi* nomine insolescentium. *Secundò*, non apertô Marte hoc agit, sed velut post principia latens, elabendi rimam indefinitâ voculâ (*videntur*) sibi aperit. Dilucidiùs tamen, qvàm reliqvi duo, docet, nomina stellarum, & alia arcana in Libellis Henochi fuisse tradita, qvæ calamo cautiore prodere differt Origenes. Qvænam verò fuerint illa arcana, in primis e cœli ac stellarum contemplatione cognita, paucis

paucis lineis ſubinnuit *Clemens Alexandrinus* Præceptor *Origenis*, teſte *Hieron.* in Eccleſ. ſcriptor. Hic enim ex *Eclogis* τῶν Προφητικῶν, qvæ unà cum Epitomis *Theodoti* & doctrinæ dictæ Orientalis tempore Valentini, appendices ſunt VIII Libri Stromatum *Clementis Alexandrini* hæc verba habet pag. 578. edit. Heinſ. & Commel. Lugdun. Batavorum 1616: Ἤδη γὰρ καὶ Ἐνὼχ φησὶν, τοὺς παραβάντας ἀγγέλους διδάξαι τοὺς ἀνθρώπους ἀστρονομίαν καὶ μαντικὴν, καὶ τὰς ἄλλας τέχνας: *Nunc verò etiam Enoch dicit, qvòd angeli transgreſſores docuerint homines Aſtronomiam, Divinatricem, & alias artes.*

Qvænam verò & qvales illæ ſint artes, qvodnam ſit uberius argumentum Libri *Henochæi*, an ſit qvantivis pretii Scriptum, cujus *Fragmentum* nunc circumfertur, ſi ſcire aveas, neceſſe eſt oculô tantùm emiſſitiô luſtres ἀποσπασμάτιον, qvod ex primo *Henochi* Libro *ſupereſt*. Nos autem ut curioſorum Lectorum deſideriis ſatisfaciamus: ecce ad vetuſtum *Fragmentum* primi Libri *Enochi* eos amandatos cupimus, qvod *Scaliger* Annotationibus ſuis in *Euſeb.* inſeruit, & qvod vaſtæ eruditionis vir *Athanaſius Kircherus* latinitate donatum affert in ſplendidi operis, *OEdipi Ægyptiaci* Gymnaſ. Hieroglyph. Claſſ. 2. Gram.c.2. § 4.p.69. Qvoniam verò *Euſebium Scaligeri* in Bibliopoliis multis fruſtra jam qvæſiveris, atqve opus Kircheri, qvod ut maximô labore auctori conſtitit, ita ingenti ſumptu nunc proſtat, Romæ qvippe tribus tomis editum maj. fol. 1652, multorum vota videtur fruſtrari, qvi in remotas ſeptentrionis oras Româ longiùs diſſiti, qvàm ut ad eorum manus a Latio ob loci diſtantiam commodè ac ſine magno impendio, cui non eſt ferendo nonnullorum ὀλιγοχρυσία, poſſit deportari: nos habitâ majorum ſumptuum ac diſtantium locorum ratione, publicis oculis ſubjungemus aliqvam Codicis Henochæi partem Latinam *Kircheriani* exemplaris interpretationem in primis ſeqvuti.

FRAGMENTUM EX PRIMO LIBRO ENOCHI,

De Egregoris.

ET factum eſt, cùm multiplicati fuiſſent filii hominum, natæq; ipſis filiæ pulchræ & decoræ, ut earum amore flagrarent *Egregori* (ſcilicet

Angeli;) & unus alterum ſeduceret, inter ſe ita loqvuti: Eligamus nobis uxores è filiabus hominum terræ. Et dicit Semiexas princeps eorum ad ipſos; timeo hoc eas facturas, & ero ego ſolus reus maximi peccati. Et reſpondebant omnes dicentes: Jurabimus omnes, & mutuo anathematis jurejurando obligabimus nos a datâ fide non receſſuros, donec omnia compleverimus. Tunc omnes juramentô præſtitô ſe obligârunt. Erant autem 20, qvi aſcendentes in diebus Jared ſummitatem montis Hermoniim, qvem a jurejurando ita appellârunt, ibi fœdere per juramentum inito, ſe invicem obſtrinxerunt. Nomina a. Principum ſunt ſeqventia.

1. *Semixas Princeps eorum.*
2. *AtarKuph.*
3. *AraKiel.*
4. *Chababiel.*
5. *Orammame.*
6. *Rhamiel.*
7. *Sapſich.*
8. *ZaKiel.*
9. *BalKiel.*
10. *Azalzel.*
11. *Pharmarus.*
12. *Amariel.*
13. *Anagemas.*
14. *Thauſael.*
15. *Samiel.*
16. *Sarinas.*
17. *Eumiel.*
18. *Tyriel.*
19. *Iamiel.*
20. *Sariel.*

Sic & reliqvi omnes anno 1170 Mundi, acceperunt ſibiipſis mulieres, & incœperunt contaminari in ipſis uſq; ad diluvium, pepereruntq; ipſis tria genera (hominum). Primũ genus erant *Gigantes* magni; *Gigantes* autem generabant *Naphilim* & τοῖς Naphilim nati ſunt *Eliud*; & multiplicabantur juxta magnitudinem eorum, & docebant ipſos, & fœminas eorum magiam, & incantationes, ſive artem præſtigiatricem. Primus *Exaël* decimus Principum docuit facere machæras, & thoraces, ſive loricas & omnis generis arma bellica, & metalla, id eſt, metallicam artem, & uſum auri & argenti, qvanã ratione videlicet in varios luxus uſus adhiberi poſſent; & fecerunt varia ornamenta mulieribus. Docuerunt qvoqve eas Coſmeticam artem, id eſt, fucos & ſtibii varium uſum in condecorando vultu, lapides qvoq; pretioſos; & faciebant ſibi filii hominum, fœminis, & filiabus ipſarum ſimilia; qvibus prævaricari, & errare faciebant ipſos ſanctos, & extitit impietas multa ſuper terra, & corruptæ ſunt

ſunt univerſæ viæ mortalium. Anteſignanus qvoq; dictorum Principum *Semiaxas* docuit eſſe * iras animi & radices herbarum terræ.

Undecimus autem *Pharmarus* nomine docuit *Magiam*, & *artem incantatricem, præſtigiarumq; expiatoria Sacra*. Nonus autem docuit *artem deducendi* Stellas, qvartus *Aſtrologiam divinatricem*, Octavus docuit *artem divinandi per aërem*, Tertius *ſigna terræ*, Septimus docuit *ſigna Lunæ*. Omnes hi incœperunt uxoribus ſuis, & filiis earum dicta revelare myſteria. Poſt hæc incœperunt *Gigantes* veſci carnibus humanis, repereruntq; impio hoc exterminio homines decreſcere ſuper terra. Reliqvi verò ob deteſtabilem *Gigantum* malitiam clamabant in cœlum dicentes petenteſq; coram eo ſuſcipi memoriam eorum. Audientes autem qvatuor e majoribus Archangelis, *Michael* videlicet, & *Raphael*, & *Gabriel* & Uriel, e ſupremo cœlorum habitaculo terram inſpiciebant, contemplanteſq; ſangvinem multum effuſum ſuper terram, & omnem impietatem & iniqvitatem, qvæ fiebat ſuper eâ, egredientes ad invicem dixerunt; ecce Spiritus, & animæ hominum afflictione, oppreſſioneq; ſuſpirantes clamant ad nos ut petitiones perditionemq; ipſarum ad altiſſimi thronum deferamus; procedenteſq; hi qvatuor Archangeli dixerunt Domino.

Tu ô Deus Deorum, & Dominus dominantium, & Rex regnantum Deúſq; hominum, Thronuſq; gloriæ tuæ in omnes ſæculorum generationes, & nomen tuum Sanctum & benedictum in omnia ſæcula.

Tu enim omnia creaſti, in omnibus poteſtatem poſſidens, cujus conſpectui omnia nuda ſunt, & aperta, omnia videns, nec eſt, qvi ſe a te abſcondere poſſit. Vides qvanta mala faciat *Exaël*, qvanta introducat, & qvanta doceat peccata atq; iniqvitates ſuper terra, & qvòd nil niſi dolus ſuper arida. Docuit enim myſteria, & manifeſtavit ſæculo ea qvæ ſunt in cælo, conanturq; omnibus modis ejus inſtituta & myſteria cognoſcere. Filii hominum *Semixæ* poteſtatem dederunt eorum, qvi cum ipſo ſimul erant, & ibant ad filias hominum terræ, & dormiebant cũ ipſis, & polluebantur in virginibus puellis, & iis manifeſtabant omnia peccata, & docebant ipſas facere inſtrumenta fornicationis. Et nunc vide, filiæ hominum gignunt ex iis filios *Gigantes*. Adulterinum, ſuppoſitiumq; genus hominum ſuper terram diffuſum, totum univerſum iniqvitate replevit. Et nunc ecce Spiritus animarum defunctorum hominum interpellant, & uſqve ad cœlos aſcendit gemitus eorum, neq; poteſt

D 2 venire

venire & pertingere ob enormes qvæ in terra accidunt iniqvitates. Et tu hæc ſcis ab ipſis fieri; & vides ipſos, & ſinis paterisq; ipſos, neq; dicis qvid oporteat facere, aut qvod remedium tantorum malorum. Tunc altiſſimus dixit, & Sanctus magnus locutus eſt, & miſit *Uriel* ad filium Lamech dicens: Abi ad Noë & dic ipſi meo nomine: Abſconde teipſum, & manifeſta ipſi finem rerum omnium inſtantem, & qvòd tota terra perdatur. Et dices ipſi, qvòd diluvium univerſæ terræ futurum omnia qvæ ſuper facies aridæ ſunt, diſperdat. Inſtrue juſtum, qvid facere oporteat filium Lamech. Et anima ipſius in vitam conſervabitur, & effugiet mortem per æternum, atqve ex illo plantabitur planta, qvæ conſiſtet in omnes generationes ſæculorum. Et *Raphaëli* dixit: Vade *Raphaël*, & Exaëlem manibus & pedibus vinctum projice in tenebras; aperies qvoq; Eremum exiſtentem in Eremo *Dodoël* & illuc vadens projice eum, ſuppoſitis ipſi ſaxis acutis & aſperis, operies eum tenebris, & habitet ibi in perpetuum. Et aſpectui illius oppones operculum, ne lumen unqvam appareat, & in die judicis revocatus in judicium, incendio ignis deſtinabitur: & ſanabitur terra, qvam corruperant, & labefactaverant *Egregori*; medelam autem terræ manifeſta, ut curetur terra à plaga ſua, & non pereant omnes filii hominum, qvæ dicta ſint in myſterio qvod dicebant *Egregori*, & docebant filios hominum; & deſolata eſt univerſa terra in operibus inſtructionis *Exaël*, & ex ipſa exarata ſunt omnia peccata. Ad *Gabrielem* vero dixit: Vide *Gabriel* ad *Gigantes*, ad adulterinos, & falſarios filios fornicationis, & perdes filios Ἐγρηγόρων a filiis hominum, committes ipſos ad invicem in bellum, & ultimam perditionem, & exterminium; & longitudo dierum neqvaqvam attingat dies patrum ipſorum, qvi ſperabant vivere vitas ſempiternam, & qvod unuſqvisqve eorum non ampliùs, qvàm centum annis victurus ſit. Et ad *Michaelem* dixit: vade *Michael*, alliga *Semixan*, & omnes aſſeclas ejus, qvotqvot commiſti filiabus hominum polluerunt, contaminaveruntq; eas in immunditia eorum; & cum jugulati fuerint filii eorum, & cognoverint perditionem dilectorum ſuorum, alligabis eos in 70 generationes in abdita terræ loca uſq; ad diem ipſis in judicium producendis deſtinatum, diem conſummationis rerum omnium, diem qvo terminabitur judicium ſæculi ſæculorum. Tunc præcipitabitur in Chaos ignis, & in tormentum, & in carcerem concluſionis æternæ; & cum

con-

condemnati fuerint, unà cum ipsis projicientur usqve ad consummationem generationis eorum. *Gigantes* autem nati, a Spiritibus & carne, Spiritus maligni in terrâ vocabuntur, ut sit habitatio eorum super terra. Spiritus maligni erunt, Spiritus egressi a corpore & carne ipsorum, partim ab hominibus, partim ab *Egregoræis* geniti. Principium creationis eorum & initium fundamenti illorum Spiritus maligni erunt super terra. Spiritus autem *Gigantum* distributi, injusti, destruentes, invadentes, colluctantes, jaculantes super terram, & cursus facientes: neq; tamen comedunt; sed cibo abstinentes sunt, & variis phantasmatis illudentes, sitientes & impingentes; & Spiritus resurgent cum filiis hominum, & mulierum, qvi processerunt ab eis. A die verò cædis & perditionis, mortisq; *Gigantum*, *Naphilim* fortes & robusti super terram, magni & famosi, Spiritus egressi ab animâ eorum, velut ex carne, erunt corrumpentes usqve ad judicium magnum. In qvô Æon sive sæculum magnum simul torminabitur. Circa montem verò in qvo jurârunt, etiam juramento & invicem obstrinxerunt, ut in perpetuum non desistat ab eo frigus, nix, pruina, & ros, neqve descendat in ipsum nisi in maledictionem descenderit in ipsum, usqve ad diem judicii magni; & in illo tempore comburetur, & terræ adæqvabitur, & contabescet liqvescetq; sicut cera a facie ignis, ita consummabitur destrueturq; cum omnibus operibus eorum.

Vobis verò filiis hominum dico, magnâ irâ excandesco in vos & in filios vestros; & perdentur dilecti vestri, & morte morientur chari vestri à facie universæ terræ. Et omnes dies vitæ ipsorum abhinc usq; in futurum non erunt plures qvàm 120. anni; neqve vobis persvadeatis ultra vivere; nunc vero non erit ipsis via evadendi iram, qvâ in vos exarsit Rex omnium sæculorum: ne putetis qvod effugietis ea.

EXPLICIT FRAGMENTUM HENOCHÆUM.

Hoc *Fragmentum* fragilius est, qvàm ut aut veritatis aut pietatis grave pondus sustineat. Etenim non tantùm levissimarum nugarum, putidorum mendaciorum plenum est, sed nocentissimo magicæ impietatis venenô penitùs imbutum. Sit igitur

ASSERTIO TERTIA.

AΠοσπασμάτιον hoc e Libro primo Henochi adhuc residuum, neutiqvam divini Prophetæ Henochi genuinum & antiqvum opus est, nedum Noachiani extemporalis Spiritus adoptivus fœtus, ut Tertullianus opinatur, sed hominis cujusdam audacis & mendacis vel plurium postdiluvianus abortus.

Qvemadmodum ex ungve tanqvam particula totum Leonem cognoveris, ita e particulari hoc *Fragmento* de toto *Henochi Libro* judicare facilè poteris, optime Lector, cujus sit veritatis & qvantæ auctoritatis, adeóqve qvodnam robur ad confirmandam Antediluvianorum Scripturam e tali Scripto collatum iri, haut difficulter cognosces, modò nonnulla monstrosi hujus partus vitiosa membra ad vivum resecueris. Nos in spem tuæ gratiæ, benigne nostrorum laborum interpres, paucula qvædam vitia hujus monstri præmonstrabimus, qvoad liceat per officii publici curas & operarum typographicarum festinationem, sub qvarum prælo nunc hæc infausta soboles gemit: cetera tacito ac prudenti tuo scrutinio relicturi.

PRIMUM & facilè princeps vitium hujus suppositití fœtus est, qvòd *Egregori* seu *Angeli* vel *Principes*, in Græco exemplari Ἐγρήγοροι καὶ ἄρχοντες dicti, non modò efflictim deperire cœperint venustas hominum filias, sed etiam sollemni juramenti, imò mutui anathematis religione se obstrinxerint *tempore Jared* ad exercendas fœdas libidines, & alia facinora perpetranda. Etenim, si tale qvid commissum fuisset ab angelis, neutiqvam id tanqvam memorabile Scriptura tacuisset. *Moses* autem disertis verbîs hoc tribuit non *Egregoris* seu *Angelis*, sed בְּנֵי — הָאֱלֹהִים *filiis Dei*, qvi veri Dei cultores habiti sunt tempore primi mundi Gen. 6. v. 2. *Simpliciter*, inqvit Luth. Comment. Genes. p. 83. vers. *Filios Dei vocat Patriarcharum filios, qvibus data erat promissio seminis benedicti & erant vera Ecclesia.* Id qvod clariùs ac fusiùs exponit *David Rungius* Com. in Genes. cap. 6: *Dicuntur filii Dei hoc loco cives veræ Ecclesiæ ex posteritate Seth eo Enos nati, qvorum initiò religiosa in Deum pietas, simplicitas & integritas fuit.*

Deinde verò ducti admiratione rerum mundanarum, qvibus excellebant Cainitæ, paulatim cum eis familiaritatem & commercia exercuerunt, donec tandem contractis matrimoniis & confusis familiis ex duplici Ecclesia, hypocritica & vera, facta est una, unusq; cœtus, sed moribus corruptissimis, qvi projecto timore Dei impunè libidinibus & Tyrannide grassatus fuit. Sed, inqvis, LXXII interpretum Codices nonnulli legunt, ἄγγελοι τοῦ θεοῦ, uti notat *Procopius*. Sed perperam. Nam non paucarum & rectarum mentium depravata hujus loci lectio obvium extitit decipulum. Eqvidem *Augustinus* lib. 15. de Civ. Dei cap. 23. hâc prava lectione aut primùm deceptus aut valde confirmatus hybridos istos fœtus, Gigantes sc. ex Angelis malis & mulieribus procreatos docuit, atqve sic pravæ sententiæ & erroris se etiam participem reddidit, qvi complures Patres effascinavit. Verba ejus dictô locô sic sonant: *Verùm movet qvosdam, qvòd ex illis, qvi dicti sunt angeli Dei, & ex mulieribus, qvas amaverunt, non qvasi homines generis nostri, sed Gigantes legimus esse natos.* Et postea: *Cùm enim præmissum esset, qvod videntes Angeli Dei filias hominum, qvia bonæ sunt, sumpserunt sibi uxores ex omnibus, qvas elegerant. Et Septuaginta qvidem Interpretes &* angelos Dei *dixerunt istos, &* filios Dei: *qvod qvidem* non omnes Codices *habent: nam qvidam nisi,* filios Dei, *non habent.* Qvæ vera lectio est, & primigenio Hebræorum voluminum textui conveniens. Vitiatam autem & impuram fuisse LXXII Versionem Græcam *Hieronymi* & *Augustini* ævô, ipse *Hieronymus* Præfat. in Paralip. ad *Chromatium* testatur his verbis: *Si,* inqvit, pura *esset* Editio Septuaginta Interpretum, *qvalis ab illis in lucem edita fuit, superfluè me rogares, ut Hebraica volumina tibi in lingvam Latinam transferrem.* Extabant etiam illô sæculô diversorum emendatorum biblicorum Græca exemplaria, puta, *Origenis*, *Luciani Martyris*, *Hesychii*, & ipsius *Hieronymi*, in qvibus describendis facilè error incuriâ exscribentis potuit accidere. Ceterùm mentem *Augustini* in hoc Geneseos loco qvod spectat, hanc esse existimamus, qvòd qvidam Codices utramq; lectionem habuerint, ἄγγελοι καὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ; cujus tamen prima dictio nonnullis Codicibus intorta est, unà cum particula copulativa, uti opinari licet, ab audaci cujusdam calamo, qvi hunc errorem, de nefaria *Egregororum* seu *angelorum* cum seqviore sexu corruptæ ætatis antediluvianæ consvetudine atqve inde nata hybrida sobole, partim angelica, partim humana, vanas Judæorum fabulas seqvutus, imbibit. Eqvidem Judæi primùm qvidem heic

heic cæcutiverunt, in periculosi erroris foveam præcipitati, sed non soli; Christianos mox Doctores tanqvam sui seqvaces errones in mutuum discrimen adduxerunt. Rabbinicæ autem Synagogæ hanc fuisse opinionem, adeoqve Scriptum, qvod splendidum Sancti Patriarchæ *Henochi* nomen mentitur, hypobolimæum fœtum esse Rabbini alicujus vel plurium de facili ei constabit, qvi intra Judaicæ Synagogæ adyta admissus ejus monumenta & Peruschica Scripta diligenter evolverit.

Grande robur huic sententiæ accedit e loco, qvem invenimus in Commentario *Rabbi Schelomoh Iarchi*, in cap. 13. Num. ℣. 34. cujus hæc sunt verba:

הנפילים׳ ענקים מבני שמחזאי ועז״א שנפלו מן השמי׳ בימי דור אנוש:

Hannephilim (Gigantes) *sunt Anachim* de filiis *Samchasai* & *Usiel*, *qvi e cœlis deciderunt tempore Enoschi.* Huic jungatur *Ionathan Paraphrastes Chaldeus* in vers. 4. Gen. 61. qvi, referente Drusio, Gigantes angelos fuisse opinatur, qvos a cadendo *Nephilim* dictos putat, *qvod videlicet e cœlo deciderint. Samohasai*, inqvit, & *Azael ceciderunt cœlis & erant in terra in diebus illis.*

Ecce duo in primis *Angeli* numerantur, qvos Judæi fabulantur consvetudine feminei sexus usos esse primâ ætate ante diluvium, qvando genus hominum cœptum est multiplicari. Qvo factum est, ut הנפילים hoc est, Gigantes isti primi sæculi homines, qvi non minùs inusitata corporis vastitate, qvàm virium indomito robore formidandi extiterant, judiciô qvorundam Magistrorum Judaicorum, hos *Angelos Patres* habuerint. Hebræorum alii memorant, ut tradit *R. Aqvila* in *Habdala*, & in *Medras Ruth*, *Aza & Azael* e cœlo delapsos cum filiabus perditi ac numerosi sæculi consvevisse, indeq; *Gigantes* natos esse, qvæ lectio *Mercero* placuit Com. cap. 6. Gen. v. 2. *Drusius* Not. ad *Sulpicium*, tertium *Angelum* e libr. *Iochasin* addit, nempe, *Machasaelem*, qvi narratur rem habuisse cum uxore Chami sub diluvii tempus: unde natus sit Sihon. Et relatum accepimus in Libro pervetusto *Hazoar*, dictos Angelos, qvos *filios Dei* auctor libri vocat, consvetudine usos Naamæ sororis TubalCain, ex ea genuisse dæmones, qvos *Sedim* appellant, & spiritus malos, qvi nunc in mundo. R. Eliezer in Pirke cap. 22. p. 49. 50. edit. Vorst. idem confirmat his verbis: *Rabbi dicit*; *Viderunt Angeli, qvi exciderunt è cœlo, loco*

suo

suo sancto, filias Caini ambulantes in nuditate carnis, & fucantes oculos suos instar scortorum, atqve vagati sunt post illas, atq; sumpserunt ex illis uxores, prout dicitur: Viderunt filii Dei filias hominum. *R. Josva filius Karcha ait: Angeli sunt ignis flammarum, juxta illud: Qvi facit ministros suos ignem flammantem. Venit autem ex coitu ignis in carnem & sangvinem, neqve combussit corpus. Sed tempore illo, qvo ceciderunt e cœlo loco sanctitatis suæ, robur atqve statura eorum facta est instar hominum, & vestimentum eorum fuit ramentum pulveris, sicut dicitur:* Induit caro mea vermes, & ramenta pulveris. Hæc Eliezer.

Qvamvis autem adeo inficeta sint hæc Rabbinicarum opinionum commenta, ut sanctiores mentes ab iis meritò abhorrere & potuerint & debuerint: sinistrô veritatis fatô contigit, ut complures Sanctorum Patrum philtrô recutitæ hujus Fabulæ sint effascinati. Veluti verò unius Palæstinæ finibus contineri haut potuit luxurians error, sed in Græciam, Latium aliasq; regiones, noxias suas propagines latiùs diffudit: ita non uni tantùm Patrum sæculo nocuit, verùm pluribus eruditorum ætatibus: cum labentibus annis crevit eundo a primis nascentis Ecclesiæ Christianæ antistitibus ad subseqventium temporum ecclesiasticos Doctores. Id qvod propriis ipsorum testimoniis promptum erit docere, ubi priùs geminam Judæorum, qvi Græcè scripserunt, auctoritatem attulerimus, qvæ haut exiguam propagando monstroso errori ansam qvondam subministraverat.

Philo lib. de Gigantibus sic scribit; *Viderunt* Angeli Dei *filias hominum, qvòd essent pulchræ, & acceperunt sibi ex omnibus, qvas elegerant. Qvod alii Philosophi* Genios, Moses *solet vocare* Angelos. *Hi sunt animæ volitantes per aërem. Nec est, qvòd qvisqvam hoc fabulosum existimet. Josephus* libro I. Antiq. c. 4: *Multi* Angeli Dei *cum mulieribus congressi progeniem procreaverant insolentem, & fiduciâ roboris omne jus ac fas contemnentem; qvorum facinora non absimilia his, qvæ de Gigantibus Græci memorant, posteritati sunt tradita.*

Ostendimus primos fontes hujus Fabulæ de mixta generatione, Judæos fuisse, sed non illimes, nèc limpidis aqvis nitentes: nunc turbidos ex iis in Patrum Scripta deductos rivos, atqve exinde in nostri sæculi monumenta lutulentos derivatos vanitatum canales, Deo juvante, ostensuri. Ceterùm, veluti in multis aliis malè gestis Judæi

אזבו

עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים לַחְצֹב לָהֶם בֹּארוֹת בֹּארֹת נִשְׁבָּרִים
אֲשֶׁר לֹא יָכִלוּ הַמָּיִם: *Dereliqverunt fontem aqvarum viventium, &* *foderunt sibi cisternas, cisternas confractas, qvæ non continent aqvas* Jerem. 2. v. 13: pari conatu, sed valde infelici heic missis Fontibus Israelis vivis, qvos primigenius sacrorum voluminum textus ostendit, cisternas claræ veritatis vacuas & fabularum plenas elegerunt & imbiberunt, aliisqve imbibendas propinârunt. Neqve primoribus tantùm labris pitissando id egerunt, sed plenô, imo mutuô qvasi gutture hunc cœcutientis Synagogæ errorem hausisse videntur Christianæ Ecclesiæ Doctores. Qvos si in numerato habere discupias: adi *Pamelium Tertulliani* Interpretem, qvi recitaturus *Paradoxa* ejusdem cum suo antidoto, sic eos recenset, ut *Tertulliano* suo primum in ista classe locum assignet.

Ut confirmet primum Paradoxon *Tertulliani* de Angelis desertoribus, qvi duxerunt filias hominum, ex eo citat hos Tomos, Libros, hæc Capita. Tom. 2. lib. de Idolol. c. 2. n. 47. Libr. de Habitu muliebri c. 2. n. 17. lib. de Cultu Femin. c. 10. n. 56. & lib. de Velandis Virgin. c. 7. n. 52. Tom. 3. lib. 5. adverf. Marc. c. 18. n. 291. Hunc tamen excusat, qvòd nec sit primus, nec postremus hujus Paradoxi Auctor. Nam ante eum hoc erroneum dogma proseminârunt *Josephus*, *Justinus Martyr* Apol. utraqve, *Athenagorus* in Apol. *Clemens Alexandrinus* libro 3. & 5. Stromat. Post eum *Lactantius* lib. 2. Instit. divin. c. 15. *S. Cyprianus* lib. de Discipl. & Habitu Virg. num. 54. *Eusebius* libro 5. Evang. Præpar. & Method. Serm. de Resurrect. Omisit a. *Pamelius*, cetera industrius, *Irenæum*, *Ambros. Arnob. Sulpicium*, &c. Nobis suffecerit bina saltem utriusq; nationis testimonia allegare, & a Latinis ad Græcos gradatim ascendere.

Sulpicius Severus lib. 1. Hist. Sacræ pag. 8. Franek. 1607. operâ *Drusii* editæ hæc narrat: *Qvâ tempestate cùm jam humanum genus abundaret, angeli, qvibus cœlum sedes erat, speciosarum formâ virginum capti, illicitas cupiditates appetierunt: ac naturæ suæ originisq; degeneres, relictis Superioribus, qvorum incolæ erant, matrimoniis se mortalibus miscuerunt. Hi paulatim mores noxios conferentes, humanam corrupere progeniem, ex qvorum coitu Gigantes editi esse dicuntur, cum diversæ inter se naturæ permixtio monstra gigneret. Lactantius* de ori-

origine erroris lib. 2. cap. 15. edit. Lugdun. 1541. hanc Camerinam ceteris operosiùs movet: *Cùm numerus hominum cœpisset increscere, providens Deus, ne fraudibus suis diabolus, cui ab initio terræ dederat potestatem, vel corrumperet, vel dispergeret homines, qvos in exordio fecerat, misit angelos ad tutelam cultumq́; generis humani: qvibus qvia liberum arbitrium erat datum, præcepit ante omnia, ne terræ contagione maculati, substantiæ cœlestis amitterent dignitatem: scilicet id eos facere prohibuit, qvod sciebat esse facturos, ut veniam sperare non possent. Itaqve illos cum hominibus commorantes dominator ille terræ fallacissimus, consvetudine ipsâ paulatim ad vitia pellexit, & mulierum congressibus inqvinavit. Tum in cœlum ob peccata qvibus se immerserant, non recepti, ceciderunt in terram: sic eos diabolus ex angelis Dei suos fecit satellites ac ministros. Qvi autem sunt ex his procreati, qvia neqve angeli neqve homines fuerunt, sed mediam qvandam naturam gerentes, non sunt ad inferos recepti, sicut in cœlum parentes eorum. Ita duo genera dæmonum facta sunt, unum cœleste, alterum terrenum. Hi sunt immundi spiritus, malorum, qvæ geruntur, autores: qvorum idem Diabolus est princeps.* Hæc Latinorum Patrum eximium par: nunc pari fide ac industria binos e Græcis Patribus testes adducemus. *Clemens Alexandrinus* Strom. lib. V. edit. Heinf. Lugd. 1616. p. 401: *Ostendimus autem in primo Stromate, Græcorum Philosophos dici fures, qvi a Mose & Prophetis præcipua dogmata non gratè acceperunt. Qvibus illud qvoqve adjecimus, qvòd* Angeli illi *qvibus superna sors obtigerat, delapsi ad voluptates,* enunciârunt arcana mulieribus, *& qvæcunqve ad eorum venerunt cognitionem, cùm alii celarent angeli, vel potiùs reservarent in adventum Domini. Illinc profluxit doctrina providentiæ, & sublimium rerum revelatio.* Idem Strom. lib. 3. pag. 329. ejusd. ed. *Continentia est pecuniam despicere, voluptatem, possessionem, spectaculum magnô & excelsô animô contemnere, os continere, ratione qvæ sunt mala vincere. Jam verò* Angeli *qvoqve qvidam cum fuissent incontinentes, victi cupiditate huc e cœlo descenderunt.*

Libri Henochæi fama tam latè olim patuit, ut ad paganos qvoqve pervenerit, qvi veritati cœlesti se opposuerunt. Qvô factum, ut *Celsus* qvondam, contra qvem octo Libros scripsit *Origenes*, qvi religionem Christianam oppugnandam suscepit, ejus testimoniô sua mendacia tueri allaborârit, ad Angelorum & delicta & pœnas provocans. Hunc divinæ veritatis hostem ita loqventem introducit *Origenes* lib. 5. contra eundem pag. 448. edit. Genebr. Paris. 1619. Ceterùm verba *Celsi*, sic se

ſe habent: *Omittamus ea, qvibus Magiſter eorum poteſt coargui, ſinamuſq́ eum videri verè* Angelum. *Is primuſq́ venit & ſolus, an etiam alii priores. Si ſolum veniſſe dicent, in promptu eſt, qvô arguantur mendacii loqventes ſibiipſis contraria. Ajunt enim & alios ſæpe veniſſe, interdum* ſexaginta *ſimul aut* ſeptuaginta, eóſqve malitiâ corruptos, ob id mulctatos eſſe vinculis ſubterraneis: *unde promanare fontes calidos, videlicet ex illorum lacrymis. Celſum* refutaturus *Origenes*, his verbis utitur dicto loco: *Qvi Judæorum literas pro fabulis habet* (Appelles Hæreticus) *docens, qvòd ſolus Jeſus ad homines miſſus ſit; multò minùs admitteret qvæ Celſus adducit ex* Libro Enochi *non intellecto. Nos igitur nemo mendacii coarguet, ut docentes inter ſe pugnantia, qvòd ſolus venerit Servator noſter, & qvòd alii multi ſæpe venerint nuncii. Qvanqvam hìc valde confusè calumniator loqvitur in hac diſqviſitione* de Angelis miſſis ad homines, *ut qvi obſcurè inaudivit neſcio qvid* e literis Enochi, *qvas nec legiſſe videtur, nec ſcire, qvòd* non magna ſit earum auctoritas in Eccleſiis: *unde fortaſſis illud ſumptum eſt*, ſexagenos *&* ſeptuagenos deſcendiſſe, eóſq; malos redditos. *Hæc Origenes* alter Græcorum teſtis, qvem ſimul ad partes vocatum iri nos recepimus. Visô hoc locô, commodùm nobis in mentem venit illius injuriæ, qvâ nonnulli *Origenem* afficiunt, dum hanc erroneam opinionem *Origeni* aſcribunt, qvi adverſario ejus debetur. Etenim *Origenes* non *angelos*, ſed *filios Dei* nominat, neqve depravato Moſis loco, qvod ex Auguſtino monitum eſt, ſuum calculum apponit, ſubjungens: *Sed interpretemur ejus dictum candidiùs, qvippe qvi videmus, qvod ille non vidit ſcriptum in Geneſi:* Viderunt filii Dei filias hominum, *qvòd eſſent pulchræ, acceperuntqve ſibi uxores ſelectas ex omnibus.* Et mox: *deinde rurſus comminiſcens & confundens, qvæ undecunqve audivit, aut ibicunqve legit, ſive inter Scripturas ſacras a Chriſtianis recepta, ſive non, ait illos qvi* ſexageni ſeptuageniq; deſcendebant punire vinculis ſubterraneis: *additq́ ut* ex Enochi auctoritate, non tamen eum nominans. Hæc *Origenes.*

Nunc porrò ex occaſione hujus Moſaici loci rectè ac fontibus convenienter expoſiti ab *Origene*, & ſic ſcævo gloſſemati Judaizantium Interpretum oppoſiti, etiam ad aliorum Patrum ſinceras mentes puráſqve manus in conſervanda veri ſenſus integritate ac puritate fontis melle & favis dulciùs

Qvi fluit illimis, nitidis argenteus undîs.

Ut illud *Ovidii Naſonis* Poëtæ elegantiſſimi e libro Metamorphoſ. lim-

limpido illi fonti accommodemus, qvi e fonte ſalutis Servatore Chriſto primùm ſcaturiens in vitam æternam ſalit, Joh. 4. 14.

Chryſoſtomus Judaicas fabulas peroſus ac divinæ veritatis ſtudiô incenſus non modò vero interpretamento niveum adjecit calculum, ſed pravo nigrum præfigit theta his verbis uſus Homil. XXII. in Geneſ. c. V. pag. 247. edit. Ducæanæ Pariſ. 1621: Ἰδόντες δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι καλαί εἰσιν, ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας ἀπὸ πασῶν ὧν ἐξελέξαντο. ἑκάστην λέξιν τῶν εἰρημένων σαφῶς κατοπτεύσωμεν, ἵνα μηδὲν ἡμᾶς παραδράμῃ τῶν ἐν τῷ βάθει κεκρυμμένων. Καὶ γὰρ ἀναγκαῖον τοῦτο τοῦ χωρίου πολλὴν τὴν ἔρευναν ποιήσασθαι, καὶ ἀνατρέψαι τὰς μυθολογίας τῶν ἀπερισκέπτως πάντα φθεγγομένων. Καὶ πρῶτον μὲν εἰπεῖν ἅπερ λέγειν τολμῶσι, καὶ δείξαντας τὴν ἀτοπίαν τῶν παρ' αὐτῶν λεγομένων, οὕτω τὴν ἀληθῆ νόησιν τῆς γραφῆς διδάξαι τὴν ἡμετέραν ἀγάπην, ὥστε μὴ ἁπλῶς ὑπέχειν τὰς ἀκοὰς τοῖς τὰ βλάσφημα ἐκεῖνα φθεγγομένοις, καὶ κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς τολμῶσι λέγειν. Φασὶ γὰρ, ὅτι οὐ περὶ ἀνθρώπων τοῦτο εἴρηται, ἀλλὰ περὶ ἀγγέλων. τούτους γὰρ υἱοὺς Θεοῦ προσηγόρευσε. Καὶ πρῶτον μὲν δειξάτωσαν, ποῦ ἄγγελοι υἱοὶ Θεοῦ προσηγορεύθησαν. ἄνθρωποι μὲν γὰρ ἐκλήθησαν υἱοὶ Θεοῦ, ἄγγελοι δὲ οὐδαμῶς: *Videntes* Filii Dei *filias hominum, qvòd pulchræ eſſent, ſumpſerunt ſibi uxores ex omnibus, qvas elegerant. Singulas dictorum dictiones diligenter conſideremus, ne qvid in profundò latens nos prætereat. Neceſſum enim eſt probè hunc locum ſcrutari, ut evertamus fabulas eorum, qvi omnia inconſideratè exponunt. Et primùm qvidem dicenda ea, qvæ dicere audent, & monſtratâ eorûm, qvæ ab illis dicuntur,* abſurditate, *verus qvoqve Scripturæ ſenſus veſtræ caritati aperiendus eſt, ne ſimpliciter & facilè aures præbeatis.* Blaſphema *loqventibus, & adverſum capita ſua loqvi audentibus. Dicunt enim, qvòd non de* hominibus *hoc dictum ſit, ſed* de Angelis: *hos enim* Filios Dei *appellavit. Sed verò, primùm oſtendant, ubi* Angeli *ſint appellati* Filii Dei? *ſed hoc monſtrare neutiqvam poſſunt. Homines qvidem* Filii Dei *dicti ſunt*, Angeli *autem neqvaqvam.* Ecce qvàm gravi oratione magnus Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ Doctor *Chryſoſtomus* ſeductorum Interpretum opiniones longô uſu inveteratas de Angelorum e cœlis lapſu ac ineptis cum ſeqviore ſexu hymenæis refutandas qvondam ſuſceperat, dum *Fabulas* eas vocat, *abſurda*, imò *blaſphema* continentes, dum ſingularum dictionum ſollerti ſerutiniô viam ſibi aperire ſtudet ad veri ſenſus inveſtigationem ac neceſſariam defenſionem. Hoc tamen ſtudioſum *Chryſoſtomi* ſcrutinium tantùm abeſt, ut omnium puncta tulerit, ut potiùs tanqvam malè tornatum ſub incudem ab eruditis ſit vocatum.

 Cele-

Celeberrimus ille Hebraicarum Literarum Hermes *Drusius*, Not. ad lib. 1. *Sulpicii* p. 23, 24. *Chrysostomum*, ejusqve studium sic oppugnare aggreditur. Angeli qvibus cœlum sedes erat, &c. qvæ suprà allegavimus. *Hujus,* inqvit, *sententiæ fuerunt ex Hebræis* Josephus *&* Philo: *ex Græcis* Justinus, Tatianus, Proclus, Athanagoras: *ex Latinis* Tertullianus, Lactantius, *hic noster. Contra eam qvinqve argumenta proferuntur, qvæ nunc, ut potero, refutabo: non qvòd ita sentiam, sed ut ostendam, in talibus argumentis, si ritè expendantur, parum soliditatis esse. Primum argumentum est* Chrysostomi *Homil. 22. in Genesin*, Homines filii Dei dicuntur, *angeli nunqvam. Hoc perspicuè falsum est. Nam Angeli sic dicuntur Job 1.6. Vide Miscell. Cent. 1. c. 12.* Strigilis certè dentata magis, qvàm ut a Drusiani calami crena Homiliis *Chrysostomi* figatur, qvæ mollior esse consvevit.

Constantinopolitanum Episcopum benigniùs tractavit SIXTINUS AMAMA, discipulus genuinus *Drusii*, & nostrorum olim studiorum Rabbinicorum & Chaldaicorum fidus Mercurius, qvod grati agnoscimus. Etenim p. 390. Antibarbari editi Ambstel. 1628, qvæ *Drusius* paucîs lineîs proposuit ac Sancto viro opposuit, ampliori verborum circuitu diducit, e qvibus hæc adducenda duximus: *Chrysostomus,* ait, *negat hîc de Angelis agi, & rectè negat. Utinam qvoqve tam rectè & solidè sententiam illam impugnâsset! Et hìc vide, qvantam frustrationem ei attulerit minùs accurata Versio.* Mox recitatis nonnullis verbis e Chrysostomi Homilia, qvæ a nobis modò sunt allata, subjungit: *Angelus neqvaqvam filius vocatus est, neq; filius Dei.* Sed clarus & omni exceptione major locus est Job. 2. 1. Et venerunt בְּנֵי הָאֱלֹהִים *Filii Dei*, &c.

Qvid heic factô opus erit? animus ancipiti cogitatione distractus, ad premenda Magistri vestigia invitat, innocentiam itidem *Chrysostomi* vix indefensam, nedum desertam patitur. Malim igitur audire pacis inter utramqve partem seqvester, qvàm magnorum nominum insectator: cum utrinqve litetur veritati. Qvod dum ostendo, Lectores FAVETE ANIMIS!

Subtilem illum hallucinantis rationis Epanortheten *Aristotelem* in subsidium vocemus. Λέγω δὲ inqvit, ἀντικεῖσθαι τὴν τοῦ αὐτοῦ κατὰ τοῦ αὐτοῦ, μὴ ὁμωνύμως δὲ, καὶ ὅσα ἄλλα τῶν τοιούτων προσδιοριζόμεθα πρὸς τὰς σοφιστικὰς ἐνοχλήσεις.

Dico

Dico autem opponi eam, qvæ est ejusdem de eodem, non æqvicocè, & cetera ejusmodi, qvæ definivimus adversus sophisticas molestias lib. de Interp. Tract. 3. cap. 6. pag. 39. edit. Paris. *Guiliel. Du Val*, 1629. Qvis autem, qvæso, est, cui vel unciola rationis suppetit, qvi non animadvertit esse

ANTIKEIMENA

Τὴν τοῦ Δρουσίου καὶ τοῦ Σιξτίνου	καὶ	Τὴν τοῦ Χρυσοστόμου
Κατάφασιν		Ἀπόφασιν
οἱ Ἄγγελοι ἐκλήθησαν υἱοὶ Θεοῦ.		οἱ Ἄγγελοι οὐδαμῶς ἐκλήθησαν υἱοὶ Θεοῦ.

Sed verò, cum alterum horum Pronunciatorum (ita *Varro*, ita *Cicero* vocat Enunciationes) affirmet, alterum neget, nemo non concludet, alterum tantùm verum, alterum omninò falsum esse, juxta *Aristotelem* in Hypocategor. sub finem cap. 10. part. 3. p. 33. edit. citatæ, cujus hæc sunt verba: Ὥστε ἐπὶ μόνων τούτων εἴη ἂν ἴδιον, τὸ ἀεὶ θάτερον αὐτῶν ἀληθὲς ἢ ψεῦδες εἶναι, ὅσα ὡς κατάφασις καὶ ἀπόφασις ἀντίκειται: *Qvamobrem his solis qvæ opponuntur ut affirmatio & negatio, proprium est, semper alterum eorum verum aut falsum esse.* Adhibeamus jam Heraclium lapidem, qvem suprà nobis subministravit emendator vagorum discursuum *Stagirita*, binis his Axiomatibus, qvomodo Stoici vocant Enunciationes: mox clarè patebit, nullum horum adulterinum aut falsum esse. *Chrysostomus* magnâ contentione docet contra fabularum amasios de fictis Angelorum & formosarum feminarum nuptiis ac liberis, qvòd *Angeli Dei* in Bibliis non *vocati sint Filii Dei*: id qvod verum est de Bibliis Græcis Septuaginta Interpretum, qvibus usus fuerat *Chrysostomus* suô ævô, & qvidem tali exemplari, cujus Versus secundus cap. 6. Genes. nullam labem senserat. Nam in loco Job. 1. v. 6. qvem pro sua sententia citat *Drusius* in antiqvis LXX Interp. exemplaribus, qvibus Græca Ecclesia familiariùs utebatur, olim disertis verbis perscriptum extabat: οἱ Ἄγγελοι τοῦ θεοῦ, *Angeli Dei*, non οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ, Filii Dei. Sed regeris; Versio LXXII Interp. qvæ inserta est Bibliis *Vatabli*, non legit dictô Jobi Versu c. 1. οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ, sed οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ. Respondebit ipse *Drusius* pro *Chrysostomo* ex suis Veterum Græcorum Interpretum Fragmentis in *Jobum*, & dicet: *Græca Ecclesia legit*: οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ, & qvidem cum monito, qvòd τοῦ θεοῦ *adjectum*

sit

ſit διακελόσεως ἕνεκα , *cum Diabolus etiam ſuos angelos habeat, qvi nuſqvam* vocantur (inqvit) Filii Dei, *qvod ſciam.* Sed Scholia Græcorum Interpretum, teſte *Druſiô*, lectionem, οἱ ὑοὶ τȣ̃ θεȣ̃, admittunt, e qvibus Editores Bibliorum ipſi ſacro textui hæc inſeruerunt. Hanc lectionem *Chryſoſtomi*, & inde ortam ejus ἀπόφασιν porrò confirmavit *Druſius* Comment. in Job. in qvo LXX Seniorum antiqvam Lectionem allegat, & qvidem his verbis: LXX. οἱ ἄγγελοι τȣ̃ θεȣ̃, *angeli Dei.* Sic loqvendo innuunt angelos bonos. Nam etiam Satanas ſuos angelos habet, qvi ſunt angeli mali & pernicioſi. *Hic locus, ait, apertè refellit Chryſoſtomum, qvi negat Angelos uſpiam vocari filios Dei.* Sed tantùm abeſt, ut hic locus refellat *Chryſoſtomum*, ut potiùs abſolvat eum a culpa falſitatis, cujus inſimulatur a *Druſio*. Qvòd ſi enim Biblia Græca non tantùm hoc loco, ſed etiam aliis, qvos afferre facilè fuerit, conſtanter oſtendiſſent voces, οἱ ὑοὶ τȣ̃ θεȣ̃, herbam *Druſio* & *Amamæ* porrecturus fuiſſet *Chryſoſtomus*, grande veteris Eccleſiæ columẽ. At verò, cùm Græca tranſlatio, qvam manu diurnâ ac nocturnâ verſârat B. Pater, qvæ iſtâ ætate familiaris fuerat Eccleſiæ, Angelorum Dei apertam faciat mentionem, teſte ipsô Druſiô, falſitatis nec reus nec damnas cenſendus erit: nihil enim alienum a veritate dixit, qvæ ipſi patefacta fuerat in divinis monumentis iſtius ſæculi. Imò aliter docere non potuit, aut retundere fabularum fabros, qvàm popoſcerat Auditorum ratio. Qvippe id urſit neceſſitas ſacri cœtus, qvem publicâ voce informavit, qvémqve penetrante ac percellente ſvadâ revocare ſtuduit a doctrinâ hæreticâ, ſi *Philaſtrio* credendum ſit, qvi veritatis tribunali teſtis jam nunc ſiſtendus erit. Hac enim hæreſi qvia multorum auditorum animos aut dudum infectos dubiô procul noverat, aut brevi inficiendos ſagaci mente prævideràt vigilantiſſimus animarum Aſiaticarum Archiepiſcopus: antidotum nec tutius nec efficacius huic veneno ſive expellendo ſive præcavendo adhibere potuit alexipharmacô ſancti Spiritus, qvod divinæ Scripturæ Græcanicô idiomate perſcriptæ, & auditorum manibus teri conſvetæ ſubminiſtrârunt. Qvod ſi enim aliud Bibliorum genus uſurpâſſet, qvàm qvô Eccleſia Græca ſuæ vigilantiæ commiſſa uſa fuerat, ardorem veritatis in tantæ multitudinis, qvâ circumqvaqve cingebatur, plusqvam Pythagoras olim densâ auditorum catervâ, animis accenſum potiùs exſtinxiſſet, qvàm excitâſſet. Eqvidem populus belua multorum capitum facili ſuæ ſpontis motu abripitur in

erro-

errorum avia, ſine prævia docentis voce: qvæ ſi inauſpicatò acceſſerit, immane qvantùm Eccleſiam turbet. Ne igitur hoc incommodi ſeqveretur commodam Homiliaſtæ operam, commodùm ad refellendos errores & confirmandam veritatem adhibuit illud Græcum ſacrarum literarum volumen, in qvo expreſsè perſcriptum extabat, οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, & cui jam aſſueverat Græcorum Eccleſia, teſte *Druſiô* in citatis modò Fragmentis Veterum Interpretum Græcorum. Exempla cautioris modi in docendo de non turbanda Eccleſia obvia habuit vir pius in ſcriptis Evangeliſtarum & Apoſtolorum allegantium Veteris T. dicta ad confirmandam τῆς ὑγιαινόντων λόγων ὑποτύπωσιν. E multis unicum hâc vice afferendum duximus, ſed facilè princeps ac primum, ne opinione celeriùs in majorem excreſcat molem noſtrum IRENICUM, qvàm aut Lectoris patientia, aut emptoris crumena ferat.

Sanctus Lucas in divina Stephani Apologia deſcripta capite 7. Act. Apoſtolicorum tradit ℣. 14. *ſeptuaginta qvinqve* animas oriundas parente Jacobô cum eodem veniſſe in Ægyptum, cùm tamen Exodi 1, 4. *ſeptuaginta* tantùm memorentur. Sed Lucas ſeqvutus eſt Verſionem Græcam LXXII Interpretum, qvæ auget numerum, ne naſcentis Eccleſiæ fervorem in Chriſtiana Doctrina amplectenda impediret. Hoc enim Bibliorum genus ſub initium plantatæ Eccleſiæ fuit in uſu. Veluti autem hæc Apoſtolica Eccleſia recèns nata non erat turbanda: ita auditorium ſuum Chryſoſtomus novitate qvadam inſvetâ ſapienter non cenſuit perturbandam. Verbo dicamus: vere ſcripſit & dixit *Chryſoſtomus* qvando convenienter ſuis & auditorum Bibliis Græcis & ſcribere & loqvi aggreſſus eſt: qvæ tamen N. T. διαῤῥήδην non ſemper ſeqvitur.

Druſium verò & *Amamam* qvod ſpectat; uterqve etiam vera & dixit & ſcripſit. Nam veluti ambo Hebraicarum literarum Profeſſores laudatiſſimi in Academia Franeqverana qvondam fuerant: pari Hebraicæ Profeſſionis jure aſſidui Interpretes extiterant Hebraicorum Voluminum, id qvod teſtantur Scripta erudita ab utroqve edita. Qvapropter ſi Hebræorum Codices cum ipſis evolvamus, vix dubitare licet, qvin eorum aſſertio ſit veritati conſona. Eqvidem verè qvidem a *Druſio* affirmatur, qvòd Jobi 1, 6. in Hebraico textu extent בְּנֵי הָאֱלֹהִים *Filii Dei*. Qvia verò Græca antiqva Verſio legebat, οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ: Chriſtianis Doctoribus occaſio ſubminiſtrata fuit interpretandi hunc

locum de *ſanctis Angelis*. Idem eſto judicium de illis locis, qvos allegat *Sixtinus Amama* ex Job. II, I. & XXXVIII, 7. E dictis igitur efficitur, utrinqve veritati litatum fuiſſe, adeóqve litem eſſe compoſitam. Id qvod ad oculum cuivis de perfacili patebit, qvi vel umbellam tantùm Oppoſitionis, qvæ κατ' ἀλήθειαν ſic dicta eſt, emiſſitiô oculô obſervârit.

Nam ut Lydium Ariſtotelis lapidem admoveamus probandæ adulterimæ contrarietati, animadvertimus non eſſe τὴν τοῦ αὐτοῦ κατὰ τοῦ αὐτοῦ veram Oppoſitionem, ſed, ut ſpecialiùs loqvamur, Contradictionem tantùm apparentem. Stet ergo ſententia non eſſe

ANTIKEIMENA

DRUSII & AMAMÆ	CHRYSOSTOMI
Affirmationem:	*Negationem:*
Angeli appellati ſunt Filii Dei in Hebræis Bibliis.	*Angeli neutiqvam dicti ſunt Filii Dei in Græcis Bibliis.*

ID QVOD ERAT DEMONSTRANDUM.

C*Hryſoſtomo* averſanti illicitas & planè enormes tædas cœleſtium creaturarum & terreſtrium virginum manus auxiliatrices porrigit *Theodoretus* Qvæſt. in Geneſin XLVII: Qvosnam Moſes vocavit filios Dei? pag. 38. edit. Lutet. Anno 1642. *Qvidam* inqvit, *nimis ſtupidi & ſtolidi exiſtimârunt eos* Angelos *eſſe, putantes ſuæ forſan intemperantiæ patrocinium ſe habituros, ſi* Angelos *ejuſdem criminis reos tenerent. Oportebat autem eos audiiſſe Deum omnium ita dicentem:* Non permanebit Spiritus meus in hominibus illis in æternum, qvia carnes ſunt. Erunt autem dies illorum centum viginti anni: *& inde perſpicere naturam* incorpoream carnes non habere, *neqve* Angelos vitam habere tempore definitam: immortales *enim creati ſunt.* Et poſtea pag. 48. in eadem Qvæſtione: *Hi qvi ex Seth genus duxerunt, olim qvidem ut virtutum ſtudioſi vocabantur* filii Dei, *verùm impurarum mulierum pulchritudine capti confuderunt familias alioqvi diſtinctas, & pro fructu hæreditario commune exitium receperunt.*

Ecce

Ecce rectà nos ducit *Theodoretus* ad *Secundum Vitium*, qvod ſpectandum proponit oculis acutùm cernentibus Scriptum diviniſſimi *Enochi* nomen mentitum, ut ſiccô pede prætereamus aliorum Patrum vindicias pro hoc loco, nimirum, *Hieronymi* L. de Tradit. Hebr. in Gen. *Epiphanii*, *Procopii Gazæi*, *Ambroſii* Lib. de Noë & Arca cap. 4, venerabilis *Bedæ*, *H. Hrabani Mauri*, *Haymonis* &c. cum qvibus tranſigant alii, qvi dogmata tam notoriæ abſurditatis propoſuerunt. Ex hoc *Primo Vitio* procul dubio pateſcit, Judæos primos fuiſſe ſeminatores hujus infelicis lolii, ejuſdem porrò minùs cautos conſitores extitiſſe *Patres* nonnullos Græcos pariter ac Latinos, qvô Eccleſiæ ager in ſe bonus vitiatus eſt. Qvoniam verò magnô verborum inanium apparatu faber hujus adulterinæ monetæ eundem pronubum illegitimi conjugii repræſentat, qvem antiqvi Judaicæ Synagogæ antiſtites *deſignant*: conſentaneum vero fuerit, ejuſdem Scholæ dormitantis alumnum cœcutientem fuiſſe, qvi Henochæarum fictarum nugarum audaculus Magiſter eſſe geſtiit.

SECUNDUM vitium, qvô deformatur ſubdititius fœtus Henochi, ab ipſo auctore his vivis coloribus depingitur: Καὶ νῦν οἱ Γίγαντες οἱ γεννηθέντες ἀπὸ πνευμάτων καὶ σαρκὸς πνεύματα πονηρὰ ἐπὶ τῆς γῆς καλέσουσιν αὐτούς, ὅτι ἡ κατοίκησις αὐτῶν ἐστὶν ἐπὶ τῆς γῆς. Πνεύματα πονηρὰ ἔσονται τὰ πνεύματα ἐξεληλυθότα ἐκ τοῦ σώματος τῆς σαρκὸς αὐτῶν, διότι ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐγένετο καὶ ἐκ τῶν Ἐγρηγόρων. Ἡ ἀρχὴ τῆς κτίσεως αὐτῶν, καὶ ἀρχὴ θεμελίου πνεύματα πονηρὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἔσονται. Τὰ πνεύματα τῶν Γιγάντων νεμόμενα, ἀδικοῦντα, ἀφανίζοντα, ἐμπίπτοντα, καὶ συμπαλαίοντα, καὶ ῥιπτοῦντα ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ δρόμους ποιοῦντα, καὶ μηδὲν ἐσθίοντα, ἀλλὰ ἀσιτοῦντα, καὶ φάσματα ποιοῦντα, καὶ διψῶντα, καὶ προσκόπτοντα, καὶ ἐξαναστήσονται τὰ πνεύματα ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν γυναικῶν, ὅτι ἐξ αὐτῶν ἐξεληλύθασι. Hæc ſub finem Fragmenti e Codice *Henochi* reſidui totidem verbis in auguſto *Oedipi Kircheriani* opere excuſa extant. Qvorum Latinâ interpretatione, qvam ſuprà attulimus, tempeſtivè ſuperſedemus, ne actum agere videamur.

Qvanqvam in hac fabuloſa narratione plura noſtro conſpectui primùm ſe offerant, qvàm ut horum multiplici deformitati monſtrandæ pauxillum temporis ſufficiat, qvod muniorum publicorum neceſſitas & prælorũ avarus gemitus ex æqvo inter ſe dividunt: tamen noſtro ſcopo ſatis fore putamus, initiò oſtendiſſe ex *Secundi hujus Vitii* de Gigantibus natis a *ſpiritibus & carne*, ſive egreſſis *e corpore & carne*, partim genitis ab homi-

hominibus partim ab *Egregoræis*, institutâ συγχύσει cum secretis Judæorum placitis, qvòd haud alienum a vero dixerit, qvi statuit, hanc adulterinam & mutilatam Henochi sobolem origine qvidem & primò ortu Judaicam esse. Deinde monstrâsse, qvòd non pauci Patrum, testibus Pontificiæ Scholæ Doctoribus, corpora Angelis tribuerint. Sic proh dolor! a vera & veriorum dogmatum matre SACRA SCRIPTURA degeneres facti, etiam huic nugivenduli ingenii abortui velut obstetricari cœperunt, sed adeò infaustâ Lucinâ, ut complures nostri sæculi Scriptores exinde in societatem infelicis nutricatus ad varia vanarum opinionum divortia pellecti diverterint, & tantùm non infeliciter impegerint. Ut autem constet, fontem hujus vanitatis derivatum esse e Judæis ad Christianos, præviâ observatione Drusii grati utemur.

Joh. Drusius Not.ad. Lib. 1. Sulpitii docet, sermonem non esse Severo in Historia sacra de *Filiis diaboli*, sed de *filiis Dei*, hoc est, *angelis*, *qvi ad hæc inferiora detrusi* humanam induêre naturam. *Unde in Medras Ruth; Facti sunt* sicut homines. *Nam in specie humana versati sunt cum hominibus, corpora terrena gestantes, ex qvatuor elementis composita. Itaqve legimus in eodem Libro, Inter eos angelos, qvi mixti fuerunt hominibus, non fuerunt sicut illi,* qvi אישים, *id est, viri vocantur, nec sicut illi qvi filii Dei vocantur. Nam postqvam a Deo dejecti fuerunt,* involuti elementis humanis vestierunt se eis. *Reliqvi angeli cùm descenderent, parati fuerunt ad redeundum in locum suum,* aërea corpora habentes.

Hoc dogma Apellarum licèt suapte vanitate ruat; tamen complures e Patribus *Angelos* corporeos fuisse statuerunt, teste *Few-ardentiô* in *Irenæum* adverś. hæres. pag. 290. edit. 1596. cap. 23. *Angelis*, inqvit, *corpora propria tribuunt nonnulli antiqvorum, ut ex Justino, Tatiano, Tertulliano, Cypriano, Origine, & plerisqve aliis apertum est. Dionysius Petavius* Animadv. ad Hæres. LXIV Epiphan. p. 261. edit. Paris. 1622. affirmat fuisse hanc sententiam vetustissimorum Patrum ferè omnium *Angelos* fuisse *filios Dei*, qvi filias hominum adamâsse dicuntur: plerosqve autem Patrum persuasum habuisse, qvòd *Angeli* fuerint *corporei*.

Origenes de Principiis lib. 1. pag. 421. edit. Genebrard. Paris. 1619: *Non est tale corpus, qvale habent dæmones, qvod est naturaliter* subtile, *& velut aura* tenue. *Tertullianus* Tom. 3. libro 3. adverś. Marc. cap. 9. num. 61. cap. 11. num. 72; *Dehinc*, inqvit, *scito, nec illud concedi tibi, ut*

ut putativa fuerit *angelis* caro, *sed* veræ ac solidæ substantiæ humanæ.

Few-ardentiô & *Petaviô* longè mitior est in optimos Patres, benedictæ memoriæ Vir, D. *Balthasar Meisnerus*, qvondam in Academ. Wittenb. Professor meritò celeberrimus, qvi Philos. Sob. Sect. 4. cap. 8. Qvæst. 1. pag. 1113. seq. edit. Lubec. 1613. non unô modô eos excusat. Qvoniam autem hæc *Meisneri* excusatio memorabilis est, & singularis erga Patres affectus documentum: eam totidem verbis afferre haud tædebit, qvot ab Autore perscripta invenitur.

Patres, inqvit *Meisnerus*, qvod spectat, faciunt sanè illi nonnunqvam mentionem *corporum Angelicorum*, ut *Tertullianus* lib. de carne Christi, & contra *Praxeam*: itemq; *Bernardus* in Cant. cant. ser. 5. qvod ipsum qvoqve refert de *Augustino Ludovicus Vives* in lib. 15. de civ. Dei. cap. 23. & *Cœlius Rhodiginus* lib. 1. Antiqv. Lect. cap. 20.

Excusari verò illi facilè possunt.

1. Qvòd vocabulo σώματος sint usi in significatione latiori, pro *substantia verè subsistente.* Σῶμα enim Græcis sæpe personam significat ut Gen. 34. & 36. & Tob. 10. 10. qvo sensu etiam sumitur apud Theognidem.

> Σώματα πολλὰ τρέφειν, καὶ δώματα πολλ' ἀνεγείρειν.
> Ἐς πενίην οἶμός ἐστιν ἑτοιμοτάτη.

Sic nonnulli Patres vocabulum σωματικῶς Coloss. 2. v. 9. verterunt *personaliter.* Qvando igitur dixerunt, *Angelos* esse corpora, intellexerunt *substantias verè subsistentes.*

2. Qvod sæpè ex aliorum locuti fuerint sententia, qvod de *Augustino* certum est, qvi etiam lib. 8. de Trinit. cap. 16. δαίμονας definivit *genere animantia, animo passiva, mente rationalia, corpore aërea, tempore æterna*: Verùm non ex sua, sed *Apuleji Madurensis* & *Porphyrii* opinione.

3. Qvòd non locuti sint *absolutè*, sed *respectivè* ἐν συγκρίσει πρὸς Θεὸν, seu comparatione ad Deum. Qvia enim solus ille simplicissimus & purissimus actus est: ideo omnia ad eum collata sunt composita, & hoc sensu *Angelos* qvoqve dixerunt *corporeos*, hoc est compositos & non simplicissimos.

Distinctionem hanc apertè docet *Damasc.* lib. 2. cap. 3. qvando statuit, Angelos esse *incorporeos* πρὸς ἡμᾶς, *corporeos* tamen respectu *Dei*. Πᾶν γὰρ συγκρινόμενον πρὸς τὸν Θεὸν μόνον ἀσύγκριτον, παχύ τε καὶ ὑλικὸν εὑρίσκεται. Μόνον

γὰρ ὄντως ἄϋλον τὸ θεῖόν ἐστι, καὶ ἀσώματον, *Omne collatum ad Deum, qvi ſolus* incorporalis *eſt, craſſum &* materiale *comperitur, ſola enim* verè immaterialis & incorporea *divinitas.* Qvem locum ita declarat *Thomas de Aqvino* part. 1. qvæſt. 50. art. 1. *Medium comparatum ad unum extremum, ſicut tepidum comparatum calido, videtur frigidum: & hâc ratione dicitur, qvòd* Angeli Deo *comparati ſint* materiales *&* corporei, *non qvòd in eis ſit aliqvid de natura* corporea.

Ecce Confeſſionis Auguſtanæ Theologum, Patrum a clientibus ſuis accuſatorum fidum patronum, hiantium vibicum a filiis refricatorum lenem medicum, errorum manifeſtatorum benignum interpretem. Vosmetipſos, *qvi ſoli bene vivere, Jeſumq́; propiùs inſeqvi & comitari vobis videmini*, verbis veſtri *Ariæ Montani*, judices ipſa æqvitas appellat, utérne horum vobis videatur proximiùs ad Semi & Japheti reverentiam acceſſiſſe? *Few-ardentiúſne* an verò *Meiſnerus?* Doctórne Pontificiæ Scholæ Petavius, an verò noſtræ Eccleſiæ Theologus, verecundior paternorũ verendorum tector exſtiterit? Id qvod velut in nullius contemptum dictum volumus: ita intempeſtivos oſores Patrum, qvibus nunc ætas temporibus Apoſtolorum vicinior, nunc zelus defenſæ cœleſtis veritatis contra τοὺς ἀπηλλοτριωμένους τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ξένους τῶν διαθηκῶν, τῆς ἐπαγγελίας ἐλπίδα μὴ ἔχοντας, καὶ ἀθέους ἐν τῷ κόσμῳ Epheſ. 2. 12, nunc deniq; ſtudium vitæ ſanctioris & alienioris a ſæculi hujus pravis moribus, ambitione, invidia, avaritia, & id genus aliis, eminentiorem præ aliis humi abjectis animabus auctoritatem conciliavit, monitos cupimus, ne qvibusvis Eccleſiaſticorum Scriptorum leviculis nævis medium oſtendere digitum volupe ducant. *Leviculos* appoſitè nominamus. Nam non parcitum eſt mutuis erroribus etiam ab ipſis Patribus. Sic *Hieronymus Euſebium, Originem, Papiam, Tertullianum* & *Lactantium* caſtigavit, *Epiphanius Origenem, Auguſtinus Tertullianum* & *Cyprianum.* Errores itaqve non ſupprimendi, ne aliis ſint offendiculo, ſed moderatè culpandi & ſine virulentæ lingvæ convitiis. Nemo enim noſtrum omne perfectionis punctum tulit. In multis labimur omnes. Nemo omnibus horis ſapit, nedum omni ætate.

Horum Patrum ætatem ac ſtudium conſiderantes, novum, qvod non adhibuit *Meiſnerus*, malagma recrudeſcentibus crebrò fricatu vulneribus eorum applicandum duximus. Non memorabimus, qvàm obviam

erran-

errandi occasionem Patribus subministraverit antiqvorum Græcorum codicum prava lectio loci Gen.6: nec repetemus, qvàm cœcâ sæpe sponte ac obedientiâ exoculatos in multis duces Hebræos *Philonem* ac *Josephum* Patres sint seqvuti, adeóqve in varia errorum præcipitia opinione celeriùs abrepti. Unum nobis in memoriam revocamus, qvod haut exiguam præsenti errori de corporibus Angelorum seu Dæmonum ansam præbuerit.

Primîs Christianismi sæculis ab incude Philosophica calebant complures Patrûm, in primis dogmata *Platonis* seqvuti. Hujus placita, ceu umbræ solida corpora, antiqvos Scriptores seqvebantur etiam tunc, cùm sæculi hujus detestandis idolis ac profanæ sapientiæ institutis nuncium remiserant. Nam velut recens servat testa odorem, qvô semel est imbuta: pari tenacitate semper sordidæ qvædam reliqviæ futilis mundanæ scientiæ, contemplationum & idæarum Platonicarum altissimis defixarum radicibus in mentibus remanserant, qvarum vestigia obvia sunt iis, qvibus lectio Ecclesiasticorum Scriptorum non planè sordet. Nonnunqvam in ipsorum monumentis legendis plurimum olei ac operæ consumebant, maláqve, qvæ subinde bonis sunt vicina, tenaciùs & apprehendebant & retinebant, scripta sua iisdem profanantes. Hinc illæ lacrymæ, & illæ lemæ hæserant oculis eorum, qvi aliàs acutùm cernere putabantur, qviqve columina religionis Christianæ & lumina orbis audiebant.

Evidenti documento sit *Apulejus* Platonicæ Philosophiæ sectator, qvam Athenis didicerat. *Platonis* autem opinionem de Dæmonum natura expressurus scribit Lib. de Deo Socratis p.290. edit. Plant. Antv. 1588: *Ceterùm* inqvit, *sunt qvædam divinæ* mediæ *potestates inter summum æthera & infimas terras in isto intersiti aëris spatio, per qvas & desideria nostra & merita ad Deos commeant. Hos Græcô nomine* δαίμονας *nuncupant: inter mortales Cœlicolásqve vectores, hinc precum, inde donorum, qvi ultrò citróqve portant, hinc petitiones, inde suppetias, ceu qvidam utrimqve interpretes & salutigeri. Per hos eosdem, ut Plato in Symposio autumat, cuncta denunciata, & Magorum varia miracula, omnésqve præsagiorum species reguntur.* Et pag. 291: Mediorum *ista sortitio est, qvi in aëris terræ plagis conterminis, nec minùs confinibus cœlo perinde versantur, ut in qvacunqve parte naturæ* propriâ *sint* animalia, *& in æthere volantia, & in terra gradientia. Hæc animalia* in aëre *gignuntur*, inqvit, *ut*

ut in igni flammida, in unda fluxa, in terra glebulenta. P. 293: *Qvòd ſi nubes ſublimè volitant, omniſqve & exortus & terminus & retrò defluxus earum in terras eſt: qvid tandem futura cenſes* Dæmonum corpora, *qvæ ſunt concreta multò minus & tantò ſubtiliora? Non enim ſunt ex hac fæculenta nubecula, tumida caligine conglobata, ſicut nubium tenus eſt, ſed ex illo puriſſimo aëris liqvido & ſereno elemento coalita: eáqve nemini hominum temerè viſibilia, niſi divinitùs ſpeciem ſui offerant* &c. Fila corporis *poſſident* rara & ſplendida & tenuia *usq; adeo, ut radios omnis noſtri tuoris & raritate transmittant, & ſplendore reverberent, & ſubtilitate fruſtrentur.* Pag. 294. *Sunt inter homines ac Deos, ut locô regionis, ita ingeniô mentis interſiti: habentes communem cum Superis immortalitatam, cum Inferis paſſionem. Nam, perinde ut nos, pati poſſunt omnia animorum placamenta vel incitamenta: ut in ira incitentur, & in miſericordia flectantur, & donis invitentur, & precibus leniantur, & contumeliis exaſperentur, & honoribus mulceantur, aliiſqve omnibus ad ſimilem nobis modum varientur. Qvippe, ut finem comprehendam:* Dæmones *ſunt genere animalia, ingenio rationabilia, animo paſſiva,* corpore aëria, *tempore æterna.*

Qvod ſi qvis diſcipulum *Apulejum* audire detrectet, Præceptorem ejus *Platonem* adeat, & audiat ipſum ſic loqventem in Epinomide: μετὰ δὲ τούτους καὶ ὑπὸ τούτοις ἑξῆς, δαίμονας, ἀέριον δὲ γένος ἔχον ἕδραν τρίτην καὶ μέσην, τῆς ἑρμηνείας αἴτιον, εὐχαῖς τιμᾶν χρεὼν χάριν τῆς εὐφήμου διαπορείας: *Poſt hos, ait, & ſub his deinceps cenſendi* Dæmones. *Eſt autem genus* aërium, *habens tertium, ac medium locum, interpretationum legationumqve autor: eóſqve honorare votis valde operæprecium eſt, ut fauſta ſit eorum pro nobis legatio.* *Hæc* Plato *locutus ſubjicit: Horum duorum animalium, alterum* ex æthere, *alterum ex* aëre, *prorſus utrumqve non cerni, adeſſe nobis tamen, etiam non perſpicuum, perſuadere debemus: Eſſeq; mirabili ſapientiâ præditum, utpote genus docile ac memor, cognoſcens omnem noſtram cogitationem, mirabiliterq; amplectens, qvi ex nobis boni probiq; ſint, odio habens incredibiliter malos,* ceu *qvi mœroris ſint capaces: Deum enim ſupremam dignitatis arcem obtinentem, extra dolorem & voluptatem eſſe, ſolùm ſapere & noſſe dicendum. Cúmqve mundus animantium ſit plenus, eos ad invicem, & ſupremos Deos omnes, omnia perferre, eò qvòd animalia inter jaceant, qvæ mirâ celeritate in cœlum ac terras omnemqve mundum ferantur.* Confer *Platonis* Sympoſium, ſive de Amore pag. 29. edit. Baſil. 1571. ubi inter alia ſic ſcribit: *Omne dæmonium inter Deum & mortalem* medium eſt: *Qvam verò, inqvam ego, vim habet dæmonium? Interpretatur & transmittit ad*

Deum

Deum res hominum, & ad homines res deorum: illorum qvidem ſupplicationes & ſacrificia, horum verò præcepta & retributiones pro ſacrificiis. Qvum autem in medio ſit amborum, totum ipſum ita complet, ut ipſum ſibi ipſi ſit connexum. Per hoc etiam omnis vaticinatio procedit, & tota ſacerdotum ars de his, qvæ ad ſacrificia pertinent, & ad paſtorum myſteria ac incantationes, & ad omne vaticinium ac expiationem. Deus autem homini non miſcetur, ſed per hoc omnis converſatio ac colloqvium diis ad homines contingit, & vigilantes & dormientes. His adde illa in Phœdone, pag. 57. 58. *Sic autem narrant,* qvòd *unumqvemqve mortuum cujuſqve* dæmon, *qvi viventem ſorte obtinuit, ad qvendam locum ducere aggreditur,* Socrates in Platonis Theage ait: Ἐστὶ γάρ μοι ἐκ παιδὸς ἀρξάμενον θείᾳ μοίρᾳ παρεπόμενον δαιμόνιον. σημεῖον τοῦτο δέ ἐστι φωνή, ἣ ὅτ' ἂν γένηται, ἀποτρέπει τοῦτο, ὃ μέλλων πράττειν, προτρέπει δ' οὐδέποτε. *Contigit mihi apuero incipienti divinâ ſorte* dæmonium, *cujus ſignum eſt vox, qvæ cùm fuerit, moratur, & avocat ab eo, qvod facere inſtitueram, nunqvam incitat, ut agam.* Plato lib. 4. de Legibus, tres *Deorum ordines* conſtituit, *Deos*, Dæmones *& Heroes.* In Epinomide, *inter Deos qvoſdam ſtatuit* Dæmoniis aëriis *minores, hominibus majores, qvos* ἡμιθέους *vocat, eoſq́ue* Heroes *eſſe ait.* In Cratylo, *Semideos eſſe vult genitos altero parente* Deo, *altero* mortali, haut abſimiles fictis *Henochi* Nephilimis, qvos partim *Egregoris*, partim *hominibus* natos nugatur Libri Henochæi auctor. Labeo *ſemideum* Heroibus antepoſuit. *Auguſtinus* Lib. 2. cap. 14. de Civit. *Platonem Labeo inter* Semideos *commemorandum putavit, ſicut Herculem, ſicut Romulum: Semideos autem Heroibus anteponit. Heſiodus Heroas &* Semideos *facit eoſdem*

Ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος, οἳ καλέονται Ἡμίθεοι ———

Heroum divum genus, *qvi vocantur* Semidei ———

Hæ ſunt impuræ ſcaturigines *Platonis*, hæ *Platonicorum* paludes, e qvibus *Patres* tantam ſordium conflugem in ſua ſcripta traxerant, ut alia taceamus; idqve facili ductu, cùm partim a primæ ætatis florentis annis imbuti Platonicis his fabulis, partim poſt data Chriſto nomina legentes *Platonis* libros hunc fructum ceperint, ut ſe & alios deceperint, incurioſi monitionis Apoſtolicæ, Col. 2. v. 8: *Videte ne ſit, qvi vos prædas faciat per Philoſophiam & inanem fallaciam juxta traditionem hominum, juxta elementa mundi & non juxta Chriſtum.*

Qvamvis hæc *Pauli* admonitio totius Philoſophiæ traditæ ab hominibus veræ cognitionis ignaris, ductæ a mundi elementis & Chriſto op-

positæ abusum pertineat: neutiqvam tamen aberrabit, qvi dixerit, qvòd Apostolus Platonicam Philosophiam sigillatim hôc locô cavendam injunxerit. Conferatur modò vers. 18. hujus cap. 2. cum præsenti periocha: mox id, qvod modò monitum est, manifestum evadet. *Nemo,* inqvit, *vos seducat approbans, humilitatem & religionem* (θέλων ἐν θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων) *angelorum, ambulans* (juxta illa) *qvæ non vidit, frustrà inflatas a mente carnis suæ.* Qvoniam Platonica Philosophia longè crebriùs & audaciùs differit de *Angelis,* qvàm reliqvæ Philosophorum sectæ, & *Paulus* tanqvam Doctor & Apostolus Gentium, varios de Deo, angelis seu dæmonibus (qvâ voce Platonici bonos pariter ac malos angelos complecti solebant) eorum discursus & opiniones profligaturus, in primis cultui Dæmonum se oppositurus, cavendum præcipit a tali Philosophia, qvæ Angelorum humilem ac religiosum cultum homines docet.

Clemens Alexandrinus lib. 3. Stromatum: *Nimirum curæ est Magis, ut Venere, vinô, esu animantium abstineant.* λατρεύουσι γὰρ ἀγγέλοις καὶ δαίμοσι, *& angelos & dæmones colunt. Pythagoras:*

> Τούς τε καταχθονίους σέβε δαίμονας.
>
> *Cole* Dæmones, *qvi in terra versantur.*

Huc spectat *Genii* cultus sacrificiis aut precibus constans, cui Latium etiam sese submisit. Plaut. Capt. Genio *suo qvando sacrificat, ad rem divinam qvibus opus est, Samiis vasis utitur, ne ipse* Genius *surripiat. Horat.* de Arte Poët.

> ——— *vinóqve diurnô*
>
> *Placari* Genius *festis impunè diebus.*

Virgil. lib. 7. Æneid.

> ——— Geniúmqve *loci, primámqve Deorum*
>
> *Tellurem,* Nympháſqve, *& adhuc ignota precatur*
>
> *Flumina* ———

Genios etiam in nuptiis contrahendis advocandos censuit superstitiosa antiqvitas. *Arnobius* lib. 2. adv. Gentes pag. 91. edit. Lugd. Bat. 1641: *Cum in matrimonia convenitis, togâ sternitis lectulos, & maritorum* Genios *advocatis. Cic.* pro Cluentio: *Lectulum illum* genialem, *qvem bienniô ante filiæ suæ nubenti straverat, in eadem domo sibi ornari & sterni, expulsâ & exturbatâ* filiâ jubet. *Iuvenal.* Sat. 10. v. 34.

> ——— *Tyriúsqve palàm* Genialis *in hortis*
>
> *Sternitur, & ritu decies centena dabuntur*
>
> *Antiqvô: venit cum signatoribus auspex.*

Neqve

Neqve ſuâ qvondam familiares *Genii* domus, *Lares* & *Penates* vanâ religione caruerunt. *Iuven.* Sat. 9.

> *O noſtri parviqve* Lares, *qvos thure minuto,*
> *Aut farre,* & *tenui ſolco exorare corona.*

Horat. Od. 23. lib. 3.

> *Si thure placaris, & hornâ*
> *Fruge Lares, avidâqve porcâ:*
> *Parvos coronantem marino*
> *Flore Deos, fragiliqve myrto.*
> ——— *te nihil attinet*
> *Tentare multâ cæde bidentium.*

Larium ſuperſtitioſus cultus inde originem apud ethnicos duxit, qvòd domi ſuos qviſqve domeſticos, in primis proximi ſangvinis, ſepeliendos curârit. *Plautus* in Mercat. Dii Penates *meûm parentum, familiaq;* Lar Pater, *vobis mando meûm parentum rem bene ut tutemini. Ego mihi alios* Penates *perſeqvar, alium* Larem. *Virgil.*

> *Cum ſociis, natóqve,* Penatibus *& magnis Diis*
> Dii patrii *ſervate domum, ſervate nepotem*
> ——— patriiqve Penates.

Hos omnes & ſingulos, ſive fuerint ex *æthere* ſive *aëre*, ſive *publici* ac *patrii* Dii ſive *privati*, ſive Lares *Viales*, ſive *Domeſtici*, ſive *Penates* publici, ſive privati, *Genii* ſive boni & tutelares, ſive mali, ſive *Fauni* ſilvarum incolæ, ſive capripedes *Satyri*, aut quocunqve aliô nomine appellati ſint, votis hominum honorandos cenſet *Plato* in Epinomide, ut ſuprà pag. 48. monitum eſt.

QVI *Dæmonum* cultus intra Orientis & Occidentis, Palæſtinæ, Ægypti, Græciæ ac Latii fines ſe qvondam non continuerat, uſqve ad ultimam Thulen ac Septentrionis gentes propagatus. Qvô factum arbitramur, ut arctoæ qvondam aniculæ domeſticis *Laribus* ſeu *Penatibus* litârint tanqvam averruncis ſive impendentium malorum ſive bonorum præſidibus, in primis pecudum felicibus cuſtodibus. In angulis & ſecretioribus domuum partibus varia eſculentorum genera collocabant. Et licèt *Dæmones* ſint ἀσιτοῦντες, μηδὲν ἐσθίοντες, ut loqvitur perſonatus *Henoch*, nec edant, nec bibant, adeóqve omni eſculentorum ac potionum etiam lautiſſimarum apparatu abſtineant; oblatus tamen ipſis cibus, ac ſi conſumptus fuiſſet, diſparuit, ne cultricibus effaſcinatis occaſio daretur, deſiſtendi ab hac ſuperſtitione. Reliqviæ hæ ſunt veteris dæmonola-

triæ, *Platonicæ* Philoſophiæ, & paganæ cæcitatis, cujus tenebras clara Evangelii lux, Deo ſit laus, jam diſpulit. Fruſtra tamen non ſerviit qvondam, qvi cunctorum jactabundus poſſeſſor, liberalis largitor & ſummus Dominus audire voluit, Matth. 4. v. 8, 9. Servus in terris apparuerat, ut dominas ſuas inferno manciparet. Domus cuſtodierat, ut heros ac heras domo cœleſti extruderet. Cuſtodia ejus, æterna perditio; tutela, perpetua tortura. Tantò autem vehementiùs deteſtabimur *Platonicam* hanc *Angelorum Dæmonúmqve* θρησκείαν, & diabolicum *Penatum* averruncorum commercium, qvi nomina Sacroſanctæ Trinitati dedimus, Satanæ cunctíſqve ejus machinamentis in Baptiſmo renunciavimus, qvantò longiùs nos a Deo creatore, JESU ſervatore, & Spiritu Sancto nos ſanctificante arcet, qvantò certiùs bonorum Angelorum excubias nobis aufert, atqve in tartara detrudit.

Ecce fructum *Platonicæ* Philoſophiæ, apoſtaſiam a Deo & cælo ad Satanam & infernum, cui prædam invidet *Apoſtolus Paulus*. Sed dolenda cum primis præda, qvâ ditatur orcus, triumphat perduellis generis humani. Hujus prædæ cauſa olim haut exigua extiterat κενὴ ἀπάτη a *Platone* ac *Platonicis* profecta de *Diis*, *Dæmonibus*, rebus divinis, qvæ aciem mentis humanæ supernâ luce carentis longè ſupergreſſę ſunt, de religioſa *Dæmonum* veneratione, aliíſqve ſuperſtitionibus paganis. Tantò autem vehementiùs deceptrix illa *Platonicorum* doctrina ab Apoſtolo fuerat diſſuadenda, qvantò majus Coloſſenſibus novellis Eccleſiæ ſuccreſcentis plantis periculum pertimeſcendum erat a *Platonica Secta*, qvantò majorem ac ſublimiorem ſcientiam rerum divinarum ac ſubtilium præ aliis humi repentibus homuncionibus ſibi iſta factio arrogârat, & deniqve qvantò ditiorem prædam ſæpe fecerat in capiendis imperitis & abducendis incautis a Chriſto ad Satanam, a luce ad tenebras, ab angelis ad dæmonas, a vita ad mortem.

Evidenti exemplo erit *Julianus* IV in Catalogo Cæſarum, qvi Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ *Theodoriti* ſubjungitur. Etenim hic *Apoſtata*, qvem Græci παραβάτην vocârant, a *Maximo Platonico Epirota Iamblichi* Platonicæ ſectæ addicti auditore vaniſſimam pravarum opinionum ἀπάτην edoctus, ſe totum poſtea ethnicæ idolomaniæ, ſuperſtitioni & Chriſtianorum perſecutioni mancipavit. Erat autem hoc totum poſteritatis Platonicæ agmen in tractatione rerum divinarum cuidam eruditæ vani-

tati

tati vanæq; imposturæ adeo deditum, ut *veterum scripta obscuriora de vita & moribus hominum ad numina & Deos referret, humana cum divinis confunderet, animósqve imperitorum supstitioni implicaret*, qvæ verba sunt ipsius *Theodoriti*. Qvin & *Augustinus* Platonicis nimiùm addictus esse videtur, dum plurimùm eos laudat, doctrinámqve *Platonicam* ad Christianam qvàm proximè accedere affirmat lib. de vera relig. cap. 4. item contra Academicos lib. 3. cap. 17. & alibi. Certè Confess. lib. 7. cap. 9. dicit se apud Platonicos invenisse initium *Evangelii* secundum Johannem, non qvidem Evangelistæ verbis, sed æqvipollentibus, & plurima alia Evangelica, qvorum longam telam texit, teste *Ivaro Stubæo*, Hebrææ lingvæ qvondam Professore in hac Regia Hauniensi Academia, in Disput. XII. Mart. 1608. instituta, Thesi 45.

Haud mirum *Augustino* hoc venisse in mentem, cùm nostrâ ætate inveniantur, qvi parabolas Evangelicas nonnullas e scriptis Thalmudicis derivent. In qvibus est *Robertus Sheringhamius* Anglus, qvi Præfat. in Codicem Thalmudicum *Joma* Sacrificia Judaica tractante e *Julii Conradi Otthonis*, baptizati Judæi, tandémqve Professoris Hebræi in Academia Altorfina גלי רזיה *Gali Raziah*, hoc est, occultorum Revelatione parabolam de *divite epulone* & *paupere Lazaro*, *operariis in vineam conductis*, & *divite apparante nuptias* affert, uti narratur *Gali Raziah* cap. 13. Sed ignoravit *Sheringhamius Otthonem* multa confinxisse, de suo addidisse, loca Thalmudis interpolâsse & mutilâsse in gratiam Christianorum, qvibus ceu proselytus palpum obtrudere conabatur. Hoc testantur MS[ta] ipsius *Otthonis*, qvæ apud Altorfinos adhuc servari memorantur. Desinant igitur novi Juliani insultare sanctis Evangeliis, conspectâ hac συγκείσει, seu, ut veriùs dicamus, συγχύσει. Nullum enim tutum certúmve heic atheis qværitur præsidium, qvô freti lucem veritatis Evangelicæ obscurent, & tenebris paganis se involvant. Facessat Platonicum & Thalmudicum Evangelium, & ad suos redeat auctores. Dicta sunto indicta, qvæ homo dicit, ut verba det. Novitas justo curiosior antiqvæ veritatis Scripturis damnosa exsulet. Triumphet Christi Evangelium, ac Dei verbum inconcussum perstet adversus omnes Satanæ clandestinas artes & astus in æternum. His missis ad lineam redeamus.

Licèt Patrum dogma de *Angelorum* & *fœminarum* nuptiis, & de *Angelorũ corporibus*, qvoad ἀφορμὴν *Platonicam* excusari, possit a tanto & tali errore,

rore, neutiqvam tamen ab omni liberaveris. Certè *Philastrius Episcopus Briensis* in Catalogo Hæresium pæne omnium, qve Helmæstadl editus est 1611. eos hæreseos accusat, qvi has opiniones fovent. Nam Hæresi 106. pag. 54. sic scribit: *Alia est* Hæresis, *qvæ de* Gigantibus *asserit, qvòd* Angeli *miscuerint se cum* fœminis *ante diluvium, & inde esse natos* Gigantes *suspicantur*: cùm *Nembroth non a* Spiritu, *id est, non ab* angelo, *sed ab* homine Chus, *qvi filius fuit Cham, natus est postea, qvi & in Scriptura primus gigas est appellatus, qvòd iste cœpit esse venator & fortis homo, ut & Gigas appellaretur in terra: inde dicturi sunt*, inqvit, *Sicut Nembroth Gigas ita fortis est, si qvi ei similis in fortitudine postea videretur.*

Conclusuri tandem, hanc dissertationem, vocabimus ad partes Commentarium *Brochmandi* nostri, Viri de Academia nostra, Ecclesiis & Scholis, imo de vera religione optimè meriti, in Geneseos V *caput*: qvi qvoniam necdum editus est, e MSto sic allegamus. *Prima sententia* (de filiis Dei & filiabus hominum) *est Patrum, Athenagoræ, Tatiani, Clementis, Tertulliani, Lactantii, Cypriani, Justini, & ex Judæis, Josephi & Philonis, qvi nomine* filiorum DEI *intelligentes Angelos, exposuerunt hunc locum de impuro Dæmonum cum fœminis congressu. Certè de Angelis* bonis *accipi non potest locus, qvippe qvi lege primæ creationis alienissimi sunt a socia illa vita, teste Christo Matth. 22. v. 30. Nec de* malis *angelis explicari possunt Mosis verba*, tum qvia nullibi *vocantur* Filii Dei, *qvin potiùs* Filiis Dei *contradistingvuntur* Job. 1. v. 6. Matth. xxv. v. 41: tum qvia, cùm sint spirituales substantiæ, conjugali ista conversatione non utuntur.

Huic succedat ΟΔΟΣΟΦΙΑ Christiana *D. Johannis Conradi Dannhawери*, Theologi ut magni, ita a magna fœcundi ingenii δυνάμει εὑρετικῇ, συγκριτικῇ καὶ διακριτικῇ meritò commendabilis, Phænom. III. pag. 200, 201, 202. edit. Argentorat. 1649. *Angeli*, inqvit, *sunt* Spiritus *Psal. 104. v. 4. Matth. 8. v. 16. Hebr. 1. v. 14. qvorum natura non est* corporea, Luc. 24. v. 39. *conseqventer non* generativa, *siqvidem Scripturæ sacræ non nisi unum modum propagandi genus humanum revelârunt, nimirum* Act. 17. v. 26. *ex uno* humano *semine: modus alter, qvi sine virili semine contingit, non nisi divinum miraculum est in conceptione Beatæ Virginis exhibitum: non* nutritiva, *tametsi enim in assumptis corporibus verè manducent Angeli, uti ostendit Augustinus l. 13. de C. D. cap. 27. Conf. Rivet. ad cap. 18. Gen: tamen non nutriuntur: non* loco, tempori, *aut* corporeæ *alicui vi* obnoxiæ, *qvo de argumento copiosè di-*

sputat

ſputat Raimoldus in cenſur. l. apocr. prælect. 47. ſeq. omninò legendus. Igitur, cùm in corporibus non raro apparuerint Angeli, *fuerunt illa* aſſumpta, *ac* unita, *non* hypoſtaticè, *cujuſmodi unio eſt inſeparabilis, non* perichoriſticè, *qvia non informant corpora; ſed* parachoriſticè *&* aſſiſtitivè, *qvæ* aſſiſtentia *conſiſtebat in duobus;* 1. *in* motu, *movent ut motores.* 2. *in* repræſentatione, Angeli *a corporibus iſtis qvodammodo repræſentabantur. At qvi ſic etiam pingi poſſunt* Angeli, *non qvia* corporei *ideo pingi poſſunt, uti volebat olim* Taraſius *in Synodo* VII *Nicena*, vid. Rivet. in Geneſ. p. 205. *Sed qvia in* corporea *forma apparuerunt, ideo iſta apparitio pingi poteſt.* Confer *Brochmanni* Epitomen Theologiæ Sect. 2. num. 2. pag. 72. edit. Haun. *Meiſneri* Sobriæ Philoſoph. Sect. IV. pag. 1116. ſeq. *Gerhard.* Comment. in Gen. cap. VI. pag. 174. ſeq. edit. Jenenſ. 1637. Et Iſag. Diſputat. XII. cap. 6. p. 511. edit. Jenenſ. 1645. *Doct. Valtheri*, magnæ eruditionis Theologi, Qvadragenam Miſcellaneorum *Theologicorum* XXIV. pag. 621. edit. Ulm. 1648. Cujus argumenta ſi rectè expendantur, facilis erit reſponſio ad contrariam opinionem, qvam tuetur *Mart. Delrio* Diſqviſitionum Magic. l. II. qvæſt. 15. pag. 332. edit. Mogunt. 1600. His adde *Bodini* Confutat. *Joh. Wieri* pag. 723. edit. Francof. 1590. Problemata *Jani Matthæi Duraſtantis*, Philoſophi ac Medici Sanctojuſtani, *Dæmones an ſint, & an morborum ſint cauſæ*, edit. Venet. ex officina Stellæ, Jordani Ziletti 1567. a p. 27. ad 41.

Atqve ſic ſpectandum propoſuimus *Secundum Vitium* hypobolimæi fœtus, cui falſum Henochi nomen inditum eſt, atqve oſtendere conati ſumus primô qvidem ortu *Judaicum* eſſe, nutricatu verò partim *ethnicum*, partim *Chriſtianum*. Sed illam benignitatem primò *Platoni* ac *Platonicis*, deinde hanc credulam fomentationem ut olim compluribus Patrum, ita virilis ætatis novum ſubinde robur deberi pari conatu monſtrare cœpimus: nunc ſupereſt, ut *Tertium Vitium* ex priori natum ſimili ſtudiô publicis oculis ſubjiciamus.

TERTIUM vitium demonſtraturis occurrit excetra qvondam in Lerna Argivorum palude conſpecta, cui cum unum caput eſſet reſectum, mox tria reſecto ſuccreverant. Error ad inſtar excetræ Lernææ adeo ſui fœcundus exiſtit, ut unô vitiorum amputatô, non tria tantùm monſtroſa capita, ſed complura enaſcantur, qvæ ſpectatores in ſui admirationem tam facili motu rapiunt, ut incautos inficiant. Non aliter atq;

Cum

Cum spectent læsos oculi, læduntur & ipsi,
Uvaqve conspectâ livorem ducit ab uva.

Vitium itaqve TERTIUM e priori jam abscisso enatum & multiplex & trux cum hydræ hujus formidandis monstris hoc vivô colore depinxit personatus Henoch p. 73: Πνεύματα πονηρὰ ἔσονται τὰ πνεύματα ἐξεληλυθότα ἀπὸ τοῦ σώματος τῆς σαρκὸς αὐτῶν, διότι ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐγένετο, καὶ ἐκ τῶν Εγρηγόρων &c. πνεύματα πονηρὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἔσονται &c. *Spiritus maligni erunt Spiritus, qvi exierunt e corpore carnibus constante, eò qvòd partim ex hominibus partim ex Egregoris geniti sint &c. Hi Spiritus mali erunt in terra. Spiritus autem Gigantum distributi, injuriam inferentes, destruentes, irruentes, colluctantes & cursus facientes &c. variis phantasmatis illudentes, sitientes, & impingentes,* &c.

His valde affines sunt Judæorum *Dæmones*, qvos *Josephus* Hebræus de bello Judaico *Dæmonia* appellat, qvorum incursibus vexantur homines, & sceleratorum hominum animæ putantur, πνεύματα appellata, qvæ sese in aliorum corpora insinuare consveverunt: τὰ γὰρ καλούμενα δαιμόνια, inqvit, πονηρῶν ἐστιν ἀνθρώπων πνεύματα τοῖς ζῶσιν ἐνδυόμενα καὶ κτείνοντα τοὺς βοηθείας μὴ τυγχάνοντας. Qvæ etiam *Justini Martyris* fuit sententia Apolog. II. οἱ γὰρ ψυχαῖς ἀποθανόντων λαμβανόμενοι καὶ ῥιπτόμενοι ἄνθρωποι, οὓς δαιμονιολήπτους καὶ μαινομένους καλοῦσι πάντες. Nec non Platonici illius Apulei opinio Apolog. part. I: *At tibi, Æmiliane, pro isto mendacio, aut Deus iste Superum & Inferum commeatur, qvidqvid umbrarum est usqvam, qvicqvid Lemurum, qvidqvid Manium, qvidqvid Larvarum, oculis tuis oggerat, omnia noctium occursacula, omnia bustorum formidamina, omnia sepulcrorum terriculamenta, a qvibus tamen æqvo & merito haud abes.*

Vix dubitare licet, qvin mali Spiritus vestiti parachoristicis corporibus variorum malorum auctores sint ac formidandâ πολυμορφίᾳ objectorum phantasmatum oculos mortalium subinde perstringant: tamen eosdem ἀνθρωποδαίμονας esse, qvod larvatus Enoch sibi imaginatur, omni veritatis cœlestis fundamentô caret: Nam duo tantùm substantiarum genera initio condita fuisse certissimum est e Scripturis. Horum alterum *corporale* & per illud corpus oculos incurrens, alterum autem incorporale ac per se fugiens aciem humani visus.

Liberandæ fidei causâ illustre Sancti Spiritus oraculum producimus. Col. I. v. 16: Ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς,

τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαὶ, εἴτε ἐξουσίαι. Τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται, καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε. Nulla ſanè heic aut ullibi in ſacris monumentis vola aut veſtigium comparet *Anthropodæmonum* geminâ conſtantium naturâ, humanâ & dæmoniacâ, mediâ ſcilicet inter Spiritus & corpora, qvorum ope ſe videndos ac tangendos præbent, nocturnos tumultus excitant, & iter facientibus terrorem incutiunt. Tales fuerunt olim bini iſti homines a Diabolo obſeſſi, qvi e monumentis egreſſi in viatores adeo ſævierunt, ut nemo illàc tranſire auſus fuerit Matth. 8. v. 28. Sed πρόσκαιρα corpora tantùm erant, qvibus ad tempus utebantur. Nam juſſi Dæmones a Chriſto exire, juſſis actutum parent, & gregem porcorum obſident. Qvocirca miramur ſpiſſum illud larvati *Henochi* mendacium, qvô perſvadere orbi conatur hæc φάσματα & præſtigias committi ab iis Spiritibus, qvi geniti ſunt e matre homine & patre Spiritu.

Qvapropter tantùm abeſt, ut *Menaſſe Ben-Iſrael* opinionem approbemus, ut potiùs Spiritui S. in Scripturis auſcultemus. Hic Problemat. 23. de Creatione, docet *Dæmonas, compoſitos ex aëre*, & igne, *divinâ voluntate præeunte, hominibus dominari inſtar carnificum, eos ſibi ſubjugatos habere ac pro meritis plectere, ſi qvando peccando eorum poteſtati ſe dederint. Illos*, inqvit, *vocant* קליפות *putamina, & ajunt, qvemadmodum dantur nucis interiora, qvæ ſunt fructus: ita dantur exteriora qvædam putamina, nempe Spirituum, qvi ſunt tanqvam qvidam mimi aut ſimiæ, qvi pro ſuo more ſemper fictione qvadam imitantur res ipſas, & ſimilia illis facere videri volunt. De his multa* Plato *diſſeruit, qvæ apprime conveniunt cum doctrina Cabaliſtarum.* Hæc *Menaſſe.*

Ceterùm, neutiqvam mirandum eſt, qvòd *Menaſſe* ceu Judæus probet talia *Platonis* dogmata, cùm ex Hebræorum fontibus primùm fluxerint, veluti alibi oſtenſum eſt, & cùm eam ob cauſam Ideæ *Platonicæ* non longè abeant ab hac cœnoſa ſcaturigine. Majori dignum admiratione, qvòd Chriſtianorum qvidam, qvorum oculos ſol veritatis cœleſtis in ſingulos dies, imò horas ferit, mediâ ſacrarum literarum luce circumfuſi tenebras *Platonicas*, imò plusqvam Ægyptiacas heic reſpectent.

Horum cenſui haut immeritò accenſeri poterit *Henricus Nollius* Phyſicæ Hermeticæ auctor; qvi non modò ut *Judæi* & *Platonici ex aëre & igne* tanqvam puriſſimis elementis *Dæmonum* originem ducit, ſed etiam ex *aqva* & *terra*, imò diſertìs verbis tradit lib. 3. cap. 1. Axiom. 1. p. 154.

edit. Francof. 1619: *Spiritus e ſubtilioribus Elementorum eſſentiis creatos eſſe.* Hos autem cap. 2. pag. 156. diſtingvit in *Superiores* ac *Inferiores*. *Superiores* rurſum ſubdiſtingvit in *Cœleſtes* & *Aëreos*. *Inferiores* ipſi ſunt vel *Aqvei* vel *Terreſtres*. Ad illos refert *Nymphas* & *Sirenes*. Inter hos numerat *Sylphas* & *Pygmæos*, Germanis Schröcklein oder Bergmänlein. *Nulla ars* inqvit, cap. 6. Axiom. 2. *ipſos deficit, qvantùm lumen naturæ permittit. Pecuniâ & artibus abundant, omnes theſauros auri & argenti, omniáqve metalla in ſuo imperio & dominio habent.* Addit Nollius Axiom. IV. *Spiritus terreſtres redamant homines, qvi ipſos amant, & oderunt eos, qvi ipſos odio habent.* Confirmat hoc e Paracelſo, cujus verba ita habent: Wer ſich zu jhnen verbindet und verſchreibet/ dem geben ſie Kunſt und Gelts genug. Sie wißen auch unſere Sinn und Gedancken / damit wir ſie dan leichtlich bewegen/ das ſie zu uns kommen: Qvicunqve ſe ipſis ſcriptô obligaverint, eos & artibus inſtruunt & iiſdem pecunias largiuntur. Nôrunt etiam noſtra ſenſa & cogitata, unde facile fuerit eos permovere, ut ad nos veniant. Sed axiomata e *Paracelſo* confirmantia Spirituum terreſtrium indolem, nihil aliud ſunt qvàm venena novis venenis cumulata. Qvalis enim *Paracelſus* fuerit, notavit *Johannes Neander Bremanus* in Antiqviſſimæ Medicinæ Natalitiis Bremæ editis 1623. & dedicatis Sereniſſimo Regi noſtro, Frederico III, cujus imperio Benedictus in ſæcula Deus benedicat. Qvùm, inqvit *Neander* pag. 334. Baſileæ doceret, *de incantationibus qvoqve & exorciſmis morborum magicis agere cœpit: eam rem ægrè ferentibus viris doctis atqve piis, hæc in verba prorupit:* Will GOtt nicht helffen/ ſo helffe der Teuffel / *imitatione nimirum Maronianæ Junonis:*

Flectere ſi neqveo ſuperos, Acheronta movebo.

Et poſtea: *In ſcriptis eqvidem ſuis paſſim adſerit; Chriſtiano homini, citra pietatis injuriam, Dæmonis tanqvam latronis ope, operâ, conſilio uti, divinitus permiſſum.* Imò Magomedicum fuiſſe *Paracelſum docent illæ* ἐπῳδαὶ καὶ λόγοι θελκτήριοι, *qvi apud Paracelſum reperiuntur, dum ille extra ſcopum tela mittit, characterúmqve, pentaculorum, ac imaginum magicarum ſtudioſus cum aſſeclis ſuis, Agrippa, Trittenhemio, Suario, Henningo, & aliis ejus curationis adſertoribus, programmata ſyderum gemmis ac metallis inſculpere jubet. Non ignorant doctiſſimi Viri, qvum ſignaculis ac incantamentis curatio perficitur, non inde dimanare vires, ſed maximè ex perſvaſione, cui miſcet virus ſuum mendacii autor ad aucupia animarum.* Hæc ille. Nam tales characteres & magica verba ſive

ſcripta ſive prolata, ſi vim aliqvam haberent, aut illa proficiſceretur ab arte aut natura aut hyperphyſica aliqva virtute. Arti hanc nemo attribuerit, cui unciola rectæ rationis ſuppetit. Neqve naturæ: qvia characteres qvatenus qvanti nullius ſunt efficaciæ. Prolata autem verba mentis tantùm ſunt ordinaria indicia, non extraordinaria occultæ virtutis vehicula. De ſupernaturali bona virtute idem omnis pius facilè negaverit. Illa enim vis aut eſſet a Deo aut bonis angelis. Sed nemo horum ludibriis & præſtigiis peragendis ſuam operam locat. Seqvitur igitur omnem vim aſcribi πολυτεχνίτῃ *Dæmoni*, qvi Epheſias qvondam literas cultores ſuos docuit, qvarum fit mentio apud *Athenæum* lib. 12. ex Anaxila Poëta:

In conſutis ſytariis (i. e. minutis coriis) *literas Epheſias ferens.*

Svidas ſcribit eas fuiſſe *carmina qvædam obſcura, qvæ & Crœſus in rogo recitavit; & in Olympiæ pulvere Mileſiô & Epheſio certantibus Mileſium luctari non potuiſſe, propterea qvòd alter juxtà talum* literas Epheſias *haberet, qvibus compertis & demptis concidiſſe Epheſium ferunt.* Cælius Rhodig. lib. 16. cap. 14. harum damnatarum literarum monſtroſa verba recitat.

Sed ut ad auctores harum literarum & aliarum vetitarum artium, nec non ad *Nollium* Spirituum ex elementis conflatorum patronum redeamus; in ordine Dæmonum, qvem concinnavit, inconcinna variorum errorum congeries obſervatur, qvibus refutandis & prolixiùs memorandis ut immoremur, haut patitur inſtituti ratio. Satis fuerit indigitâſſe fontes mali a Platonicis eſſe derivatos per longam annorum & Scriptorum ſeriem ad *Nollium* Hermeticorum & Platonicorum nimium admiratorem. Id modò e *Pſello* oſtendemus.

Pſellus Platonicus ſex Dæmonum genera ſtatuit. Horum *primum lelurion*, i. e. διάπυρον *igneum* vocat, qvòd in ſuperiori æthere verſetur. *Secundum* ἀέριον, *aërium* in aëre inferiore, qvi nos ambit. *Tertium*, τὸ χθόνιον, *terreſtre. Qvartum*, τὸ ὑδραῖον τε καὶ ἐνάλιον, *aqveum* & *marinum. Qvintum* τὸ ὑποχθόνιον, *ſubterraneum. Ultimum* τὸ μισοφαὲς καὶ δυσαίσθητον, *lucifugum, vixqve ſenſu præditum.* Confer *Bulengerum* de licita & vetita Magia c. 24. p. 496. edit. Lugd. 1621. In qvatuor prioribus inter *Nollium* & *Pſellum* eſt conſenſus: additamentum verò duarum ultimarum ſpecierum in *Nollio* non obſervatur.

Qvàm altas radices inveteratus error figat, qvàm latè & diu luxuriet,

dictu incredibile est. Id qvod suô exemplô docet *Nollius*, qvi errorem de Spiritibus mutuum a *Platonicis* accepit, acceptum speciosis dichotomiis incrustavit. Sed verò cùm ipsius de *Spiritibus* opinio in nuda eorundem contemplatione versari videatur, & svadeat cuilibet Christiano, ut suis elementis contentus *Spirituum* terrestrium consortio ne delectetur, imò tutissimum putet a Deo precibus impetrare purissimorum *Spirituum* præsentiam & auxilium: tolerabiliùs errâsse censendus *Nollius*, qvàm illi, qvi *Spiritus* comites adsciscunt, actionum præsides, futurorum vates, ablatorum restitutores ac familiares consiliarios cooptant.

Hujus impii ac nefandi vitii *Cardanum* insimulavit *Antonius Rusca Mediolanensis* lib.4.de Inferno Statu Dæmonum cap.15.p.377.edit.Mediolani 1621. ex Collegii Ambrosiani typographia. *Facius* (Hieronymi pater) *Cardanus, qvi multis annis familiari dæmone usus fuerat, qvam leviter hac opinione procul dubio imbutus aures præbuit illi mendaciorum artifici, cùm patrono suo insinuabat, nasci dæmones humanô more, senescere & interire? Qvid? eò dementiæ venit Facius, ut conjectâsse se scripserit ex juvenili sui Dæmonis aspectu ad ducentos aut trecentos annos Dæmonum ætatem pervenire.*

Sed filium *Cardanum* audiamus sic loqventem in Libro de propria vita cap. 47. pag. 261. seq. edit. Naudæanæ Paris. 1643: *Spiritus assidentes aut præsidentes (Græci Angelos appellare soliti erant, qvidam minùs Latinè Spiritus) favisse qvibusdam viris, pro constanti, ut dixi, receptum est. Socrati, Plotino, Synesio, Dioni, Fl. Josepho, sed & mihi. Omnes qvidem felices vixere præter Socratem, & me, qvi ut dixi optima tamen conditione fruor. At C. Cæsari Dictat. Ciceroni, Antonio, Bruto, Cassióqve mali, licet illustres adfuerunt: Antonio & Ciceroni gloriosi, sed perniciosus uterqve: Josephi præclarus & raræ nobilitatis fuit, bellica virtute, gratia apud Vespasianum & filios, ac opibus, monumentis historiarum, triplice sobole & pugna cum calamitate suæ gentis, tum providentia futurorum, qva illustratus est in captivitate, liberatus ab insania propriorum, & servatus a maris fluctibus. Verùm Dæmones manifestè fuerunt; at nobis, ut credo,* bonus & misericors spiritus. *Mihi fuisse, diu persvasum est: sed qva ratione me certiorem redderet de imminentibus, non nisi exacto anno vitæ LXXIV deprehendere, dum vitam meam conscribere adortus sum, potui.* Et pag.268. *Cognitio incorporeorum & immaterialium mihi tota fuit a spiritu per demonstrationem simpliciter. Problemata qvoqve & linguas tametsi loqvi nesciam, ut etiam nec cogitanti occurrant.* Amplificationem *verò &* splendorem *partim ab exercita-*

tione,

tione, partim ab eo accepi, *nam* ſplendori *inhæſi plusqvam* XL. *annis, anteqvam adeptus ſim*: *ita* conſcribendi omnem artem, profitendíqve extemporanee a ſpiritu & ſplendore *habeo*; *hoc tamen ſcientiæ genus apud homines, plus invidiæ, qvàm nominis, gloriæ qvàm utilitatis hucusq; attulit; ſed ad voluptatem potius non levem, neq; vulgarem, & vitam producendam contulit, ſolatio in tot calamitatibus, auxilio in adverſis, commodo in difficultatibus atqve laboribus.*

Hæc eſt ipſius *Cardani* de ſuo *Spiritu* familiari confeſſio totidem verbis edita a *Gabriele Naudæo*. Hujus revelationi univerſam rerum, qvæ a corporis concretione liberę ſunt, cognitionem ſuam aſcribit, amplificandi facultatem ac ſplendorem, qvem 40. annos habuit, hujus *Dæmonis* familiari afflatui ſe debere fatetur, huic illuminatæ mentis ſplendorem, artem libros conſcribendi & extemporalem profitendi facultatem ceu auctori attribuit. Tandem voluptatem haut vulgarem & ſolatium in adverſis rebus ex his Scriptis, qvæ talis Spititus & auxit, & illuminavit, ſe percepiſſe impendiò lætatur. Sed qvodnam qvæſo verum lumen? qvis ſplendor ab eo exſpectandus erit, qvi eſt κοσμοκράτωρ τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, mundanus induperator tenebrarum hujus ſæculi Eph. 6. 12. Cujus proprium non illuminare, ſed *occæcare noëmata infidelium* 2 Cor. 4. v. 4. Et ſi vel maxime ſubinde in *angelum lucis* ſe transformet, 2 Cor. 11. v. 14: tamen imaginaria hæc lux, qvâ ſuos videtur perfundere nihil aliud eſt, qvàm certum pignus *tenebrarum exteriorum*, Matth. 22. v. 13: qvæ eos manent, *qvi ſunt ſine aqva nubes a turbine agitatæ, & qvibus caligo tenebrarum in æternum reſervata eſt* 2 Petr. 2. v. 17. Jud. v. 13. Optandum foret, ut *Cardanus* hoc Spiritu tenebrarum familiariter uſus longe ab illis tenebris abeſſet. Idem fatum præoptandum *Cornelio Agrippæ*, qvi teſte *Paulo Jovio* in Elogiis, & *Bodinô* contra *Vierum* pag. 693. aluit nigrum canem, nomine *Dominum*, qvi in Xenodochio Gratianopoli vita defunctus, coram omnibus ſe in fluvium dedit præcipitem, ab eo tempore poſtea non viſus. Hic tamen fatetur ſe jam conſeneſcentem reſipuiſſe ac nuncium remiſiſſe libris de occulta Philoſophia, veluti nos infrà EXERCITATIONE II confirmatum ibimus, *ipſius Agrippæ* verbis adductis.

Huic Magorum eruditorum pari ut non jungeretur novus *Jambres*, nempe *Theophraſtus Paracelſus*, omnibus bonis in votis erit, modò permiſerit motus ſubinde ab ipſo Acheruns, cum cujus larvis jam bene potus

luctatus memoratur. Exercitium iis volupe, qvi ſpretô omniſciô & omnipræſenti adorandô Numine, contemptôqve Angelorum præſidio, ſe tartareis palæſtritis committunt. Ab eorum ore pendent, afflatus affectant, conſilia ſectantur, artes amplexantur & ſolamine delectantur. Sed qvô qvæſo pactô *Cardanus* ab ejus Dæmonis familiari ſuggeſtu conſolationem & veram voluptatem ſibi polliceri potuit, qvi eſt ipſiſſimus שֵׁד, Deut. XXXII. v. 17. hoc eſt, perditiſſimus vaſtator? aut ab iis Dæmonibus, qvi ſunt ipſiſſimi שֵׁדִים, *Schedim*, perditiſſimi vaſtatores Pſal. CVI. v. 37. qvos LXXII Interpretes δαιμόνια utrobiqve nominant, qvósqve convenienti idiomate Germanico ſchädliche / & Danico ſkadelige dixeris. Judæi Germani obviam facti Chriſtianis hoc nomine abuſi ſic ſalutant: שֵׁד Willkom / Salus diaboli. Danicè Fandens Welkom / pro, ſeit Willkom / Bene ſalutatus venias. Hi namqve officiô hypocriticô officiunt animabus, & æternæ hominum ſaluti ſimulatô juvandi ſtudiô ſui ſeqvaces latenter ad orcum perducunt. Jure igitur merito diviniſſimus *Johannes* in Apocalypſi huic atrorum miniſtrorum generi verum nomen indidit, qvando Ἑβραϊστὶ אֲבַדּוֹן & Græcè Ἀπολλύων, hoc eſt, perditorem perditiſſimum appellavit.

Qvod ne gratis dictum putes, adi & audi ſapientiſſimum & perfectiſſimum Ὀνοματοθέτην, Servatorem Jeſum, qvi ſingulari & emphaticô veriverbiô hoc illuſtravit Joh. VIII. v. 44. dicens: Ἐκεῖνος (Διάβολος) ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ᾽ ἀρχῆς: *Ille* (Diabolus) *homicida fuit ab initio.* Hícne ille eſt, qvi verô ſolatiô recreat pectora, calamitatum, ærumnarum & dolorum difficultatibus preſſa? Sit hoc ſolatium penes *Jannem*, *Jambrem*, *Cardanum*, *Paracelſum*, *Agrippam*, alioſq́ talis ſolaminis vaniſſimos aucupes. Nonne *Cardanus* aut ullus mortalium ab illo genere dæmonum conſolationem exſpectare habuit in difficultatibus & adverſis, qvos Spiritus veritatis שְׂעִירִים Eſa. XXXIV. v. 14. LXXII δαιμόνια, (Καὶ συναντήσουσι δαιμόνια κενταύροις) Targumim שֵׁדִין vocat, nos verò *horripilantes Satyros* meritò interpretamur? Hæc occurſacula, (venia ſit *Apuleio* audaci verborum fabro) prompta & parata ſunt ad horrorem inferendum, qvando ſeriò agunt, non ſolatium aut gaudium mortalibus afferunt, niſi fucatum & mille ſæpius doloribus emptum.

Veluti

Veluti ergo Judæi, in primis Germani qvatuor parietibus cubiculi, in qvo puerpera decumbit, cretâ ſuperſtitioſè inſcribunt: אָדָם חַוָּה, חוּץ, לִילִית, *Adam, Eva, foras eſto Lilith*, hoc eſt, *Strix dæmonica*, ſive *Lamia nocturna*, a qva Judæi cæcâ credulitate imbuti infantes rapi & occidi opinantur: Sic nos Chriſtiani, qvi primo Adamo 1 Cor. 15. v. 44. in Baptiſmo nomen dedimus, omnéſqve Evæ ſorores, ſi qvando aliqvis dæmon ſe in noſtram familiaritatem & amicitiam inſinuare ſtudet, officia offert, divitias aut variarnm rerum ſcientiam ſpondet, religioſè dicamus: *Exeſto dæmon*; aut cum Chriſto; *Abi Satana*, Matt. IV. v. 19. & homini diabolicum conſortium ſvadenti, *Abi poſt me Satana* Matth. XVI. v. 23. Marc. VIII. v. 33. Luc. IV. v. 8.

Etenim qvam qvæſo tibi ab eo eruditionem & ſolidæ veritatis manifeſtationem polliceberis? qvi operosè efficax eſt ἐν πάσῃ δυνάμει, καὶ σημείοις, καὶ τέρασι ψεύδους, qvô mendacii crimine ab initio fœdatus fuit Johan. 8. v. 44. imò, qvomodo docebit alios, qvi ipſe de DEO, Chriſto & rebus divinis verè nihil novit, & omnium idiotarum poſtremus eſt, veluti Diſputatione publicè a nobis habita Anno 1630. demonſtratum eſt.

Qvemadmodum ὁ κόσμος τὸν Λόγον οὐκ ἔγνω, Mundus λόγον filium Dei non novit Joh. I. v. 10. ita ὁ κοσμοκράτωρ eundem verè non novit. Notitia angelorum & hominum ad canona cognitionis illius, qvâ DEUS & Chriſtus ſuos novit, exigenda erit. Chriſtus novit ſuas oves, Joh. 10. v. 14. ſed ita, ut ab illa notitia nunqvam abſit amor, qvô incenſus haud recuſat profundere vitam pro ovibus, ibid. Firmum ſtat fundamentum habens hoc ſigillum:

DEUS. NOVIT. SUOS.

2 Timoth. 2. v. 19.

DEus amando ſuos novit; neqve enim in ſola contemplatione verſatur DEI notitia, ſed cum paterno erga ſuos amore & affectu ſemper eſt conjuncta. Satanas autem ſi vel maximè ſuæ ſapientiæ cuncta τὰ βάθη Apoc. 2. v. 14. explicaverit, tamen ejus ſcientia ad illud perfectionis faſtigium aſſurgere non poteſt, ut cognitum DEUM & Chriſtum amet. Et hoc modo *DEI* & *Chriſti* ignarus rectè pronunciatur.

Juxta rectæ rationis dictamen certum eſt; *Ignoti* nulla eſt cupido; at noti permagna. Omnes trahimur & ducimur ad cognitionis & ſcientiæ cupiditatem, teſte *Cicerone* lib. 1. Offic. Nulla autem cogniti Dei cupiditate verâ ducitur is, qvi perpetuô Dei, Chriſti, piorumq́ hominum odiô flagrat. Faceſſat ergo omnis ejus ſuggeſtus de rebus divinis, qvi nihil aliud eſt, qvàm mera tentatio. Faceſſat omnis Dæmonis revelatio.

Bene ac piè in hanc ſententiam loqvutus eſt *Lutherus*, teſte *Kirchnerô* in Theſauro Explication. Artic. pag. 111. edit. Francof. 1566. *His delitiis, omnibus opponatur vox* Chriſti: Habent Moſen & Prophetas. *Item*; Dominus ipſe venit, *hic tollantur portæ ut intret. Non enim eſt* ſervus, *qvalis Moſes, aut Spiritus miniſtrantes ſunt*, ſed Dominus *ipſe.*

Hæc tradenda & ad poſteros qvoqve propaganda ſunt, ut fugiant & deteſtentur revelationem novarum doctrinarum, & cuſtodiant mandatum illud cœleſte: Hunc audite, *id eſt, Evangeliſtas & Apoſtolos. Hos legant & audiant. Item* V. *Teſtamentum, qvod fert de iſtis omnibus fidele teſtimonium.*

Qvod ſi præter hæc aliqvid revelatur, oportet ut habeant Analogiam fidei, & ſit revelatio intellectus Scripturæ. Alioqvi Diabolica *eſt. Satan* me *qvidem ſæpe tentavit, ſicut &* Auguſtinum, *qvi deprecatur, ne* Angelus *ſibi appareat, ut poſtularem ſignum a Deo. Sed abſit a me, ut huic tentationi aſſentiar. Martyres ſine* Angelorum apparitione *ſolô verbô confirmati, mortem oppetierunt pro nomine Chriſti. Cur non eodem & nos acqvieſcamus? Satis evidens & illuſtris apparitio eſt Baptiſmus, Euchariſtia, Claves, Miniſterium verbi, æqvale imò exſuperans omnes omnium* Angelorum *apparitiones, qvorum collatione Abraham guttulas tantùm & micas habuit.*

Ego igitur non curo Angelos, *& ſoleo Deum qvotidie precari, ne qvenqvam ad me mittat qvacunqve de cauſa. Qvod ſi offerretur aliquis, non audirem.*

Hæc de fucatis Angelorum *apparitionibus*, qvas ſibimet interdixit *Lutherus:* nunc paucis ipſius ſententiam de Dæmonum ludificantium revelatione audituri. Sic enim ipſe memorat Tom. 1. Jenenſ. fol. 126. in Decalog. Nimiùm credunt, qvi vetulas mutari in catos poſſe credunt, aut qvaſcunqve alias formas, & ad convivia vehi nocte. Et ad hoc eſt expreſſus textus. 25. q. 6. cap. Nec mirum, ne ullus credat, ſunt enim illuſiones Diaboli, non autem res vera. Sicut pulchrè patet ex qvodam exemplo, qvod Johannes Keiſerberg recitat. Qvod qvædam vetula, ut prædicatorem argueret mendacii, qvi talia docuit eſſe falſa, ſerò eô vocatô

catô & in oculos ejus ſeſe ungens, ſedenſq; in lintre piſtorio, jamq; volens vehi, ſtatim obdormivit, & qvibusdam geſtibus movebatur, donec caderet de ſcamno, & vulnus capiti infligeret, tandem reverſa ad ſe, convicta eſt de illuſione ex vulnere & caſu, qvantumlibet vidiſſe ſe jactaſſet mirabilia ſua. Hæc *Lutherus*. Qvanti faciendi ſint Anthropodæmones commentitii *Henochi* phantaſticis illuſionibus perſtringentes oculos credulorum homuncionum, hæc vetulæ ludicra, imaginaria itinera & naturalium functionum qvaſi qvædam deliqvia ſomnifera a πολυτεχνίτῃ Diabolo injecta clarè docent. Nunc ad reliqvam *Lutheri* narrationem pertexendam aggrediemur.

Idem (inqvit) *patet ex vitis patrum, de virgine a parentibus ad* S. Macarium *ducta, qvæ ab eo viſa eſt eſſe puella, cùm aliis vana videretur. Et tales præſtigiæ plures hodie qvoqve fiunt, ut ille qvi Judæo debebat, & dormiens paſſus eſt ſibi crus totum a corpore rapi, ut Judæum confunderet. Idem de Monacho qvodam refertur, qvi plauſtrum fœni propè conſumpſit.* Exemplum primum de Judæi debitore extat in famoſiſſimi iſtius Magi *D. Joh. Fauſti* Hiſtoria, qvæ edita eſt Hamburgi 1699. cum admonitionibus *Georgii Rudolphi Widmanni*, & qvidem cap. 44. pag. 166. & ipſi infauſtiſſimo *Fauſto* aſcripta, cui crus a ſe avulſum eſſe imaginabatur Judæus. Poſterius de *Monacho* in Colloq. Menſ. Luth. Talis qvoqve ludibundus fœni heluo fuiſſe memoratur ipſe *Fauſtus* cap. 45. ſuæ Hiſtoriæ: cui novam narratiunculam adjecit *Widmannus* de *Abbate Fuldenſi Erlulfo*, qvi unus omnia hoſpitis cujuſdam fercula & vaſa menſæ impoſita viſus eſt comediſſe, qvæ tamen familiaris Abbatis Genius in aliud conclave domus expoſuerat, ibiq; novam menſam inſtruxerat. Liber iſte plenus eſt talium præſtigiarum Diabolicarum.

Multa, pergit Lutherus, de iis ubiqve referuntur; poteſt enim diabolus ſe mutare de perſona in perſonam, & miris modis ludere ſenſum, de qvo in legenda S. Martini. *Ubi unus omnium ſenſus illuſit, cœleſti qvadam veſte a Diabolo ſub nomine Chriſti donatus. Simile de qvadam moniali, qvæ in ſuo cubiculo ſedens, viſa eſt ab aliis lacinioſô palliô ſeminuda, & bubulo ſtercore caput velata, qvæ tamen ſeſe credebat, & fulgentiſſima veſte ac coronâ aureâ ſedere, a Chriſto decorata.*

Item & illud in legenda S. Andreæ, *qvomodo in forma ſpecioſæ mulieris tantum virum illuſit.* Item *de eqveſtri illo, qvi ſerò in hoſpitium veniens, jucundo convivio inter puellas & choreas & epulas ſibi viſus, mane jacuit in profundo luto, eqvus ejus ad arborem jejunus ligatus.*

Sed omnium efficaciſſimum eſt, qvod in legenda S. Germani Altiſiodorenſis Epiſcopi, (*vide catalogum Sanctorum lib. 6. cap. 9.*) *cùm enim aliqvando hoſpitatus fuiſſet, & jam dormituri adhuc menſam pararent ſuis* (*ut reqviſiti ab eo dicebant*) *vicinis in nocte futuris.* Tandem ille venientes adjuravit, excitato patrefamilias cum ſuis, percontatus an noſſent iſtos? Illis verò aſſerentibus, juſſit ut ad vicinos irent videre, an domi eſſent. Et inventi ſunt omnes dormientes in lectis ſuis. Et ſic evidenter illuſio Dæmonum & patuit & diſparuit, eô jubente.

At ut contentioſis qvoqve ſatisfaciam. Dicunt enim mulieres in catos fuiſſe mutatas, eô argumentô verum eſſe, qvòd qvidam audaculus in vacua domo dormiens, plures vulneraverit tales catos, mane autem factô, multæ vetulæ ſint inventæ ſic mutilatæ. Vel enim id fictum eſt, vel Dæmones verè vetulas ipſi vulneraverunt, ut rei mendaci fidem facerent, ac ſi verè vetulas ille vulneràſſet, qvi catos (id eſt Dæmones) viſus eſt vulnerare. Poteſt, inqvam, fieri, ut vetulæ in ſomno vel ecſtaſi diſcurrere, vulnerari ſibi videantur, cum tamen in lecto jaceant qvietæ, & verè vulnerentur a Dæmonibus, ut poſtea credant ſeſe verè diſcurriſſe & ab alio vulneratas.

Tale eſt qvoqve de eqvitando ſuper ſcopis. De *Herodiade* & Laribus ſatis manifeſtum eſt, ſcilicet eſſe Dæmones.

De *Incubis* & *Succubis* tradunt inſignes autores, qvòd poſſit Satan in ſpecie mulieris ſuccumbere viro, & acceptô ſemine rurſum incumbere fœminæ, & ita generare, ſed monſtra, non hominem verum. Sed hoc ſemen aliunde acceptum, qvia nunc paterni nunc materni ſeminis vices ſubit, patris aut matris munus in generando obit, Dæmoni incubo vel ſuccubo neqvit aſcribi, adeóqve nec ipſe verè generare dici poteſt. Sed pergit *Lutherus.* Sic enim ſollicitavit qvendam Eremitam uſqve ad obſcœnitatem, & poſtea evanuit, ut recitat S. Johannes primus Eremitarum apud Hieronymum. Qvin dicitur qvandoqve Diabolus in ſpecie infantis fuiſſe, & vix qvinqve nutrices ei ſatisfeciſſe. Gen. c. 6. Tom. 1. fol. 106. Hactenus *Lutherus.*

Sed qvid attinet extera exempla hujus ludionis qværere, cùm patria ſuppetant. Iter noctu ſuſcipientes duo viri fidei ſpectatæ, ut Sacerdotem periculoſiùs ægrotantem viſitarent. Intercurrit nocturnum aliqvod occurſaculum porci fictâ ſpecie uſum. Subverti cœpit currus a

ſub-

ſubeunte ſuccuſſatore, virorum alterô ſedibus ſuis excuſsô humiqve proſtratô. Alter curru deſcendens impetuoſum hunc porcum inſeqvitur, prehendit, in vicinum amnem projicit. Is enatando in proximum dumetum ſe abdidit. En Dæmona ſordidiſſimi animalis ſimium. Id qvod ipſe diſſimulare nec voluit, nec fortè debuit, ita volente Deô. Accidit enim aliqvot annis ab iſta eluſione, ut homo qvidam obſeſſus ab Epiſcopo Sædlandiæ Viro ut pietatis ita profundæ variæq; eruditionis laude claro in conclave qvoddam ſuum admitteretur, ut fuſis precibus malignus dæmon cederet. Intervenit Vir pius priùs ab hoc ſpectro vexatus. Qvem conſpectum effuſis cachinnis excipit obſeſſus, eiqve in memoriam revocat nocturnæ ludificationis geſta, ſeq; ejus auctorem fuiſſe exſultim proclamat.

Nobis anno 1625 iter facientibus Roeſkildia Snoſdorpium, & ſomno oppreſſis circa Wærlø pontem celebrem nomine ſtructuræ admirandæ ſolis ſaxis grandiuſculis ſine calce ita conferruminatæ, ut æternum ſit opus, ſiſtebatur eqvorum curſus adeo ut nec aurigæ flagro nec minaci incitamento poſſet promoveri. Excitati e ſomno audimus aurigæ diras minas: qvi cauſam rogatus reſpondet eqvos & currum inhiberi. Diris abſtinere jubetur; cumq; nihil exſecrabili & minaci ſuâ aurigatione proficeret, nos prehenſis habenis Deo & הַגּוֹאֵל noſtro confidentes dicimus:

ITE. IN. NOMINE. JESU. CHRISTI.

Mox dictô ociùs eqvi proruunt, curſum conſvetum accelerant, ac iter proſpere ſuccedit. Hâc fiduciâ læti ſanctum hymnum ceu epinicium Deo canimus. Longiùs verò diſſitus nocturnus ille ludio in effuſum riſum ſolvitur, qvem tamen nos ipſi non audivimus, ſed finitô hymnô ſe audîſſe retulit auriga. Ecce qvàm fortiſſima turris ſit nomen JEHOVÆ & Servatoris JESU, ad eam feſtinabit juſtus, & in munito loco collocabitur Prov.18. v.10. Non eſt igitur, ut ſpectrorum terriculamenta ſubvereamur, qvi ſanctorum Angelorum excubiis cingimur in viis noſtris Pſal.91.v.11. 4 Reg.6.v.15,16. Dudum enim contritum eſt caput ſerpentis Gen.3.v.15. ab eo, qvi exſpoliavit τὰς ἀρχὰς, ϗ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισε ἐν παῤῥησίᾳ triumphans de illis per ſeipſum Coloſſ. II. v. 15.

Sed verò gratis iſte Alaſtor non ſolet peragere comœdias. Hiſtrio iſte Comœdias ſuas tartareâ qvadam tragœdiâ terminare ſolet. Qvòd ſi uni viſus ſit profuiſſe in iis qvæ corpus ſpectant, duobus aut pluribus eo ipſo obeſſe, eorumq; tam corpora qvàm animas in ſuam poteſtatem redigere ſtudet. Liberandæ fidei cauſa *Joannis Georgii Godelmanni J. U. Doctoris* teſtimonio modò dicta confirmabimus. Nam Tractatu de Magis, Veneficis & Lamiis lib. 1. cap. 1. pag. 9. & 10. edit. Francofurt. ſic ſcribit: Ut Diabolorum ſævitiam & impiorum pœnas accuratiùs conſideremus, & in timore Dei vivamus, qvatuor hiſtorias adjiciam diligenter omnibus perpendendas.

Joachimo I. *Electori Brandeburgico* nupta fuit *Joannis Daniæ*, *Sueciæ & Norvegiæ Regis filia Elizabetha*, cui, ut alimenta ſe mortuô, Regina haberet, oppidum Spandaco ad Suevi & Haveli confluentem maritus attribuit, in quo oppido, ipſâ adhuc vivente, miles qvidam per Marchiam iter faciens, cum morbô impeditus detineretur, decumbens, tradidit crumenam pecuniâ refertam hoſpitæ aſſervandam. Poſt aliqvot dies, cum convaleſcit, repetit ſaccum. Mulier avara cum ægrè tantam prædam amitteret, deliberat cum viro, utrum reddere debeat. Ineunt conſilium, ut mulier neget depoſitum. Qvare cum miles ſuum repeteret, illa confidenter negat ſe qvidqvam accepiſſe, ſimulat ſe mirari impudentiam militis, qvi auſit flagitare, cùm nihil dederit adſervandum. Miles indignitate rei motus, objicit viciſſim hoſpitæ perfidiam. Qvare maritus tanqvam defenſurus ſuam conjugem, extrudit militem domô. Is ante fores irritatus ſcelere hoſpitæ ſtringit gladium, veluti impetum facturus in virum & ferit januam. Hoſpes implorat fidem vicinorum, & qveritur ſuas ædes oppugnari. Accurrunt lictores, & militem, qvòd vim publicam feciſſet, abducunt in carcerem. Poſt aliqvot dies Senatus oppidi aliò mittit narrationem facti, & ſententiam perſcribi petit. Conſtabat ædes publicè oppugnatas eſſe. Qvare fertur ſententia, ut miles ultimô ſuppliciô afficiatur. Cumq; jam inſtaret dies judicii, venit diabolus in carcerem ad captivum, indicans ei, qvam ſententiam judices laturi ſint, & pollicetur ſe hôc periculô eum liberaturum eſſe, hac conditione, ut ſe diabolo dedat. Miles conſtanter reſpondet, ſe potiùs moriturum eſſe, qvamvis ſit innocens. Cum verò diabolus multis verbis exaggerâſſet periculum, nec tamen inflexiſſet militis animum, tandem pollicetur ei libe-

liberationem ſine ulla conditione. Et cum veneris, inqvit, in judicium, dic te imperitum eſſe forenſium negociorum, & patronô indigere; ibi aſtabo cœruleô pileô tectus & ornatô pennis. Pete igitur, ut me jubeant cauſam dicere. Miles qvi hoc ſine impietate facturus videbatur, ait ſe hoc conſiliô uſurum eſſe. Poſtridie in judicium ducitur, adeſt etiam orator tectus cæruleô pileô: ibi cum actor peteret militem propter vim publicam capitali ſuppliciô affici, miles reſpondit, ſe imperitum forenſium negociorum petere, ut liceat iſti ſuo advocato pro ſe dicere; concedunt Judices. Ibi diabolus de jure eruditè diſputat, non eſſe capitali ſuppliciô afficiendum eum, a qvo non ſit ortum rixæ & tumultus initium, ait ab hoſpite militem vi extruſum & ſpoliatum eſſe, jubet qværi ſaccum & locum monſtrat. Ibi cùm hoſpes vehementer negaret, addens etiam diras imprecationes, ut ipſum abreptum diabolus perderet, ſi feciſſet. Hanc imprecationem cum imprecatione diaboli cum aliqvoties repetiviſſet, ibi cauſidicus omiſsâ jam diſputatione forenſi adoritur hoſpitem, & comprehenſum per feneſtras & medium forum, omnibus perhorreſcentibus, cum fragore abducit, nec poſtea unqvam corpus hoſpitis inventum eſt.

Ecce furti, perfidiæ, injuriæ, falſitatis, avaritiæ, mali doli, perjurii, animæ dirâ exſecratione diabolo devotæ, pro qva Chriſtus mortuus fuit, qvam in baptiſmo & verbo ſalutari ſibi ſponſam copulavit, qvam ſpe adeundæ æternæ in cœlis hæreditatis erexit, erectam ab orco ad cœleſte beatorum conſortium evehere ſpopondit, corporis, qvod Dei domicilium, pietatis & omnium virtutum Chriſtianarum aſylum eſſe deberet, qvippe ſanctorum Angelorum præſidiô cingendum, tyrannidi avernalis Abaddonis mancipati mercedem æternùm dolendam. E diverſo, ô militem conſtantiſſimum Dei cultorem, dati Chriſto in Baptiſmo nominis fideliſſimum defenſorem ac tutorem, ô triplex circa pectus militare inexpugnabilis fiducię robur! maluit ſangvinem fundere qvàm a ſangvine Chriſti vel latum pilum dimoveri, aut a Chriſti vexillo ad Satanæ caſtra transfugere. Sed miles ut laudem conſtantiæ meretur, ita culpâ haut vacat impatientia & furor ejus militaris ſub initium litis de repetundis pecuniis: cujus culpæ pœnas luit in carcere. Qvemadmodum hujus ferociam cane & angue pejus odiſſe oportet: pari ſtudiô fidei conſtantiam imitari convenit.

Godelmannus geminam narrationem huic ſubjungit: *alteram* de dæmonum convivio ac comeſſatione in cujuſdam nobilis Sileſii ædibus cujus Satanici conventus cauſa penes ipſum nobilem, qvi abſentibus convivis irâ percitus prorupit in hæc deſperata verba: *Veniant omnes dæmones, ſi vocati nolint.* Vocanti actutum parent, veniunt, comeſſantur, bacchantur, vociferantur, & fugientibus domeſticis capita urſorum, luporum, felium, hominum per feneſtras exſertantur, pocula & fercula monſtrantur. Cunctis abſentibus, unicus domi relinqvitur infans, qvem ſervus præviâ precum devotione domum ingreſſus eripit cuidam dæmoni, patriq; reſtituit. Hæc ſpectra paucis elapſis diebus evanuerunt. *Alteram* addit de ſponſa divite, qvæ fidem conjugalem ſponſo dedit additâ hac conditione, ut ſi alteri nuberet, optaret ſollemni nuptiarum die Satanæ tradi. Tandem incurioſa tam nefandi voti Sileſia hæc Sponſa nubit alteri, & nuptiali die a duobus hoſpitibus ſub ſpecie duorum eqvitum exceptis, qvorum alter binis cum Sponſa ductis choreîs, eam tanqvam ſibi devotam avexit.

Cavete Chriſtiani ab impiis exſecrandæ lingvæ verbis, qvibus unâ ſæpe horâ decies vos Satanæ devovetis, atqve ſic fidei Deo in Baptiſmo datæ immemores Chriſto renunciatis. Qvamvis autem Satanas αὐτοπροσώπως vobis non adeſſe videatur, voſq; ſtatim impii voti compotes faciat: tamen qvi exſecrabilium horum votorum auctor eſt, longè a vobis abeſſe neqvit, qvorum lingva malefica accenſa eſt ab igne gehennæ Jacob 3. v.6. id qvod triſte obſeſſi apud nos hominis exemplum docuit, qvi exſecrandô votô Abaddoni aditum patefecit ad ſubeundum ſuum corpus, illudq; vexandum. Sed precibus cujuſdam Laici ſeu civis Haunienſis victus ceſſit.

Neqve enim ſolis ſacri ordinis hominibus ſub initium naſcentis Eccleſiæ a Deo conceſſa fuit facultas ejiciendi dæmonia, ſed etiam aliis credentibus. *Signa*, inqvit, Chriſtus, *eos qvi crediderint, hæc ſeqventur: per nomen meum dæmonia ejicient, novis lingvis loqventur*, Marc. 16. v. 17. Cavete etiam vobis, qvi ſervi Chriſti auditis, ne unqvam dæmonas adſciſcatis ſervos. Nocebit iſtud ſervitium non corpori ſolùm ſed & animæ libertati, qvâ Chriſtus vos donavit.

Exemplum hujus rei non eſt ut longè arceſſamus. Paucis abhinc annis qvidam *Sched* ſeu *Lar* ruſticæ alicujus familiaritate uti cœpit, & credulæ

dulæ non nihil officii brevi præstitit, donec morbô affligeretur. Ægrotanti apparet ultroneus hic dæmon formâ servi adolescentis ascitâ, excusans se morbi causam non esse. Qvâ factâ excusatione evanuit ac in posterum servire desiit. Moritur tandem delusa. Pastor Ecclesiæ Krommendorpiæ *Dn. Janus Friderici Splet* rumore hujus mali tùnc primùm manifestati excitatus, & gloriæ divinæ zelô accensus valde detonuit in præstigias diabolicas, auditores ab illis vehementi adhortatione dehortatus. Qvô Legis malleô tusum pectus filii, qvi ad eam ætatem accreverat, ut famam matris tueri posset, Pastorem e vestigio ad Præsidem arcis Andreasilvanæ Nobilissimum *Dn. Wenceslaum Rotkirch* eqvitem auratum, b. m. de vitiatâ & corruptâ materni nominis famâ pravè defert. Qvid accidit? Eodem die, qvo acciti ambo erant, ut causa apud Præsidem cognosceretur, cum actor totus irâ excandescens iter ingreditur, in viâ fulmine tactus concidit, & sic cum exhalato spiritu exspiravit furor adversus Dei verbum & ejus Ministrum. Optandum foret, ne fucatô brevis temporis servitiô officiosus genius binas orco animas lucratus fuisset.

Vos autem fideles CHRISTI servi in excubiis vigiles state armis spiritualibus stipati, gladiô Spiritus instructi, constantis fidei scutô protecti, suspiriis precum ad Deum fusarum ceu amuletis præmuniti, credite vos Christi meritô & ope adversus Principem tenebrarum victoriam reportaturos, atqve ejus insidiis ac laqveis declinatis, de ipso Dracone superato, exterminato sedibus suis cum omni veneficorum & sagarum avernali agmine triumfaturos, licèt fremat orbis malignus & orcus, & diabolus instar leonis circumeat ad devorandum mortales 1 Pet. 5. v. 8, 9. Huic pietatis officio religiosè & opportunè consecrari potest formula precum, qvarum usus fuit olim in Marchia pro obsessis. Hæc autem descripta invenitur in devoto Tractatu, qvem concinnavit *Adamus Crato Northusanus Superintendens Coalbyensis*, inscripsit Exercitium devotionis Christianæ, & Magdeburgi edidit Latinô & Germanicô idiomate 1595. Nos latinam formulam ex eodem excerpsimus, ac nova luce publicè donandam censuimus.

JESU redemptor unice,
Qvi conterendis viribus

Draconis, es DEUS ac HOMO,
Audi preces qvas fundimus.
Draco malignus Spiritus
Immanis ceu rugiens leo
Iras truces ſpirat, ſerit
Lites, vomit blaſphemias.
Nunc caſtra faſtu turgidus
In cor locat mortalium,
Tuúmqve plaſma turpiter
Deformat, occupat, tenet.
Ah cur ſiles? an non vides?
Oculis qvibúsve conſpicis?
Certè vides, qvem nil latet,
Oculóqve dextrô conſpicis.
Ergo increpato beſtiam,
Et pelle juſſu hoſtem tuo,
Tuúmqve plaſma vinculis
Exſolve ſpiritus trucis.
Tibi ſacrato corcula
Qvæ dirus expugnat Draco
Sint templa Spiritus Dei,
Sint regni & hæredes tui.
Arce ſagas, veneficos,
Citiſqve pœnis ſubjice,
Ne carminis culpâ ſui
Perdantur æternaliter.
Cedat tuæ potentiæ
Hoſtis ferus: noſtris ſuas
Jungant preces præconiis,
Vinclis ſoluti averniis.

Hâc formulâ ceu ariete expugnandi Satanæ, ſcutô contra diaboli ingruentem tyrannidem & ſacrô *amuleto* adverſus occultas Dæmonis deceptoris impreſſiones piè in vera vivâq; fide utere Chriſtiane, & divinæ tandem manus virtutem prædicabis. Experitor, probatum eſt.

Huic περιάπτῳ junge SS. Trinitatis, nec non matutinum & veſpertinum *Lutheri Sigillum*:

IN. NOMINE. PATRIS. FILII. ✠ ET. SPIRITUS. SANCTI.

Imò Lutheri oppidò commendabile & ſalutare *Phylacterium* manè & veſperi pectori adhibendum & toti homini devotè applicandum: *Ego corpus meum & animam meam in ſanctas & potentes tuas manus commendo: ſanctiſſimus tuus Spiritus, boni tui Angeli nunqvam a verè tuis, meis, aut me diſcedant, ne qvid peccatum, caro, mundus aut Satan in verè tuos, meos aut me poſſint Amen.* Sic diductiùs mentem precantis *Lutheri* explicandam cenſuimus.

Qvòd ſi verò ſcire aves, pie Chriſtiane, qvodnam inter omnia *amuleta* primas teneat, ea procul omni dubiô eſt precũ formula conceptis Chriſti verbis propoſita atq; diſcipulis & primorum temporum & ſeqventium ætatum commendata Matth. 6. v. 9. ſeq. Luc. 11. v. 2. ſeq. *Pater noſter qvi es in cœlis, ſanctificetur nomen tuum, veniat regnum tuum, ut in cœlo ſic & in terrâ*, &c. *Ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos a malo.* Hoc *amuletum* non modò malorum *averruncum* exiſtit, ſed etiam bonorum *phylacterium.*

Sed de *Tertio vitio* ficti *Henochi* ſatis dictum eſt: nunc ſtilum promovebimus ad deſignandum *qvartum* ejuſdem *vitium.*

QVARTUM VITIUM perſonatus Henoch ſic indigitat: Καὶ ἀπὸ ἡμέρας καιροῦ, σφαγῆς, καὶ ἀπωλείας, καὶ θανάτου τῶν Γιγάντων, Ναφειλὴμ οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς, οἱ μεγάλοι, ὀνομαστοὶ τὰ πνεύματα τὰ ἐκπορευόμενα ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτῶν, ὡς ἐκ τῆς σαρκὸς ἔσονται ἀφανίζοντα χωρὶς κρίσεως, οὕτ' ἀφανίσουσι ἕως τῆς κρίσεως τῆς μεγάλης. Viden', hujus deceptoris maligni ſpiritus, qvibus *Giganteum* nomen ſuprà indidit, *occidi, perdi*, & *mori* ſuſtinent? Haut ſuffecerat huic impoſtori *Giganteis iſtis Spiritibus* accerſiſſe genituram e ſpecioſis fœminis matribus & delinqventibus ætate Jared Angelis patribus, niſi eorundem cæde, perditione, & morte monſtrificam hanc ſtirpem & originem coronâſſet.

Verùm enim verò hujus monſtroſæ opinionis primos natales à Judæis

dæis noſtrô more deducere annitemur, ut ſcopo *Aſſertionis* ſeqventis *Qvartæ* noſter labor & ſerat & metat.

QVARTI *hujus vitii* teſtem & interpolatorem producimus *Rabbinum Amſtelodamenſem Menaſſeh Ben-Iſrael*, qvi Problemate 22. de Creatione pag.89. cit.edit.ſic ſcribit: *De hoc genere angelorum antiqvi*(Hagviga cap. 2.) *varia narrant: nimirum eos* cibis veſci, generare, & mori inſtar hominum, *alis præditos eſſe, & ex unâ parte mundi volare in aliam, qvin & ſæpius etiam audire qvæ futura ſunt. Et alibi ajunt, eos cum apparent uni tantum homini, noxios eſſe & damnum inferre: cum duobus apparent, innoxios eſſe, tribus autem ſimul hominibus nunqvam apparere. In admirabili autem libro* Zoar *varia dicuntur de illis, & in ſpecie qvidem, qvod alii ſint Spiritus* aëris, *alii* ignis; *idqve probant ex Pſalmiſta, fecit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos* flammam ignis. Pſalm 104. Confer *Buxtorf.* Lexicon Talm. & Rabbin. in Rad. שוּר

Ut autem hæc meliùs intelligantur, obſervandum eſt, qvòd eodem Problemate Menaſſe Ben-Iſrael *tres Gradus Angelorum* cum ſuis Theologis conſtituat: *qvorum eſt* primus Intelligentiarum *a materia ſeparatarum; qvales eſſe ſtatuunt* qvatuor *illos*, Michaelem, Gabrielem, Refaelem, *&* Urielem; *qvi omnes* (verba ſunt *Menaſſis*) *uti in Pirqve a* R. Elieſer *traditur, circumſiſtunt thronum divinæ majeſtatis. Illi autem, qvi ſunt ex hoc ordine, non poſſunt comprehendi corporeis ſenſibus, ſed ſolùm in prophetica viſione. Sic angelus apparuit Abrahamo, cum filium vellet immolare: ſic apparuit Jacobo paſcenti oves Labanis, & in viſione ſcalarum; ſic etiam Moſi in rubo, Jehoſuæ in Jerickunte, & Jezeckieli & Zachariæ viſus eſt. Nullus iſtorum angelorum unqvam viſus eſt Prophetis: ſed tantummodò ab iis, qvando in apparitionibus iſtis intellectus eorum elevabatur ad ſpiritualem contemplationem, vox angelorum audita eſt; ſicuti etiam a Moſe ingrediente tabernaculum, tantùm audita vox fuit ex interioribus partibus ſacrarii.*

Secundus gradus *angelorum eſt*, מלאכי השרדה angelorum miniſterii. *Hi ſunt legati & miniſtri, qvos condidit Deus ad regendum mundum. Id eſt, eos qvi ſanctimoniæ & pietati operam dant: idcirco à Pſalmiſta dicitur, angelis ſuis præcipiet de te, ut te cuſtodiant in omni via Pſalm* 91. v. 11. *Tales nonnunqvam viſibiles formas aſſumſere, & apparuerunt Prophetis. Ex hoc ordine illi fuerunt, qvos Abrahamus hoſpitio excepit, & ille qvi luctatus eſt cum Jacobo, qviqve viſus eſt Agari, Gideoni, Manoacho, & famulo Prophetæ Eliſæi. Cum Abrahamus diceret ſervo ſuo, Deus emittit coram te angelum ſuum Geneſ.* 24. v. 7. *intelle-*

tellexit aliqvem ex angelis: Similiter etiam Daniel, Deus meus emisit angelum suum, qvi occlusit os Leonis Dan. 2. Ex hoc ordine etiam fuerunt illi, qvi Jacobo obvii fiebant in via sive itinere. Hi verò, qvia habitant supra orbes, vocantur exercitus cœlorum.

Deniqve tertius gradus *est* ſpirituum ſublunarium, *qvi sunt ministri & executores divinæ iræ & justitiæ. Hos appellarunt antiqvi* מלאכי הבלה angelos damni *& alio nomine* מלאכי מות angelos mortis; *uti etiam* שטנים ומזיקים. i.e. tortores, & carnifices: *nam illi sumunt de malis supplicia, & assiduè inqvirunt in hominum peccata. Hujus ordinis angelus ille fuit, qvi maxima clade concidit castra regis Assyriorum. Ex hac classe fuit, qvem vidit David tenentem strictum mucronem adversus Hierosolyma. Ex his fuit ille qvi tanto damno Jobum affecit, eúmq; adeò graviter afflixit: uti etiam ille qvi visus fuit asinæ Bileami, & illi sex viri armati, qvos vidit Iehazqvel.*

Complura occurrunt in Rabbini hujus diſcurſu digna ſeveriore animadverſione, & indigna tam celebri Legis Doctore.

Primum, ut ex libro Zoar cudat alios *igneos* alios *aërios Angelos*, violentâ manu ad illud trahit dictum Pſalm 104. v. 4, *Faciens angelos suos Spiritus, ministros suos* (מְשָׁרְתָיו) *ignem flagrantem.* Qvàm improba ſit hæc probatio oſtendit ex eadem gente *Rabbi Ben-Maimon*, qvi de Fundam. Legis cap. 11. num. 4. & 5. pag. 15. edit. Vorſt. 1638. rectè ſic ſentit: *Qvidam habent formam absqve ullâ omninò materiâ, vid. Angeli: qvia non sunt corpora, sed formæ distinctæ ab invicem. Qvidnam est istud, qvod Prophetæ ajunt, se vidisse* angelum ignis *& præditum alis? Hoc omne (dicitur) in* viſione propheticâ *&* modô parabolicô; *ad indicandum, illos non esse* corpora, *neqve* graves *instar* corporum gravium. *Eodem modô dicitur: Dominus Deus* ignis conſumens: *Deut. 4. v. 24. ipse autem non est* ignis, *nisi* metaphoricè: *sic qvoqve dicitur: fecit angelos suos* ventos. *Psalm 104. v. 5.*

Ecce Judæum Judæi caſtigatorem. Nos huic exegeſi duo addimus: *Alterum*, cùm textus Deuteronomii addat, אֵל קַנָּא *Deus Zelotes*, notat nihil aliud innui ignis conſumentis notione, qvàm iræ divinæ excandeſcentiam erga violatores legis & ſculptilium cultores, veluti præcedentium & conſeqventium *σύγκελσις* clarè evincit. *Alterum*: cùm antiqvi *dierum thronum flammas ignis* & *rotas ejus ignem ardentem appellat Daniel*, & fluvium ignis *emanare à facie ejus* docet cap. 7. v. 9, 10:

non tam ipſam *flammam* propriè ſic dictam aut *ignem* propriè ardentem, qvàm clariſſimum lumen ab illis reſplendens oculis noſtræ mentis intuendum proponit. Qvæ enim de Deo ἀνθρωποπαθῶς & juxta morem hujus ſæculi dicuntur, intelligi debent Θεοπρεπῶς, ut divinam decet Majeſtatem. Sic flamma ignis fulgentiſſimam & lucidiſſimam Angelorum indolem denotat.

Secundum, qvando *Menaſſe* ſeqvutus cœcutientes duces *tertio* huic Angelorum generi diſtinctum ordinem tribuit ratione *miniſterii*, illóſqve vocat מלאכי השרת *angelos miniſterii* ſeductus a ſuis Magiſtris vehementer errat: cùm omnes Angeli ſint Spiritus *miniſterii*, qvia Deo miniſtrant, divino Paulo λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν Hebr. 1. v. 14.

Ne verò videamur ſolô novi Teſtamenti teſtimoniô pugnare contra Hebræum novi Fœderis oſorem: ecce Davidicam ipſius æternitatis δοξολογίαν angelorum *miniſterii* teſtem Pſal. 103. v. 18, 19, 20: *Dominus paravit in cœlis thronum ſuum: & regnum ipſius in omnes eſt dominatum. Benedicite Domino angeli ejus*, fortes *robore* facientes verbum ejus: ad audiendum in voce verbi ejus. *Benedicite Domino omnes* exercitus ejus: miniſtri ejus facientes voluntatem ejus. Viden', *angeli Domini*, *omnes exercitus ejus miniſtri* ſunt Davidi, & qvidem illi Jehovæ ſervientes, qvi in cœlis paravit *thronum ſuum*. Non ergò *qvatuor* ſolummodò thronum Dei cingunt, ſed *omnes exercitus* ejus: id qvod ut diſtinctiùs ac uberiùs dilucidetur, ad *Tertium* noſtræ animadverſionis momentum accedimus.

Tertium, qvòd non qvatuor tantùm angeli ſc. *Michael*, *Gabriel*, *Rephael & Uriel circumſiſtant thronum divinæ Majeſtatis*, uti cum *R. Elieſer* in *Pirqve* ſentit *Menaſſe*, ſed innumerabiles myriades Angelorum ſe ſiſtant Antiqvo dierum ac throno ejus, docet nos illuminatæ mentis *Propheta Daniel*, cap. 7. v. 9, 10: *Videbam*, iuqvit, *donec throni elati ſunt*, & *antiqvus dierum ſedit*: *veſtimentum ejus ſicut nix candidum*, *& pilus capitis ejus ſicut lana pura*, *thronus ejus* flammæ ignis, *rotæ ejus* ignis ardens. Fluvius ignis *manabat atqve exibat a facie ejus*, millia millium miniſtrabant *ei*, *&* myrias myriadum coram eo ſtabant.

Qvartum, qvòd *qvatuor* angeli modò nominati non fuerint immunes a muniis circa homines & alia in terris expediunda negotia, aut qvòd throno Majeſtatico qvaſi alligati ſemper hæſerint, uti Menaſſi & Elieſeri

viſum

visum est, qvibus thronum Majestatis adeò fixi ac perpetui circumstare putantur, ut non illi, sed מלאכי השרת, *angeli ministerii* legatione fungantur ad homines, assertio est, qvam ipse *Gabriel Angelus* propriô suô exemplô refutat. Nam *Gabriel Angelus* mittitur ad *Danielem* ceu interpres visionis, qvæ Videntis oculis obversabatur Dan. 8. v. 16. cap. 9. v. 21, 22. Ut nîl dicamus de *Gabriele* ablegato ad Mariam. Luc. 1. v. 26. de *Michaele Archangelo* dimicante cum Diabolo Jud. v. 9. Raphaele *Tobiæ* angelo comite, senioris *Tobiæ* Medico, & Asmodæi dæmonii mali domitore Tob. 3. v. 25. De *Uriele* Esd. lib. 4. cap. 4. v. 1. seq.

Qvintum, qvando *Ben-Israel* seqvutus antiqvos, tertio huic igneorum & aëriorum ordini acceptam refert torturam qvandam & carnificinam, qvâ tanqvam exsecutores iræ divinæ sævire tenentur in homines & humani corporis & fortunæ bona, justô celeriùs judicat, & iniqviùs angelica munia distribuit. Nam, qvid qvæso *Menasses* de duobus angelis dicturus est, qvi benefici Lothi hospitiô excepti hospitem cum suis Sodomiticæ πανολεϑρία exemerunt, manibus Sodomitarum violentis eripuerunt Gen. 19. v. 10, 17; licet Sodomam devastârint v. 13. Ex qvo manifestum evadit, angelos ministerii non tantùm iræ divinæ exsecutores esse, sed etiam beneficos piorum conservatores.

Sextum, seqvitur e priori qvinto nostræ observationis momento, perpetuum non esse illud discrimen, qvod constituit inter *angelos throni* Majestatici, *ministerii*, & *damni* seu *mortis*.

Septimum, *angelos ministerii*, qvibus secundus gradus assignatur, solos non vocari exercitus cœlorum, ex iis qvæ attulimus, patet.

Octavum, neq; veritati cœlesti consonum est hos solos מלאכי השרת evectos supra orbes habitare; id qvod e prioribus responsis liqvidò constat, si pensiculatius expendantur.

Nonum, neminem istorum angelorum, qvi in primo gradu collocantur, visibili formâ vestitum apparuisse hominibus dogma Rabbinorum est & ἄγραφον & ἀντίγραφον, qvod superiùs a nobis demonstratum est.

Decimum, e diverso, solos eos angelos, qvi in mediâ classe consistunt visibiles formas assumsisse, exclusis primæ sedis angelis, nugamentum Judaicum esse modò tradita, si rectè attendantur, evidenter evincunt.

Undecimum, angelum, qvi luctatus est cum Jacobo, in mediis his angelorum subselliis subsistere, nec ad sublimius divinitatis fastigium assur-

ſurgere, adverſâ fronte cum ore Domini pugnat, qvod ita loqvutum eſt Gen. 32. v. 27. *Et dixit ad eum: Qvod nomen tuum? Et dixit: Jahacob. Et dixit: Non Jahacob dicetur ultrà nomen tuum: qvin imò* Iſrael: *qvia princeps fuiſti cum* Deo, *& cum* hominibus, *& prævaluiſti. Et interrogavit Jahacob & dixit: indica nunc nomen tuum. Et dixit: ut qvid hoc interrogas de nomine meo? Et benedixit ei ibi. Et vocavit Jahacob nomen loci* Peniel: *qvia vidi* Deum *facie ad faciem, & liberata eſt anima mea.*

Duodecimum, Cherubimos poſitos ad cuſtodiendum Paradiſum, referendos eſſe ad ſecundam hanc angelorum claſſem, qvi antiqvis Hebræis dicti ſunt מלאכי חבלה *angeli damni*, aut שטנים *Menaſſi* tortores, nobis διαῤῥήδην *Satanæ, adverſarii, hoſtes*; item hos veſci, generari & mori inſtar hominum, meritò inter conſvetas Judæorum nugas refertur. Eqvidem malos Dæmones ad Cherubimorum ſummum & glorioſum ſtatum nunqvam evexit ſcriptura Θεόπνευστος: veluti teſtimonia ejuſdem fallere neſcia clarè evincunt. De *angelo mortis* confer *D. Dannhaweri* Hodoſoph. Chriſt. Phænom. 12. pag. 923.

Decimumtertium, qvod omnium turpiſſimum eſt, angelum, qvi maximâ clade ſtravit caſtra regis Aſſyriorum, qvem vidit *David* tenentem ſtrictum mucronem adverſus Hieroſolyma, qvi tantô damnô *Jobum* affecit, eúmqve adeò graviter afflixit, qvi viſus fuit aſinæ *Bileami*, & illos ſex viros armatos, qvos vidit *Jehazqvel*, nutrimentis indigere, liberis procreandis operam dare, morti inſtar hominum obnoxios eſſe, traditio eſt Rabbinica a monumentis Vet. Teſtamenti aliena ac fide indigna.

Hæc & alia plura unum Problema 22 Menaſſis paucis lineis cumulat, qvibus temerè aſſentiendum non putamus ſine prævió examine & ſcrutiniô, qvô uſi ſumus tanqvam Lydiô lapide ad explorandam eorum veritatem, qvam divina monumenta patefaciunt. Neqve enim in *Menaſſis* contemptum qvicqvam hîc dictum volumus, ſed optamus, ut qvi inſtar *Pauli Apoſtoli* Act. 22. Vir Judæus eſt eruditus ad pedes Rabbinorum κατ' ἀκρίβειαν τοῦ πατρῴου νόμου, לְתוֹרָה וְלִתְעוּדָה *ad legem & teſtimonium* dicat, verbóqve Dei convenientiùs in poſterum ſcribat, ſi expetat, ut ſibi aurora illuceſcat, juxta *Eſaiæ Prophetæ* ſerium & ſanctum mandatum cap. 8. v. 20. perſcriptum. Hujus oculos clarum auroræ mane tùm feriet, cùm paſſus fuerit velamen & oculis & cordi ſuo priùs ſubduci ac eidem cordi ſuo ac noematibus cœcis inveteratam πώρωσιν auferri permiſerit

2 Cor.

2 Cor. 3. v. 14, 15. ut ſic ad Deum toto corde converſus v. 16. ibid. revelatâ & ceu ſpeculo oppoſitâ facie cum ſuis ſocienis gloriam Domini ſpeculetur ad eandem imaginem transformatus a gloriâ in gloriam tanqvam à Dei Spiritu, v. 18: ſic non ampliùs ambulabit in tenebris cum cæcutiente populo ſuo ſed videbit אוֹר גָּדוֹל *lucem magnam*: & ſic habitantibus in terrâ צַלְמָוֶת umbræ mortis lux ſplendebit Eſa. 9. v. 2. qvod vaticinium jam dudum complevit ipſe Meſſias. Matth. 4. v. 12, 13, 14, 15: *Audiens Jeſus* (Meſſias) *qvòd Johannes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilæam: Et relinqvens Nazareth, veniens commigravit in Capharnaum maritimam, in finibus Zæbulon & Nephthalim: Ut adimpleretur pronunciatum per Eſaiam Prophetam, dicentem: Terra Zabulon & terra Nephthali, viam maris, ultra Jordanem, Galilæa gentium, populus ſedens in* tenebris *vidit* lucem magnam: *& ſedentibus in regione & umbra mortis*, lux orta eſt eis. Imitetur divinum exemplum Pauli, qvi licet fuerit circumciſus octavo die, ex genere Iſrael, tribus Benjamin, Hebræus ex Hebræis, ſecundum legem Phariſæus, ſecundum Zelum perſeqvens Eccleſiam, ſecundum juſtitiam qvæ in lege, factus irreprehenſibilis: tamen ex eo hominum genere eſſe noluit, cujus cor adeò pingve factum eſt, cujus aures adeò graves, oculi tam arctè occluſi ut nec videre nec audire aut corde intelligere ſuſtineant, ut convertantur & ſanentur Eſa. 6. v. 10. Sed totô corde ad Deum converſus eſt, veluti veritas converſionis Paulinæ deſcripta capitibus Actuum Apoſtolicorum. 9. c. 22, 26. ſufficienter docet. Legat centies, imò millies, invocatô Deo religioſè expendat divini Prophetæ *Eſaiæ* c. 53. qvod continet claram hypotypoſin paſſionis Meſſiæ, & huic firmiſſimo Prophetico λόγῳ piè animum attendat, tanqvam lucernæ ſplendenti in obſcuro loco, ut phoſphorus veritatis cœleſtis & plenum meridiei Chriſtiani jubar caliginoſo cordi ejus illuceſcat. Hujus Prophetici vaticinii ſeu, ut clariùs dicamus, Evangelii Prophetici, qvod caput 53. exhibet, freqventiſſimæ lectioni ac devotiſſimæ meditationi ſuam olim converſionem ad Chriſtum & Chriſtianam fidem, qvæ unicè vera ac ſalutaris exiſtit, acceptam retulit, divinâ præeunte & comitante gratiâ, *Johannes Iſaacus Levita Germanus*, Senatus Colonienſis qvondam Hebrææ Lingvæ Publicus Profeſſor.

Ne verò verba dare cuiqvam videamur, ipſius *Iſaaci Levitæ* verba produce-

ducemus, qvæ deſcripta extant in libro, cujus titulus: *Defenſio veritatis Hebraicæ ſacrarum ſcripturarum adverſus libros tres Reverendi D. Wilhelmi Lindani S. T. Doctoris, qvos de optimo Scripturas interpretandi genere inſcripſit.* Etenim ſic ſcribit lib. 1. ejuſdem defenſionis pag. 82. edit. Colon. 1559. *Eſaiæ* cap. 53. citamus, qvod Prophetiam juxta & totam Chriſti paſſionem in ſe continet. *Qvid hîc qvæſo in Hebræo textu deſideratur? num litera mutata vel ſubtracta, qvæ myſterii ſenſum violet? Hoc ego ingenuè profiteor*, illud ipſum caput ad fidem Chriſtianam me adduxiſſe: *Nam* plus millies caput illud perlegi, *contuli accuratè cum multis translationibus, deprehendi* centies plus de Chriſto myſterii *in textu Hebræo contineri*, qvàm *ullâ aliâ converſione reperiatur.* His *proximis Comitiis Franckfordienſibus cum qvinq; Rabbinis ſum congreſſus, qvos ex eodem capite, in eas anguſtias redegi, oſq; illorum obturavi, ut ne verbum qvidem adverſus argumenta & rationes meas reſpondere potuerint.*

Hujus capitis attentæ ac devotæ lectioni, in qvâ tam efficax & lucida vis inerat, ut *Levitam* Judaicis dogmatibus innutritum, ejuſq; animum denſâ obſoleſcentis ac pertinacis ignorantiæ tenebris circumſeptum novâ Evangelicæ veritatis luce perfundere valuerit, jungat *Ben-Iſrael* concionem *Apoſtoli Petri* habitam die Pentecoſtes, e *libris Regum*, *Davide Eſaiâ* & *Joële.* Hæc qvondam tàm divinâ ac cæleſti Spiritus Sancti virtute confirmata obſervatur, ut tria ferè hominum millia cœlo ſit lucrata Act. 2. v. 41. Progrediatur porrò, ſi qva adhuc ſpes ſuperſit effulſuræ in ipſo lucis, ad Apoſtolicam concionem *Sancti Stephani Protomartyris* in Synedrio eâ fide & animoſitate habitam coram Presbyteris & Scribis è *Geneſi, Exodo, Deuteronomio, Libris Regum, Pſalmis, Eſaiâ, Ezechiele, Amos*, &c. ut eandem fuſô ſuô ſangvine obſignârit. Hic Protomartyr vitam profundere maluit, qvàm agnitam veritatem deſertam pati. Act. 7. v. ult: Qvod ſi non obduraverit cor ſuum cum Pharaone, ſi adverſus ſtimulum non calcitraverit, ſi Deo viventi mortalis ipſe ſe non oppoſuerit, ſi Spiritui Sancto non reſtiterit. Act. 7. v. 51: & vitâ æternâ ſe indignum reddiderit Act. 13. v. 46. illam conſeqvetur felicitatem præ cæcâ & durâ ſuâ gente, ut non amplius inter eos ſit numerandus, qvos caligo operiet הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּרץ Eſa. 6. v. 2. qvóſqve *rigidos fronte* & *duros corde* חִזְקֵי־ מֵצַח וּקְשֵׁי־ לֵב fuiſſe conqveritur cap. 3. v. 7. Seqvatur pia

exem-

exempla eruditorum virorum gente suâ oriundorum, *Antonii Margaritæ*, *Pauli Burgensis*, *Hieronymi de Sanctâ fide*; *Philippi Wolff*, *Christiani Gersonis*, *Julii Cunradi Otthonis*, qvi, renunciatô Judaismô, Christianam fidem amplexi sunt. In primis lectionem ac piam meditationem Epistolæ Paulinæ ad Hebræos qvàm maximè sibi commendatam habeat, qvæ vinculum ac qvasi conjugium qvoddam existit doctrinæ Veteris ac Novi Fœderis. Ex ea discat *Abelis Protomartyris* V. Testamenti fidem, beatam *Henochi* μετάθεσιν & fidem salvificam, *Noachi* fidem religiosam, *Saræ* fiduciam erga Deum, imò fidem salutiferam omnium horum ac consimilium fidelium, qvi fide in *Messiam nostrum* firmâ recumbentes & spe promissionum de vero Messia ac Christo Jesu Servatore Gentiumq; exspectato σωτηρίᾳ confirmati vitam clauserunt. Deus tuo cordi, magne Rabbi, Vir erudite, talem indat fidem & amorem erga S C H I L O H dudumq; missum ad mortales verum Messiam. Sic in tenebris neutiqvam palpitabis, nec umbras Talmudicas errorum plenas tantopere respectabis. Deus, qvi dixit ut e tenebris lux splendesceret, benigne efficiat, ut illustratio gloriosæ scientiæ, qvam ipse in facie Jesu Christi, interpositô verbi speculô, contemplandā proposuit, illuceat cordi tuo, ne hujus sęculi Deus νοήματα tua ulteriùs valeat excœcare 2 Cor. 4. v. 4. Tibi tuæq; genti dictum puta: קומי אורי כי־ בא אורך וכבוד יהוה עליך זרח Esa. 60. v. 1: Fac nos voti compotes & te oblatæ salutis, O SALUS, O ARX, O REFUGIUM, O FORTITUDO, O VITA NOSTRA DEUS! Sit ייי לך לאור עלם Esa. 60. v. 19.

Inter alias tenebras, qvibus mens hujus Judæi obscurata deprehenditur, haut immeritò numeratur error de *morte angelorum*, qvos ille Problemate Hujus 22. de Creatione dæmones vocat, larvatus verò noster *Henochus Gigantes*, seu Spiritus egressos ab animâ Gigantum veluti ex carne, qvósq; pari audaciâ vesci, generare, *moriq;* posse nugatur cum antiqvis.

Nos verò instituti nostri memores, docebimus his tenebris non unius Palæstinæ cœlum fuisse obscuratum, sed aliarum etiam gentium animos iisdem fuisse circumseptos. *Janus Matthæus Durastantes* Problematis 1. l. 3. pag. 37. edit. cit. memorabile hujus rei exemplum affert e *Plutarcho* atq; *Eusebio Pamphilo*, qvod ita se habet. *De morte Dæmonum, inqvit, audivi ego ab Æmiliano Rhetore, viro prudente simul atqve modesto; qvem credo multos vestrûm cognovisse; qvòd, cum in Italiam pater suus navigaret circa insulas, qvas* Echi-

Echinadas appellant, flatu ventorum deficiente noctu prope Paxas devenisse. Cúmqve omnes penè, qvi simul navigabant, attentiores vigilarent; repentè a Paxis insula vocem magnam auditam fuisse, qvâ Thamnus qvidam vocabatur. Qvæ vox novitate rei omnes magnô perculit miraculô. Thamnus enim ille, qvi vocabatur; homo erat Ægyptius, ejus ipsius navis Gubernator. Qvibus vocatus nihil respondit. Tertiò verò vocatus, morem gessit vocanti, atqve respondit. Illum verò multò majori voce sic exclamâsse. Qvando juxta Palodes fueris, annuncia tunc, magnum PANA mortuum esse. Qvâ re auditâ magnô dicebat Epitherses (sic enim Æmiliani pater appellabatur) omnes terrore perculsos fuisse. Cúmqve dubitarent utrùm obtemperandum esset illi voci, an non? hoc Thamni gubernatoris consilium ab omnibus comprobatum fuisse. Si secundi qvidem spirarent venti; nihil esse dicendum. Sin verò tranqvillitas maris esset, ac ventorum flatus, cùm in eo loco essent, omninò deficerent; non esse reticenda, qvæ audivere. Cùm igitur juxta Palodes essent, qvia nullus erat flatus ventorum: tunc Thamnum, in mare pronum respicientem, magnâ voce dixisse, qvæ audiverat. Magnus PAN mortuus est. Qvâ re nunciatâ, magnus multorum gemitus, imò verò innumerabilium miraculô qvodam commissus, subitò auditus fuerat. & qvoniam multi fuerant, qvi eâ in navi navigabant citò ac facilè, cùm Romam venissent, hujusmodi rei rumores universam urbem repleverunt, & a Tiberio Cæsare, qvi tunc gubernacula Reipublicæ gerebat, Thamnum accersitum fuisse. Cui rei tantam fidem Tiberius præbuit, ut Philosophis, qvi tunc Romæ reperti erant, accitis, diligenter, qvisnam esset ille PAN, & curiosè scrutarentur. Omnes autem illos, qvibusdam in idem convenisse conjecturis, ac dixisse, de illo sibi videri nunciatum fuisse, qvi a Mercurio & Penelope natus fuerat. Hæc ex *Eusebii* l.5. c.17. de Præp.Evang. *Durastantes.*

Porrò, vanissima hæc de *morte Dæmonum* opinio non Judaismum solummodò infecit, cui primum embrion debet, non paganorum tantùm animis labem affricuit, verùm etiam Christianorum mentes, instinctu diaboli, effascinavit. Qvô factum est, referente *Antoniô Ruscâ* lib. 4. de *Dæmonibus*, cap. 1. v. 5. ut *Facius Cardanus* aures præbuerit socieno *Dæmoni* suo, cujus familiaritate multis annis usus fuerat, qvi docuit patronum suum *Cardanum*, *nasci Dæmones humano more, senescere* & *interire.* Qvid? eò dementiæ venit *Facius*, ut conjectâsse se scripserit, e juvenili sui *Dæmonis* aspectu, ad *ducentos* aut *trecentos* annos *Dæmonum* ætatem pervenire. Dæmonas *mortales* esse docet *Plutarch.* de Def.Orac.& *Psellus.*

Qvamvis autem Judaica hæc & pagana opinio adeò sit absurda, ut vel nomi-

nominâsse eam sit refutâsse: tamen ut de bonis *Angelis* certum est, qvod *mori non possint*, teste *Lucâ* cap. 20. v. 35, 36: Qvi *digni habiti fuerint, qvi ævum illud conseqvantur & resurrectionem ex mortuis, neqve ducunt uxores, neqve nuptum dantur*: nec *enim* mori possunt *ampliùs*: pares *enim* Angelis *sunt; & filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis*. Nam si ideò sunt similes angelis, qvia mori neqveunt; utiqve nec ipsi *Angeli* morti erunt obnoxii, cum qvibus ut verè æternis comparantur. De diabolo verò & damnatis hominibus malis angelis firma stat ultima tremendi judicis sententia: *discedite à me maledicti in* ignem æternum, *qvi paratus est diabolo & angelis ejus*. Matt. 25. v. 41. Qvi ignis ut ἄσβεστος pronunciatur *a Christo* Marc. 9. v. 43. Matth. 3. v. 12: ita cum æterno supplicio est perpetuò conjunctus Matth. 25. v. 46. Hisce *malis Angelis non pepercit Deus, sed simul ac qvondam peccârant, eos vinculis tenebrarum constrictos, & in tartara detrusos* (ταρταρώσας), *judicio reservandos tradidit* 2 Petr. 2. v. 4.

Qvemadmodum de *Dæmonum morte* nunc egimus seqvuti *Fragmentum Henochianum*: pari qvoq; industriâ dicendum esset de eorundem *Resurrectione*. Verùm enim verò, qvia hæc fragili nimis nititur tibicine, si qvis justâ diligentiâ græca verba examinaverit ac περίστασιν loci expenderit, non committendum putamus, ut cum larvis pugnare videamur. Textus græcus Simii *Honochiani* ita sonat: Καὶ ἐξαναστήσονται τὰ πνεύματα ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν γυναικῶν, ὅτι ἐξ αὐτῶν ἐξεληλύθασι: qvæ sic commodè verteris: *E insurgent Spiritus in filios hominum & mulierum, qvia ex ipsis processerunt*. Nam *primò*, structuram qvod spectat: ἐξανίστημι cum particulâ *cum* motus ad locum indice constructum interpretationem præpositionis ἐπὶ latinæ *cum* vix admittit. *Deinde* præcedentia de invadentibus & irruentibus *Dæmonibus* agunt. *Deniqve* seqventia effectum horum crudele, nempe, *cædem, perditionem, mortem* designant. Qvæ junctim nostro interpretamento robur addunt. Hæc cũ ita se habeant, missâ Giganteorũ Spirituum *Resurrectione*; rectà nos ad *Qvintum Vitium* propalandũ accingimur.

QVINTUM vitium *Henochæi fragmenti* auctor seqventibus verbis includit: Καὶ πρὸς τὸν Μιχαὴλ εἶπεν. πορεύου Μιχαήλ. δῆσον Σεμιξᾶν, καὶ τοὺς ἄλλους σὺν αὐτῷ τοὺς συμμιγέντας ταῖς θυγατράσι τῶν ἀνθρώπων τοῦ μιανθῆναι ἐν αὐταῖς ἐν τῇ ἀκαθαρσίᾳ αὐτῶν. καὶ ὅταν κατασφαγῶσιν οἱ υἱοὶ αὐτῶν, δῆσον αὐτοὺς ἐπὶ ὁ γενεὰς εἰς τὰς νάπας τῆς γῆς μέχρι ἡμέρας τῆς κρίσεως αὐτῶν, μέχρι ἡμέρας τελειώσεως τελεσμοῦ, ἕως συντελεσθῇ κρίμα τοῦ αἰῶνος τῶν αἰώνων.

Qvosvis deformioris hujus fœtus subdititii nævos in numerato habere, nihil aliud est, qvàm τ̃ ἄμμον μετρεῖν. In promptu hujus rei documentum est, qvod modò oculis subjectum exqvisita judicia variorum errorum, vel nobis tacentibus, facilè convincent. Nobis verò nostróqve instituto satis fore putamus, unum ex iis indigitâsse: sed ita, ut institutæ & hactenus observatæ a nobis methodi memores: *Primò* erroris fontes a Judæis ut literarum sacrarum custodibus, ita vanarum opinionum primis satoribus deducamus. *Deinde* Platonicorum dogmatum rivos ex his fontibus fluere ostendamus. Et *deniqve* Christianorum calamos etiam heic esse simios Judaicorum & Platonicorum somniorum modestè ob oculos statuamus.

Error hic est, qvòd *Semixas* cum sociis suis, qvotqvot fœdâ filiarum hominum consvetudine se contaminaverant, dicatur ligatus εἰς τὰς νάπας τ̃ς γῆς, qvas Interpres noster *abdita terræ loca* exponit, alii *valles nemorosas*. Judæi ab hac opinione non longè abeunt, teste *Menasseh Ben-Israel* Problem. 19. de Creatione, cujus verba hæc sunt: *Qvamvis autem nonnulli imperitè & ineptè putaverint* infernum *nihil aliud esse, qvàm privationem gloriæ: veterum tamen longè alia opinio fuit, dixerúntqve revera locum esse, qvi exstet* in centro terræ. *Nam in qvibusdam locis Libri Talmudici & Zoar extat ejus specialis descriptio, & inter alia dicuntur esse* qvatuor portæ.

Plato Lib. x. de Republ. pag. 700. edit. Basil. 1561. memorat Erin Armenium *genere* Pamphylum *aliqvando in bello occisum, cum decimò die mortui jam putrefacti tollerentur, sanum & integrum corpore sublatum esse, qvi domum delatus, ubi duodecima die sepeliendus esset, in pyra positus revixit. Cùm autem revixisset, narrabat ea, qvæ istic vidisset.* Dixit autem, *postqvam anima ipsius de corpore excessisset, profectam esse cum multis, & devenisse ipsas ad locum qvendam mirabilem, in qvo essent* duo terræ hiatus inter se contigui; *& rursus alii duo ex opposito supernè* in cœlo. *Inter hos verò sedere judices, qvi postqvam dijudicâssent, justos qvidem ad dextram abire juberent, & sursum per cœlum, alligatis signis judicatorum in anteriore parte: injustos verò ad sinistram & deorsum, ita ut & hi habeant a tergo signa omnium eorum, qvæ perpetraverunt. Cùm autem ipse accessisset, dixisse illos, oportere ipsum nuncium fieri hominibus eorum, qvæ illis essent, & jussisse ut audiret ipse & spectaret omnia, qvæ in eo loci fierent. Vidisse itaqve hac parte, per* alterum qvidem hiatum *tum cœli tum terræ abeuntes animas, postqvam isthic judicatæ fuissent: per alterum verò ex terra qvidem*

dem aſcendiſſe alias ſqvalore & pulvere oppletas, ex cœlo verò deſcendiſſe alias puras.

Tertullianus Lib. de Anima cap. 55: *Nobis*, inqvit, *non nuda cavoſitas, nec ſubdivalis aliqva mundi ſentina creduntur. Sed in* foſſa terræ, & in alto vaſtitas, & in ipſis viſceribus ejus abſtruſa profunditas. *Siqvidem Chriſtum in corde terræ triduum mortis legimus expunctum, id eſt*, in receſſu intimo, & interno, & in ipſo terræ operto, & intra ipſam cavato, & in inferioribus adhuc abyſſis ſuperſtructo.

Haud mirum aut novum cuiqvam accidere debet, *Tertullianum* heic qvaſi Ἰουδαΐζειν ἢ πλατωνίζειν, cùm *Hieronymus* Judæorum Præceptorum ſuorum, qvos diverſos habuit, fabulis indulgens, non modò *algoris* incendium ſed & *frigoris* rigorem in Gehennæ locis conſtituerit Commentar. in Job. cap. 24. Verba ejus hæc ſunt: *Fortè in ipſa* Gehenna *talis ſenſuum cruciatus fiet illis, qvi in ea torqvebuntur, ut nunc qvaſi* ignem ardentem *ſentiant: nunc nimium* algoris incendium; *& pœnalis commutatio: nunc* frigus *ſentientibus, nunc* calor *ſit*: ut *qvaſi de loco ad locum tranſitus æſtiment. Et fortaſſis inde Dominus ait in Evangelio: Mittite eum in* tenebras exteriores: *ibi erit* fletus & ſtridor dentium. *Ut hic* ſtridor dentium *de* rigore frigoris *oriatur. Ubi & ſimilitudinem qvandam ex noſtris corporibus poſſumus invenire, in qvibus ruſi abundantia, qvod eſt calidiſſimum, in typicis motibus intolerabilis* rigor *præcedit*, ignem *febrium* ardentiſſimum *ſeqvuturum*: & *dicuntur a medicis hæc duo qvæ ſibi contraria dignoſcuntur, ex una fellis materia in homine procreari.*

Simile qvid legitur in Libro antiqviſſimo *Zohar* in Geneſin column. 205. ubi duplex dicitur eſſe judicium Gehennæ, *Aqvæ* ſcilicet & *Ignis. Dixit* R. Joſeph, *vidit Noah Angelum mortis ad ſe venientem, ideóqve ingreſſus eſt in arcam, & abſcondit ſe in ea per duodecim anni menſes. Qvare per duodecim menſes? Qvia hujuſmodi eſt judicium peccatorum.* R. Jehuda *dixit, Sex menſes ſunt in* aqva *& ſex in* igne. *Atqvi hic tantum* aqvæ *fuerunt: unde itaqve ſex menſes alteri? Dixit ei* Rabi Joſe, *Ambobus judiciis Gehennæ judicati fuerunt*, Aqvâ *&* Igne; Aqvis *iis videlicet, qvæ deſcenderunt ſuper eos deſuper, qvæ fuerunt* frigidiſſimæ *inſtar nivis*: Igne; aqvis *nempe ſubtus prodeuntibus, qvæ* ferventes *erant inſtar* ignis. *Sic itaqve judicio Gehennæ judicati fuerunt*, Igne & Aqva, *& proinde duodecim fuerunt menſes. Dixit enim* R. Elieſer, *Judicium peccatorum in Gehenna durat duodecim menſes. Unde omnes peccatores mundi*

duobus istis judiciis judicantur, Igne *&* Aqvâ, *donec exscindantur e mundo.* Hactenus *Zohar*. Ad duplex hoc judicium Gehennæ videtur respicere Paraphrastes Chaldæus Jobi 28. v. 5: ארעא דמנה נפק מזונא ולרע מנה גהנם דצנת תלגיה מתהפכא דכמת אשתא *Terra ex qva provenit alimentum, & infra qvam est Gehenna, cujus* nivis frigus *convertitur ut fiat sicut* ignis.

Virgilius Lib. VI. Æneidos:

> —— —— *Facilis descensus Averni*
> *Noctes atqve dies patet atri janua Ditis,*
> *Sed revocare gradum superásqve evadere ad auras,*
> *Hoc opus, hic labor est; pauci qvos æqvus amavit*
> *Jupiter, aut ardens evexit ad æthera virtus,*
> *Diis geniti potuere: tenent media omnia sylvæ*
> *Cocytúsqve sinu labens circumfluit atrô.*

Huc fortè digitum intendit idem *Maro*, qvi *Turni* animam, qvem Æneas occiderat, indignabundam ad umbras fugisse fingit, sic claudens lib. 12. Æneidos:

> *Hoc dicens: ferrum adverso sub pectore condit*
> *Fervidus. ast illi solvuntur frigore membra*
> *Vitaqve cum gemitu fugit indignata sub umbras.*

Antonius Rusca Mediolanensis Collegii Ambrosiani Doctor Lib. I. de Inferni cavitate cap. 26. auctoritate Tertulliani motus statuit infernum esse *amplam ac vastam qvandam voraginem in terræ gremio constitutam, recipiendis animabus corporibúsqve malorum idoneam.* Nos autem *Ruscam* opponimus *Ruscæ*, & cum eodem sentimus non tam curiosè qværendum esse, ubinam terrarum tartareus carcer, funestumq; damnatorum receptaculum existat, qvàm studendum esse in primis, ut ea fugiamus, qvantum in nobis est, qvæ trahere nos in gehennam possunt. Qvid enim refert nôsse ubinam gehenna sit, si opera fiant digna gehenna?

Chrysostomus Homiliâ de Præmiis Sanctorum: *Non erit*, inqvit, *qvô fuerint hæc locô sita, sed magis qvô pactô evitari possint, qværendum. Nihil prodest, qvæ maneant peccatores tormenta, aut ubi parata sint cognoscere, nisi ad hoc demus operam, ut possimus evadere*, ut integrô capite probat *Gregorius Magnus* lib. 9. Moral. cap. ultimô. *Augustinus* lib. 20. de Civ. Dei cap. 16:

Ignis

Ignis infernalis cujuſmodi & in qva mundi vel rerum parte futurus ſit, hominem ſcire arbitror neminem, niſi fortè, cui Spiritus Dei revelârit.

Eqvidem dogma in ſacris literis certò non revelatum aut definitum, tutiùs ſiletur qvàm temerariô calamô proditur. *Infernum* autem, ut cum *Tertulliano Ruſca* ſtatuit, *vaſtam qvandam in terræ viſceribus profunditatem, receſſum intimum & internum in ipſa terra opertum & intra ipſam cavatum, & in inferioribus abyſſis ſuperſtructum, ſubterraneum ignis theſaurum eſſe*, Scriptura expreſsè non definivit: qvare oportet heic qvidem φρονεῖν atqve rectè ſentire de *Inferno* cum Scripturis, ἀλλὰ μὴ ὑπερφρονεῖν ſupra ea qvæ non ſcripta ſunt, nec revelata.

Infernum eſſe locum tormenti malis Angelis & hominibus, qvi ἐν τῇ ἀπιστίᾳ *& maligno peccandi ſtudio vitam clauſerunt a juſto judice Deo deſtinatum, ut a facie Dei benigna abjecti, & ab irata* ὄλεθρον *paſſi diſpari modo æternùm crucientur ad declarandam divinam* juſtitiam, formidandus nimis teſtis eſt *Ignis æternus Diabolo & Angelis ejus paratus* Matth. 25. *Ignis inexſtinctus* Matth. 3. v. 12. *Fletus & ſtridor dentium in tenebris exterioribus* Matth. 5. v. 12. *Vermis mori neſcius* Eſa. 66. v. 24. *Dives epulo* Luc. 16. v. 13. *Pharao* Ezech. 31. v. 2. & 32. v. 22. *Dathan, Corach & Abiram* Num. 36. v. 33. Sed *ſubterraneum æterni tormenti* locum eſſe, & qvidem ſitum *in centro terræ*, ſive, ut perſonatus *Henoch* loqvitur, εἰς νάπας τῆς γῆς, neutiqvam audemus ſtatuere: qvia hanc ſententiam firmiter non ſtatuminat Scriptura firmo Prophetarum & Apoſtolorum fundamento innixa.

Ratio hujus aſſertionis, qvam piorum & Scripturis Sacroſanctis convenienter ſentientium judiciis ſubjicimus, hæc eſto: Cœlum & terra Dei verbô ad inſtar *theſauri reſervata ſunt igni in diem judicii & perditionis impiorum hominum* 2 Petr. 3. v. 7: *cœli qvidem cum ſtridore præteribunt, elementa verò igne conſumpta ſolventur, & terra, nec non omnia in terra opera conflagrabunt.* Qvocirca, aut nullus *Infernus* erit, poſt catholicam cœli & terræ & qvæ eorum complexu continentur πανολεθρίαν, qvod adverſa pars non concedit; aut novus Ignis & *Infernus*, a Deo condendus erit. Sed ſic non eſt *æternus* ignis *Inferni*, qvod Scriptura non permittit, qvæ æternum & ἄσβεστον ignem & qvidem jam dudum paratum a Deo diabolo & angelis ejus aſſignat, ut non opus ſit eum denuo parari aut condi: aut aliqvis in terra locus intactus ab univerſali orbis incendio manebit, qvod hic locus Petri aliíqve complures neutiqvam concedunt: nam a terra

exuren-

exurendâ & cunctis ejus operibus, qvod ultimum incendium consumet, subterraneus *Inferni* locus excipi neqvit, cùm inter ejus opera numeretur, & qvidem ipsum terræ centrum constituatur: aut deniqve longè alius qvàm subterraneus & alibi qvam in unum centrum terræ arctatus τόπος βασάνου damnatis Spiritibus & hominibus erit assignandus.

Ut autem scopum eorum, qvæ jam fusiùs allata sunt velut in compendiosa tabella oculis lectoris contemplandum proponamus; vix commodiùs nos id facturos arbitramur, qvàm si novam ASSERTIONEM e modò dictis, tanqvam consectarium deducamus. Sit igitur

ASSERTIO QVARTA.

FRagmentum Henochianum Judæi unius aut plurium fœtus est multifariam vitiosus, Platonicis fasciis involutus, Christianorum impuris manibus susceptus, atqve vanis eorundem pennis ceu mammis passim & lactatus & altus.

Nolumus in hac ASSERTIONE diducenda prolixiùs versari, cùm singula ejus membra e Judæorum, Platonicorum & Christianorum scriptis *Assertione* proxima *Tertia* sint illustrata. Paucis tantùm testimoniis adductis in ejus confirmationem, ad *Qvintam Assertionem* rectà progrediemur.

R. Schem Tof in Amunot. Port. cap. 4. Librum producit, cujus Auctorem facit *Enochum*, de cœli siderúmqve motibus & magica scientia differentem, teste *Gvilielmô Henricô Vorstiô* in Præfat. ad Capit. R. Eliefer. Unde conjicere licet, Librum hunc Hebraicô idiomate scriptum apud Judæos integrum aliqvando fuisse, cujus solummodò *Fragmentum* nunc residuum est, in qvo nostra jam versatur opera. *Julius Cæsar Bulengerus* lib. 1. de licita & vetita Magia pag. 500: *Risum*, inqvit, *mibi movet* Zozimus Panopolites; qvi δαιμόνων γένος εἶναι φησὶ ὃ χρῆται γυναιξὶ, *Dæmonum genus esse ait, qvi fœminis abutantur, unde Gigantes nati, a qvibus* χημία, *ars chemica orta. Eos Angelos vocant* ἐγρηγόρους, *vigiles, apud* Cedrenum *pag.* 7. 11. 52. *de qvibus in Libro apocrypho* Enoch, *qvi e Gigantibus natos esse* Naphe*lim ait, qvorum filii Eliud, e qvibus* φαρμακὸς (φαρμακος) ἐδίδαξε φαρμακείας, ἐπαοιδίας, σοφίας καὶ ἐπαιδῶν λυτήρια. Mera Mapalia. Judæorum figmenta sunt.

ſunt. Sed de Magicis artibus diſſeruiſſe commentitium noſtrum *Henochum*, ſeqvens noſtra ASSERTIO QVINTA prodet.

ASSERTIO QVINTA.

QVi hactenus Angelicarum nuptiarum cum ſexu venuſtiore ſollemnis præco ac pronubus eſſe geſtiit: nunc Angelos femineos Magicarum artium Doctores ac nutritios pronunciare haut erubeſcit.

Parùm abeſt, qvin manum de tabula heic ſtatim tollamus. Ratio in prodivi. Qvia non pedum, ut Comicus olim dixit, ſed manuum multarum hìc viſa eſt via. *Magia* enim ut multiplex exiſtit, ita multis calamis expreſſit ſudorem. Qvò igitur plura calamorum veſtigia ante nos cernimus in hoc monſtro inſeqvendo, detegendo & fugando: eò majus nobis otium faciunt. Ubi trita multorum pedum veſtigia comparent, retrahimus pedem: ubi verò nulla ac rara veſtigia, figimus. Qvid enim attinet cacoëthes ſcribendi nonnullis ſæculi Scriptoribus familiare imitari, qvibus volupe eſt non propriô Marte ſcribere, ſed benè ſcripta ab aliis exſcribere ſine expreſſo auctoris nomine. Ne a.fucus pelluceat, veteribus ollis novas affigunt anſas, ſuíſqve ſcriptis novum præfigunt titulum alienis laboribus intus ſuperbientem, aut veriùs ſordeſcentem. Sordet ſemper, qvam fucatus labor mentitur, gloria. Intervenit ſæpe acutùm cernens ſollerſqve CANDOR, & unicô oſtenſi veri halitu difflat fucum, tectúmqve plagii cum probro nudat nævum. Qvô fit, ut qvi Scriptorum aqvila antè fuerit; mox ad inſtar Æſopicæ cornicis alienis, qvibus inſoleſcebat, pennis denudatus appareat talis, qvalis eſt. Ut igitur ſuus cuiqve nomini, ſuus cujuſqve labori debitus conſtet honor: nos infrà candidè ſignabimus eorum nomina, qvæ nobis qvidem feſtinantibus obſervata ſunt in Magiam aut calamum ſtrinxiſſe, aut ejus arcana denudâſſe, ubi priùs multiplicia atræ hujus diſciplinæ genera oculis ſubjecerimus.

Qvi Angelos veneficarum artium Magiſtros renunciat, & ſpecioſas formas adſciſcit dociles diſcipulas, ſic partitur operas docendi inter Egregoros, ut ſuum cuiqve Anthropodæmoni magicum diverſæ diſci-

plinæ genus cedat. Sic enim ipſe: οἱ δὲ Γίγαντες ἐτέκνωσαν Ναφειλείμ, καὶ τοῖς Ναφειλείμ ἐγεννήθησαν Ἐλιούδ. καὶ ἦσαν αὐξανόμενοι κατὰ τὴν μεγαλειότητα αὐτῶν. καὶ ἐδίδαξεν ἑαυτοὺς καὶ τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν φαρμακείας καὶ ἐπαοιδάας, (lege ἐπαοιδίας.) Mox ſubjicit: Ὁ δὲ ια Φαρμαρὸς ἐδίδαξε φαρμακείας, ἐπαοιδίας, σοφίας, καὶ ἐπαοιδῶν λυτήρια. Ὁ θ΄ ἐδίδαξεν ἀστροκοπίαν (lege, ἀστροσκοπίαν) ὁ δὲ δ ἐδίδαξεν ἀστρολογίαν. ὁ δὲ η ἐδίδαξεν ἀεροσκοπίαν. ὁ δὲ γ ἐδίδαξε τὰ σημεῖα τῆς γῆς. ὁ δὲ ζ ἐδίδαξεν (lege ἐδίδαξε) τὰ σημεῖα τῆς σελήνης. πάντες οὗτοι ἤρξαντο ἀνακαλύπτειν τὰ μυστήρια ταῖς γυναιξὶν αὐτῶν καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῶν: Gigantes autem genuerunt *Naphilim*, e *Naphilim* nati ſunt Eliud, & adaucti ſunt juxta magnitudinem ſuam, & docebant ſeipſos & *feminas* ſuas *magiam* & *incantamenta*. *Undecimus* autem *Pharmarus* docuit *artes veneficas*, *artem incantandi & arcendi incantamenta*. *Nonus* docuit *Aſtroſcopiam*, (*Kircherus*, *artem deducendi ſtellas*). *Qvartus Aſtrologiam* (divinatricem). *Octavus* docuit *artem divinandi per aërem*. *Tertius ſigna terræ*. *Septimus ſigna Lunæ*. Omnes hi ſic cœperunt revelare myſteria uxoribus & liberis ſuis.

Ceterùm, veluti ipſe Dæmon eſt polymorphus: ita polytechnites exiſtit, totq; malarum artium Magiſter, qvot numerandis vix ſufficit memoriæ anguſtia. Mirabilem *Proteum* agit, & ut canit Poëta l.4. Georg.

> *Tam variæ illudunt ſpecies atqve ora ferarum:*
> *Fiet enim ſubitò ſus horridus atraq; tigris,*
> *Sqvammoſuſq; draco, & fulvâ cervice leæna,*
> *Aut acrem flammis ſonitum dabit* ———
> *Omnia transformat ſeſe in miracula rerum,*
> *Ignémq; horribilémq; feram, fluviúmq; liqventem.*

Pari facilitate format multiplices artes, qvibus perſtringit occæcatas mentes infidelium, atqve ſic ſenſim fatuas animas in ſui obſeqvium tractas tandem ardenti ſtagno ſecum mancipat. Caliſthenes in vita Alexandri Magni Nectenabo Ægypto profugum apud Olympiadem ita loqventem introducit, πολυειδής ἐστιν ἡ τῆς σκέψεως αἵρεσις, multiplex eſt hujus conſiderationis ſecta, ô Regina. Alii ſunt horoſcopi, portentorum ac ſignorum interpretes, extiſpices, arioli, ventriloqvi, genethliaci, Magi dicti, qvibus vaticinia ſubſternuntur. Nos ex harum ubere ſegete paucas tantum ſpicas ſelectas, ſervatô ordine Alphabeticô, indigitabimus. Inter Magiæ ſpecies numeratur *Aëromantia*, *Alectryomantia*, *Alſyromantia*, *Anthropomantia*, *Arithmantia*, *Aſtromantia*, *Axiomantia*, *Botanomantia*, *Capnoman-*

nomantia, Catoptromantia, Cephalæonomantia, Ceromantia, Chiromantia, Cleromantia, Coscinomantia, Crithomantia, Crystallomantia, Dactyliomantia, Gastromantia, Geomantia, Hydromantia, Ichthyomantia, Lecanomantia, Libanomantia, Lomantia, Logarithmantia, Necyomantia, Onomantia, Onycomantia, Pyromantia, Sticomantia, Sycomantia, Tephramantia, & cætera genera varia ob multitudinem haut paucis lineis qvita includi.

Qvòd si nomina qvorundam, qvi hujusmodi vetitis artibus usi sunt, qvisqvam desideret, e multis hæc pauca itidem juxta seriem Alphabeti recensenda duximus: *Agrippa, Alyta Afer, Andreas Italus Præstigiator, Antiochus Tibertus Cæsenas, Antonius Heliogabalus, Apollonius Tyanæus, Appion Grammaticus, Arnuphis Magus Ægyptiacus, Basilius Monachus, Elymas Magus, Empedocles, Facius Cardanus Hieronymi Pater, Hieron. Cardanus, Johannes Faustus, Jacobus Jodoci de Rosa, Jamblichus Syrus Philosophus, Jambres, Jannes, Michael Sicidites, Maximus Philosophus, Michael Verdunus, Nectenabo, Numa Pompilius, Oddo, Othinus, Petrus Burgottus, Pythagoras, Theotecnus Magus Antiochiæ, Sethus Magus, Simon Magus, Zedechias Judæus, Zoroastres.* Imò tam latè patuit post conditos & diditos per orbem homines imperium Κοσμοκράτορος, qvi mundo maligno imperat 1 Joh. 5. v. 19: ut varias nationes, regiones & populos suis præstigiis deditos habuerit, putà, *Babylonios, Chaldæos, Ægyptios, Persas, Græcos, Latinos*, non *Judæos*, non *Platonicos* tantùm, qvod prolixè docet *Cæsar Bulengerus* lib. 1. de licita & vetita Magia: qvem, sodes, consule.

Qvibus atræ Scholæ artibus & earum obscurissimis Magistris clarissimam divini verbi & luculenti interdicti lucernam opponimus, qvam Moses nobis in manus tradit Deut. 18. v. 10, 11: *Ne inveniatur in te qvi transmiserit filium suum aut filiam suam per ignem, divinans divinationes, præstigiator aut augur, aut maleficus aut incantans incantationem, aut interrogans Pythonem, aut magos, aut interrogans mortuos.* Lev. 20. v. 27: *Vir sive mulier, in qvibus fuerit Spiritus Pythonicus vel divinationis, morte moriatur: lapidibus obruant eos, sanguis eorum sit super illos.*

Porrò contra Magos, Magicas artes, sagas, Diabolica maleficia, Astrologos judiciarios, Sortes vetitas, Geomanticas, Onomanticas, &c. lege Systema *D. Caspari Erasmi Brochmandi*, SS. Theologiæ in Regia Academia Hauniensi Professoris summi, Episcopi Sædlandiæ qvondam vigilantissimi, Tom. 1. Art. de Creat. cap. 2. qvæst. 10. Tom. 2. Art. de Lege cap.

cap. 18. Caſu Conſcient. 12,13,14,15,16,17,18,19,20. *D. Nicolai Hemmingii* in noſtra qvoq; Academia olim Th. Profeſſoris longè celeberrimi Admonitionem de Superſtitionibus Magicis vitandis. His junge, qvæ de הַחַרְטֻמִּים & הָאַשָּׁפִים eruditè & nervosè ſcripſit *Dn.D. Johannes Svaningius* SS. Theologiæ Doctor, ejusdemq; in Academia Haunienſi Prof. multò celeberrimus, Epiſcopus Sædlandiæ vigilantiſſimus, Collega honoratiſſimus Part. 1. Commentar. in *Danielis* cap. 1. v. 2. pag. 10. edit. Haun. 1654. Nec non ea, qvæ Ὁ μακαρίτης *Joannes Dionyſius Jerſinus* D. SS. Th. & Epiſcopus Ripenſis in Lib. de Miraculis, ſignis & apparitionibus Danico idiomate edidit 1631. His accedat Chriſtiana Admonitio *Johannis Matthæi Meyfarti*, SS. Theologiæ D. & qvondam Profeſſoris in Academia Erfurtenſi ad Magiſtratus ſæculares & conſcientioſos Verbi Dei Pręcones Germanicâ lingva publicata Schleuſingæ 1636. Videatur & *Wolfgangi Hildebrandi* Goëtia, ſive Præſtigiarum magicarum deſcriptio, revelatio & executio, Germanicè in lucem edita Lipſiæ 1631. *Joannis Georgii Godelmanni* Tractatus de Magis, Veneficis & Lamiis rectè cognoſcendis Francof. 1601. Nec prætereantur ea, qvæ diffuſæ eruditionis Vir *Hermannus Conringius* contra *Paracelſum* & id genus Medicos ſcripſit cap. 18. Hermet. Medicin. Reſponſum Juris in ardua cauſa de nocturnis ſagarum conventiculis, ſaltationibus a J.C. Gieſſenſi impertitum Marpurgi edit. 1631. Nec non Magicorum, ſive Mirabilium hiſtoriarum de ſpectris & apparitionibus ſpirituum libri 2. Anonymi ab *Henningo Grotio* Lipſiæ 1597. editi legantur. Dæmonologia *Franciſci Torreblancæ Villalpandi* Mogunt. 1618. *Petri Oſtermanni* U. J. D. Commentarius Juridicus ad L. Stigmata C. de Fabricenſibus, in qvo de variis ſpeciebus characterum & ſtigmatum, qvæ ſagis inuſta deprehenduntur, Colon. 1629. *Joannis Jordanæi* Diſputatio Categorica de Proba Stigmatica, oppoſita *Oſtermanni* modò citato Commentario. *Antonii Ruſcæ Mediolanenſis* lib. 5. de inferno & Statu Dæmonum Mediolani 1621. *Nicolai Remigii* de Idololatria lib. 3. Lugd. 1595. Magiæ omnifariæ Theatrum *Strozzi Cigognæ* latinitate donatum a *Caſparo Ens* Colon. 1607. *Bodini* lib. 4. de Magorum dæmonomania Francof. 1590. *Petrus Creſpetius* in Summa Catechetica. *Bernardus Baſin. Georgius Piſtorius. Hieron. Menghius* in Fuſtis dæmonum. *Petrus Pomponatius. Philippus Ludvigus Elichius* in dæmoniomagia. Libri 3. *Benedict. Pererii* adverſus

falla-

fallaces & ſuſpicioſas artes Ingolſtadii 1591. *Richatus Argentinus. Scipio Gentilis* in Apuleji apologiam. *Jacobi Sprengeri* & aliorum Auctorum *Mallei maleficarum* Francof. 1600. *Martini Delrii* Magicarum Diſqviſitionum Tomi 3. *Petri Thyræi* Tract. 2. de Apparit. Spirituum. Colon. 1600. Ejuſdem Loca infeſta ob Dæmones & defunctorum Spiritus Colon. 1598. Et Liber unus de obſeſſis Colon. 1598. *Petri Binsfeldii* Tractatus de confeſſionibus maleficorum & ſagarum Colon. 1623. *Buridanus* in Polit. lib. 5. qvæſt. 13, 14. *Gerſon* part 1. *Stapleton.* orat. 1. Acad. *Thomas Gerzonius* in Platon. Univ. Ital. *Alexander Alenſis* in Summa Theol. part. 2. qvæſt. 36. *Rabanus Maurus* ad Boniſum. *Joann. Vieri* de Præſtigiis Dæmonum Baſileæ 1566. *Lamb. Danæi* Dialogus de Veneficis, qvos olim ſortilegos, nunc ſortiarios vocant, apud *Euſtathium Vignon.* impreſſ. 1574. *Joach. Camerarii* Epiſtola in Plutarch. de Oraculorum defectu. Tractatus *Martini de Arles* S. Th. Prof. de Superſtitionibus Qvæſt. 2. *Joannis Trithemii* de Reprobis & maleficis. Liber Eraſti de Strigibus. ΒΑΣΚΑΝΟΛΟΓΙΑ ſive Tractatio de nefaria arte venefica *Gvilielmi Perkinſi*, Interpr. *Thomâ Draxo* Hannoviæ 1610. *Hottingeri* Lex CCLIV e Jure Hebræorum, qvâ interdicitur uſus præſtigiarum, pag. 388. ſeq. edit. Tiguri 1655.

Cùm tot Auctores deſudârint in detegendis & profligandis nefariis artibus veneficis, vix noſtrâ opus erit operâ, niſi oceano vellemus aqvam affundere. Magno autem hìc opus erit pietatis ſtudiô, ſingulari circumſpectione & diacritico delectu, ut triticum a lolio, aurum & argentum a ſcoria, impura a puris, noxia ab utilibus, accuratè diſcernamus: ne dum apertè veneficia fugamus, venena incauti latentiùs attrahamus. Hactenus ASSERTIO QVINTA.

Cùm exploratiùs modò innotuerit veritatis ſcrutatoribus indoles *Scripti Henochæi* e propoſitis hactenus ASSERTIONIBUS: ſupereſt jam ut diſqviramus

QVÆST. VI:

An Judas Apoſtolus affirmet Henochum ſcripſiſſe, & an locus, qvi in Epiſtola Judæ citatur, ex Henochi ſuppoſitio opere ſeu Fragmento ſit excerptus?

PRius affirmat *Auguſtinus*, poſterius *Hieronymus* & *Scaliger* in Notis ad *Euſebium*. *Auguſtini* hæc eſt aſſertio: *Scripſiſſe qvidem nonnulla divina*

vina Enoch illum Septimum ab Adam negare non possumus, cùm hoc in Epistola Canonica Judas Apostolus dicat. Vide *Assertionis* nostræ 11. p. 23. Sed pace tanti támqve venerabilis Patris Judas Apostolus non dicit Henochum *scripsisse*, sed *prophetâsse*. Nam hæc sunt verba Judæ v. 14: προεφήτευσε δὲ καὶ τούτοις ἕβδομος ἀπὸ ἀδὰμ, Ενὼχ λέγων: ἰδοὺ ἦλθε κύριος ἐν μυριάσιν ἁγίαις αὐτοῦ: *Prophetavit autem de his Septimus ab Adam, Enoch dicens: Ecce venit Dominus in Sanctis millibus suis. v. 15. Facere Judicium contra omnes & arguere omnes impios* &c. Initiò adhibuit Judas vocem προεφήτευσε, *prophetavit*, non autem usus est verbô, ἔγραψε, scripsit. Deinde introducitur Enoch, a Juda λέγων *dicens*, non γράφων, *scribens*. Neqve enim e nuda Prophetia, qvam lingva profert, firmum ducitur argumentum Scriptionis. Sic enim omnes filii Judæorum vaticinia sua scriptô comprehendissent, de qvibus concionatur Apostolus Petrus Act. 2. v. 17 ex Joëlis cap. 2. v. 28. & Esa. 44. v. 3. qvòd novissimis diebus sint vaticinaturi. Valde itaqve auctus fuisset numerus Scriptorum & librorum sub initium plantatæ Christianæ Ecclesiæ, si tot prodiissent Scripta, qvot extraordinaria Prophetiæ dona collata memorantur credentium cœtui, qvi unâ auditâ Petri concione, ad tria hominũ millia fermè excrervit Act. 2, 41. Neqve omnes Prophetæ scripserunt. *Agabus* etiam Propheta fuit, nihil tamen scripsisse perhibetur, sed sermone Propheticô usus est, in primis ad Apostolum Paulum ibid. v. 11, 12. *Noach* etiam narratur fuisse κήρυξ τῆς δικαιοσύνης *præco justitiæ* 2 Petr. 2. v. 5: exinde tamen haut seqvitur, *Noachum* præconia sua literarum monumentis consignâsse. Idem esto judicium de Henocho, qvi qvidem prophetâsse legitur, non autem scripsisse. *Judæ* autem viro ducto a Spiritu Dei non opus fuit ad scripta antediluviana aut traditiones recurrere, qvippe qvi gaudebat extraordinariâ & extemporali scribendi & loqvendi promptitudine, atq; ipsius S. Sancti ὑπομνήσεως καὶ διδαξῆς Joh. 14. v. 26. Matth. 10. v. 19, 20.

Hieronymi verò & *Scaligeri* sententiam qvod spectat, qvòd locus in Epistola *Judæ* ex *Henochi* opere citetur, & qvòd seorsùm opinatur *Scaliger* sit, e *Fragmento* Henochiani Libri idem locus sit excerptus p. 244 Not. ad *Eusebium*, ejus Apostolici vaticinii ne qvidem vola aut vestigium ullum in residuo Henochiani Libelli *Fragmento* apparet. Confer modò, benigne Lector, dictum *Fragmentum* a nobis pag. 25, 26, 27, 28, 29 allatum cum Prophetia Enochi, qvæ extat in Epistola *Judæ*: mox, te judice,

ce, sua nostræ sententiæ constabit veritas. Qvamobrem in re manifesta & oculis obvia prolixâ probatione haut opus erit.

Ex iis, qvæ fusiùs jam dicta sunt, suapte sponte seqvitur, nullum antediluvianæ Henochi Scripturæ e Judæ Apostoli vaticinio præsidium tutò qværi, nedum e supposititio personati *Henochi Fragmento*, qvod *Scaliger* edidit, Notisqve ad *Eusebium* inseruit, & *Kircherus* Latinâ civitate donavit. Non est dubium, inqvit Cunæus lib. 3. de Repub. Hebr. cap. 1. *qvin severâ increpatione* Enochus *improbitatem castigaverit hominum sui ævi. Atqve hæc res qvosdam nugatores excitavit, qvi stultâ persvasione siderati speravere se pôsse seræ posteritati illudere, qvippe ingloriô studiô & jejunâ operâ librum olim in vulgus extruserunt, qvem ipsi, si Deo placet, ab* Enocho *scriptum ajebant. Profectò is liber aut e diluvii undis integer evasit, cùm perirent ferè omnia, aut postea e cœlo delapsus est, qvod est anile. Qvanqvam qvid non audebit asserere ineptorum vecordia, cùm etiam Judæi dicant Eliam septimô annô postqvam raptus fuit, literas ad Joramum Regem dedisse ex cœlo, & addant adhuc hodiè illic omnium temporũ Fastos ab eo componi.* Hæc ille. Facessant ergò, qvi incautioribus publicè fucum faciunt, & tam venerabile gloriosissimi Patriarchæ nomen impudentiùs prostituunt. Hic enim immortalitate ante mortem donatus cunctorum mortalium vanitates in his terris procul habet.

Neqve propterea omnis Scriptura vel sculptura literarum antediluvianarum absoluto illi vivæ pietatis exemplari *Henocho* temerè abjudicanda erit; qvippe qvi splendida gemma & cœlestis portio fuit Adamiticorum posterorum, qvi duabus columnis sua inventa (ἐνέγραψαν) inscripserunt, teste *Josephô*: cujus testimonium pleniùs allegatum invenies supra pag. 12. Qvæst. IV sic fuit: seqvitur modò

QVÆST. VII:

An dentur Literæ cœlestes & Angelicæ, qvæ cœlesti auctoritate & veritate nitantur?

ANtediluvianæ Literaturæ Promachi animadvertentes suis manibus fœneum larvati *Henochi* pugionem facilè excussum iri: missis terris, cum *Henocho* in cælum evolare nituntur, ut Literas suas luteas inter sidera collocent, parumqve abest, qvin cœlitum consortio pæne inferant.

ferant. Qvi Icarius conatus eò minùs metuendus, qvò altiùs assurgit. Primô qvidem aspectu multis adeo formidabilis extitit hic leviorum ingeniorum volatus, ut eorum assensum meruerit, qvi non modò Synagogæ Antistites judicati sunt, sed etiam domus Dei nivei lapides vulgò habiti. Altivolantium & cœlestium *Alphabetariorum* horum numero annumerati comperiuntur *R. Ben-Jochai* in Zohar, *R. Akiba*, auctor libri Jeziræ judiciô *Kircheri*, *Rambam*, *Abraham Dior*, *Aben Ezrah*, *Radak*, *Jomtof*, *Ralbak*, *Arbalbanel*, aliiq; complures Rabbini. Qvorum simii qvidam Latini hoc dogma velut Διοπετές ambabus, qvod dicitur, ulnîs amplexari, exosculari, propagare cœperunt. In hac utopicâ cœlestium abecedariorum scholâ nomina professi sunt *Cornelius Agrippa*, *Paracelsus*, *Robertus Flud*, *Cicus Æsculanus* in Commentariis super *Ptolomæi* Centiloqvium, *Postellus* Comment. in Jezira, *Origenes* Tom. Explan. in Genesin, & qvi horum agmen magnô apparatu & igneô impetu paucis ab hinc annis ducere volupe duxit, *Gaffarellus* in Gallico Libro, cujus titulus *Les Curiosites inouyes*, id est, *Curiositates inauditæ*: in qvo inauditâ prorsus conclusione concludit aliam non legi in cœlo *Literaturam*, qvàm *Ebræam*. Hos fictitii Alphabethi Auctores hâc vice indigitâsse suffecerit; cùm illud vel levi digitulô tactum suapte vanitate ruat, tenuesq; in auras, vel nobis tacentibus, evanescat. Qvod si verò festinantes operæ typographicæ tantum ocii indulserint, conabimur efficere, Deô benedicente, ut veritas & vanitas horum cœlestium characterum suîs utrinqve momentis infrà librentur. In antecessum ominaturi aëriæ & planè ventosæ auctoritatis fore præsidium, qvod character antediluvianus a cœlo sibi polliceri habebit. Hactenus EXERCITATIO PRIMA GENERALIS: seqvitur SECUNDA SPECIALIS.

GLORIA
PRINCIPIO ET FINI
ליהוה הגאלי
A ET Ω.

EXER-

Exercitatio secunda specialis

DE

Literatura patriarchali, Literis Adami, Sethianorum, Henochi, Noachi, Hetruſcorum:

Item de

Literarum cœleſtium & angelicarum Figura & futilitate.

QVamvis poſt hominum memoriam magna qvidem humani ingenii vis cognita & perſpecta ſit in veri inveſtigatione, in multiplici inventione rerum præclararum & ad uſus vitę communis neceſſariarum: nemo tamen eſt qvi inficias ire poterit, qvin e diverſo temeraria hominum otio & ingenio abutentium curioſitas ſæpenumero plus juſto ſibi indulſerit in excogitandis iis, qvæ ſapientum judiciô non majus robur habere exiſtimata ſunt, qvàm [ut divini Prophetæ *Eſaiæ* verbis è cap. 59. v. 5. deſumptis utamur] קוּרֵי עַכָּבִישׁ hoc eſt, telæ aranei qvovis excitatô ventulô aut deciduâ de tectis guttulâ facilè diſſipabiles.

Vana hæc humanæ mentis temeritas vel ex unicô intuitu *Antediluvianæ Literaturæ* perſpici poteſt. Etenim extitit audaculum qvoddam hominum genus, qvod ſe ſupra vulgus haut commodiùs aut glorioſiùs eminere poſse putabat, qvàm ſi in *Literariæ antiqvitatis* commentis operam ac ſtudium conſumeret, adeóqve ſuum cuiqve ferè aurei ſeculi Patriarchæ Alphabetum affingeret.

Hinc enati ſunt varii ADAMI, SETHIANORUM poſterorum, HENOCHI & NOACHI characteres, qvi nitidîs typîs ornati cum applâuſu in lucem prodierunt, atqve curioſorum hominum oculos admirabundos & animos ſolicitos hactenus detinuerunt. Fucum verò tantô illuſtrium nominum ſplendore obductum, tantâ divinorum Heroum auctoritate velatum, tamq; longinqvi temporis antiqvitate tectum haut facilè cuiqvam pellucere poſſe autumabant primi hujus Literaturæ architecti. Sæpe enim à tempore robur nanciſcuntur commenta & a magnis nominibus fidem.

Ceterùm, veluti ignavum fucorum vulgus bellè ordinatæ apum Reipublicæ inſidiatur, tectè alvearia ſubit, laborioſè comportatis & conſtipatis mellis favis veſcitur, tandemq; vernaculam apum familiam aut domô extrudit, aut fame interimit, niſi maturè eliminetur: conſimili ratione qvamdiu hi characterum fuci antiqvas ſedes & loca *genuinarum literarum* occupârint, & vetuſtatis jura ſarta tecta conſervârint; tamdiu ſuum decus, ſuam dignitatem & primigeniam antiqvitatem tueri neqveunt *illæ Literæ*, qvas ipſius JEHOVÆ digitus conſecravit & longè evexit ſupra omnes alias, qvas ſolers humanæ mentis & manus induſtria ullô unqvam tempore fingere aut formare potuit.

Qvamobrem, ut ſuus *divinæ* atqve *Ebraicæ Literaturæ* honor & antiqvitatis jus conſtet: *Antediluvianis Literis* fucata vetuſtatis ac dignitatis larva erit detrahenda.

Qvia verò neminem hactenus animadvertimus, qvantum mens noſtra ſpacium præteriti temporis reſpicere poteſt ac memoriam Literarum recordari ultimam, qvi hos fucatos characteres & notas planè nothas ſub juſtam cenſuram vocaverit; Imò, qvoniam *Generalem* de *Literis Adami* & *Adamææ poſteritatis* ante diluvium EXERCITATIONEM modò propoſuimus: agedum nunc in nomine JESU CHRISTI conando experiamur vires, & *Specialem* magis de hac LITERATURA

Patri-

Patriarchali tractationem instituamus, in primis cùm documenta Literaria rari & desiti hujus argumenti alia nunc nobis suppetant, qvàm eô tempore, qvô has Literas primùm cœpimus rimari.

Qvapropter plurimùm confidimus Lectores tantò æqviores & nostrorum laborum ac conatuum fore arbitros, qvantò densioribus vetustatis tenebris circumfundimur, & qvantò magis aliorum scriptorum prævià manu auxiliatrice fucum priùs ex professo detegente sumus destituti.

Nos itaqve divinâ gratia adjuti, causæ bonitate freti, & indagandæ veritatis studiô incensi impigrô animô in arenam descendemus: initiò studiosè investigaturi,

QVÆST. I,

Qvinam auctores Literis antediluvianis patrocinentur, de iis testentur, & qvibus figuris illæ expressæ extent?

PRincipiò qvidem haut abs re fuerit rem ab ovo ordiri & in primos fontes harum *Literarum* studiosè inqvirere. Id qvod commodiùs haut fieri posse arbitramur, qvàm si ipsos hujus scripturæ vel sculpturæ diluviô antiqvioris auctores, patronos & testes justô ordine & diligentiâ recenseamus, qvi qvidem nobis cogniti sunt, & qvorum scripta ad nostras manus hactenus pervenerunt.

Ordiemur a primi hominis *Adami Alphabeto*, qvô, si genuinum esset, antiqvius prodi aut promi neqvibat, humanâ qvidem industriâ & solertiâ elaboratum. Hujus *Adamæi characteris* originem qvod spectat, non heri aut hodiè nata ante seculum viguit, diuq; in animis credulis sedem fixit. Veluti verò hæc *Literarum* prima stirps, ut putatur, à publicis monumentis & nitidis sculptorum cælis gratiam: ita ab illustri *Adami* nomine splendorem, a diuturnitate verò temporis, qvo intacta & severioris examinis secura floruit, robur ac duramentum nacta est.

Ingrediamur modò atqve contemplemur spaciosum *Literarum* Forum, qvod *Iacobus Bonaventura Hepburnus Scotus, Ordinis Sancti Francisci de*

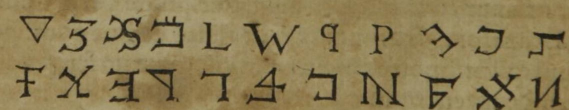
 Paula,

Paula, Pontificis Pauli V. privilegiô & ſuperiorum licentiâ confirmatus exſtruxit Romæ 1616, & *Auream Virgam* inſcripſit: mox velut in acta publica relatum teſtimonium de Literis protoplaſti intuentium oculis obverſabitur. Nam inter ſexaginta octo differentes *Literarum* formas magnô qvidem ſtudiô conqviſitas, ſed majori impendiô in æs inciſas ſpectatur talis typus

ADAMÆI ALPHABETI.

Sic vidimus *Hepburni* teſtimonium *Literarum Adamæarum* monimentis conſignatum. Sed tantùm vidimus. Qvare à nuda *characterum Adami* indice tabula obiter inſpecta, qvam *Hepburnus* Pontifici Paulo V. dicavit, rectà progrediemur ad luſtranda *Monumenta Italiæ* à *Laurentio Schradero Halberſtadienſe Saxone* edita, atqve inibi luſtrabimus eos *Adami* characteres, qvos in peregrinatione Italica viderat *Schraderus*, qvosq; ex Bibliothecæ Vaticanæ Columna octava in muro ad effigiem *Adami* exſcriptos Helmſtadii ediderat 1592: qvibus mox alia *Adamæorum elementorum* forma ab *Hepburnæo Adami* charactere planè diverſa noſtris oculis ſubjungetur. Hæc autem talis eſt:

Qvoniam verò non modò in *Hepburnæa Literaria Tabula*, verum etiam in *Schraderianis Italiæ monumentis* jam allegatis nudas tantùm characterum figuras intueri licet: veniendum erit ad alios autores, qvi non minùs nonnulla fundamenta antiqviſſimarum Literarum ab *Adamo* formatarum tradere conati ſunt, qvàm nudos characteres typîs aut cælis exprimere. Hos inter tres in primis numerantur: *Angelus Roccha à Camerino* in Bibliothecæ Apoſtolicæ Vaticanæ Commentariô, qvem concinnavit & Romæ 1591. edidit: *Claudius Duretus* in Hiſtoria de Lingvis Univerſi, qvam Gallicô idiomate publicavit Coloniæ 1613: nec non

non *Theſeus Ambroſius ex Comitibus Alboneſii* I. U. D. in Appendice Introductionis in Chaldaicam Lingvam, Syriacam, Armenicam atqve decem alias Lingvas, qvas Papiæ in Italia evulgavit 1539.

Initiò qvidem in illud *Adami Alphabetum* oculos defigemus, qvod *Angelus Roccha* in Commentario Bibliothecæ Vaticanæ videndum proponit pag. 79. & verba ejus audiemus, qvæ ita habent: *Supra hujus [picti Adami] caput characteres, ſive Literæ antiqviores, nunc Hebraicæ dictæ, ejuſmodi leguntur.*

Hebraicum Alphabetum antiqvius.

Ad ejuſdem verò Adami pedes Inſcriptio Latina in hanc legitur verborum formam:

Adam divinitus edoctus, primus ſcientiarum & literarum inventor.

Pergit *Roccha* p. 80. *Ratio ipſa perſvadet, Adamum divinitus edoctum diſciplinas, certoſq; præſertim ſcribendi characteres adeo neceſſarios aliis præmonſtrâſſe, ſicut Inſcriptio docet. Hanc autem formam ſcribendi hôc locô poſitam Hebraicas inter literas antiqviorem, primumq; Alphabetum fuiſſe* CREDENDUM EST, *qvod à dextro in ſiniſtrum latus legitur.* Hæc *Roccha.*

Porrò nunc ad primum & præcipuum hujus *Adamæi Alphabeti* promum ac patronum pedem promovebimus. Nobis qvidem nemo hactenus viſus eſt aut cognitus, qvi publicando *Literas Adamæas Theſeum Ambroſium* anteverterit. Etenim Annô Chriſti 1539. Papiæ primus evulgavit *Adami characteres*, eoſq; velut è mediis, ad qvas damnati memorantur, flammis eripuit. Qva de re ipſum *Theſeum* loqventem audiemus. *Sex*, inqvit Theſeus in Append. variarum Literarum p. 202, 203, *relatis Hebraicarum Literarum generibus, operæ precium me facturum arbitratus ſum, ſi alios haudqvaqvam ſpernendos Hebræorum characteres, à variis non infimi nominis autoribus excerptos in hac noſtra Appendice adderem. Inter libros Antonii de Fantis Tarviſini, olim Philoſophi & Aſtrologi excellentiſſimi, memini me vidiſſe opera Razielis, Picatricis, Bailum, Mercurii, Petri Apponis, Salomonis ac interpre-*

 tis

tis ejus Apollonii, & aliorum multorum, ex qvibus tanqvam ex virenti & florido prato variarum Literarum flores & characteres diversos collegi. Neqve enim aliam ob causam tam diligenter libros illos, anteqvam in Vulcani potestatem a patribus nostris, in qvorum manus ex testamento pervenerunt, legi; qvàm ut characteres illos Literarum scilicet varias figuras exscriberem. In secundo qvippe Tractatu, in qvo de Lapidibus preciosis loqvitur Raziel, reprobata illorum opinione qvi dicunt viginti duas Literas, de qvibus ibi loqvitur, à Camuele fuisse inventas; Angelum Raphael in Libro, qvi dicitur Liber ignis, illas Adæ protoplasto dedisse scriptas asseverat, & ob id filios Adam eas recusare non posse. Qvarum qvidem Literarum figuræ & nomina sunt infrà scripta. Hactenus *Theseus.* Qvia verò figuris planè conveniunt hi *Angelici characteres Adamo* traditi cum isto *Literarum Adamæarum* genere, qvod suprà primô locô videndum proposuimus qvodq; nitidô satis cælô in æs incidendum curavit *Hepburnus*, nolumus Alphabetum huc denuo transctibere, aut idem bis cum tædio Lectoris repetere, ne actum agamus.

Veluti verò *Thesei* vestigiis presse institit *Hepburnus* in Aurea Virga, hoc est, Splendida variarum Literarum Tabula, qvando easdem qvas ille *Adamæarum Literarum* Figuras attulit: ita *Claudius Duretus* ne latum qvidem ungvem ab ejusdem *Thesei* latere discessit, nisi qvòd novâ testimoniorum symbolâ adjectâ diligentiam ejus superare conatus sit. Etenim *Primò* allegat *Ambrosium Theseum* tanquam ducem, qvem imitandum sibi proposuit in divulgandis hisce *Adami Literis.* Hujus enim narrationem & auctoritatem velut scutum adversantibus objicit. *Deinde* hunc titulum eis præfigit: *Characteres de l'Ange Raphael*, Characteres angeli Raphaelis. *Tertiò* plane eosdem & numerô & habitu *characteres Adamiticos*, qvos *Theseus* ante seculum excudendos curaverat, ob oculos ponit pag. 117. *Qvartò* & *ultimò* præscriptis characteribus substruit nova fundamenta partim petita è Cabalistarum & Ebræorum Commentariis in *Librum Jezira*, partim ex Patribus, *Epiphanio* & *Augustino.*

Primò qvidem è scriptis & Peruschiis Rabbinicis in *Librum Jezira* probare nititur, qvòd *patrum præceptores fuerint angeli noti, videlicet præceptor ipsius Adami Raziel*, &c. *Secundò* asserit *Epiphanium* ad Panarium facere mentionem Libri, cujus titulus: *Adæ Revelatio, qvandò Deus immisit soporem in illum. Tertiò* tradit *Augustinum* contra Faustum Manichæum meminisse *Libri Adamæi*, cujus inscriptio & argumentum fuit de *Genealogia*

logia filiorum & filiarum Adami. *Qvartò* ait Librum qvendam Razielis angeli extitiſſe, qvi hunc prætulit titulum: *Chavæ ſive omnium viventium admirabiles & ſuper omnes doctrinas mundi ſecundum evangelicam Veteris & Novi Teſtamenti veritatem amplectendæ Prophetiæ, conſcriptæ a Raziele Adami primi parentis Angelo, ex Libra Behu, id eſt, Lucis puriſſimæ excerptæ*. *Qvintò* deniqve memorat *Sanctum Thomam* librô de Ente & Eſſentia aſſirmare ab *Abele* filio *Adami* librum fuiſſe compoſitum, &c. Univerſa *Dureti* diſſertatio eò collimat, ut è Libris, qvi Adamo tanqvam autori aſſignantur, *Literarum* Figuras, qvas *Theſeus* attulit, exſculpat. Nam ſine adminiculo *Literarum* Libros ſcribere non potuit *Adamus*. Qvamobrem neutiqvam ſe aberrâſſe putat, qvando *Theſei* exemplum ſeqvutus tale *Literarum* genus, qvale ſuprà à nobis expreſſum eſt, Protoplaſto *Adæ* tribuit. Sed ab *Alphabeto Adamæo*, ad *Literas filiis Seth* aſcriptas luſtrandas progrediemur.

Alphabetum filiis Seth ſigillatim tribui non obſervavimus niſi ab *Angelo Roccha* in Comment. Bibliothecæ Vaticanæ pag. 8. *Schradero* in Monumentis Italiæ, & autore inſcriptionum, qvæ viſuntur Romæ in Paraſtaticis columnis Bibl. Vaticanæ: qvem ducem ſeqvuti ſunt *Roccha & Schraderus*, ſed diſpari ſucceſſu. Hic enim Literarum ordinem confundit, ipſósqve characteres rudiùs ac impolitiùs formandos curavit: Ille verò in celebri ſuo Commentario, cujus jam aliqvoties neminimus, eundem plane ſitum & habitum Literarum *filiis Seth*, ut ipſe loqvitur, aſſignatarum exhibet, qvem ipſe in *Adamæo Alphabeto* videndum propoſuit, & qvem nos cælandum ſuprà curavimus. Hoc *Alphabetum poſteris Seth* tributum nullô aliô fundamentô fulcit *Roccha*, niſi geminîs illîs columnîs, qvarum meminit *Joſephus* libr. 1. Antiq. Jud. *Harum una*, ait Roccha, *lateritia erat, altera ænea ſive marmorea: illa contra ignis conflagrationes, hæc contra aqvæ alluviones erecta, ut monimenta ipſa diutiùs conſervarentur & permanerent. His in columnis liberales artes, & eas præſertim, qvæ ad obſervationem ſiderum pertinerent, conſcripſerunt. Joſephus autem ad ſuam uſqve ætatem columnam illam marmoream in Syria duraſſe teſtatur*. Hæc *Roccha*, qvi porrò addit opinandum eſſe, qvòd hoc *Alphabetum filiis Seth* præmonſtratum ſit ab *Adamo*. Tzetzes Chiliad. 5. Hiſt. 26: Κἂν Σὴθ ἑβραῖοι λέγωσιν ἐφευρετὴν γραμμάτων, *qvamvis Seth Hebræi dicant inventorem literarum*: qvô locô ipſi parenti Setho literarum inventum tributum obſervas. Cæterùm ab *Alphabeto filiorum Seth* ad *Literas Henochæas* deſcendemus.

Heno-

Henochi Literas, qvoad inveſtigare licuit, primus publicavit *Joannes Auguſtinus Pantheus Venetus Sacerdos.* Is Librô, qvem mirô titulô & hybridâ voce inſcripſit *Voarchdumiam contra Alchimiam*, & Venetiis edidit 1530, *initiò* qvidem uſitatas & hodiernas *Ebræorum Literas* ſpectandas proponit pag. 12. *Deinde* eaſdem ornatiùs excuſas ob oculos ponit atq; illos characteres fuiſſe aſſerit, qvos in monte Sinai Deus *Moſi* conceſſerat pag. 13. *Tertiò* Figuras Literarum *Abrahæ* traditarum exhibet. p. 14. *Qvartò* deniqve talem *Henochæi Alphabeti* typum exprimit pag. 15.

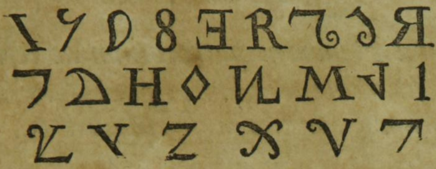
Has *Literarum Henochæarum* umbras, qvibus formidoloſæ ſuæ Voarchdumiæ arcana [myſteriò enim Ebraicarum Literarum, in primis qvatuor, לקצר, artis ſuæ ſecreta tegit] obſcuravit *Pantheus*, feſtinus captat *Duretus* pag. 127. citati ſuprà Libri, eáſq; pro veris *Henochi Literarum* antiqvitate venerabilium figuris orbi literato obtrudit. Ne verò planè tacuiſſe videatur, poſtqvam hos *characteres* ob oculos poſuit, hæc ſubjungit: *Nobis, qvi hôc ſæculò vivimus probè innotuit extare in Æthiopiâ Librum magnæ authoritatis & pro Canonico habitum, qvi res divinas complectitur & Enocho tanqvam auctori tribuitur.* Cetera, qvæ addit, planè ſunt ἀλλότρια, qvare ea adſcribere operæ precium haut putamus.

Verùm enim verò à *Pantheo* & *Duretho* abit *Jac. Bonaventura Hepburnus* expreſſurus *Henochi characteres*, & in ſua *Aurea Virga* hodiernos characteres Ebraicos, ſed elegantiuſculè ſculptos & punctulìs in mediô inſtar rhomborum pulcherrimè cælatos pro *Henochæis Literis* agnoſcit. Qvia verò nudas ſaltem Literarum Figuras exhibet *Hepburnus*, fruſtrà ab ipſo rationes & diductiorem confirmationem *Alphabeti Henochæi* exſpectaveris. Sed miſsìs *Literìs Henochi*, ad *Noachi* characteres veniemus.

Qvi in colligendis ac cælandis variis Literarum generibus omnium induſtriam ſuperare conatus eſt *Bonaventura Hepburnus* in Magna & Splendida octo & ſexaginta characterum Tabula, *Virga Aurea* dicta, hiſce ſeqventibus figurìs ſculptum exhibet.

NOA-

NOACHICUM ALPHABETUM.

Heic planè silent *Theseus* & *Duretus*, audaces aliàs *Antediluvianarum Literarum* promi & patroni, solus *Hepburnus* loqvitur; sed qvô successu, mox Qvæstione Secundâ ostendemus. Neq; alibi in antiqvis Monumentis *Literarum* qvicqvam observare hactenus potuimus, qvô talis *Noachi* scriptura confirmetur, nisi cuipiam placuerit ad partes vocare *Noachi Librum*, qvem Cabalistæ tradunt à *Chamo* in arca patri surreptum fuisse: De qvo *Delrius* Disq. Magic. Lib. 1. c. 5. qvæst. 1. Aut si qvis velit *Noachi Testamentum*, ejusq; epistolam huc trahere qvâ suprema tanti viri voluntas contineri perhibetur, qvam paucis abhinc annis e ruderibus Volaterranis erutam cum aliis Etruscis Antiqvitatibus *Prosper* Italus divulgavit. Atq; sic etiam lustravimus *Literas Noacho* ascriptas.

Ecce Scriptores, patronos, editores ac testes Literarum, qvæ ante diluvium viguisse memorantur, juxta ætates Patriarcharum ordine recensuimus, atq; ipsos characteres velut indice digitô sollertibus *Antiqvitatis Literariæ* scrutatoribus hactenus monstravimus. Id autem tantò prolixiore narratione, majore industriâ ac curâ perseqvi studuimus, qvantò rariora sunt illa Monumenta, ex qvibus tanqvam fontibus hos *priscarum Literarum* rivos duximus, & qvantò circumspectiore ac candidiore fide versari oportet in aliorum scriptis, qvorum sententiam aut refutandam aut imitandam nobis proponimus. Qvamobrem id operam dedimus, ut non modò sensum auctorum, sed & totidem Latinis verbis dicta ac scripta eorum bonâ fide referremus, & ipsorum Aboriginum antediluvianorum elementa ad vivum exprimenda curaremus. Nunc porrò in eorum gratiam, qvibus investigatio veri cordi ac curæ est, memoratos Patriarcharum characteres, eorum testes ac patronos convocatos ad tribunal veritatis divinâ adjuti gratiâ examinabimus. Ut autem ibi veritas ac falsitas suis utrinq; momentis librentur, initiò cum expendendum erit,

QVÆST. II:

An Bonaventuræ Hepburni patrocinium ac testimonium satis validum sit ad evincendum Alphabetum suprà scriptum proprium fuisse Adami? N.

Cùm veritas necdum occupata omnibus pateat, cùm scriptores, qvos jam vidimus *Literis* aurei sæculi patrocinatos fuisse, Domini nostri non sint, sed rerum dubiarum testes, cumq; eorum dicta tanqvam edicta, & testimonia ut imperatoria mandata æstimari nec possint nec debeant: agedum, Deô conatibus nostris benedicente, in auctoritatem & fidem scriptorum, qvi hactenus testimonia tulerunt de *Characteribus antediluvianis*, sedulò inqviramus expensuri, qvid valeant tam grandia & insolita ausa, qvid ferre recusent.

Omnium primus ad tribunal venit *Hepburnus Scotus* causam dicturus, qvia primus testimonium dixit, veluti suprà ostensum est. Hujus autem testimonium de *Adami Literis* non tam momentosum est, qvàm speciosum, typísq; elegantissimís splendidum. Qvia enim in vasto illo *Literarum* Theatro nil nisi nudas variorum characterum figuras intuendas proponit: eadem facilitate *Hepburnæum Adami alphabetum* rejicitur à curiosis veritatis æstimatoribus, qvi non nisi solida rerum momenta & rationes ponderant atqve probant, qvâ admittitur a credula turba. Etenim hæc non raró instar puerorum, qvi missìs preciosìs rebus, pulchras imagines cupidè captant & amant, non tam rerum pondera ac valida fundamenta pensi habet, qvàm evanida simulacra. Dignum sanè patellâ operculum. Cùm itaq; patrocinaturus *Hepburnus Adamæo characteri* meras tantùm *Adamæarum* Literarum imagines proferat, nec ullâ eas aut solidâ auctoritate aliorum virorum fide dignorum, aut antiqvitatis veris documentìs, nisi suô testimoniô confirmet, ex eo efficitur, qvòd arbiter, testis, & patronus idoneus censeri non possit, in primis rei insolentissimæ & hominum fidem prorsus excedentis, nisi qvis propriæ causæ & testis & actor & judex simul esse velit, id qvod jura haut permittunt.

Deinde, illud *Adami alphabetum*, qvod *Hepburnus* astruit, *Roccha* & *Schraderus* destruunt. Etenim hi longè abeunt ab *Hepburno*, qvando characte-

res planè alios qvàm ille, *Adamo* assignant. Necessum igitur est, ut aut transigat *Hepburnus* cum *Roccha* & *Schradero*, priusqvam certi aliqvid statuerit de avitis *Adami* Literis, aut eos erroris convincat & se solum regiam veritatis insistere viam demonstret, si *Adamiticarum Literarum* auctoritatem & splendidæ suæ Tabulæ dignitatem sartam tectam conservare velit.

Tertiò, qvòd si qvis *Tabulæ Hepburnææ* varia *Alphabeta* inspexerit & rectæ rationis librâ ponderaverit, mox animadvertet nonnulla eorum vel plumîs leviora fore. Qvo fit, ut fides auctoris elevetur, auctoritas periclitetur, suspecta reddantur reliqva *Alphabeta*, in primis ea, qvæ hactenus incognita & inaudita fuerunt. Id qvod institutô nonnullorum *Alphabetorum* in Literario *Hepburni* abaco extantium examine ad oculum ostendere conabimur.

Tabulam *Hepburnæam* qvando contemplamur, mox animadvertimus in eâ aliud extare *Græcum Alphabetum*, aliud *Latino-Græcum*, aliud *Atticum*, aliud *Æolicum*, aliud *Ionicum*, aliud *Doricum*. Ita pro varietate præcipuarum Dialectorum varia *Hepburnus* distribuit *Alphabeta*: perinde ac si qvis vellet alias Danis, alias Sædlandis, alias Fionis, alias Cimbris, alias Scanis Literas affingere, qvi tamen omnes unus Daniæ populus eisdem utuntur characteribus. Licet verò scribendi artificium in hoc magis exqvisitum, qvàm in alio appareat; Tamen hæc καλλιγραφία non mutat speciem, ut Philosophi loqvuntur. Mirari autem subit, cur *Hepburnus* plura pro ingenii libertate non confinxerit Græcorum Alphabeta, scilicet *Bœotica, Thessalica, Chalcidica, Macedonica, Pamphylica, Argiva, Laconica, Cypria, Cretica, Sicula, Syracusana, Rhegina, Tarentina*, qvum tot extiterint nationes, qvæ Græco sermone usæ qvondam fuerant. Sed fortè cautiùs prævidebat fraudem minùs manifestam fore, qvæ paucorum Græcorum dialectô differentium diversîs Literîs tegebatur. Hæc tamen adeò evidens est, ut planè cœcus sit oporteat, qvi eam non animadvertat. Veluti autem fraudum genitricem audaciam fuisse sæpe compertum est: ita nisi priùs audax fuisset *Hepburnus*, facilè sibi ab hoc dolo temperâsset. Audaciam autem ejus inde cognosces. Numerum suarum Literarum ut in immensum pæne augeret, illud *Alphabetum*, qvod *Theseus* in Append. Literarum pag. 196. vocat generatim Ἑλληνικὸν, *Hepburnus* magnô ausu sigillatim *Æolicum* fuisse indigitat. Rursum, alium *Græcum*

Thesei, novâ licentiâ *Atticum* nominat. Adeò ut fingendi refingendíqve Alphabeta in Tabula *Hepburnæa* magnam audaciam ac temeritatem cernere liceat. Sed ad novos characterum dolos in eadem Tabula conspicuos detegendos pergamus.

Qvemadmodum veritas unica, simplex, & sui similis existit: ita e diverso mendacium varium est, πολύμορφον & πολυποίκιλον. Eqvidem velut unda undam pellit: pari ratione instar undarum sæpe glomerantur figmenta, ac volubili qvodam æstu in vagis ingeniis fluctuant atqve exundant. Crescunt eundo, ex successu capiunt incrementa. Qvamobrem postqvam *Hepburnus*, audaculus Literarum faber, subolfecerat *Alphabeta* Græcis afficta, & pro diversitate idiomatum obtrusa, non modò à Censoribus Romanis approbari, sed etiam publicas fraudes Superiorum privilegiô confirmari, immane dictu qvàm creverit comminiscendi audax cupido, qvantas vires sumpserit e successu, qvanta fœtuum Literariorum nothorum facta sit accessio. Etenim mox Tabula *Hepburnæa* instar gravidæ matris aliud peperit *Chaldaicum* Alphabetum, aliud *Babylonicum*. Non secus ac si qvis fingeret Latinas Literas a Romanis diversas esse, vel alias dari Literas Romanorum, alias Latinorum. Aut si qvispiam fingeret alios esse characteres Hollandorum, alios Amstelodamensium; item alios Misnensium, alios autem Lipsiensium, & sic deinceps. Nemo enim ignorare poterit, qvòd Babylon primaria sit Chaldææ civitas. Qvare si ex mente Hepburni juxta numerum civitatum & regionum multiplicanda forent alphabeta, opinione citiùs multitudine Literarum discipuli Alphabetarii obruerentur, & in iis discendis maxima vitæ pars consumeretur, aliaq; incommoda seqverentur.

Sed necdum cessat *Hepburnus* cumulare Literarum qvisqvilias. Nam mox in eadem Tabula pari ausu aliud *Palæstinum* Alphabetum, aliud *Cananæum* cudit, cùm tamen *Palæstina* & *terra Canaan* usu communi sint Synonyma apud Scriptores. Sed *Palæstinos characteres* mutuos sumpsit ab Append. Lit. *Thesei* p. 201. & qvos *Theseus Chaldaicos*, *Hepburnus* vocat pro auctoritate *Palæstinos*. *Cananæum* itidem *Alphabetum* ex eodem *Theseo* p. 201. desumpsit, & solùm more suo nomen ejus mutavit. Rursum consimili licentiâ, qva Babylonicum a Chaldaico, Palæstinum à Cananæo distinxerat, novum fabricat *Galilæum Alphabetum*, cùm tamen Geographi *Galilæam* pro regione Canaan seu terræ sanctæ habeant. Eqvidem si

pro

pro arbitrio ingenii citra experientiam & contra consvetudinem liceret nova singulis provinciis & regionibus particularibus obtrudere elementorum genera, tot extarent literarum formæ, qvot partes terrarum, qvot plagæ regionum, nec ullus fingendi finis foret. Hæc & alia plura evidenti sunt documento non pauca *Alphabeta*, qvæ in Tabula *Hepburni* conspiciuntur, esse spuria vix titivilitiô redimenda. Qvamobrem qvivis facilè videt, qvid judicandum sit de *Hepburni* fide in publicandis *Adami Literis*, qvi tot vicibus sublestæ fidei ac imposturæ convictus est. In perfido frustra qværis fidem. Veluti ei postea credi non oportet, qvi semel pejeraverit, ut ait Comicus: ita qvi sæpius fidem fregerit, ei postea tutò qvis fidere neqvit, in primis in re maximè dubia, valde suspecta & omnem fidem longè excedente. Cùm itaqve *Adami Literæ* nullum certæ auctoritatis, fidelis patrocinii ac veri testimonii præsidium ab *Hepburno* toties minùs fido exspectare habeant: qværendi ipsis erunt novi patroni magisq; fidi testes, atqve eorum fides coràm exploranda. Qvapropter, *Hepburno Scoto* forô cedere jusso succedit ac succurrit Italus, *Angelus Roccha a Camerino*, tanqvam novus patronus, cujus fides qvanti sit facienda, mox apparebit, ubi veritatis coticulam senserit. Qvô etiam nomine qværimus,

QVÆST. III:

Num Angeli Rocchæ auctoritate Adamæarum Literarum sinceritas solidè probari & confirmari possit? N.

PRimò, sententiam ac testimonium dicturus *Roccha* de *Literis* propriis *Adami*, disertis verbîs pronunciat illud *Alphabetum*, cujus typus superiùs ex ipsius *Rocchæ* Commentario pap. 79 monstratus est, & qvô Samaritani utuntur, esse *Hebraicum antiqvius*, & qvidem *primùm*. Id autem ut nobis persvadeat, cum *Hieronymo* & *Genebrardo* docet p. 89, 92 Comment. Literas, qvibus V. T. monumenta consignata extant, novas esse & ab Esdra inventas. Qvamvis verò nostri instituti ratio haut permittat, ut hanc controversiam a doctissimis viris & Literatoribus Ebræis ultrò citroq; agitari solitam pluribus jam perseqvamur: tamen *Rocchæ*, *Genebrardi* & aliorum sententiam, qvâ Esdræ Literarum mutationem & novi-

novitatem adjudicare præſumunt, tanti ponderis haut eſſe arbitramur, ut elevet antiqvitatem characterum, qvi hodiè viſuntur in Bibliis Ebræis, & qvibus Prophetæ monumenta ſua conſignârunt atqve ad poſteros transmiſerunt. Id qvod malumus luculentâ & eruditâ diſſertatione *D.D. Brochmanni*, Sædlandiæ Epiſcopi qvondam venerabilis confirmare, qvàm noſtrîs verbîs. *Si Eſdras*, inqvit Syſtem. Theol. cap. 2. de Sacra Scripturâ Qvæſt. 8, *tale qvid feciſſet, nec ipſe, nec Nehemias, non deniqve Joſephus hoc, qvippe ἀξιομνημόνευτον, ſilentio involviſſet. Deinde edicant hujus ſententiæ aſſertores, qvâ probabilitate dici qveat, omnia Biblica exemplaria priſcæ iſtius Scripturæ ita abolita, ut ne unum qvidem uſpiam ſuperſit? Tertiò non poteſt afferri immutatæ Scripturæ certum ac ſolidum fundamentum.* Plures rationes ibidem loci allatas, qvibus *Rocchæ* aſſertio ſolidè refutatur, ipſe lege: & mox apparebit, qvàm infirmum ſit argumentum a novitate hodiernorum characterum deductum, & ad evincendam antiqvitatem *Scripturæ Samaritanæ*, qvam *Roccha* defendendam ſuſcepit, minùs efficax, imò planè ineptum ad probandum *Samariticum characterem* fuiſſe *Adami* proprium Alphabetum. Sed hæc fuſiùs infra ediſſertabuntur.

Deinde, adeo certus & ſecurus eſt *Roccha* de hiſce Literis, qvòd omnium *primæ* fuerint, ut nobis perſvadere auſit, id *credendum eſſe*. Etenim pag. 80 hæc ſunt ejus verba: *Hanc ſcribendi formam hôc locô poſitam* [Samariticam] *Hebraicas inter Literas antiqviorem, primumq; Alphabetum CREDENDUM EST.* Sanè affirmanti incumbit probatio, non abſoluta debetur fides ſine evidenti documento aut ſolida ratione, in primis ubi de humanis rebus aut hominum inventis ambigitur. Grande itaq; & audax *Rocchæ* poſtulatum eſt, qvâ ſibi affirmanti *Samaritarum Literas* priſcos ac primos hominis primi *characteres* eſſe, credi poſtulat. Sæcula verbô Dei condita eſſe fide præcipimus ex præſcripto Gentium Doctoris & Apoſtoli Pauli Ebræor. c. 11. v. 3. Alphabeta verò humanæ mentis & manus inventa ac ſi Symbola Apoſtolica forent, talia vel talia credenda eſſe, qvis unqvam vel fando audivit, niſi ſolius *Rocchæ* verbis ac audaculô ore proditum? Qvamobrem niſi Roccha aliâ ratione fidem conciliaverit ſuo Alphabeto minùs fido ac firmo, illud primum & antiqviſſimum eſſe credere haut obligamur.

Tertiò, is cui credere oportet, omnimodè fidus erit, in dictis ac factis conſtans. Sed verò ſi in *Rocchæ* fidem in aliis Literis publicandis & ad

certum

certum auctorem primum referendis sedulò inqvisiverimus, deprehendemus eum parùm sibi constare, ejusq; fidem vacillare, qvi sua dogmata Literaria credi postulat, perinde ac si indubitatæ fidei articuli essent, & is qvi ea prodidit solus mereretur, ut sibi aliqvid pronuncianti mox unanimi voce omnes acclamaremus antiqvum illud, GRANDE SOPHOS, vel, ΑΥΤΟΣ ΕΦΑ. Hunc autem applausum & plenum assensum haut ubiq; mereri Roccham, id cuivis ad oculum patebit, si qvis inspexerit *Ægyptiorum Literas Sacras* dictas, qvas *Roccha* Mercurio tanqvam primo inventori tribuit pag. 101. Harum figuras nunc oculis subjicimus:

Hos eosdem characteres, ne qvidem unicô apice mutatô, postea p. 180, velut sui immemor ascribit *Memnoni* tanqvam primo auctori Et si vel maximè alterutrum horum tantùm fuisse instauratorem mitiore & cautiore voce interpretari qvis posset: tamen jacentis aut incultæ *Literaturæ* instauratio atqve expolitio institui vix potuit sine aliqva neglecti characteris mutatione in melius, καλλιγραφίας studio & scribendi commoditate, qvæ nulla heic cernitur, cùm idem *Alphabetum* tanqvam crambe bis non tam cocta qvàm cruda apponatur.

Porrò, ipsa *Elementorum* facies fucum prodit. Nulla enim harum *Literarum Sacrarum* Ægyptiis ascriptarum vel minimum characterem eorum refert, qvi visuntur in *Pamphilio Obelisco* aut *Oedipo Ægyptiaco Athanasii Kircheri*, viri harum literarum peritissimi, in cælata *Pignorij* Tabula, aut *Isiacis* imagunculis, *Obelisco* Romano, qvem Exercitat. V ostendimus, *Jacobi Bosii* sculpturis Ægyptiacis, qvæ extant in Libro, qvem scripsit de Cruce, aut *Ulyssis Aldrovandi* figuris Hieroglyphicis, qvarum typus exhibetur l. 10. Ornithologiæ, *Becani* simulacris Ægyptiacis, Pauli Petavii monumentis characteres Ægyptiacos ostendentibus, qvæ Parisiis 1610. sunt excusa, aut deniq; in monumento Ægyptiaco, qvod Patavio ad nos benignè transmisit *Johannes Rhodius*, vir celeberrimus & affinis

affinis honoratiſſimus, in qvibus eſt vera ſedes & theatrum ſacrarum ac Hieraticarum Literarum Ægyptiacarum, qvibus uſi ſunt Prophetæ Ægyptii, teſte *Clemente Alexandrino, Oro* & *Cauſſino*. Sed ecce ipſam *Jaſpidis* figuram *Literis ſacris Ægyptiacis* cælatam ob oculos poſuimus, ut ex ipſius inſpectione clarè pateat veras Ægyptiorum *Literas* longè alias eſſe, qvàm qvas *Roccha* oſtentar. Hunc autem *Jaſpidem* CL. & celeberrimus vir, *Joan. Veſlingius Med. D. & olim Profeſſ. Anatomicus Patavinus* ſecum detulit in Italiam ex celebri totius Ægypti metropoli Alcairo, qvam alii Europæi *Cahirum* vel *Cairum* nominant, ipſi incolæ vocant nunc *Alcahera*, nunc *Metſr*, à *Metſraim* Nöe nepote ducta appellatione, qvæ Græcis & Latinis olim *Memphis* dicta eſt.

Neqve juvat cauſam *Rocchæ*, qvòd *Plutarchum*, *Diodorum Siculum*, *Ciceronem & Tacitum* laudet ſuæ ſententiæ parronos. Etenim dicti auctores unanimi ore tribuunt qvidem Mercurio inventionem qvarundam *Literarum*, veluti nos Exercitatione aliâ, Deô juvante, prolixè ſumus confirmaturi: neutiqvam tamen ſigillatim indigitant hoc Alphabetum, qvod modò ob oculos poſitum eſt, Mercurii proprium eſſe, cujus inventor, judice *Roccha*, fuiſſe perhibetur.

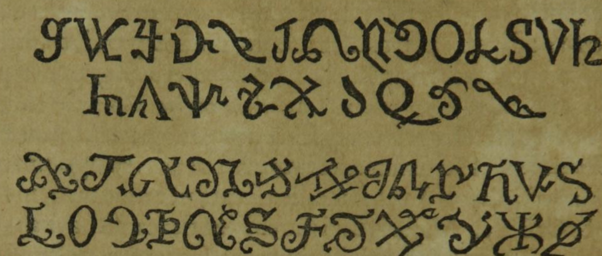
Imò contrarium potiùs e *Plutarcho* evincitur. Etenim ſi locum ejus, qvi extat Lib. 9. Sympoſ. qvæſt. 3. inſpexerimus, evidenti erit documento, veriùs *Vulgarium Ægyptiacarum Literarum* inventionem Mercurio

rio

rio tanqvam ptimo auctori aſcribendam eſſe, qvàm *Sacrarum* & *Hieraticarum*. Nam poſtqvam affirmâſſet Mercurium Ægyptiis tradidiſſe *Literas*, vivum exemplum *primæ Literæ* in Alphabeto Ægyptiaco proponit *Ibin*, & dicit: Διὸ ϗ τὸ τ̃ γραμμάτων Αἰγύπτιοι πρῶτον Ἴβιν γράφουσιν, ὡς Ἑρμεῖ προσήκουσαν, hoc eſt, *Itaqve primam Literarum Ægyptij ſcribunt Ibin, qvaſi Mercurio obedientes*. Hujus autem divaricati pedes triangulum conſtituunt, qvos immiſsô roſtrô velut medios ſecat, ut teſtatur idem *Plutarchus* l. de Iſide & Oſiride. Majoris lucis ac evidenriæ cauſâ haut abs re fuerit figuram hujus Literæ Mercurialis mutuam ſumere e noſtra Exercitat. Hieroglyphica, cujus editionem paramus, & cum hac noſtra obſervatione conferre.

Sed verò, tantùm abeſt, ut *prima Litera* in ſacro Mercuriali *Alphabeto* expreſſa a *Roccha* referat *Ibin* divaricatis pedibus inſiſtentem, iiſq; roſtrũ immittentem vel colubrum innectentem, cui ea avis inſidiatur, qvomodo *a Pignorio* in Expoſitione Menſæ Iſiacæ pingitur, ut potiùs ſimilior appareat τῷ P Græcorum, cujus pars dextra ſuperior luniformis ac falcata, aut τῷ P Latinorum, in primis illi, qvod in antiqvis Libris ac Monumentis uſitatum fuiſſe animadvertimus. Qvòd ſi verò inſpexeris *Alpha* primum in *Alphabeto Ægyptiaco* vulgari & Græcanico, qvod planè ductum Ægyptiaci Alpha ſeqvitur, ſi καλλιγραφίαν excipias, clarè ad oculum patebit, illud *Ibide* ex ſententia *Plutarchi* ſuperiùs formatâ & diſpoſitâ repræſentari. Ex his modò dictis manifeſtum evadit, cujus monetæ, fidei & roboris ſint *ſacræ Literæ Ægyptiacæ* inconſtanti aſſertione nunc Mercurio, nunc Memnoni aſſignatæ ab *Angelo Roccha*. Rectè venit in mentem novæ fraudis, cujus tenetur *Johannes & Iſrael de Bry*, qvi in Tabulis variorum characterum editis Francofurti 1596. *Indicum* ſuum *Alphabetum* ex hoc *Mercuriali* conſuerunt, invertentes ſaltem *Literarum* ordinem. Adeo fœcundus eſt error, ut editus in lucem mox alios complures ſui ſimiles parturiat.

Ejuſdem coloris & valoris cum priori eſt Alphabetum Ægyptiacum, qvod *Roccha* pari incuriâ attribuit non modò *Iſidi* Reginæ tanqvam primæ inventrici p.89, ſed etiam *Herculi Ægyptio* ut primo auctori p.104. Licet verò utrobiqve figuræ eædem ac prorſus invariatæ cernantur: tamen haut dubitavit *Roccha* primò *Ægyptias* pronunciare, mox velut ſui immemor *Phrygias* dictitare. Harum Figura talis eſt:

Hæ incertæ autoritatis *Literæ* tanqvam qvædam propagines magnam partem enatæ videntur e putri radice *Ægyptiaci Alphabeti*, qvod in Appendice multarum Literarum manu *Thesei* consitum videmus pag. 205. & ab *Autore Inscriptionum* publicarum in Vaticanam Bibliothecam velut florentissimum hortum transplantatæ; mox verò manu *Rocchæ* excultæ ac Commentariô illustratæ. Multò tamen prudentiùs fecisset *Roccha*, si famæ, existimationi & fidei suæ, qvæ non tam periclitatur, qvàm prorsus labefactatur, consuluisset, scapham dixisset scapham, adulterinæ monetæ *Literas* Lydiô veritatis lapide probâsset, minùs probas e Commentariô aut eliminâsset, aut meritô suô castigâsset. Eqvidem si fides *Angeli Rocchæ* majus robur non habeat, qvis qvæso tutò fidet, nedum credet ei asserenti characteres suprà propositos, proprios ac genuinos esse *Adami* fœtus? Hactenus vidimus & expendimus, qvantùm valeat fides & autoritas *Angeli Rocchæ* in confirmandis *Literis Adami* & aliorum: nunc porrò veniendum erit ad *Theseum Ambrosium Adamæi characteris* patronum facilè principem ac primum. Cùm verò ipsi pro se ex suo charactere antiqvissimo & Angelico sententiam dicenti suprà aures præbuimus: superest modò, ut qvas vires ea habeat, diligenter examinemus. Qvapropter inqvirendum duximus,

QVÆST. IV:

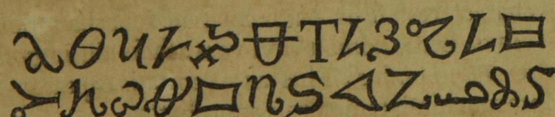
Num Ambrosii Thesei auctoritas sufficiat demonstrandæ Adamæi characteris veritati ac primigeniæ integritati?

IN causa dubia haut suffecerit unius testimoniô uti. Nam omnem causam duorum aut trium testimoniô stabilitum iri testatur *Christus* Matth.

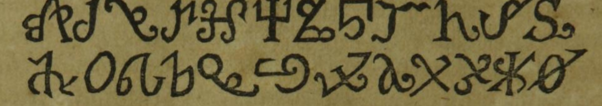
Matth. 18, 20. *Paulus* 2. Corinth. 13, 1. Ebræor. 10, 29. & ante eos *Moses* Deut. 17, 5. In Jur. Civ. L. juris jurandi 12. ff. de testibus. *Unius testimonium nemo judicum in qvacunq; causa facilè patiatur admitti. Et nunc manifestè sancimus, ut unius omnino testis responsio non audiatur, etiamsi præclaræ curiæ honore refulgeat.* Nos itaqve in causa Literaria, qvæ paulò obscurior ac difficilior visa est, haut tutum putavimus unô saltem uti teste. Geminum hactenus audivimus *Hepburnum Scotum & Rocchami Italum*: his nunc se tertius adjungit *Theseus*. Qvàm validum verò sit ejus Testimonium, nunc cum curâ expendemus.

Primò qvidem curiosè explorandum erit, an *Theseus* sit testis sat fide dignus in ferendo testimonio de variis Literarum generibus. Dudum id negavit *Josephus Scaliger*, & post eum *Kircherus*. *Scaliger* qvidem lib. 4. Epist. 444. qvi de fide *Thesei* ad CL. virum *Johannem de Laet* ita scribit: *Alphabeta illa, qvæ misisti ineptissima hominum imperitorum commenta sunt. Ea primus Ambrosius Theseus Papiensis edidit, ab eo nuper Angelus Roccha Augustinianus in librum suum de Bibliotheca Vaticana exscripsit. Qvi hæc non sentiunt ab otiosis conficta, nihil in Literis vident. Athanasius verò Kircherus* in Prodromo Ægyptiaco cap. ult. pag. 222. fidem *Thesei* & Theseanorum elementorum sic elevat: *Nunc desunt tamen, qvi hanc scripturam Sacerdotalem ex mysticis certi cujusdam Alphabeti figuris conflatam asserant, cujusmodi in Appendice diversarum Lingv. Introductionis suæ in Lingv. Orientales Ambrosius Theseus adducit: verùm cùm nulla inter Hieroglyphicorum monumenta hujus alphabeti reperiam, meritò ceteris id genus supposititiis annumerandum censeo.* Actum igitur est de *Thesei* fide, ut ita dicamus, Literariâ, si hi audiendi sint. Alphabetum verò illud Hieroglyphicum, qvod à *Kirchero* tanqvam spurium rejectum est, e pag. 196 Append. divers. Literarum *Thesei* huc transcriptum unà cum duobus aliis hypobolimæis alphabetis Ægyptiacis, desumptis ex eadē Appendice p. 205 oculis subjicimus hôc modulô:

Γράμματα τὰ καλούμενα ἱερογλυφικά.

Alphabetum Ægyptiacum.

Secundò, cum *Thesei Ambrosii Comitis* testimoniô ita comparatum est, ut non modò *Comite* sit indignum, sed etiam homine Christianô; non tantùm debile nimis sit ad statuminandas parietinas *Adamæi Alphabeti*, verùm & prorsus turpe ac infame. Ratio in promptu. Nititur istis scriptis tanqvam fundamentis, qvibus publicæ infamiæ nota inusta est, qvæ Magiæ crimine non vacant, & qvæ ultricibus flammis expianda veniunt. Etenim pro se & suo *Alphabetho* probando adducit impia *Picatricis*, *Bailum*, *Petri Apponis* monumenta, nec non *Salomonis*, *Mercurii* ac Salomonis interpretis *Apollonij* Libros. Hos scriptores antediluvianæ vel potius *Utopicæ suæ Literaturæ* primos auctores laudat, hos haut infimi nominis viros fuisse pronunciat *Theseus*. Horum scripta tanqvam florida prata ipsius oculis adeò adblandita sunt, ut ex iis flores Literarios magnô studiô magnóqve desideriô collegerit, anteqvam Vulcanus ea vorâsset. Proh vesanæ mentis cœcitatem! *Thesei* oculis isti Libri, isti characteres tanqvam fragrantissimi verni flores apparent, qvos ejus ætatis cordati viri ac Patres tanqvam atros infausti Vulcani carbones horrebant, atq; totô pectore aversabantur. Vulcani pabula tanqvam florida, tanqvam virentia prata blandè intuetur *Theseus*. O deplorandam temeritatem! Ex iis Literarum flosculos legit, in qvibus noxia & magica delituerant animarum venena succensîs rogîs digna. *Angelum Raphaelem* istius scripturæ auctorem pronunciat, cujus instinctor extiterat angelus tenebrarum & consarcinator homuncio aliqvis vanissimus ac superstitioni deditus. Illustri primi hominis nomine abuti haut erubescit ad incrustandas obscuras illas *Literas*, qvas monstrum aliqvod hominis conscribillârat. Eos characteres a filiis *Adæ* recusari ac rejici haut posse disertîs verbîs scribit, qvos nemo admisit, qvi vera a falsis distingvere didicit, nisi unus & alter *Thesei* simius, Theseanæ vanitatis captator, imò relegatorum scriptorum nimis temerarius approbator.

Hæc verò Scripta περίεργα [ut voce Spiritus S. desumpta e cap. 19.

Act.

Act. v. 19. utamur] *Picatricis*, *Apponis*, *Salomonis*, *Apollonii Tyanæi*, *Razielis*, *Adami*, & consimilia, magicô venenô infecta fuisse docet fatalis rogus, cui Patrum sententiâ & fuerant adjudicata & injecta. Ne verò qvis putet sibi verba dari, nósve in *Thesei* manes injurios esse: ecce non unius testimonium adducemus de horum Librorum & auctorum publica infamia, qvos tamen non infimi nominis viros extitisse judicii inops *Theseus* literis prodidit. Eqvidem a *Gesnero* in Bibliotheca *Picatrix* Hispanus inter scriptores Magicos numeratur. Itidem a Sixto Senensi in sancta Bibliotheca noxii Magici Libri ac suppositii fœtus *Salomonis* recensentur, & damnatorum scriptorum subselliis ascribuntur. E. g. *Clavicula Salomonis*, qvem Librum olim *Sixtus* se vidisse ait circumferri a qvibusdam impostoribus continentem genus Magiæ superstitiosæ, prodigiosæ ac maleficæ, nec non ejusdem fictitium & noxium scriptum de Umbris Idearum, cujus meminit idem *Sixtus Senensis*. *Apollonii* verò *Tyanæi* Magia ex *Philostrato* cognosci potest, frustrà excusante ipsum *Gabriele Naudæo* Medico Parisiensi in Librô, in qvo plerosq; suspectos olim Magiæ viros purgare conatus est. Neq; hili facienda est *Michaelis Majeri* defensio, qvæ extat in Symbolis Aureæ Mensæ L. 3. pag. 127 qvâ nititur probare *Apollonium* ope chymicæ artis ista miranda opera præstitisse. Nam, ipsô *Majerô* teste, ab Imperatore *Domitiano* Magiæ est accusatus, & ab *Anastasio* Theopolitano Episcopo proclamatus tanqvam ille, per qvem tot & talia Diaboli egerant. Sed ater an albus fuerit artifex, ex *Philostrato*, & *Petri Molinæi* Vate c. 15. p. 193, ed. & ex ejus Magicis facinoribus editis clarè demonstrari potest.

Qvod si *Agrippa* de his auctoribus, eorum operibus sententiam rogatus a qvopiam, animadvertet eum jam seniô confectum & majori qvàm dum juvenis erat, judiciô præditum velut fulminare in ejus farinæ scriptores ac scripta, cujus hæc extant verba in Libro de Vanitate Scientiarum & Artium cap. XLV: *Ex horum* [inqvit] *Goëticorum anagyri profluxerunt omnes tenebrarum Libri, qvos improbatæ lectionis Ulpianus JC. appellat, protinúsq; corrumpendos esse statuit. Cujusmodi primus excogitâsse dicitur Zabulus qvidam illicitis artibus deditus. Deinde Barnabas qvidam Cyprius. Et hodie adhuc confictis titulis circumferuntur sub nominibus* Adæ, Abelis, Enoch, Abrahæ, Salomonis: *Item* Pauli, Honorii, Cypriani, Alberti, Thomæ, Hieronymi, *&* Eboracensis cujusdam, *qvorum nugas stultè seqvuti sunt* Alphonsus

ſus Rex Caſtellæ, Robertus Anglicus, Bacon & Apponus, *& pleriq; alii deplorati ingenii homines. Præterea non homines modò, & ſanctos, & Patriarchas, & angelos Dei tam exſecrabilium dogmatum fecerunt auctores, ſed & libros a* Raziele *&* Raphaele, Adami *&* Tobiæ Angelis *traditos oſtentant. Qvi Libri tamen acutiùs inſpicienti, ſuorum præceptorum Canonem, rituum conſvetudinem, verborum & characterum genus, exſtructionis ordinem, inſulſam phraſim, apertè ſeſe produnt, non niſi meras nugas ac impoſturas continere, ac poſterioribus temporibus ab omnis antiqvæ Magiæ ignaris, perditiſſimis perditionum artificibus eſſe conflatos, ex profanis qvibusdam obſervationibus noſtræ religionis ceremoniis permixtis, inſitisq; ignotis multis nominibus & ſignaculis, ut perterreant rudes ac ſimplices, & ſtupori ſint inſenſatis, & his qvi neſciunt bonas Literas.*

Hæc ille ſcripſit poſtqvam ſenuit & ſapuit, qvi dolet ſe juventutis ſuæ florem iis legendis turpiter impendiſſe, ac propterea ſuos Libros de *Occulta Philoſophia*, qvos juvenis ſcripſit, recantat. Qva de re ipſe ita ſcribit Librô de Vanitate Scientiarum cap. XLVIII: *De Magicis ſcripſi ego juvenis adhuc Libros tres, qvos de Occulta Philoſophia nuncupavi, in qvibus tunc qvidqvid per curioſam adoleſcentiã erratum eſt, nunc cautior hâc palinodiâ RECANTATUM VOLO. Permultũ enim temporis & rerum in his vanitatibus olim contrivi. Tandem hoc profeci, qvod ſciam qvibus rationibus oporteat alios ab hac pernicie dehortari.* Sic ſerò ſapiunt Phryges. Satiùs tamen eſt ſerò ac declivi ætate ſapere, qvàm ſemper deſipere, qvod *Theſeo* contigit, qvi ſenex velut repueraſcebat & inanibus qvibusdam Utopicorum characterum crepundiis ſeſe oblectabat. Id qvod meritò miramur. Etenim ſi *Agrippa*, qvi horum vaniſſimorum Scriptorum & elementorum florente ætate velut intimus amaſius qvidam extiterat, jam ingraveſcente ætate usq; adeo ab iis abhorreat, ut meliora doctus alios ſuô exemplô ſapere doceat, atq; ab iis tanqvam meris nugis & pernicioſis impoſturis ſedulò dehortetur: magnopere mirari licebit, qvid cauſæ ſit, cur *Theſeus* jam ſenex & ſeptuaginta fermè annos natus eò ſtultitiæ ac temeritatis progrediatur, ut iis monumentis, qvæ viſu fuerant indigna, velut floridîs pratîs graves ſeniô oculos paſcat, ex iis characterum flores decerpat ac in meliorem orbem diſſeminet, qvæ digna fuerant, qvæ perpetuus cinis & umbra tegeret.

Licèt verò ex his, qvæ modò dicta ſunt, manifeſtus evadat error *Theſei* & *Adamæi Alphabeti* vanitas clarè perſpiciatur: Tamen tolerabiliùs

Dure-

Duretô, æmulô ſuô, atq; harum *Literarum* reſtauratore erràſſe videtur. Nam *Duretus*, qvi integrô poſt ſæculô vixerat, in maxima Literarum luce, qvarum tantùm auroram eminùs aſpexerat *Theſeus*, ſciens voléns q; cœcutivit, dehoneſtamenta *Literarum* oblivione jam pænè ſepulta denuò reſuſcitavit, ſemina characterum inutilium incautâ *Theſei* ſenis manu qvondam ſparſa & noſtrâ ætate ferè neglecta excoluit, atq; longe latéq; propagavit. In hos competit illud Hoſeæ cap. 8, 7: *Qvi ventum ſeminant, turbinem metent.* Hi enim characteres *Adamæi* mutuis manibus ſive ſati ſive exculti planè irriti ſunt, ac levis auræ ſimiles. imò haut aliter ſe habent atq; folles, qvos *Virgilius* vocat *ventoſos*. Follis explicatus ventos excipit, & non niſi reddit ventum complicatus. *Adamæus character* reciprocâ manu *Theſei & Dureti* acceptus & traditus, facilè admittitur, ſed qvia levis eſt, facile qvoq; difflatur, & in auras, ex qvibus conflatus eſt, celer abit. Sed vidimus hactenus vaniſſimum *Theſei* ſtudium in publicandis *Adami Literis*: nunc *Dureti* novam molitionem ac laborem expendemus

QVÆST. V:

An Dureto novo Literarum Adamæarum reſtauratori tutò qvis fidere poſſit aut debeat?

INitiò qvidem novus hic obliteratæ *Literaturæ* reſtaurator ſeqvutus veſtigia *Theſei*, non modò *Patriarchæ Adami* auctoritate & nomine abutitur ad tutiùs fallendum ac ſpecioſiùs adulterandum characteres, ſed etiam e cœlo ſanctum *Raphaelem* in ſocietatem publicæ fraudis vocare haut erubeſcit, ut eò ſecuriùs credulo vulgo imponat, ſuſpectíſq; *Literis* certiorem fidem faciat. Sed contrà accidit. Etenim tantò ſplendidiora evadunt mendacia, qvantò majorem conſeqvuti ſunt ſplendorem illi, qvibus affinguntur. Qvamobrem, qvando *Duretus* angelum *Raphaelem* in claſſem literionum alphabetariorum detrudit, characterum formatorem & Librorum ſcriptorem fuiſſe fingit, nihil aliud agit, qvam judicii imbecillitatem, ingenii in re nihili & vanâ occupati temeritatem prodit.

Etenim ſi ſacra monumenta conſulamus, nullum prorſus in iis veſtigium

gium *Angelici Alphabeti*, nedum integri voluminis conscripti ac manu *Raphaelis* traditi protoplasto *Adamo* invenimus. Scripsisse qvidem & signâsse *Angelos* haut inficiamur. Id enim ex scriptura *Danielis* & *Ezechielis* Tau liqvet, de qvibus Exercitat. aliâ: sed integra *Alphabeta* & volumina exarâsse, ea aliis tradidisse, nullibi in scripturis leges.

Secundò, ut vanitas & inconstantia nugivendulorum scriptorum clariùs elusceſcat: in scriptis aliorum Rabbinorum legimus, non à *Raphaele* Librum exhibitum fuisse *Adamo*; uti ex Libro, qvi dicitur Volumen ignis, cum *Theseo* probare nititur *Duretus*, sed ab ipso *Raziele* præceptore *Adami* porrectum esse. Id qvod probat *Rabbi Israel filius R. Mosis* in Cabalisticâ Disputatione de Anima, pag. 5. e Libro *Zohar* Sect. 1. Gen. 1. *Cum*, inqvit Zohar, *versaretur Adam in horto Eden, misit illi Deus benedictus Librum per Razielem Angelum sanctum, præfectum secretis superiorum sanctorum. In eo exarati erant characteres superiores sanctæ sapientiæ*, &c. Porrò in Notis suis pag. 217. [itidem ex libro Zohar] *Voissinus* editor & interpres dictæ Cabalisticæ Disputationis pag. 217 tradit, *qvòd iste Liber sit ablatus Adamo jam expulso e Paradiso. Qvamobrem dolore confectus conjecit se in aqvas Gichon cervice tenus. Cùm verò jam totum corpus ejus sqvallore obsitum esset, imperavit Deus, ut Liber ei redderetur, ne sapientiâ & doctrinâ privarentur homines. Adam tradidit eum Seth filio suo, a qvo pervenit ad Enoch, ab Enocho ad Abraham, & sic deinceps ad sapientissimos cujusqve generationis*. Hæc *Zohar*. Sed hæ fabulæ sunt & figmenta Judæorum, qvi dum fingunt ac refingunt, non dies, non annus tantùm abit, sed totum vitæ tempus. Id qvod rectè animaverterunt Censores Parisienses, qvi censuerunt statim in limine hujus Rabbinici scripti editi Parisiis 1635, narrationem hanc de Libro per *Razielem* ad *Adamum* delato, item de eodem *Adæ* ablato & restituto, nec non ad posteros translato, fabulosam esse. Qvæ tantò est levior, qvantò priori *Thesei* assertioni magis contraria, qvæ id muneris assignat *Raphaeli*. Sed audiamus judicium *Ludovici S. Francisci Lusitani Theol. D.* in Globo Canonum & Arcanorum Lingvæ S. Romæ edito 1586 pag. 773. lib. 10: *Qvo fit, ut meritò Rabbinorum qvorundam vana fabulositas irridenda sit asserentium Angelum Adami Raziel appellatum, illi librum tradidisse continentem omnium rerum divinarum & naturalium arcana. Eos irridet R. P. Georgius Venetus Problem.* 22. Lect. 1.

Tertiò, non modò parùm sibi constant *Duretus* ac *Theseus*, dum ille pro-

probaturus has *Literas* esse *Adami* proprias, confugit ad privatam *Razielis* institutionem, hic *Adamæas Literas Raphaeli* acceptas refert, verum etiam ipse *Duretus* a seipso abit. Nam si ipso *Duretô* judice, *Raziel* fuit Adami præceptor, eumqve *Literas* docuit, non necessum fuit, ut *Adamus* ad novam Angeli scholam transiret, aliunde illud accerseret, qvod domi habebat, adeoq; *Literas* à *Raphaele* disceret, qvas privatus præceptor *Raziel* jam Adamum docuerat: nisi *Duretus* unius angeli operam haut suffecturam putet informando Adamo, cùm tamen unus homo plures discipulos feliciter instituat. Hoc clariùs elucet, si qvis Inscriptionem *Adamitici Alphabeti* propositi a *Dureto* p. 117. conferre velit cum ejusdem prabatione. Inscriptio ita habet: *Characteres de l'Ange Raphael*, h. e. *Characteres Angeli Raphaelis*. Probatio verò urget, qvòd non *Raphael*, sed *Raziel* fuerit Adami Præceptor. Qvod si igitur optaret *Duretus*, ut aliqvam vel veri speciem indueret *Adamæum Alphabetum*, id operam daret, ut solidè probaret, eundem Angelum, qvi fuit privatus Adami præceptor, etiam *Literas Adamum* docuisse, & qvidem eas, qvarum typus suprà expressus est: non autem alium angelum *Adami* Præceptorem fuisse, alium verò ei *Literas*, qvas diximus, tradidisse: id qvod ad Græcas Calendas demùm expeditum dabit.

Qvartò, ut autem probet *Adamum* usum esse *Raziele* privato præceptore, allegat Ebræorum Commentarios in Librum *Jezirah*, in qvibus traditur, qvòd *patrum præceptores fuerint noti Angeli*, sc. *præceptor ipsius Adam Raziel*. Idem docet *Joan. Reuchlinus* Lib. de Arte Cabalist. pag. 622. edit. Hen. Petri fol. *Sic*, inqvit, *Cabalistæ in Commentariis circa Librum Jetzira scribunt*:

שהאבות רבותיהם הין מלאכים ידועים
רבי של אדם רציאל:

Hoc est, *Qvod patrum præceptores fuerunt angeli noti*, *videlicet præceptor ipsius Adami Raziel*. pag. 626. Ex iisdem Rabbinis memorat *Abrahami* præceptorem extitisse *Zadkielem*, *Isaaci Raphaelem*, & *Jacobi Pelielem*. Mirum itaqve aut novum cuiqvam accidere non debet, qvòd, teste *Antonio Margaritâ* in Libro impresso Lipsiæ 1531, cujus titulus, Der gantz Jüdisch Glaub / Judæi suum cuiqve homini certum angelum velut custodem assignent; licet non angelum unicum sed angelos castra metari circa pios, eosq; in viis suis custodire testetur *David* Ps. 91, 11. Confer Matt. c. 4. v. 6.

Q Cete-

Ceterum Rabbinorum Commentarii, qvibus plus justo nonnunqvam tribuit *Reuchlinus*, cætera vir eximius, eatenus fidem merentur, qvatenus Scripturæ θεοπνευστία, fidei analogia & ipsa veritas permittit. Veras enim & utiles suas expositiones non raro aliis vanis nugis infartis anilibus fabulis assutis, ac commentitiis narrationibus fœdè corrumpi ac deturpari testantur eorum Commentarii, testes locupletes fuerunt cordati veritatis revelatæ æstimatores, *Lutherus* Tractatu, qvi inscribitur: Von den Jüden und jhren Lügen / qvi integrô abhinc seculô, scil. anno 1543. Lipsiæ prodiit. Item in Libro de Schemhamphoras Judæorum. Ante eum *Purchetus* in sua Victoria adversus Judæos, cujus undecimum caput in Germanicum idioma transfert *Lutherus* in suo Schemhamphoras. Nec non *Antonius Margarita* in scripto suprâ citato: *Finus Adrianus* novem Libris, qvos Flagellum in Judæos inscripsit, & edidit Venetiis 1538. *Forsterus* in Præfat. Lex. Ebraici, *Christophorus Helvicus* Libris duobus Germanicis de Judæorum Historiis. *Christianus Gerson* in Refutatione Thalmudis Germanicè edita, *Schickardus* in Happeruschim, *Ferdinandus Hessen* in Flagello Judæorum, *Ludovicus* von Hörnigk Librô, cui titulus: *Medicaster Apella; Georgius Nigrinus* qvem inscribit Jüden-Feind / aliiq; complures. Imò, qvi primô locô nominandus fuisset, Apostolus Gentium *Paulus* suum *Timotheum* & *Titum* seriò hortatur, ne attendant fabulis Judaicis & anilibus nugis Tit. 1, 14. 1 Tim. 1, 4. & 1 Tim. 4, 7. Nam qui tales fictas fabulas impudenter disseminant, Apostolo teste, sunt ματαιολόγοι καὶ φρεναπάται, vaniloqvi & mentium seductores Tit. 1, 10. Servatore judice Mendaces Joh. 8, 55. Stulti ac cœci duces. Matth. 23. 19, 24. Qvod si igitur *Duretus* voluisset conciliare autoritatem suis *Adamæis* Literis: opus ei fuisset indubitatæ fidei testibus, nisi consultò decreverit causâ cadere, cujus suæ causæ testimonia infirma ac fundamenta ruinosa esse facilè antea videre poterat, si non prorsus oculis sanus merô meridie cœcutiret.

Qvintò & *ultimò*, patrum autoritatem qvod spectat, qvâ utitur *Duretus* ad inducendum aliqvem colorem *Literis Adamæis*, eâ non tam illustrantur, qvàm penitus obscurantur. Nam veluti *Epiphanius* in Lib. 1. Panarii prorsus rejicit *Adæ revelationem*, tanqvam Librum à Gnosticis Hæreticis publicô dolô confictum: pari ratione *Augustinus* in Faustum Manichæum stringens calamum disertis verbis testatur *Librum, de Genealogia*

Adami a Manichæis falsò aſcriptum fuiſſe protoplaſto tanqvam auctori. Qvare juſtô titulô à *Gelaſio* diſtinct. 15. inter Libros damnatos numeratur. Conſimili auſu Alchimiæ patroni, ut ſplendidiùs mentiri poſſent, & ſuæ artis antiqvitatem craſſiore mendaciô palliarent, Chryſopopœiæ Librum qvendam præclarô *Adami* titulô inſignem fatuo vulgo obtruſerunt, ut autor eſt *Antonius Delrius* Diſput. Mag. l. 1. Qvæſt. 1. cap. 5. p. 108. edit. Mogunt. 1600. Eandem vanitatem ſpirant citatæ à *Dureto Evæ Prophetiæ* operâ *Raphaelis* conſcriptæ ex Libro Behu; Item Liber *Abelis* de Virtutibus Planetarum delatus ad *Mercurium* & tandem ad *S. Thomam*, cujus ipſe *Thomas* meminit Libro de Ente & Eſſentia, *Boiſſardus* de Divinat. in Mercurio Triſmegiſto, nec non *Majerus* in Symbolis Lib. 1. p. 10. Hæc & ſimilia otioſorum hominum figmenta ac ſomnia, tantùm abeſt, ut ab ullo, cui vel unciola rationis ſuppetit, cenſeri poſſint aut debeant veritatis ſolida fundamenta & firma *Adamææ Literaturæ* fulcra, ut potiùs manifeſta ſint argumenta meræ vanitatis, audacis temeritatis, nec non fraudum ac impoſturarum oculis omnium rectè judicantium obviarum.

Hactenus *Adamæarum literarum* fundamenta excuſſimus, earum promos ac patronos coram ipſo veritatis tribunali cauſam dicentes audivimus & examinavimus, tandemq; tales eas eſſe deprehendimus, ut omninò indignæ fuerint, qvas unqvam *Anglica* nomina illuſtrarent, *Adami* titulus celebraret, *Theſei* manus ex ultricibus flammis eriperet ac vindicaret, *Duretus* interpolaret, *Hepburnus* in ſplendidum ſuorum Characterum theatrum transferret, aut ullum locum aut ſedem inter veras Literas invenirent. Qvamobrem in poſterum, imò in perpetuum eas relegamus, atqve cum infamia ejiciamus e civitate Literaria, cui falſô titulô fuerant aſcriptæ. Nunc ulteriùs ad *Literas filiorum Sethi*, ut Rocchæ loqvi placet, luſtrandas & examinandas progredimur, & qværimus,

QVÆST. VI:

An Literæ Sethianis poſteris aſcriptæ ſint ſinceræ ac genuinæ?

INqviſituri in ſinceritatem Alphabeti aſſignati poſteritati Sethianæ, unius tantùm hoſtis adverſariam nobis paratam prævidemus. Solus

Angelus Roccha nobis adverſatur, qvia is ſolus *Alphabetum filiorum Seth* defendendum ſuſcepit. Ut igitur pes pedi figatur, & ſine ambage in rem præſentem veniatur: *initiò* & ante omnia *Rocchæ* probandum incumbit, qvòd *Literæ* ſupra delineatæ ad vivum exprimant figuras characterum *filiis Sethi* uſitatorum, & qvòd ipſiſſimæ & propriiſſimæ Literæ ſint, qvibus illi qvondam uſi fuerant. Id qvod non niſi ad Calendas Græcas probatum dabit *Roccha*. Neq; enim addita a *Roccha* probatio ad id demonſtrandum ſatis idonea aut ſufficiens eſt. Nam qvòd ex *Joſepho* geminas columnas teſtes producat: illæ non id evincunt, qvod debebant, & qvod ſuô qvodam jure reqvirit cardo Qvæſtionis. Tantùm teſtantur aliqvid ſcriptum, vel potius ſculptum eſſe a poſteris Sethi ante diluvium: non autem ob oculos clarè ponunt ipſam ſculpturam, ipſos ſculpturæ ductus, nec ipſum characterum genus ſigillatim exprimunt. Nam licèt lapidea columna Literis cælata tempore Joſephi extiterit in Syria: tamen hâc ætate nemo fuit, qvi eam aut vidit aut characteres inſpexit. Neq; ipſe *Joſephus*, qvænam & qvales illis columnis inſcriptæ qvondam fuerint Literæ, uſpiam oſtendit aut indigitavit. Qvare ex incertis Literarum obliteratarum figuris certam elementorum ſpeciem condere ac conſtituere velle nimis temerarium fuerit. Haut itaq; injuriâ miramur, qvòd *Roccha* expreſsè auſit ſcribere, qvòd eo *Alphabeto*, qvod ipſe affert, & nos ex eo expreſſimus, uſi ſint *filii Seth* p. 82,

Secundò, ipſe *Roccha* valde ſuſpectam reddit ſinceritatem ac auctoritatem dicti *Alphabeti*, qvando eaſdem planè, qvas Sethi filiis obtrudit, Literas tribuit Moſi p. 88. hanc iis ſuperimponens inſcriptionem: *Moſes antiqvas & Hebraicas Literas invenit*. Rurſus eaſdem, & nullô prorſus apice mutatas aſcribit *Adamo* tanqvam primo inventori, uti ſuprà oſtenſum eſt. Nemini enim ignotum eſſe poterit, qvantæ varietati ac viciſſitudini *Literæ* ſint ſubjectæ. Tanta nonnunqvam ductuum in formandis *Literis* mutatio accidit, ut unius ejuſdem ſæculi gens ſuas *Literas* difficulter & legat & noſcat, imò illarum vera Lectio ipſis etiam *Literarum* catis antiqvariis crucem figat. Si itaq; unius ſeculi & populi characteribus tanta varietas accidere poterit, qvid de multorum ſeculorum *Literis* judicandum erit? num illæ ſolæ intactæ manebunt contra luxuriantem pingendi licentiam & injuriam temporis? qvod res mutat ac conſumit, teſte *Ovid*. 15. Metam.

Tempus

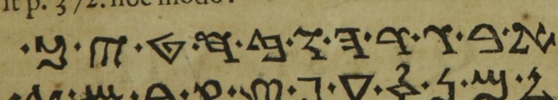
Tempus edax rerum, tuq; invidiosa vetustas
Omnia destruitis, vitiataq; dentibus edi
Paulatim lentâ consumitis omnia morte.

In eandem qvoq; sententiam cecinit Lyricorum Poëtatum Princeps *Horat.* l. 3. od. 6.

Damnosa qvid non imminuit dies?

Eqvidem *Adami* tempora & *Mosis* ætas, qvæ in Legis promulgationem ac scriptionem incidit, intervallô annorum 2460. præterpropter distingvuntur. Eosdem igitur & invariatos *Literarum* ductus tot annorum spaciô mansisse, ad varios & multiplices posteros propagatos fuisse, ipsi experientiæ planè adversatur. Longè aliter scripserunt superiore ævô nostri majores, qvàm hodiernus Daniæ populus. Exemplorum affatim in monumentis, antiqvis inscriptionibus ac manuscriptis, qvæ evidentia sunt argumenta mutati characteris nostratis; qvorum etiam magna copia in aliarum gentium *Literis* visitur. Qvando itaq; *Roccha* eundem & planè invariatum characterem tribuit *filiis Seth*, qvem *Mosi* atq; *Adamo* ascribit, dubiæ fidei Literas non tam certas reddit, qvàm incertas ac magis suspectas.

Tertiò, ut autem constet, qvænam nostra mens sit & sententia de *Literis*, qvas Roccha nunc *Adamo*, nunc *filiis Seth*, nunc *Mosi* assignat, illas certè judicamus maximam partem *Samaritarum* proprias esse. Id qvod clarè ad oculum patebit conferenti hodiernas *Samaritanorum Literas* cum characteribus *posterorum Sethi*, qvos supra expressimus. Verùm ut illa σύγκρισις commodè instituatur: ecce tibi, Lector Candide, ob oculos ponimus characteres hodiernos *Samariticos*, seqvuti istum typum, qvem *Joannes Morinus* Exercitat. V. in Samaritanorum Pentateucho excudendum curavit p. 372. hôc modô:

Has autem *Literas* non esse antiqvas *Mosis*, divinæ Legis, ac Prophetarum sacros characteres, nedum antiqvissimas *Adami* ac *posterorum Sethi*, sed partim novas, partim novatas, alibi, Deo volente ac benedicente, fusiùs dicetur. Qvare heic manum de Tabula.

Qvartò, nullô jure ut justo titulô alteram columnarum erectam a *posteris Sethi æneam*, vel speciatim *marmoream* appellat Roccha. Nam *Josephus* citatô locô in textu Græco asserit alteram columnam ἐκ πλίνθου, *latere*, alteram verò ἐκ λίθων, *lapidibus* structam esse. Qvòd si verò *ænea* vel *mormorea* fuisset, ut censet *Roccha*, neutiqvam id tacuisset *Josephus*, neutiqvam appellâsset alteram πλινθίνην, alteram λιθίνην, sed scripsisset ἐκ χαλκοῦ alteram, ἐκ μαρμάρου verò alteram fuisse fabricatam. Qvare heic etiam fidem *Rocchæ* reqvirimus. Si illa cespitet in via obviâ, in re tam manifesta, qvale robur, qvalem constantiam in dubia & ardua habitura erit? Prorsus tunc langvescet & succumbet, qvando proprium ac certum characterum genus admetiri conatur *posteris Sethi*. Ita malumus eos vocare, qvàm *filios*, ex hypothesi *Rocchæ*. Nam in Græco *Josephi* textu appellantur ἀπόγονοι, oriundi, posteri. Per ἀπογόνους autem intelligit non tantùm *Enoschum*, & reliqvos filios, qvorum genitor extitit *Seth*, sed etiam *nepotes, abnepotes, unô verbô, posteros*, e. g. *Kenaan, Mahalalelum, Chanochum, Jaredum, Metuschelacum*, Lamechum, *Noachum*. Qvinam verò eorum vel mutuas operas tradiderint, vel laboraverint singuli in erigendis duabus illis columnis, sigillatim & nominatim non exprimit *Josephus*. Ex his modò allatis momentis liqvere speramus, fundamenta, qvibus Roccha *Alphabetum Sethianorum posterorum* statuminare conatur, infirmiora esse, qvàm ut novam istam & inusitatam molem sustineant. Ceterùm *Figuras* harum *Literarum* qvod spectat, memini me legisse, qvòd nonnulli opinentur fuisse Charagmata *Hieroglyphica*, alii, ut noster olim *Longomontanus*, ad Astrologorum asterismos referant. Qvæ tamen opiniones τῇ ἀσφαλείᾳ destitutæ adblandiuntur primâ fronte, sed propiùs inspectæ facilè collabascunt. Nunc porrò pari studiô *Henochæi Alphabeti* robur periclitabimur, & disqviremus,

QVÆST. VII:

An Henochæum Alphabetum â Pantheo propositum fidem & assensum mereatur?

PRimò, ipse Pantheus, qvi *Henochi* characteres publicavit, tantùm figuras *Alphabeti Henochæi* proponit, easq́, *Henocho* à Deo concessas asserit

p. 14. editionis Venetanæ 1530.; nulla verò suæ assertionis fundamenta ponit. Qvare eâdem facilitate à veritatis studioso rejici poterit, qvâ ab ipso receptum est.

Secundò, Pantheo laboranti, inermi prorsus & ab argumentis veris, qvibus *Henochæum* astruat *Alphabetum*, destituto suppetias laturus *Duretus*, ex media Æthiopia non nisi unicum affert præsidium, idq; ficulneum ac parùm idoneum ad defendendum affictitium hoc Alphabetum. Narrat Librum ab *Henocho* scriptum extare in Æthiopia, & qvidem Canonicum & magnæ autoritatis. Sed qvâ qvæso autoritate *Duretus* id, qvod tam audacter pronunciare ausit de hujus *Libri Henochæi* canone, probat? Qvô veritatis historicæ documentô hanc suam sententiam confirmat? Nullô prorsus. Nam ea qvæ attexit pag. 127. in Historia Lingvarum planè aliena sunt ab hoc scopo. Qvòd si verè *Canonicus* sit, cur inter *Canonicos* V. T. Libros locum non invenit? Cur Judæi sacrorum voluminum custodes, qvibus concredita erant λόγια τοῦ Θεοῦ Rom. 3, 2. hujus divinissimi *Patriarchæ Henochi* scriptum neglexerunt, & è Canone & classe sacrorum monumentorum excluserunt? Cur Eusebius [ut alios mittam] l. 4. Eccl. Hist. c. 26. ex Melitone, & l. 6. c. 25. ex Origene recensens Libros *Canonicos* Testamenti Veteris *Henochæum* scriptum prorsus præteriit? Eat igitur *Duretus* & priùs probet scriptum *Henochæum* esse Canonicum, qvàm nobis illud obtrudat tanqvam Canonem *Utopici Alphabeti*. Sed de Libro *Henochi* fusiùs egimus Exercit. I. qvò remittimus Lectores.

Tertiò, *Panthei* & *Dureti* sententiæ nuncium remittit *Hepburnus*, atqve in sua Tabula non eos, qvos illi exhibent, *Henochi* characteres exprimit, sed hodiernos *Henochi* characteres & eos *Henocho* ascribit. Illos verò pulchrè & nitidè in æs incidendos curavit, atqve medios punctulis instar rhomborum elegantiusculè secuit. Qvamvis verò ipsissimos hos characteres, qvos exhibet *Hepburnus* planè invariatos atqve immutatos proprios fuisse *Henochi*, nemo nisi temerarius fuerit, certò definiverit: tamen, si non attendatur eadem prorsus *Literarum* primigeniarum facies & figura, atq; idem planè καλλιγραφίας modulus hodiernô seculô exprimi solitus, aut ab *Hepburno* scitè excusus, sed tantùm aliqvali hodiernarum Ebraicarum Literarum similitudine cum primis characteribus, qvib⁹ *Adam* cum posteris usum fuisse perhibent, tunc magis veritati consentanea existimari poterit sententia *Hepburni* ascribentis *He-*

nocho

nocho vulgaria elementa Ebraica, qvàm *Panthei* Voarchdumicos qvosdam & Chymicos characteres divino viro affingentis sine ratione & prævia autoritate. *Si scripsit Enoch*, inqvit *Vicelius* in Encomio Ebraicæ Ling. Lipsiæ 1538. edito, *hîs profectò Literis scripsit, qvas postea ab Heber filio Sem Hebræas appellavere.* Eant igitur hæc characterum Henochæorum commenta in Utopiam, ibiq; exsulent, nec inde redeant ad antiqvas verarum Literarum sedes ac loca, donec alios & majori autoritate præditos patronos ac firmioris fidei testes sibi asciverint, qvàm hactenus fuere *Pantheus* ac *Duretus.* Jam ulteriùs obiter & velut emissitiô oculô lustrabimus *Noachici Alphabeti* fundamenta, & coronidis locô explorabimus,

QVÆST. VIII:

Num Literæ Noachi firmô nitantur fundamento?

PRimò, & qvidem breviter respondemus: Prorsus infirmô. Nam non æneîs aut immotîs columnîs, sed solius *Hepburni* chartaceâ Tabulâ nituntur. Hæc autem veluti tenui ac subtili materiâ contexta est: pari ratione res, qvas complectitur, & characteres, qvos exhibet, leviores multò ac debiliores sunt, qvàm ut validius veritatis pondus sustineant. Tam firma igitur sunt fundamenta hujus *Alphabeti*, qvàm firmâ ac constanti fide præditus est is, qvi illud pomposè magis exstruxit, qvàm solidè astruxit. Qvòd si verò *Hepburnææ* fidei & autoritatis imbecillitatem gestias intueri: redeas qvæsumus postliminiò ad QVÆSTIONEM II: mox evidenter cognosces, qvàm *levifidus* sit is, ut Plautina voce utamur, qvi hujus *Alphabeti Noachici* velut invictus Atlas, & qvidam Jupiter Stator cluit. Cùm itaq; ejus vacillet autoritas, testimonium sit suspectum, & fides langveat, cujus humeris dicti *Alphabeti* moles incumbit: haut dubitare licet, qvin illud vel levi digitô tactum mox imîs ruat fundamentîs & abeat in fumos, qvibus constabat.

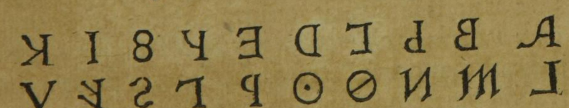
Secundò, magnopere mirari subit, qvô ausu *Hepburnus* hoc *Alphabetum* in suam Tabulam transtulerit atqve pro *Noachico* venditârit, qvod tamen *Theseus Hetruscum* esse pronunciat, atq; a dextro in sinistrum scribi ac legi ait. Qvamvis verò *Thesei* fides in condendis ac confingendis Literis antediluvianis parùm tuta sit ac firma: tamen nonnullis aliîs momentîs

mentis moti magis propendemus in ejus ſententiam, qvàm in Hepburni partes. Nam ut in *Theſei* ſententiam promptiores deſcendamus, *primò* efficit ipſa *Literarum Hetruſcarum* figura, qvæ eò nos manuducit. Etenim ſi *qvartam* hujus Alphab. literam inſpexeris, reſpondet Latino R, *qvinta* E inuerſo, *decima* I, *duodecima* M, *decima tertia* N, *decima qvarta* O, *decima qvinta* H, *decima nona* V, *vigeſima* X, *antepenultima* Z, *penultima* Y. Cùm itaq; *Hetruſcarum Literarum* externa facies hìc appareat, neminem fore arbitramur, qvi non potiùs Italiæ priſcæ genti, ſcilicet *Hetruſcis*, eas malit aſcribere, qvàm *Noacho*.

Tertiò, *Theſeus* non ſuâ ſolius autoritate id confirmat, ſed duorum eximiorum Italorum teſtimoniô, nimirum *Julij Canobini* & *Joan. Achillini*: qvi omnes qvia Itali de illa re, qvæ eſt in Italia, meliùs nôrunt judicare & certiùs teſtari, qvàm Scotus exterus, qvi de re planè incognita & incerta certum judicium ferre præſumit.

Qvartò, ſi inſpexerimus ſtatuam, in qvam inciſæ ſunt *Literæ Etruſcæ*, & cujus inſcriptionem videndam proponit *Raphael Volaterranus* Comment. Urbanorum l. 33: non paucæ earum his Hetruſcis characteribus, qvos *Hepburnus* Noachicos vocat, reſpondent. Idem eſto judicium de *Hetruſcis Literis*, qvas ex æneis Tabulis Eugubii repertis *Gruterus* in illuſtre Inſcriptionum Romanarum opus, & *Merula* in Coſmographiam transferendas curârunt. Harum certè inſpectio & collatio cum his *Theſeanis*, nos erga *Theſeum* propenſiores reddit, qvàm *Hepburnum*. Ut autem iſta comparatio commodè inſtituatur, collectum ex æneis Tabulis Eugubinis, qvæ induſtriæ *Johannis Metelli Burgundi* debentur, tale exhibemus

Alphabetum Hetruſcum.

Intercidit nunc antiqva ſcribendi ratio *Hetruſcis* uſitata cū celebri Hetruſcorum diſciplina, qvam *Cicero*, *Macrobius*, *Cenſorinus* & alii commendant. *Bene*, inqvit *Cicero* de Divinatione, *apud majores noſtros Senatus decrevit, qvando florebat imperium, ut de principum filiis ſex, ſingulis Hetruriæ populis in diſci-*

disciplinam traderentur, ne tanta ars propter tenuitatem hominum a religionis auctoritate abduceretur ad mercedem & qvæstum. Hæc ille. *Polydorus* lib. 1 de Invent. Rerum c. 6 citans Livii l. 9 hæc habet: *Qvapropter*, inqvit Livius, *Romanos deinde pucros non modò Græcis sed Hetruscis Literis qvoqve erudiri solitos. Ex qvo scire licet, Hetruscos etiam suas olim habuisse Literas, qvas ut nostra deniqve cetera omnia, ita tempus consumpsit, ut nunc ne nota qvidem illarum cognita extet. Has autem Literas Cornelius Tacitus Lib. Aug. Hist. 11 autor est, Demaratum Corinthium Hetruscos primùm docuisse.* Sed ut de his fusiùs agamus, nostri instituti ratio haut permittit: tantùm monemus, Anno 1613 a *Bernardino Baldo Italo* Eugubinæ Tabulæ Hetruscam Inscriptionem expositam esse, vel potiùs ejus conjecturam relictam, editam Augustæ Vendelicorum, eandémq; ab *Adriano Schriechio* Indice 3 ad Libros Originum mirè transformatam, imò ad expiationem fulminis exprimendam detortam ex indole Lingvæ Teutonicæ, qvam cum *Hetrusca* ineptè confundit. Porrò, de *Literis Hetruscis* confer Ιςορούμενα Lingvæ Punicæ a viro doctissimo *Thoma Reinesio* D. magnâ dexteritate & cum ingenii ac raræ eruditionis laude conscripta, atqve edita Altenburgi 1637. Interea eat *Hepburnus*, & avitis possessoribus *Hetruscis* suas Literas restituat; qvod ubi fecerit, mox fundamentum *Noachici Alphabeti* suapte vanitate collabascet.

Qvintò, Chamum patri *Noacho* Librum de Magia Naturali in arca surripuisse, pro meris Rabbinorum nugis meritò habet *Delrius* suprà citatô locô. Neqve moramur monstrosos abortus Librorum, qvos vana ingenia olim parturierunt. Cujusmodi a fanaticis impostoribus circumferebantur, *Liber Razielis, Adæ revelatio, Evæ prophetiæ, Abelis scriptum, Sethi Libri septem, Noachi volumen Æthiopicum, Scriptura Chami, Patriarcharum duodecim Testamentum, Abrahami Apocalypsis, Jacobi Testamentum, Vita Mosis*, qvam edidit & notîs illustravit *Gaulminus, Bileami & Salomonis* scripta, & similia, qvæ *Possevinus & Sixtus Senensis* in Bibliothecis suis recensent & rejicula judicant, qvorum Patres in suis Scriptis passim meminerunt. Eqvidem qvando horum monumenta consuluerimus, mox exploratiùs nobis innotescet, qvòd Hæreseων satores & propagatores varios a mendaci Spiritu dictatos Libros conscribillârint, qvibus clarissimam veritatis cœlestis lucē tam Novi qvàm V. Testamenti tempore obscurare summâ arte & astu moliebatur mundanus tenebrarū induperator Eph. 6. v. 12.

Qvô

Qvô factum est, ut *Gelasius Cyzicenus* in Act. Concil. Nicæni Tom. I. Concil. Respons. Patrum per Protogenem, Episcopum Sardicensem, cap. XX, his verbis fictitii cujusdam Libri divino Mosi falsò ascripti mentionem fecerit: Ἐν βίβλῳ δὲ ἀναλήψεως Μωσέως, Μιχαὴλ ὁ Ἀρχάγγελος διαλεγόμενος τῷ διαβόλῳ λέγει. ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ &c. *In libro autem* Revelationis Mosis, *Michael Archangelus differens cum diabolo inqvit: a Spiritu Sancto ipso omnes conditi sumus.*

Eodem modô Sanctus *Epiphanius* Salaminis in Cypro Episcopus Lib. I, Tom. 2 adversus Hæresin VI vel XXVI varia otiosorum ingeniorum deliria ad obscurandum Evangelicæ veritatis lumen sub initium Ecclesiæ excogitata, in medium passim producit. Hujus farinæ est *Evangelium Philippi*, qvo de pag. 95 num. 13 edit. Paris. 1622 sic scribit: Προσφέρουσι δὲ (de *Gnosticis* loqvitur, qvi Augustino fabulones appellantur, & qvia arcanas qvasdam nugas & exsecranda qvædam figmenta, velut Mysteria tradebant, Γνωστικοὶ ab exqvisita illa rerum profundissimarum notitia dici voluerunt) εἰς ὄνομα Φιλίππου τοῦ ἁγίου μαθητοῦ Εὐαγγέλιον πεπλασμένον, ὅτι φησὶν, ἀπεκάλυψέ μοι ὁ Κύριος, τί τὴν ψυχὴν δεῖ λέγειν ἐν τῷ ἀνιέναι εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ πῶς ἑκάστῃ τῶν ἄνω δυνάμεων ἀποκρίνεσθαι: *Præterea* Evangelium *qvoddam sub* Philippi *sancti Christi discipuli nomine circumferunt, in qvo ista narrantur: Mihi Dominus aperuit, qvibus anima verbis uti, cùm in cœlum ascendit, ac qvemadmodum unicuiqve cœlestium Virtutum respondere debeat.* Sic ibidem pag. 84: *Alii,* inqvit, Evangelium Evæ *sine ullo pudore jactitant. Sub hujus enim nomine, utpote qvæ cognitionis nomen a serpente, qvo cum colloqvuta est, didicerit, perfidiæ suæ semina sparserunt.* His accedunt illa, qvæ ibidem adversus eandem Hæresin pag. 89 hac verborum formâ enumerat: Καὶ τὰ μὲν βιβλία αὐτῶν (Γνωστικῶν) πολλά. Ἐρωτήσεις γὰρ τινας Μαρίας ἐκτίθενται, ἄλλοι δὲ εἰς τὸν προειρημένον Ιαλδαβαὼθ, εἰς ὄνομα δὲ τοῦ Σὴθ πολλὰ βιβλία ὑποτίθενται. ἀποκαλύψεις δὲ τοῦ Ἀδὰμ ἄλλας λέγουσιν, Εὐαγγέλια δὲ ἕτερα εἰς ὄνομα τῶν Μαθητῶν συγγράψασθαι τετολμήκασιν: *

Ceterùm Libri penes illos (Gnosticos) qvamplurimi sunt: nam *Interrogationes qvasdam Mariæ* venditant. Alii de eo, qvem diximus, *Ialdabaoth* sub *Sethi* nomine complures Libros supposititios obtrudunt. Sed & *Adami* revelationes alias & alia item EVANGELIA falsa Discipulorum nomine conscribere sunt ausi. Verùm, ut alia prætercam, qvæ de *Mariæ commentitiis Interrogationibus*, majoribus & minoribus, blasphemiâ & spur-

ſpurcitie qvavis pleniſſimis ibidem affert Epiphanius: hoc de *Ialdabaoth* monendum eſſe duxi, qvòd inter ἄρχοντας, Principes, ſeu Poteſtates Angelicas, qvarum nomina CCCLXV ibid. p. 91 num. 10 recenſentur, numeretur, ſextumq; inter ipſos Principes locum obtineat, primum v. *Jao*.

Sed talia Librorum figmenta qvàm ſimillima ſunt iis, qvæ Judaicæ gentis Magiſtri plusqvam fabuloſi effutiunt. Id qvod vel ex unica Epiſtola R. Ben Maiemon Aſtrologiæ judiciariæ oppoſita clarè patet. Veluti enim illa tradit e Coſdroa civitates & ædificia fuiſſe ante *centies mille annos* apud Indos; ita Libros a qvibuſdam Aſtrologorum conſcriptos fuiſſe periodum 10000 annorum continentes ibidem memoratur. Imò homines ante Adamum fuiſſe nominatim exprimit his verbis: או כמו ספרי העבודה הנבטית שזוכרים שם שמות ינבושאר וצגרית ורואני ואמרו״ כי הם קודם אדם ושונכושר היה רבו של אדם הראשון והדומה לזה: כוזרי במאמ״ א״: *Velut ſunt* inqvit, *Libri Officii Henbadith, qvi mentionem faciunt nonnullorum nominum Ianboſar, Tzareth, Roani, eosq; ajunt fuiſſe ante Adam, & Somboſcher fuiſſe præceptorem ipſius Adami* & his ſimilia, Coſdroa ſermone primo. Ex qvibus manifeſtum evadit, vaniſſimæ iſtius opinionis de hominibus ante Adamum primum non fuiſſe auctorem *Iſaacum Peyrerium Gallum*. Longè enim antiqviores agnoſcit natales, uti nunc monſtratum eſt. Locum Paulinum Rom. 5, 12, qvod ſpectat, cui inædificat *Peyrerius* univerſam arachnææ ſtructuræ molem: placet in primis magni Theologi *Gerhardi* Exegeſis in eundem locum pag. 169 Edit. Jenenſ. 1654: Ἐφ᾽ ᾧ πάντες ἥμαρτον, inqvit. *Pleriqve ex veteribus exponunt*, in qvo, ſcilicet *Adamo omnes peccaverunt, qvia ſcilicet omnes erant in ejus lumbis, ſicut Levi dicitur decimatus in Abrahamo, in cujus lumbis erat Hebr.* 7. *v.* 9: *ac ſicut in Adamo omnes dicuntur mortui*, i. e. *morti obnoxii facti* 1. Cor. 15. v. 22. *Peccârunt ergo omnes in Adamo, ut in communi ſtirpe, unde omnes tanqvam rami procedunt.*

Sed qvia ἐπὶ pro ἐν *eô ſenſu vix reperietur uſurpatum, ac qvia hæc ſententia pendet a proximè præcedentibus, in quibus nulla fit Adami mentio, (referre enim Pronomen relativum ad nomen unius hominis, cujus in principio verſiculi fit mentio, nimis durum videtur) ideo ſimplicius eſt, cauſaliter exponere*, eò qvòd omnes peccaverunt; *cujus ſignificationis exempla extant* Rom. 8, v. 3, ἐν ᾧ i. e. ἐφ᾽ ᾧ, eò qvòd *infirmabatur per carnem* 2 Cor. 5, v. 4, ἐφ᾽ ᾧ οὐ θέλομεν, propterea

pterea *non cupimus exui.Syrus itidem reddidit* בְּהַי,eò qvòd,LUTH.dieweil. *Subintelligendum tamen circa verbum* ἥμαρτον, *qvòd in Adamo omnes peccaverint*, i. e. *qvòd ex Adamo omnes trahant peccatum, videlicet per carnalem generationem. Qvod enim hôc locô dicit* omnes *peccasse*, id *v.* 19 *postea exponit*, peccatores constitutos esse. *Est enim Hebrææ lingvæ idiotismus, verbô actionis habitum* exprimere. Hæc ille.

His adde locum Matth. 26, 50: *Jesus a. dixit illi, amice*, ἐφ' ᾧ πάρει, *cur ades?* Rom. 6, 21: *qvem igitur fructum habebatis*, ob qvæ, (ἐφ' οἷς) *nunc confundimini*. Hôc locô ἐπὶ causam impellentem notat, non secùs ac Hebræi particulâ ב subinde uti solent. Gen. 6. v. 3: *Non judicabit Spiritus meus in homine perpetuum* בְּשַׁגַּם, propterea qvod ipse *caro*. Onkel. בְּדִיל דְּ. Et Jonathan מִן בְּגַלַל. LXX διὰ τὸ εἶναι, propterea qvod *sunt caro*, qvæ non percipit ea, qvæ sunt spiritus Dei. 1 Cor. 2. v. 11, 14. Sic Gen. 18, v. 28: *Num perdes omnem civitatem* בַּחֲמִשָּׁה propter *qvinqve*, propter *paucos qvosdam*. Nam v. 26 & 29. hoc ב explicatur per בַּעֲבוּר. Chaldæus habet בְּדִיל. LXX ἕνεκεν.

Eandem expositionem confirmant Interpretes. *Antonius Bruciolus* Tuscanicæ Versionis auctor, in qvanto *che tutti peccorno. Selneccerus & Balduinus*, qvia *in Adamo omnes peccârunt. Hunnius*, eò qvod *omnes homines peccaverunt*. Andreas Osiander, qvandoqvidē *omnes peccaverunt*. Svetica Biblia, Efter de alle Syndat hafva. Danica, efterdi at de Syndede alle. Reseniana, i det de Syndede alle. *Gall.* d'autant que, *D. Wellerus, Arabs & Dieu*, qvia.

Nec est, qvòd qvis hìc sibi timeat a Socinianismo. Nam causalis hæc expositio peccatum originis etiam confirmat. Cur enim mors in omnes homines pertransiit, nisi qvia omnes peccarunt? Atqvi peccatum actuale, qvod est vel malum cogitatum, vel dictum vel factum, in infantulos non cadit teste *Winck.* qvi tamen moriuntur. Ergò oportet esse aliud peccatū, ob qvod etiam infantuli recèns ex utero materno prognati morti sunt obnoxii. Imò, si ideo erroris accusanda foret hæc interpretatio, qvia Socinianorum N. Testam. Germanicum in margine illam probat, uti & Socinus & Volkelius: procul dubiô ab errore immunis non foret eorum interpretū sententia, qvi vertunt *in qvo*, qvia hanc Beza & *Peyrerius* tuentur.

tur. Unâ ſæpe Verſione plures diverſarum religionum interpretes uti non eſt inſolitum, etiam ſalvô veritatis robore.

Sed verò, cùm portentoſum hoc inventum ab aliis dudum ſit jugulatum, ejusqve deteſtanda fœditas demonſtrata, & noſtrum inſtitutum non permittat, ut in illud motorum fluctuum pelagus nos diffundamus: curioſos Lectores amandatos cupimus ad illa Scripta, qvæ ſuperiori annô contra illud edita ſunt. Videatur *Præadamita utis*, ſive *Fabula primorum Hominum ante Adamum conditorum exploſa a Joh. Dannhawero* Edit. Argentor. apud Joſiam Stædelium: item *Johannis Micrælii Pomerani S. S. Th. & Philoſophiæ Doctoris & Profeſſoris*, *Regiiq; Gymnaſii* *Stetinenſis Rectoris* Scriptum eidem oppoſitum Stetini apud Valentinum Rhetium: nec non *Schediaſma Joh. Urſini Spirenſis*, ſive *novus Prometheus Præadamitarum ad caucaſum relegatus* edit. Francof. apud *Chriſtianum Hermsdorf*: *Samuelis Mareſii Refutatio fabulæ* Præadamiticæ, Groningæ typis *Franciſci Bronchorſtii*; *Johannis* Hilperti *in illuſtri Julia Profeſſoris Diſqviſitio de Præadamitis*, *Amſtelodami apud Johannem Janſſonium juniorem*: *Antonii* Hulſii *Non Ens Præadamiticum*, Lugd. Batav. apud *Johannem Elzevirium*: *Euſebii Romani Animadverſiones in* Librum *Præadamitarum*, Pariſiis apud *Joan. Billaine*. Hæc cuncta ſcripta annô ſuperiori 1656 contra unum anonymum Scriptorem Præadamiticum edita ſunt, qvem nos nominatim jam expreſſimus, cùm MS^{m} ſuum ipſe Auctor nobis tradiderit Hafniæ Anno 1645. Neutiqvam tamen perſvadere nobis unqvam potuimus, eò temeritatis dilapſurum virum aliàs humanum & ingenioſum, ut hoc commentum publicis typis excudendum daret, niſi res ipſa noſtris oculis expoſita fuiſſet. Sed hæc obiter & velut ἐν τῇ παρόδῳ. Nunc a *Peyrerio Gallo* nugarum Præadamiticarum editore ad *Gaffarellum* natione itidem Gallum Literas in cœlo pingentem ac fingentem calamus humô levatus evolabit. Eqvidem ne videamur verbîs promi, factîs autem condi, factioſi lingvâ, inertes operâ: conabimur efficere, Deo adjuvante, ut revocatîs in memoriam promiſsîs, qvibus noſtram fidem ſpopondimus ſub finem *Exercitationis primæ* benigno noſtrorum conatuum interpreti, ut, ſi qvid temporis indulgeret gementium typorum avaritia, impenderemus Characteribus cœleſtibus ad libellam cœleſtis veritatis expendendis & ἀπὸ τῆς στερεᾶς Viri eruditi & ingenioſi *M. Johannis Gaffarelli Galli* vindicandis; ne aut literas noſtras cœlo mancipatas pateremur de-

ſertas,

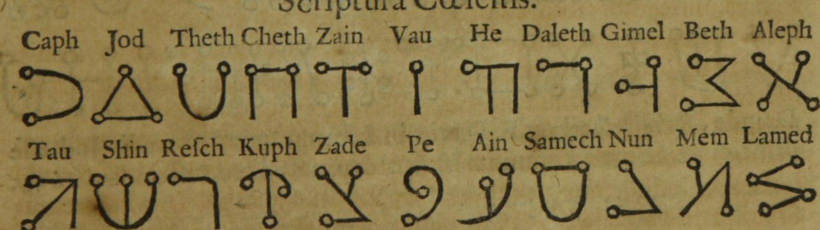
ſertas, aut veritatem Scripturarum indefenſam conſultò relinqveremus.

Principiò itaqve vanam hujus opinionis de *Literis cœleſtibus* originem oſtendimus deberi iſtius gentis Doctoribus, qvi nugari cùm incipiunt, nunqvam deſinunt, ſive cœleſtia ſive terreſtria tractent, pervicaci & aſcitâ πωρώσει præpediti. Verbulô iſtos indigitamus: JUDÆI ſunt, qvibus eô fine concredita ſunt divina eloqvia Rom. 9. 2, ut iis contenti, procul haberent ut aliarum rerum, ita *Literarum* nugamenta, qvas levis ingenii aura efflat. Nominatim autem cùm illæ Literæ Qvæſt. VII Exer. I. ſint præſignatæ, eò Lectorem remiſſum cupimus. Supereſt modò, ut pari fide & induſtriâ Chriſtianos Scriptores heic male feriatos Judæorum ſimios ſuis Magiſtris adjungamus. In qvibus primas tenet πολοτεχνίτης ille (tantùm non qvondam veneficus) priſcarum *Literarum* ludio, *Henricus Cornelius Agrippa* Lib. III, cap. 30, cujus hæc ſunt verba atrô carbone digna:

Alius characterizandi modus a Cabbaliſtis traditus.

Apud Hebr*æos plures characterum invenio modos, qvorum unus eſt antiqviſſimus,* Scriptura *videlicet* antiqva, *qvâ uſi ſunt Moſes & Prophetæ, cujus forma nemini temere revelanda eſt: nam qvibus hodie utuntur literis, ab Eſdra inſtitutæ ſunt. Eſt etiam apud eos* Scriptura, *qvam vocant* cœleſtem, *qvia inter ſidera collocatam & figuratam oſtendunt, non ſecùs atq; ceteri Aſtrologi ſignorum imagines e Stellarum lineamentis educunt. Eſt etiam, qvam vocant* Scripturam Malachim vel Melachim, hoc eſt, *Angelorum* ſive *Regalem*: & eſt alia qvam vocant tranſitus fluvii, & horum omnium characteres & figuræ tales ſunt:

Scriptura Cœleſtis.

Pauci hujus *Scripturæ characteres Cœleſtes* mutationis aleam ſubierunt in Oedipo Ægyptiaco *Kircheri*, qvam ex ſubjecta oculis hypotypoſi Literarum

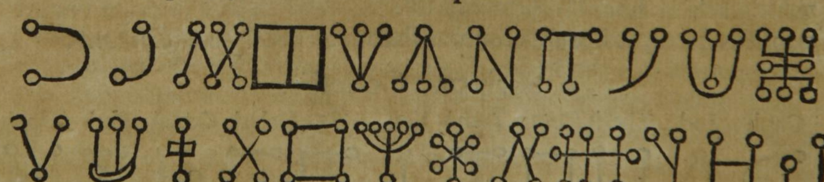
rarum cœleſtium, qvas idem exhibet pag. 105, hic oculis tuis, benigne lector, ſubjicimus, cum hac inſcriptione:

Character duplex myſticus ab Angelo traditus.

צצ וג״

Hæc literarum pictura ſumpta eſt ex tabula, in qva, teſte *Kirchero*, ex probatiſſimis Auctoribus primævorum characterum formæ, & reliqvorum omnium characterum, qvi ab iis originem ſumpſerunt, ſucceſſivâ temporum propagatione exhibentur. Ex qvibus oſtenditur apodictìcè differentia unius ab altero, omnesq́; neſcio qvæ rudimenta primorum characterum in ſeipſis continent; verum & unicum originis ſuæ argumentum. Verum enim verò, diſſentit a *Kirchero Agrippa*, qvando novam Scripturam *Malakim* affert, eamq́; diſtingvit ipſô ſcribendi modulô a cœleſti Scriptura. Hypotypoſis ſcripturæ *Malakim* ſive *Angelorum* talis extat Lib. 3. p. 274. de occulta Philoſophia:

Deinde, *Rabbi Abraham* F. David in Librum יצירה tradit Jod eſſe principium *Literarum* omnium hìs verbîs p. 58 edit. Amſtelodam 1639:
ראשית הכמה יראת ה״ כי היא ראשית כל הנמצאים והיא כב יכול כעין החומר לצורה וכעין הנקודה שהיא אות יו״ד שהיא ראשית כל האותיות:, qvæ ſic verteris: *Principium Sapientiæ*

tiæ timor Domini: eò qvòd illa est principium omnium existentium, sicuti se habet materia ad formam, & sicuti punctum, qvod est litera, est principium omnium Literarum.

Qvô jactô fundamentô, malumus cum *Rabbi Abraham* sentire alterum characterem, qvi Angelico *Oedipi* Alphabeto parallelus est, Mysticus *Kirchero* dictus, & Angelis attributus, esse in sua principia resolutum, qvæ Joddim sunt, qvàm Angelicis Literis ascribere. Hoc observavit *Gvilielmus Postellus* Barentonius in Libro de *Fœnicum literis*, seu de prisco Latinæ & Græcæ lingvæ charactere, ejusq; antiqvissima origine & usu. Inspice modò *Tabulam Secundam* ejusdem *Postelli*, qvæ huic Libro appensa est, & mox idem alphabetum, qvod in Oedipo Ægyptiaco cernitur, ad primam sui originem reductum jucundô oculorum aspectu observabis. Nos primam tantùm hujus analytici Alphabethi literam ײַ ad qvadruplex Jod ceu principium revocavimus. Ex eo qvid de reliqvorum Hebr. characterũ facili analysi sentiendũ sit, haut difficulter perspici poterit. Sed qvia plura de hoc Literarum Eberinarum principio Jod fusiùs III EXERCITATIONE dicentur: nunc ad *Thurneysseri* secretiora scribendi genera, qvæ *Postelli* auctoritate nituntur, descendemus. Haut igitur abs re fuerit ad partes vocare מְלִיצָה, Ἑρμηνείαν, hoc est *Onomasticum Hermeneuticum Leonhardi Thurneysseri Thurunensis, Electoris Brandeburgici qvondam Medici*, in cujus pag. 167 II Part. edit. Berlinensis 1583. de Scriptura Cabbalistico-cœlesti hæc perscripta extant:

Mamama: Est מָמָמָ Diß ist recht alt Cabalistisch geredt / von dreien unterscheidenen Sprachen / als nemlich von Hebraisch / Syrisch und Chaldæisch oder Abyßinisch / und ist auß jeder Sprach ein Buchstab genommen. Ist ein bedeutung aller volkommenheit / darhalb / das im Gewicht / in der Maß / und an der Zahl (wie *Euclides* und *Pythagoras* melden) alle Operationen stehen. Dann

מָנָה	ist	*Numeravit*	heist	Er hat Gezehlt.
מָדַד		*Mensuravit*		Er hat Gemeßen.
מִשְׁקַל lege שָׁקַל		*Ponderavit*		Er hat Gewegen.

Besih *Paracelsum* de vera Magia, qvæ est plenitudo, consumatio philosophiæ naturalis lib. 15. cap. 21: Wir haben dieselbigen Alphabet, dem Leser hieher vorzeichnen wollen / damit er desto beßer daraus kommen könne. Von diesem Alphabeten und jhrem Verstandt / besih *R. Nathanem* de Sacra rer: arte lib. 19. cap. 33. Item lib. 52. cap. 41, 53, und 61. Item von dem Cabalistischen Alphabeten schreibt auch *R. Kanahab*, im 5. Buch der Unterscheiden. cap. 32.

Cabbalistarum *Alphabeta* tria, teste *Agrippa*, primum dictum est *Cœleste*, qvo in Astrologicis utitur. Huic subjungit *Thurneysserus* Alphabetum, qvod nos suprà ex Agrippa attulimus, eiq; addit aliud ex Agrippa, vocatum *Melakim*, hoc est, *Regum* vel *Regale*. *Tertium* deniq; dictum *Transitus fluvii*, qvod *Agrippæ* falsò ascribit, & perperam ad *Transitum fluvii* refert *Thurneysserus*, planè fictitium & e variis *Ambrosii Thesei*, *Agrippæ*, *Abrahami de Balmis* consarcinatum opinamur.

Porrò, inter omnes Christianos harum Olympicarum Literarum interpolatores eminet *M. Joannes Gaffarellus Gallus*, velut inter stellas luna minores: cujus rei testis est Liber, qvem inscripsit *Curiosites innouyes*, hoc est, *Curiositates inauditæ de Sculptura Talismannica, Persarum, Horoscopo Patriarcharum & Lectura Stellarum*. Nam Cap. 13. p. 282. edit. 1637 haut veretur S. Scripturæ auctoritate abuti, ut ruinoso cœli sui Alphabeto varia fulcra supponat. Horum Primum extorsit *Esaiæ Prophetæ*, qvod descriptum extat c. 34, v. 4, in qvo dicit a Spiritu Sancto *Cœlum* nuncupari *Librum*. Qvod si igitur *Cœlum* in Scripturis divinis *Liber* dicatur, in *Libro* illo invenies *Literas* & *Characteres* nonnullis intelligibiles.

Secundum divino Mosi violentiùs eripit e Geneseos cap. 1, v. 1, lin. 1. בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ : Vox את, אות vel את ipso judice, notat *Characterem* vel *Literam*, adeo ut את השמים interpretetur characterem cœli. Mox Literas e linea exsculpit: id qvod ut expediat, huc obtortô collô trahit illustre Psalmi Davidici 19, v. 5 dictum: *In omnem terram exiit* קום, *regula eorum*. Paulum autem Apost.

qvi Rom. 10, 18 *Lineam* interpretatur *ſonum*, ſeqvutus 72 Interpretes, cum originali textu Ebræorum ſic conciliat, ut minimè ſe errare putet, qvòd ſecurè ſeqvutus veſtigia Literæ קוָם interpretetur *Lineam* eorum, ſed ita ut illa *Linea* intelligatut de *Stellis* in cœlo ordinatis tanqvam de *Literis* in charta vel pergamena ſcriptis. Qvâ ratione, ipſô arbitrô, Scriptura dicit, Deum cœlos ſicut pellem extendere Pſalm. 103, 2, & hoc extentum vocat רקיע, unde Græcum ῥακός cutem vel corium ſignificans deducunt, qvòd proprium pellis ſit extendi. Huic verò extento cœlo tanqvam pelli Deus *Stellas* ordinavit ceu characteres, qvi lecti narrant tanqvam in ſacro libro omnibus Dei mirabilia, qvi eos legere nôrunt. Etenim Cœli enarrant gloriam Dei, inqvit Pſaltes. Sed, inqvit, dixerit aliqvis, cœlos qvidem enarrare gloriam Dei, ſed extenſione qvâdam prodigioſâ, harmoniâ, lumine, ordine & mirifico motu, non aliqvâ Scripturâ. Verùm enim verò doctiſſimus Theologus, judice *Gaffarellô*, R. *Moſes* affirmat ספר nunqvam rebus inanimatis attribui: qvocirca Cœlos non eſſe animâ deſtitutos aliqvâ affirmârit, qvæ alia non eſt qvàm beatæ Intelligentiæ, qvæ *Stellas* diſponentes juxta *Literas* a Deo ordinatas hac *Scripturâ cœleſti* mortalibus futura præmonſtrant. Atq; hęc ratio eſt, cur eadem *Scriptura* dicatur ab omnibus antiqvis כְּתָב הַמַּלְאָכִים *Chetabh Hamalakim* (*Gaffarellus* perperam legit, *hamelachim*, *Scriptura Angelorum*). Notate verò hæc ſacra Davidis verba (*Cœli* enarrant gloriam Dei) clarè intelligi de *ſcriptura* hac *cœleſti*, cùm ἀμέσως ſeqvatur: *In omnem terram exiit linea eorum*. Eqvidem ſcio qvidem, inqvit, juxta Paulum & LXX intelligi poſſe per Cœlos Apoſtolos, aut ſecundum alios, Prophetas: ſed ſi qvis, præteritô literali ſenſu, allegoriam vellet ſectari, is criminis haut exigui a majoribus damnas judicaretur. Scripturæ verba, inqviunt Scholæ, propriè intelligenda ſunt, qvando nihil abſurdi inde ſeqvitur: ita qvando nos Litetæ adhæreſcimus, hæc dicta & pleraq; alia a me omiſſa hanc *Scripturam cœleſtem* confirmant. &c.

Hæc ſunt arachnæa fulcimenta, qvibus ſtatuminare parat Cœleſtem & Angelicam ſuam literaturam Gallus noſter; ſed qvo ſucceſſu & robore, ſeqventia noſtræ Diſſertationis momenta clarè ad oculum demonſtrabunt.

PRIMUM MOMENTUM.

QVando privatas noſtras Particularum Hebraic. MS[tas] Concordantias, uti vocant, conſulimus; numerantur octies mille centum & triginta Teſtimonia Hebraicorum voluminum, in qvibus bilitera את cum compoſitis extare deprehenditur; nuſqvam tamen locorum, *Characterem* vel *Literam* verè notare comperitur.

IN

בראשית	Geneſi,	862
שמות	Exodo,	669
ויקרא	Levitico,	556
במדבר	Num.	542
הדברים	Deuteron.	490
יהושע	Joſva	311
שופטים	Judicum	320
רות	Ruth	28
שמואל א	1 Sam.	427
שמואל ב	2 Samuel.	337
מלכים א	1 Regum	400
מלכים ב	2 Regum	426
דברי הימים א	1 Paralip.	212
דברי הימים ב	2 Paralip.	345
עזרא	Eſdra	20
נחמיה	Nehem.	90
אסתר	Eſther	79
איוב	Job	43
תהלים	Pſalm.	150
משלי	Proverb.	39
קהלת	Eccleſiaſt.	52
שיר השירים	Cant. Cant.	18
ישעיה	Eſaia	195
ירמיה	Jeremia	684
איכה	Threnis	6
יהזקיאל	Jezech.	520
דניאל	Daniel.	33

הושע

הושע	Hoſea	36
יואל	Joël	15
עמוס	Amos	39
עובדיה	Obad.	17
יונה	Jon.	12
מיכה	Mich.	18
נחום	Nahum	1
חבקוק	Habakuk	4
צפניה	Sophon.	14
חגי	Chag.	13
זכריה	Zacharia	77
מלאכי	Malach.	29

Qvòd ſi Servatoris incitamentum ſalutare in memoriam revocaverit Joh. 5, 39, & ſollerti piæ mentis indagine hæc totius Scripturæ de una particula Ebraica teſtantis loca ſcrutatus fuerit, tantum abeſt, ut vel unum ex 8130 deprehenderit, qvod vel gry *Literæ cœleſtis* aut *Angelicæ* admittat, ut potiùs aliis uſibus deſervire comperiatur: qvibus oſtendendis SECUNDUM MOMENTUM vacabit.

SECUNDUM MOMENTUM.

SYncategorematica Particula את eſt genuinus Articulus *Qvarti Caſus*, qvi Grammaticis *Accuſativus* dicitur, cum verbis actionem μεταβατικὴν ſive tranſitivam ſignificantibus, qvod genus Verborum Hebræi פעל יוצא appellant.

Hoc momentum probatu haut difficile. Etenim in tribus præcedentibus Gen. capitibus qvadragies ferme in hunc ſenſum uſurpata extat, vid. Gen. 1. v. 1, 4, 7. 16, 21, 22, 25, 27, 28, 29, 30, 31, c. 2, 3, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 13, 15, 19, 22, 24. c. 3, 8, 18, 23, 24, &c. Sic Exod. c. 32, v. 37, & paſſim in divinis V. fœderis monumentis.

Ut autem religioſa σύγκρισις & ἀνάκρισις non modò ſententiarum & dictionum, ſed & minimarum particularum curiosè inſtituatur ab eo, qvi ſollicitâ puræ mentis inveſtigatione ſacras Scripturas ſcrutari tenetur Joh. 5, v. 39: ecce inveſtigatam e *divinis Literis* variorum locorum ſymbolam vero particulæ δεικτικῆς uſui indicando apprimè deſervituram:

אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֶת־כָּל־אֶרֶץ כְּנַעַן Gen. 17. v. 8.

Terram peregrinationis tuæ, ETH omnem terram Canaan.

אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ Gen. 22. v. 2. & 12, 16.

Sume filium tuum, ETH unigenitum tuum.

וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת־יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי Gen. 26. v. 34.

Et accepit uxorem, ETH Jehuditham filiam Beeri.

וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם Gen. 48. v. 1.

Et assumpsit duos filios suos secum, ETH Manassen & ETH Ephraimum.

וַתִּרְאֵהוּ אֶת־הַיֶּלֶד Exod. 2. v. 6.

Et vidit eum ETH infantem.

אֵת כָּל־הַמִּצְוֺת וגו׳ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה Num. 15. v. 22, 23.

ETH omnes præceptiones, &c. ETH omnia, quæ præcepi.

וָאֶקַּח אֶת־אֲבִיכֶם אֶת־אַבְרָהָם Josuæ 24. v. 3.

Et accepi ETH Patrem vestrum, ETH Abrahamum. Græci: τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἀβραάμ.

אֶת־אֹיְבֵיכֶם אֶת־מוֹאָב Judic. 3. v. 28.

ETH hostes vestros, ETH Moabitas.

וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אֶת־אִישׁ יְהוּדָה 1 Sam. 15. v. 4.

Congregavit (Saul) 10000 ETH viros Judæ.

וְהַחֲרַמְתָּה אֶת־הַחַטָּאִים אֶת־עֲמָלֵק Ibid. v. 18.

Et anathematizabis peccatores, ETH Amalachitas.

תְּנָה אֶת־אִשְׁתִּי אֶת־מִיכַל 2 Sam. 3. v. 14.

Da uxorem meam, ETH Michal. Græci: Ἀπόδος μοι τὴν γυναῖκα μου τὴν Μιχὸλ.

אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל 2 Sam. 5. v. 2. 2 Sam. 7. v. 7.

Populum meum ETH Israelem. Græci τὸν λαόν μου, τὸν Ισραήλ.

הָשֵׁב אֶת־הַנַּעַר אֶת־אַבְשָׁלוֹם 2 Sam. 14. v. 21.

Revoca ETH puerum, ETH Absolonem.

לִפְקֹד אֶת־הָעָם אֶת־יִשְׂרָאֵל 2 Sam. 24. v. 4.

Ad numerandum populum, ETH Israelem.

וַיָּקֶם לוֹ שָׂטָן אֶת־רְזוֹן 1 Reg. 11. v. 23.

Et suscitavit (Deus) ei adversarium ETH Rezon.

אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה 2 Reg. 18. v. 12.

Et fœdus ejus (violaverunt) ETH omnia quæ præcepit eis Moses.

אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל 1 Paral. 11. v. 2.

Populum meum ETH Israelem.

אֶת־כֹּהֲנֵי יְהוָה אֶת־בְּנֵי אַהֲרֹן 2 Paral. 13. v. 9.

Sacerdotes Jehovæ ETH filios Aharonis.

גַּם צִפּוֹר מָצְאָה בַיִת אֶת־מִזְבְּחוֹתֶיךָ Psalm. 84. v. 4.

Etiam avis invenit domum, & hirundo nidum sibi, ETH altaria tua (i. e. ipsa altaria tua) Græci τὰ θυσιαστήριά σου.

רוֹצֶה יְהוָה אֶת־יְרֵאָיו אֶת־הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ Psal. 147. v. 11.

Acceptat Jehova timentes se, & sperantes in misericordia sua.

וַתּוֹצֵא אֶת־עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל Jerem. 32. v. 21.

Et eduxisti populum tuum, ETH Israelem.

וְאֶת־הַכַּשְׂדִּים אֲשֶׁר נִמְצְאוּ שָׁם אֵת אַנְשֵׁי מִלְחָמָה הִכָּה Jerem. 41. v. 3.

Et Chaldæos qui ibi reperiebantur, ETH viros bellicosos cecidit.

אֶת - כָּל - שְׁאֵרִית יְהוּדָה אֶת - הַגְּבָרִים Jerem. 43. v. 5, 6.
וְאֶת - הַנָּשִׁים וְאֶת הַטַּף

(Et sumpsit Jochanan) omnes reliqvias Juda, E T H viros, & E T H mulieres, & E T H infantes.

וְחַקּוֹתָ עָלֶיהָ עִיר אֶת - יְרוּשָׁלָם Ezech. 4. v. 1.

Et sculpes super eam urbem E T H Jerusalem; Græci, πόλιν τὴν Ἱερουσαλήμ.

Plura hujus rei testimonia convectare animus non est, cùm suprà cuncti Hebraicorum voluminum loci non qvidem in conspectu, sed in numerato fuerint, ad qvæ legenda & conferenda sollers Lector remittitur. Qvæ si qvis sollicitiùs cum hisce Testimoniis Eberinæ & Latialis dialecti contulerit, tantùm abest, ut συγκατηγόρημα biliterum אֵת nusqvā locorum citatorum adhibitum sit ad indigitanda Elementa, Signa, aut Characteres Cœlorum, ut potiùs emphaticâ qvadam ἀποδείξει ipsissimam rei, cui juncta deprehenditur, substantiam haut rarò expresserit. Id qvod non tam nostris qvàm *Rabbi Davidis Kimchii* verbis demonstramus in *Literis Radicum* descriptis: את תורה המלה הזאת על עצם הדבר הפעל: Hoc est: *Hæc Legis dictio* ipsam substantiam *rei factæ significat.*

Qvæ observatio adeo certa est, ut Eva prima hominum mater velut protensô digitô ostendat ac præ nimio gaudio in hæc verba prorumpat edito in lucem Caino:

קָנִיתִי אִישׁ אֶת־ יְהוָה

Adepta sum virum I P S U M Jehovam. Virum non sexu tantùm, ut justô dilutiùs *Mercerus* heic commentatur, sed admirandarum virium gloriâ longè præstantissimum.

Eqvidem virum talem tantúmq; a se in lucem editum esse clamat Πρωτομήτηρ, qvi viribus omnes antecelleret, & rerum salutarium gerendarum gloriâ florentissimus evaderet, virum, qvi esset absolutum omnis virtutis exemplar, virum, cujus vis & vigor humi jacentibus homuncionibus benignè conferenda esset, & virum deniqve, cujus solius Marte & arte εἰς ἄνδρα τέλειον καταντήσωμεν, qvalis meminit divinus Jessæi Poëmatis Vates Psal. 1, v. 1. & 32, v. 1, 2, atq; ex eo *Paulus* Rom. 4, v. 7, 8.

TER-

TERTIUM MOMENTUM.

PArticula אֵת juncta verbo, qvod Hebræis מִתְפַּעֵל dicitur, nonnunqvam admittit Nominativum rei patientis, veluti ex seqventibus locis patet Gen. 17, v. 5. cap. 21, v. 5. Exod. 10, v. 8. 1 Sam. 17, v. 34. 2 Reg. 6, v. 5. Jer. 50, v. 20. Intransitivo verò addita interdum per עִם (cum) exponi comparata est, sicuti apparet ex loco Esa. 28, v. 15.

Qvam expositionem huic loco congruere evincunt alia loca Exod. 1, v. 1. 2 Sam. 19, v. 31, 34. 1 Paral. 20, 5. Esa. 23, 17. cap. 44, v. 13, 14. Eandem confirmat Apostolus Paulus, dum עִם proximô *Esaiæ* locô adductum per Nominativum explicat Rom. 11, v. 34 in seqventibus verbis: Τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο;

Qvamobrem plurimùm confidimus qvemvis qvi non prorsus cerebrum in calcaneo gestat, intelligere ex iis, qvæ studiosiùs modò sumus persequuti verum ac genuinum consignificativæ hujus voculæ אֵת usum; qvòd rem vel personam δεικτικῶς indigitet, neutiqvam verò designandis *Cœlorum characteribus* a Spiritu Sancto in Scripturis ullibi accommodata memoretur.

QVARTUM MOMENTUM.

DAvidicum קַו *Kav* neutiqvam juvat *Gaffarelli* Literarium Cœlum. Nam τὸ קַו Psal. 19, v. 5 non tam *Lineam Literis* ac *Syllabis* constantem, qvàm cœlorum amplissimè expansorum linearem structuram, ejúsqve partes primas, medias & postremas juxta *Lineam* seu funiculum ductilem longiùs extendi comparatas ad enarrandam Dei gloriam.

Non in *Literarum* aut *Syllabarum* ductibus sita est admirabilis illa convenientia, qvæ intercedit Lineæ cum extento רקיע *Rakia*, hoc est, subtilissimo

lissimo & vastissimo ęthere pariter & aëre, sed in ipsa extendendi regulari facilitate, indicio & canonicô partium ordine. Veluti enim sollertis architecti קו seu funiculus mensioni aptus, juxta qvem ædificium conformari solet, paulatim facilis evolvi ac extendi ab involucris suis unam ideæ artificiosę seriem pręsignat; qvâ pręsignatâ & sepositâ rursum mensor extendit *Linearem funiculum*, ut novum ordinem designet; qvô designatô curiosè pergit, donec totus ordo partium fuerit delineatus: pari modô *Canon* divinissimi primi DICTI-FACTI & reapse conspicui in Cœlis *Verbi* cũ aurora surgente velut rubescit primulùm, postea pleniore luce diditus magis oculos afficit, promovetq; hominum studia & labores, tandem verò ad supremum cœli fastigium extentus efficit, ut meridiani solis plenissimum jubar terris ministretur, atq; sic ab ortu ad occasum amussitatô immutabilium spatiorum volumine commeans illustrissimum sidus intra viginti qvatuor horarum intervalla universo terrarum & circumfusarum aqvarum orbi illuceat, cunctisq; qvæ Solis & Lunæ circis subsunt, vitalis auræ calorem indat, vigorem imprimat congruenter efficacissimi atq; omnipotentissimi Conditoris primo ac summè regulari DICTO-FACTO.

Eqvidem amplissimum Cœlorum הרקיע *Harakia* suffultum qvidem τῷ ῥήματι τ̃ δυνάμεως Hebr. 1, 3, sed initiò extentum ex aqveo chao in tenuissimas auras, seqvacissimum aëra atq; præcelsum æthera, in primis regularem Choragi ac Sponsi cœlestis Solis circuitũ tam pressis, tam ordinatis vestigiis seqvitur, ut a *Linea* & *Lege*, qvã æternus mensor præsignavit, nunqvam inde usqve a primo sui cursus exordio usq; ad ultima orbis fata vel latum pilum exorbitet, nisi in medio cursu a Statore ter omnipotentiss. ter Opt. Max. sisti jubeatur, id qvod factum legimus Josv. 10. 12, 13. 2 Reg. 20. 11. Esa. 38. 8. 2 Par. 32. 24.

Qvæ cùm ita se habeant, tantùm abest, ut קו הרקיע Regula seu funiculus extentus cœlorum abeat a rectissima & constantissima primigenii sui יהי οὐσίᾳ, ut potius linearem ejus ductum & amussitatam ὀρθότητα arctìs vestigiìs inseqvatur, qvam Omnipotentissimum Verbum citiùs qvàm nuit oculus, attenuato ac diducto ex indigesta lutulentarum aqvarum mole רקיע RAKIA, hoc est, EXPANSO patentissimo ingeneravit; non secùs ac qvondam post suspensum & diductum στερέωμα

residuis circa chaos aqvis rectilineum & ordinarium suum קו indidit Deus, cujus adhuc usq; adeo tenaces sunt, ut si vel maximè aliqvando volvantur montes aqvarum, imò

Una eurusq; nothusq; ruant timidusq; procellis
Africus, & vastos volvant ad littora fluctus,
Adeo ut,
Arte laboratæ mergantur in æqvore puppes:

tamen extra regularem inditi motus lineam metámve non evagentur, nisi extraordinariâ eluvione is, qvi cœlum, terram & maria condidit Gen. 1, 1. c. 14, 19. c. 24, 3. Psalm. 121, 2. 115, 15. 123, 8 cladem mortalium peccatis prænunciet, aut eædem aqvæ humanâ industria & arte intra certa receptacula & aggeres conclusæ perrumpant qvandoq; aggestas & interjectas moles, viamq; vi adaperiant ad primum sibi a Deo limitem constitutum efficacissimo verbô, qvod Mosis calamus sic prodidit Gen. 1. v. 8: יקוו המים מתחת השמים אל-מקום אחד hoc est, rectà confluant aqvæ ceu ותראה היבשה יקוו extentum funiculum mensoris κατὰ πόδα seqvuturæ vel præsignatam regularem lineam in unum vastum Oceani capacissimi locum usqve ad πέρατα, terminos & metas prorsus canonicas sibi a Deo præstitutas.

Hoc canone & accurata regulâ nihil in tota hac vastissima rerum universitate verbô *Elohim* conditum destituitur, sicut scriptum est Sapient. 11, v. 17: Οὐ γὰρ ἠπόρει ἡ παντοδύναμός σου χεὶρ, καὶ κτίσασα τὸν κόσμον ἐξ ἀμόρφου ὕλης, ἀλλὰ (qvæ mox subjungit versu 21) πάντα μέτρῳ καὶ ἀριθμῷ καὶ σταθμῷ διέταξας: *Non enim impotens erat omnipotens tua manus, & creavit mundum ex informi materia, sed omnia mensurâ & numero & pondere disposuisti.* Huic mensuræ regulari convenienter scripsit divinus *Esaias* cap. 40, v. 12: מי-מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן וכל בשלש עפר הארץ ושקל בפלס הרים וגבעות במאזנים: hoc est, *Qvis mensus est in pugillo suo aqvas, & cœlos in palmô mensuravit, & appendit in statera montes, & colles in statera?* Iidem stateræ congruenter *dextra JEHOVÆ mensa est cœlos*, sic scriptum est ab eodem Esaia.

Eqvidem SAPIENTIA instar firmi ac inviolabilis statuti *circulum imposuit ipsi voragini, liqvidum æthera stabilivit, fontes voraginis solidavit,*

 mari

mari statutum suum posuit, ne aqvæ transeant littus (פִּיו os) *suum, certis limitibus fundamenta terræ circumscripsit* Prov. 8, 25, seq. *Imò Cœlum cortinæ instar terras & maria operire regulariter* protensum terrámq; sub se continere, atqve suprema sui parte ex MAIM, sive *liqvoris gemina materia* & natura constare sic declarat Jessæus Vates: *Qvi extendis cœlos sicut cortinam, qvi aqvîs contignas superiora ejus* Psalm. 104, 2.

Porrò temperare nobis non possumus, qvin insignem Dissertationem *Benedicti Ariæ Montani* oculati interpretis S. Scripturarum de gemino aqvarum liqvore, qvem Deus in primordio conditarum rerum ad קו *Kav* seu *regulam* qvasi dirigendo deduxit in ordinarios alveos & terræ latè patentes cavernas, ascribamus, in primis cùm in publicis Bibliopoliis valde rarescat hic Liber novis typîs dignus. Inscribitur autem *Naturæ Historia*, qvam *Arias Montanus* primam in magni operis corpore partem constituit, REGI SECULORUM IMMORTALI ET INVISIBILI SOLI DEO dicavit, & Antverpiæ ex officina Plantiniana apud *Joannem Moretum* cIↃ IↃcI edidit. Concepta Montanianæ Dissertationis verba hæc sunt: *Est autem MAIM liqvor geminus. Alter sua sponte pingvis, dulcis, lentior & in omnem partem ductilis minusq; concrescens: cujus naturam in rebus iis, qvarum usum accipimus, lac oleumq; præcipuè referunt. Alter verò humidus ac salsus est: facilè seqvax, docilis vacua penetrare & implere calori ac frigori obnoxium, & utravis harum virium concrescere natum: ubi verò concrevit, friabilis. Huic nomen propter verborum penuriam, Latina lingva plurali numero aqvas fecit, qvo notissimum omnium & communissimum liqvorem significare consveverat. Sed vox ipsa primæva MAIM eo numero semper pronunciatur, qvô naturâ geminæ sive duplices res indicantur ac significantur:* τὼ ὕδατε, *sive,* τὼ ὑγρὼ *Græcis dici posset. Igitur ex hujus duplicis liqvoris varia & multiplici mixtione & coaptatione, ac proportionis dispensatione, tanqvam opportuna & comparata materia variæ ac multiplices rerum formæ ac naturæ confectæ sunt, ac perpetuò conficiuntur, pro singulorum ratione, usu, durationeq; generum. Atq; ex his aliæ in alias mutantur formas: aliæq; per alias vel dissipantur vel conservantur pro summi auctoris nutu & arbitrio a judicii veritate nunqvam alieno, & pro JEHI sapiente efficentia & Spiritus Elohim præsentia, virtute ac moderatione* &c. *Est autem Spiritus* ELOHIM *formarum omnium aptator, discretor, constitutor ac moderator. Id qvod ita Moses indicavit. Et* Spi-

ritus

ritus *Elohim merachephet*, id eſt, *efficaciter motitans, confovens, agitans ſuper facies gemini liqvoris.*

Atq; (pergit Arias) *diverſam illam gemini liqvoris vim, qvam rerum corpus poſthac ſive materiam appellari nihil prohibet, diſcernere ac dignoſcere facilè obſervanti & attendenti fuerit: qvippe qvam in omni compoſitarum, qvæ uſui veniunt, rerum natura vel igne admoto & incenſo, deprehendere ſenſibus liceat. Namq; ignis in omni qvod corripit corpore, pingvem liqvorem a ſalſo ſejungit; qvippe qvi illô alatur, nutriatur, creſcat, & conſervetur; hunc verò tanqvam inimicum horreat, reſpuat & propellat; aliàs nocentem ſeq; extincturum experturus.* S. S. E. Exod. 35, 14: Candelabrum ad luminaria ſuſtentanda vaſa illius & lucernas, & oleum ad nutrimenta ignium. Eccleſiaſt. 3, 33: Ignem ardentem extingvit aqva, & eleemoſyna obſiſtit peccatis. *Qvatuor itaq; rerum primordia ſive principia ſunt,* CAUSA JEHI, SPIRITUS ELOHIM, MAIM, *ſive liqvores duo; ex qvibus corporea qvæqve conſtant, & in qvæ, cum reſolvuntur, abeunt. Nam rerum formas & ſpecies cauſarum potiùs effecta, qvàm cauſas dicimus.*

Qvamvis ſingula heic non probemus, utpote, præteriri ab *Aria* craſſiorem partem τῶ׳ תהו ובהו, & ſolummodò geminum Liqvorem conſtitui materiam, omiſsâ terræ mentione; item, omitti tenuem ac dulcem fontium, fluminum & pluviarum liqvorem: tamen multa heic notatu digna occurrunt, qvę tantò fuſiùs adferenda duximus, qvantò certiores ſumus, hanc *Scripturæ* & *Naturæ* explicationem traditam magnô ſtudiô & ſollerti ingeniô Doctiſſimi Hiſpani *AriæMontani* a multis ſiccô pede præteriri, qvi vulgaribus Philoſophorum opinionibus imbuti ad vocum Hebraicarum τὸ קרב ceu intimam medullam raró penetrant, nedum ad reconditos ſublimiorum rerum theſauros, qvi inſtar vitellorum vocibus Eberinis involuti hærent, penitùs pertingunt. Talium vocum cenſui meritò accenſetur Davidicum τὸ קו Kav variis interpretum ac Doctorum expoſitionibus celebre. *Targ.* מתחת עניניהון *extenſio negotii eorum,* alludit ad *extenſionem funiculi & amuſſis.* Syriaca verſio edita Lugduni Batav. *Erpenii* curâ apud *Maire* & *Elzevir* 1625: ܐܘܪܚܗܘܢ *Evangelium eorū.* Syriacum MSS^tum, qvod citat *Joan. Viccars Anglus* in Decaplis Pſal. edit. 1655: סבר תהוי *ſpes eorum.* Sed verò, ſi non קו, ſed מקוה aut תקוה ſcriptum fuiſſet in primigenio Davidis textu, Verſio iſta MS^ti

MS^ti Anglicani aſſenſum mereretur. Hæc enim duo nomina ſpem & ſollicitam exſpectationem notant. Qvam ſignificationem τȣ͂ תִּקְוָה evincunt loca Pſalm. 9, 19. 62, 6. 71, 5. In qvibus LXXII, ὑπομονή. Et Jerem. 14, 8 uſurpatur מִקְוֵה pro exſpectatione, qvam indoli radicis קָוָה ſpiritualem animi collectionem, qvâ ſpes noſtra continetur, vocare licebit. Arabicum Pſalterium Romæ editum a *Victorio Scialac Accurenſi* & *Gabriele Sionita Edenienſe Maronitis e monte* Libano, *Exierunt voces eorum in omnem terram. R. David Kimchi* בִּנְיָנָם, *ædificium eorum.* Unde Hiſpanica Biblia in Decaplis Vicarſianis, *Edificio.* Sed Hiſpanica Verſio ed. 1569 ſic habet: *En toda la tierra ſalio ſu hilo.* Anglicana, ed. Cantabrigiæ 1638: *Their line.* in Margine: *their rule, or direction. Munſteri, directio eorum. Cajetani,* filum eorum. *Aretii Felini,* indicium eorum. Sed obſervandum, qvod *Aretius Felinus* fictum ſit nomen. Genuinus enim hujus explanationis Pſalmorum ad Hebraicam veritatem verſorum, annoqve 1529 Argent. editorum, interpres *Martinus Bucerus Theologus*, teſte *Cochlæo* in Diſſertatione de novis ex Ebræo Tranſlationibus publicata anno 1544. Ne verò dicatur dica injuriæ ſcripta *Bucero Calvini* partibus addictiori a *Cochlæo Pontificio;* audiatur *Joſias Simlerus*, qvi in vita *Petri Martyris* Comment. in Geneſin ſic ſcripſit: Martyr *nactus* Buceri *Commentaria in Evangeliſtas & Annotationes in Pſalmos, qvas ille ſub* Aretii Filini *nomine ediderat, diligenter evolvit.* Italica Diodati: *Linea*, qvam his illuſtrat notis: *Come chi direbbe, La loro ſcrittura a groſſi tratti, e ſemplice. Altri, la lor delineatione: c. la lor ſtruttura, perfettamente addirizzata, ed ordinata.* Luth. 1. ed. Richtſchnůr. Nova Dan. Snor. Margin: Rom. 10, 18. Linie/ Schrifft/ Retteſnor / Aandelig Bygning. Iſlandica prima Holumiæ 1584: Um øll lønd er Peirra Hliomur utgein geñ. Iſlandica nova edit. 1644: Mælſ-Praidur utgeingeñ. Biblia Cyſſegr-lan edit. Londini à Chriſtoph. Backer. 1588: *I bob tir yr acth en ſain hwynt.* In Manuali Lapponico, qvod Stockholmiæ evulgavit Joh. J. Tornæus Bothn. 1648 extat Pſal. 18. cujus verſ. 5. ita ſonat: Siien paddeg ulkos-manna caikit ednamit/ ia ſiien ruodu kidda tocko Wårelden kååtz. Sym: ἀλλ᾽ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ ἦχος αὐτῶν: *ſed in omnem terram exiit ſonus eorum. Aqvila*, εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ κανὼν αὐτῶν; *in omnem terram exiit regula ipſorum.* LXXII ὁ φθόγγος αὐτῶν. Hos ſeqvutus Apoſtolus Paulus ad Romanos ſic ſcribit: Ἀλλὰ λέγω,

μὴ οὐκ ἤκουσαν; μενοῦνγε εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν, *Sed dico, annon audierunt? Atqvi in omnem terram exiit* ſonus eorum, *& in fines orbis terrarum verba illorum.* Vulgatus Interpres, Ang. MS, Gall. *Sonus eorum. Felix Pratenſis* in omnem terram exiit *curſus eorum. Arias Montanus* Commentar.in Pſalmum hunc,*lineam, Verſum, Pauſam* interpretatur. *Joannes Campenſis*; in paraphraſi ſuâ, qvæ edita eſt Roſchildiæ 1636 ſic verſ. 4, Pſalm. 19 circumſcribit: *Univerſam terram pervagata eſt* doctrina eorum, *& uſqve ad extremos orbis fines pervenerunt prædicationes illorum, ipſi Soli aptavit Dominus habitaculum in eis,* & *imperium dedit in eós.*

Qvò ſpectat ſingularis meditatio *Joannis Forſteri Auguſtani*, Sacræ Theologiæ Doctoris, ac Hebraicæ lingvæ Profeſſoris in Academia Wittebergenſi, in Dictionario Hebraico ad vocem קו: *in omnem terram,* inqvit, *exiit funiculus eorum*, id eſt, *dimenſum eorum in doctrina Evangelii & ejus propagatione*: ad qvam Paulus Apoſtolus qvoqve alludit. 2 Cor. 10, v. 13: *Nos autem non in* immenſum (εἰς τὰ ἄμετρα) *gloriabimur, ſed ſecundum menſuram regulæ* (τοῦ κανόνος), *qvam admenſus eſt nobis Deus pertingendi ad vos. Wilhelmus Lindanus Dordracenus.* S. T. D. Regius Conſiliarius, Epiſcopus qvondam Trajectenſis, de Optimo Scripturas interpretandi genere lib. 1. pag. 25 versâ hunc locum vitiatum eſſe autumat hîs uſus verbîs: *D. Hieron. cum 70 legit,* Sonus eorum, *cum hodie in veritate iſtâ Hebraicâ ſit* קוּם *Kaſvam, qvod alii funiculum, alii curſum, alii aliud reddunt. Verùm ea vox ſonum a D. Paulo commemoratum & interpretatum, non edit, niſi* ו *Vav gemines non in latus, ſed in longum: hæc eſt ex uno* ו *Vav ſuperpoſito altero, fabrices tibi* ל *ut legas* קלם *Kolam, vox eorum.*

Verum enim verò *Joannes Iſaacus Levita Germanus* diſcipulum ſuum *Wilhelmum Lindanum* refutat in defenſione Veritatis Hebraicæ Sacrarum Scripturarum lib. 3. pag. 143. edit. Colon. 1559: *Licet tibi Lindane concederetur, ut in* קוּם, ו *vav in* ל *lamed mutares, te tamen hunc ſenſum & interpretationem* (*ſcilicet ſonum vel vocem eorum*) *qvam venaris, conſeqvi poſſe, prorſus negamus: Nihil enim inde evaderet qvàm* קלם, *qvemadmodum tu ipſe ſcribis, qvod non Kolam, ſed Kallam eſt legendum, & latinis eſt, facilitas vel levitas eorum. Neqve verò Doctorum qviſqvam inventus eſt, qvi unqvam aliter legerit. Siqvidem notiſſimum eſt, Kolam non aliter poſſe ſcribi, qvàm per vaf, nimirum ſic* קוֹלָם, *ſicuti in præcedenti verſu ſcribitur. Hoc nomen ſine vaf ſæpiùs*

qvàm

qvàm ſepties in univerſis Bibliis non occurrit, cum aliàs cum vaf ſæpiſſimè legatur. pag. 145: קול ſexies repetitur ut Holem ſine vaf ſcribatur Gen. 27. & 45. Exodi 4. bis, Hieremiæ 7. Reliqva omnia, qvotqvot ſunt, ſemper Cholem cum vaf conjunctum habent pag. 146. Cum hactenus probatum ſit, קול *absq; vaf ſcribi non poſſe, niſi ob certas cauſas in ſex locis, qvomodo ergo ex* קום *conficies* קולם*? qvî fit, qvòd tantâ confidentiâ affirmes* קלם *ſignificare ſonum eorum, qvod tamen (ut tuâ veniâ dicam) eſt falſiſſimum. Enim verò fieri non poteſt, ut ex* קום *facias* קולם *niſi fortè aliunde novum vaf aſciſcas. Pag. 147: Si ſecundum tuam opinionem & ſententiam* D. Hieronym. *& Septuaginta legerint* קלם *non* קום*, qvî fit ergo qvòd Aqvila vertit canon? Sic enim in Pſalterio Flaminii viri doctiſſimi inveni, cujus verba hæc ſunt: (Qvod verò ſubjicitur, in omnem terram exiit ſonus earum: fidelius Aqvila vertit ex Hebræo, ὁ κανὼν αὐτῶν.) Reputa tecum* Lindane, *an Aqvila* קָוָם, vel קָלָם, aut etiam קוֹלָם legerit. Certè aliter eum legiſſe, qvàm nunc qvoq; textus Hebræus habet, mihi nunqvam perſvadebis.

Sed fortaſſe objicies, qvî fiat, qvod *Paulus Apoſtolus*, *Septuaginta* & *D. Hieronymus* tranſtulerint, *Sonus eorum?* Profectò hæc res, ut ingenuè fatear, me qvoq; aliqvando torſit. Sed annotatio in Pſalterium docti cujuſdam viri, & ut audio, *Vatabli Profeſſoris Pariſienſis* ex parte ſcrupulum mihi exemit, cujus hæc ſunt verba: Vel amuſſis eorum, id eſt, ſtructura eorum ad amuſſim facta, hoc eſt, in extremis qvibuſq; terræ partibus conſpicitur illa fabrica corporum cœleſtium qvaſi ad amuſſim facta, qvæ eſt vice verborum. Qvod hic dicitur de cœlis, *Paulus* ad Rom. cap. 10 accommodat Apoſtolis per allegoriam, qvi non aliter in univerſo orbe potentiam & majeſtatem Dei celebraverunt & prædicaverunt, qvàm illas accuratiſſima cælorum ſtructura eloqvitur & denunciat hominibus ubivis terrarum habitantibus.

Hæc ſententia Vatabli, etſi mihi valde arridet, tamen puto nos aliud qvoq; inveniſſe, ex qvo facilè appareat, cur illi קו *per ſonum vel vocem expreſſerint.*

Si pii & docti viri hujus Pſalmi verba conſiderabunt, & exactiùs examinabunt, in omnibus verſibus deprehendent כֵּפֶל לָשׁוֹן בְּמִלּוֹת שׁוֹנוֹת, id eſt, *eandem ſemper rem diverſo vocabulo* repeti, qvod cum præcedente eandem ferè ſignificationem habet, ut הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים, *Cœli enarrant,*

מַגִּיד

מַגִּיד הָרָקִיעַ, *Enunciant firmamentum*, יַבִּיעַ אֹמֶר *Eructat ſermonem*, יְחַוֶּה דָּעַת *indicat ſcientiam, &c. Proinde cùm in omnibus verſibus ejusdem ſententiæ, ſed diverſis verbis iteratio deprehendatur, oportet hic qvoq; קַו aliqvam cum מִלָּה cognationem habere, & contra מִלָּה cum קַו. Nam ſi hoc non eſſet, ea certè elegantia, qvæ in cœteris verſiculis omnibus cernitur, hic prætermiſſa videretur. Neceſſe igitur eſt,* קו *præter alias etiam ſignificationes notas, aliam qvoq; jam multis incognitam habere. Notum autem & vulgatum eſt,* קו *ſignificare ſpem, congregationem, normam, lineam & delineamentum, funiculum, amuſſem, vel lapidem amuſſis. Præter has, inqvam, aliam neceſſe eſt notionem habere, qvæ* קול*, id eſt, vocem, vel ſaltem* הִתּוֹךְ דָּבָר*, id eſt,* expreſſionem alicujus vocis habeat. *Hanc ſententiam confirmat etiam* Paraphraſis Chaldaica *in cap. 28 Eſaiæ ſuper verba* קו לקו*, ſi qvis diligentiùs perpendat.*

Videmus etiam, qvòd amuſſis, qvæ funiculo conſtat, non omnino voce careat. Siqvidem architecti & alii artifices, qvando aliqvid ſignare aut metiri volunt, dum amuſſem vel funiculum extendunt, & deinde remittunt, ſonum qvendam edere conſveverunt. Qva ex re confirmatur קַו *aliam qvoqve notionem, vulgo Hebræorum haut ita notam habere, eamq; vel* קול*, vel certè* הִתּוֹךְ קוֹל *repræſentare, ut cognatio & affinitas inter* קַו *&* מִלָּה *conſtet. Hoc autem qvoniam paucis notum eſt, D. Apoſtolum, LXX, & D. Hieronymum aliter qvàm* קוֹם *legiſſe,* errore qvodam *ſuſpicantur. Hæc noſtra ſententia, ſi alicui probata fuerit, eam arripere poteſt: ſin minùs, ſuum cuiqve liberum judicium permittimus, ſi modò ipſum textum violare non auſit.*

Hæc totidem verbis *Iſaacæ* Levitæ *Germani*, qvi in Defenſione veritatis Hebraicæ modò citatâ, oppoſitâq; *Wilhelmo Lindano*, Epiſcopo qvondam Trajectenſi complura attulit lectu & obſervatu digna, tantò prolixiùs afferenda duximus, qvantò rariùs eximium illud Apologeticum Scriptum pro veritate Hebraica ſacrorum Voluminum in publicis Muſarum tabernis proſtat, qvantóq; majorem diligentiam ipſe *Levita* e Judæo Pontificius adhibuit, ut primigenium & authenticum Codicem Eberinâ dialecto conceptum a crimine depravationis, qvam ei intentat pravum judicium, liberaret, atq; proprio integritatis nitori reſtitueret,

 & qvan-

& qvantò propiùs acceſſit ad verum modum conciliandi *Paulum* cum *Davide*, & deniq; qvantò audaciùs alii Scriptores vendicant ſibi labores eruditi hujus Scripti, qvibus hæ vindiciæ Iſaacianæ tanqvã propriis laudibus inde uſq; ab 1559 inclaruerunt; qvorum nomina tutiùs ac modeſtiùs ſilere volumus, qvàm cũ infamia plagii aſſignare, qvi fucus curioſo veritatis indagatori & variȩ lectionis gloriâ conſpicuo facilè pellucebit.

Verùm enim verò ut noſtram ſymbolam conciliandi Hebræum Pſaltis textum cum Paulino interpretamento conferamus: ſeqventibus ſcrutiniis nos expediamus.

PRIMUM: Initiò nuncium remittimus *Genebrardo*, qvi commentaturus in hunc Pſalmum hanc fovet ſuſpicionem, qvâ imbutus vocabulum קו Kav pro קול Kol, per Apocopen Poëticam lectum ſuſpicatur. Deinde Jacobi Gordoni arti conciliatrici juſtô duriori neutiqvã ſuffragamur. Sic enim ille ſuper v. 4 & 5 hujus Pſalmi ſcribit: Septuaginta ὁ φθόγγος αὐτῶν, qvi proinde legiſſe videntur in Hebræo קולם, ubi tamen corruptè eſt קום linea vel filum; ſanè ad Rom. c. 10 habetur ſonus eorum, & refertur ad prædicationem Apoſtolorum; rectè, ſenſu ſaltem allegorico, qvippe qvi non malè, ut cœli vertuntur ſplendore ſuô Apoſtolicô. Sed labem puro fonti immeritò affictam delevit modo ſuâ ſpongiâ *Iſaacus* & *de Muis* Com. in Pſ. qvare hîc noſtrâ non opus eſt ope. Ad extremum nec *Gaffarello* noſtrum calculum adjicere poſſumus, cui hæc conciliandi ratio placet: Ainſi S. Paul, & les Septante, eſtant parfaictement conciliez avet l'original Hebreu, nous pouvons hardiment ſuyvre la lettre, & dire titeralement קום Kavam, linea eorum entendant des Eſtoilles qvi ſont rangeés au Ciel, comme des lettres dans un liure ou ſur un parchemin; à raiſon deqvoy l'Eſcriture dit qve Dieu eſtend les Cieux comme une peau, appellant ceſte extenſion רקיע Rachia, d'ou les Grecs auroient paraduenture tiré leur ῥακός qvi ſignifie une peau ou un cuir, eſtant le propre d'une peau d'eſtre eſtenduë. hoc eſt. Ita Sancto *Paulo* & 70 perfectè conciliatis cum Hebræo originali, ſecurè Literam ſeqvi poſſumus, & literaliter dicere Kavam, *Linea eorum*, de ſtellis in Cœlo ordinatis intelligentes, ut de literis in libro, vel pergameno; qvâ ratione Scriptura dicit Deum in modum pellis Cœlos extendere hanc extenſionem vocans, Rachia, unde fortaſſis Græci ſuum ῥακός extraxerunt cutem vel corium ſignificantem, qvod proprium pellis eſt, extendi.

Modus

Modus qvidem, qvo usus est *Gaffarellus* conciliaturus utrumq; Scriptorem modò nominatum, haut ineptus videtur, qvi ducitur a sensu sublimi & allegorico Pauli & 72 Interpr. accommodantium hæc verba prædicationi Apostolorum, qvomodo & Syrus Evangelium interpretatur: sed appendix, qvâ קו seu Linea stellis in cœlo ordinatis alligatur, illætabilis planè est.

SECUNDUM: Versionem 72 Presbyterorum, qvæ tunc aut ad manus fuit, & in usu apud Romanos, ad qvos scripsit, aut singulari Spiritus S. ἀναμνήσει *Paulo* in memoriam revocata, Apostolus seqvi pensi habuit, ne succrescentes nuper satæ Ecclesiæ Romanæ plantas in primo flore justô intempestiviùs enecaret.

TERTIUM: Ut autem ista *Seniorum Versio*, in qvâ extat, ὁ φθόγγος αὐτῶν, pro ὁ κανὼν αὐτῶν, menti ipsius Dei a qvâ profecta est, & rei, ad qvam exprimendam adhibetur, convenienter respondeat: tutum erit, abdamus nos intra *Radicale Fundamentum*, *Elementale seu Centrale* binarum dictionum קו & φθόγγος significatum, atqve ex eo verum voces vulgò diversi sensus ac usus componendi modum venemur. Eqvidem in compluribus vocibus variarum Lingvarum nonnunqvam dilitescere *Radicale aliqvod communissimæ, simplicissimæ & abstractæ significationis Centrum*, ad qvod reliqva significata ceu Lineæ a circumferentia se facilè reduci patiuntur, nec novum nec inusitatum est.

Ut enim ex unâ arboris radice omnes partes summæ, medioxumæ & minimæ ortum & alimentarium succum trahunt, nimirum, altrix medulla, iners truncus, rudis cortex, surgentes rami, virides frondes, gemmantes calyces, pulcherrimi flores ac fructus, atqve ex eâ decus, robur ac duramentum conseqvuntur: consimili modô multiplices significatorum rami de una *Radicali ac communi significandi indole* originem ducunt, rursúmqve ex iis variæ propagines ortæ latè diffunduntur in communes rerum usus, qvarum indices hæ subolescentes voculæ existunt.

Rabbini *Generale* hoc significatum מַשָּׂא appellant, eò qvòd portet alias significationes ceu sarcinulas, teste M. Samule Bohliô ז"ל b. memoriæ virô, qvi olim hoc commune significatum vocavit *Formale Radicis*. Si detur *Prima* & *Communis* Forma, qvam Keckermannus nobis procu-

dit, appositè loqvutus est: sed si Aristoteles & Peripatus audiendus erit, qvi Formæ primæ, communis & manentis στέρησιν intulit materiæ, minùs ἀκριβῶς Onomathetæ munere functus est Bohlius. Etenim veluti Noëma *Generis* ac *Speciei* dicendi indole variant, *Materia* & *Forma* usu dispares sunt: pari ratione significationes *Generales* & *Speciales*, *Materiales* & *Formales* accuratiùs loqvendi usus distinxit. *Materiale* enim & *Generale* Significatum habet se instar *Rei consideratæ* apud Philosophos: Formalis autem & Specialis significandi ratio *Modum considerandi* varium in vulgus Philosophorum notum nobis repræsentat. Cui igitur volupe fuerit Generales significationes appellare *Formales*, id qvod viro docto excidit, *Rem consideratam* & *Modum considerandi* vix pensi habuerit.

Qvod verò spectat novum nomen בְּשְׂא, nobis qvidem sufficiet primùm appellâsse שׁוֹרְשִׁית, hoc est, *Radicalem*. Qvemadmodum enim unum est שֹׁרֶשׁ, *Radix* Hebræa dictionum unica, a qva ceu matrice cæteræ voculæ nascuntur, primáqve ortus sui capiunt initia: sic in una eadémqve *Radice* unicus sæpe latet *Communis* & *Radicalis* sensus. Qvod si qvis aliam porrò desideret nomenclaturam, haut incommodum erit appellâsse יְסוֹדִי *Fundamentalem*. Nam ut *Fundamentum* totam diversæ structuræ molem sustinet; ita *Primum* & *Commune Significatum* habet se instar *Fundamenti*, cui inædificari comparata est nova variarum significationum accessio. Qvando autem vocas יְסוֹדִי *Fundamentalem* significationem, non procul abes a στοιχειώδει seu *elementaria*. יְסוֹד enim Physici Hebræi adhibent non modò ad significandum *Fundamentum*, sed etiam *Elementum* & *Principium rerum naturalium*. Sic enim scribit Rabbi Aben Tybbon in Physica Hebræa, qvam inscripsit רוּחַ הַחֵן, hoc est, *Spiritus gratiæ, & Joannes Isaacus Levita*, Germanus primùm edidit Coloniæ Anno 1555: וְזֶה הַמִּין גַּם כֵּן יֵחָלֵק לִשְׁנֵי מִינִין: מֵהֶם גְּשָׁמִים פְּשׁוּטִים כְּמוֹ אַרְבַּע יְסוֹדוֹת וג׳ וְאֵין הַדּוֹמֵה כֹּחַ מוֹסִית עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאַרְבַּע יְסוֹדוֹת אֶלָּא הָעֵרוּב שֶׁנִּתְעָרְבוּ בּוֹ כָּל אַרְבַּע יְסוֹדוֹת וְהִפְסִיד כָּל אֶחָד וְאֶחָד צוּרָתוֹ וְשָׁבוּ עֶצֶם אֶחָד: וְכָל

וְכָל אֶחָד מֵהָאַרְבַּע יְסוֹדוֹת תּוּכַל לִקְרוֹא דוֹמֵם׃ Qvæ verba *R. Aben Tybbon* hac qvondam latinitate donavimus & typîs excudenda curavimus: *Cæterùm, hæc itidem in duo ſubdividitur ſpecialia membra: qvorũ qvædam* Simplicia *ſunt corpora, ut qvatuor* Elementa &c. *Nam nulla* Qvieſcentibus *vis ineſt augeſcendi ex ſingulis* Elementis, *niſi confuſanea mixtura, qvâ qvatuor* Elementa *in iis miſta reperiuntur, qvorum unum qvodqve* Formam *ſuam amittens ſingulare conſtituit corpus. Imò ſingula* Elementa *vocare poſſis* Qvieſcentia. Hæc σκέψις fuit ὀνοματώδης, ſeqvitur πραγματώδης, qvam paucîs QVINTI MOMENTI verbìs ſic complectemur:

QVINTUM MOMENTUM.

RAdicale & commune binarum vocum קן & Φθόγγος ſignificatum eſto: Canonicus & Gnomonicus rei ductus ab uno extremo in aliud.

Etenim *Primò*, in hoc velut communi centro concurrunt hæc duo, *Canon* & *Sonus*, qvòd, veluti *Canon* ab uno *Subjecto* in Objectum facilè ac regulariter extenditur qvomodo *Munſtero* & *Bibl. Angl. directio* exponitur: ſimili modô *Sonus* ab uno Subjecto facili atq; regulari meatu in aliud tranſit.

Secundò, ut *Regula* ſeqvitur rectam lineam ſui ductus ab uno in aliud, qvâ ratione Targ. *extenſio funiculi, Angl. Linea, Hiſp. & Cajetano filum* redditur: ſic *Sonus* rectà tendit e percuſſis corporibus ſolidis per medium ſonabile aëra ad bipatentia oſtiola aurium, qvarum anterioribus anfractibus moderatus, exceptus & motus ab incluſo aëre movet oſſicula, ut tympanum percutiant ſonúmq; efficiant, delatum per cochleam ad nervos acroamaticos & ab his rurſus ad cerebrum, tandem ſenſui communi judicandus ſiſtitur.

Tertiò, velut קן ſeu *Amuſſis* eſt gnomon ſeu index qvidam rerum menſurandarum: ſic φθόγγος eſt gnomonicum indicium νοημάτων & per illum rerum in dicentis animo latentium; qvô etiam nomine *Bucerus* קן interpretatur *indicium*.

Qvartò qvemadmodum קן ſeu *Perpendiculum* ab uno *primo* puncto ordine procedit ad ultimum & in idem deſinit: ſic *Sonus* ſucceſſivâ promotus ſerie a *Puncto* certo qvodam, & ſingulari extremo, qvod digitô monſtrari

ſtrari poteſt, & dicier hoc eſt, & in aliud certum ac δεικτικὸν *Punctum* terminatur.

Qvintò qvemadmodum *Linea* contortula ſeu *Funiculus* contortuplicatus, qvi adhibetur metiendis rebus unô momento neqvit e glomeratis plicis ſuis enodari, ſed opus eſt morâ & revolubili ſingularum partium qvodam ſucceſſu, anteqvam linearis glomus totus qveat exſolvi: pari morâ opus eſt ſonis tranſeuntibus nunc per liberum aërem, nunc per valles & montes, nunc deniq; per templorum fornices, περιστύλια & alia intermedia objectacula nunc remorantia, nunc duplicantia, nunc triplicantia ſonos priusqvam finiantur, qvibus nunqvam ſua deeſt echo ſive percepta auribus ſive impercepta ob ſui debilitatem & medii tortuoſi defectum.

Hæc centralis ſignificationis qvintuplex convenientia pari facilitate intercedit cœlo ejusq; luci cum Evangelio, ejus miniſterio, atq; Regno cœlorum, cui pii ac verè Chriſtiani homines cuncta cogitata, dicta & facta in omni vitæ gradu ac munere & ſerere & metere debent.

Ut enim *Primò Linearis* Regula rectà ducitur ab uno per medium menſurandum in aliud ceu terminum menſionis, & ut *Sonus* a *ſonante* editus varia loca permeat, anteqvam deſinat: ſic a Deo vocibus Apoſtolorum & Diſcipulorum editum ſalutaris Evangelii præconium per omnes orbis fines & extremitates dimanavit Pſal. 19, 5. Eloqvia enim Dei ſunt inſtar pernicium alarum, qvibus ſubvectus theſaurus ſalutiferæ ſcientiæ cum lucro animarum noſtrarum ex Zione ſeu Hieruſolyma ceu carcere penetrat ſe ad ultimas τῆς οἰκουμένης oras tanqvam metam & calcem curſus ut diviniſſimi ita ſalute abundantiſſimi. Nam S. S. E. (ſic ſcriptum eſt) Eſa. 2, 3, & Mich. 4, 2: *De Sion egredietur* Lex *& Verbum Domini de Jeruſalem.* Luc. 24. v. 46, 47: *Sic oportet pati Chriſtum, & reſurgere a mortuis tertiâ die & prædicari in nomine ejus pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in omnes gentes*, factô initiô (qvàm commodiſſimè) ab Hieruſolymis.

Etenim Hieruſolymitanum terræ ſitum ſi contendas cum reliqvis orbis plagis, inſtar umbilici cluit urbs illa atq; velut centrum qvoddam totius Palæſtinæ, latera ejus latiora ſi ſpectes: e qvo in omnes mundi partes huic *Evangelio Canoni* aut ſono facilis patuit tranſitus, & ad qvod Judææ centrum ἄνδρες εὐλαβεῖς ἀπὸ παντὸς ἔθνους τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν confluxiſſe memorantur Act. 2, 5, 8 ſeq: idq; convenienter vaticinio Prophetico Eſa.

Esa. 43, 5: *Ne timeas, qvia ego tecum sum: ab Oriente adducam semen tuum & ab Occidente congregabo te. 6. Dicam Aqviloni, da: & Austro, ne prohibeas: adducito filios meos de longinqvo & filias meas ab extremo terræ. 7. Omnis qvi vocatur de nomine meo & ad gloriam meam creavi eum, formavi eum, etiam feci eum. 9. Omnes gentes congregentur simul & colligantur in populos &c.*

Ne verò qvisqvam ogganiat regerens hunc congregabilium gentium confluxum fore infructuosam qvandan variorũ hominum concursationem: audiat qvid proclamet *Spiritus Dei* ore ejusdem Prophetę *Esaiæ* usus:

פְּנוּ־אֵלַי וְהִוָּשְׁעוּ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ

Convertite ad me vultus (72 ἐπιστράφητε ἐπ' ἐμὲ) *& salvi eritis* omnes *fines terræ. Qvia ego Deus & non alius.* Matth. 11, 28: *Venite ad me* omnes, *qvi onerati estis.* Tanta salutis omnibus terræ finibus oblatæ amplitudo non ad bonos ac obedientes solùm diffundetur, sed etiam *ad populum* סורר *refractarium* (72 ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα) *Jehova totum diem suas manus expandit, qvi gradiuntur per viam haut bonam juxta suas cogitationes.* 72: ὀπίσω τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. Prov. 1, 24: *Vocavi & renuistis, extendi manum meam, & non fuit qvi animum adverteret.* Penes hos refractarios, salutis palmîs יְיָ tensîs oblatæ incuriosos ac pertinaces peccatores culpa esto, si votís æterni regni ac gaudii excidant, non penes Deum suas manus auxiliatrices exporrigentem, non penes Christum, qvi instar Gallinæ glocitantis ac passîs alîs tegere & fovere parantis pullos suos, etiam eos, qvi Prophetas ad se missos occiderant, & lapidibus obruerant missos a Deo æternæ salutis legatos, ad se adducere & in societatem regni cœlorum tantò desideriò flagravit, sed illi planè recusârunt Matth. 22. v. 37.

Deinde sicut *perpendiculum* e superioribus rectè construendarum ædium partibus rectà demissum æqvô ponderis libramentô efficit, ut cunctis sua integritas & pulchritudo constet, ne qvid tortuosum aut inordinatum structura patiatur; imò ut *Sonus* e collisis corporibus, organis pneumaticis, aliísve sonabilibus solidis emissus pernici ac ultroneô motu fertur ad aures, eas variè afficit, demulcet, movet, atqve in animis hominum varios motus excitat, id qvod *Sauli* accidisse memoratur 1 Sam. 17, v. 14, 15, 16 seq. qvi turbatus malô geniô non modò levamen sentiit e Davidicæ citharæ svavi modulamine ibid. v. 23, sed fidibus canente *Davide* etiam vexatio mali Spiritus cessavit: Sic *Evangelii* & *Verbi* divini sonus

ſonus ab ore Virorum Dei profectus non modò ad aurium bipatentes fores rectà tendit, ſed & easdem ſvaviter afficit, qvomodo Herodes ἡδέως cum ſvavitate & lubentia qvadam olim audiebat Johannem concionantem Marc. 6, v. 21: imò vivus Dei ſermo valde efficax eſt & qvavis ancipiti (διςόμῳ) machærâ penetrantior, pertingens uſq; ad diviſionem animæ & ſpiritus, compagum qvoq; & medullarum, & κριτικὸς ἐνθυμήσεων ϗ ἐννοιῶν καρδίας, Criſin exercens in cogitata & diſcurſus cordis Hebr. 4. v. 12.

Tertiò non ſecus ac amuſſis rerum menſurandarum certum ſignum exiſtit, & ὁ φθόγγος indicium eſt noematum & idearum, qvæ in mente artificis præextiterunt anteqvam manus operi fuit admota: ſic doctrinæ Evangelicæ ſonus hanc propriam laudem ſibi vendicat, ut λόγον εὔσημον (bene ſignificantem) inſonet auditorum auribus & animis 1 Cor. 14. v. 9.

Qvartò, ut Regula εὐταξίας causâ non unô momentô adhibetur fabricis rebuſq; omnibus metiendis, ſed nunc uni mox alteri parti εὐκαίρως ϗ εὐτάκτως inſerendæ atq; combinandæ applicatur: pari modô vox humana ſua agnoſcit ordinaria organa, prima, media, ultima, ac proinde ſuis conſtat articulis, qvos ori vel indita vel addita inſtrumenta conficiunt, teſte diſertiſſimô juxta ac doctiſſimô Romuli nepotum *Cicerone* Lib. 2 de Natura Deorum pag. 239 edit. Pariſ. Carol. Steph. 1554: *Ad uſum*, inqvit, *orationis incredibile eſt, niſi diligenter attenderis, qvantâ operâ machinata natura ſit. Primum enim a pulmonibus arteria uſqve ad os intimum pertinet: per qvam vox principium a mente ducens, percipitur & funditur. Deinde in ore ſita lingva eſt finita dentibus. Ea vocem immoderatè profuſam fingit & terminat: qvæ ſonos vocis diſtinctos & preſſos efficit, cùm & ad dentes & ad alias partes pellit oris. Itaqve plectri ſimilem lingvam noſtri ſolent dicere, chordarum dentes, nares cornibus iis, qvi ad nervos reſonent in cantibus.* Et ibidem mox addit: *Hâc cohortamur, hâc perſvademus, hâc conſolamur afflictos, hâc deducimus perterritos a timore, hâc geſtientes comprimimus, hâc cupiditates iracundiaſq; reſtinximus: hæc nos juris, legum, urbium ſocietate devinxit, hæc a vita immani & fera ſegregavit.*

Canonicus iſte ſonus, qvô ſonante & percrebreſcente ipſa SALUS ſalit, Cœlum tripudiat, orcus tremit, nec unius temporis eſt, neqve unius ore proditus. Prima hujus vocis *Linea* hæc fuit, qvam os Jehovah eloqvutus eſt Gen. 3. v. 15:

הוא יְשׁוּפְךָ ראש

Hoc

Hoc ipſum conteret tibi caput.

Qvô ſonô protevangelicô Prima mater

——— *ibat ovans & ſpe ſuâ damna levabat,*

natóqve Caino, exclamabat:

קניתי איש את יְיָ

Conſeqvuta ſum virum ipſum Jehovah.

Continuârunt ac teſtimoniis ſuis confirmârunt hunc ſuaviſſimum fidei ac promiſſi Evangelici ſonum *Presbyteri* antediluviani, teſte *Paulo* Hebr. 11, v. 2.

Hâc fide in Meſſiam, mundi הַגֹּאֵל ac redemptorem, hôc ſonô fidei nunciô ſalutíſqve arrhabone confirmatus *Abel* pleniùs qvàm *Cainus* ſacrificium Deo obtulit, ibid. v. 4.

Hâc erectus *Henochus* vir pientiſſimus, ante mortem mortalitate donatur, cœlóqve infertur vivus. ibid. v. 5.

Hic ſonus, hæc fides, hæc juſtitia utriuſqve mundi incolam *Noachum* præconem nacta eſt 2 Petr. 2. v. 5: qvô χρηματισθεὶς & paravit arcam in ſalutem domus ſuæ, & damnavit mundum, & deniqve juſtitiæ, qvæ per fidem eſt, hæreditatem adiit Hebr. 11. v. 7.

Divinæ voci obediens *Abraham* Geneſ. 12. v. 1, 2 patriâ egreſſus in terram promiſſionis ceu alienam fortunarum ſedes tranſtulit, *& in tabernaculis cum cohæredibus promiſſionis Iſaac & Jacob habitavit, civitatem exſpectans, qvæ habet fundamenta, cujus artifex & conditor Deus.* ibid. v. 8, 9.

Inſonuit auribus *Saræ* ſenio confectæ verbum Jehovah: *Certiſſimè revertar ad te* כָּעֵת חַיָּה *ſecundum vitæ tempus, & erit filius Saræ tuæ* Gen. 18. v. 9, 14. Qvô factum eſt, *ut Sara, licet ſterilis fuerit ac decrepita; tamen fide conſeqvuta ſit virtutem concipiendi, ut præter ætatis rationem pepererit, fidelem judicans promittentem, & ſic ab uno mortuo orti ſint* (Hebræi) *tanqvam ſidera in cœlo multi, & ſicut arenæ ad littora maris immumerabiles* ibid. v. 11, 12, 13.

Idem eſto judicium de *Jacob*, *Joſepho*, *Moſe*, ibid. v. 20, 22, 23, aliíſq; Patriarchis & Prophetis ad qvos ſermo Dei factus diverſis temporibus. Nam πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως loqvutus eſt Deus Patribus & Prophetis in tempore V. Teſtamenti, poſtremis autem temporibus, qvæ διορθώσεως ſunt propria Hebr. 9, 10, loqvutus eſt nobis per filium Hebr. 1, v. 1, 2.

Et verbum Domini, qvod manet in æternum Eſa. 40, 8, hoc eſt verbum, qvod Evangelizatum eſt 1 Petr. 1, v. 25: ſeu ut ſcribit b. m. vir, D. Joh. Pauli Reſenius Diſp. profundæ eruditionis Theologicæ ferace, habitâ Anno 1630, 21 & 24 Decembris: *Verbum ſeu Evangelium æternum etiam ad* ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένου, *ſenſim tamen revelati per Scripturas Prophetarum, ſecundum conſtitutionem ipſius æterni Dei in obedientiam fidei in omnes Gentes, (tandem qvoq;) manifeſtati* Rom. 16, 25, 26. *Neqve enim tunc cœpit primùm Evangelium ejusmodi* (verba ſunt Reſenii) *qvod ipſum erat potiùs adeo æternum; & ſic tantò etiam ante illum angelum, qvi deſcendit de cœlo cum illo tali, qvod evangelizaret ita ociùs ſimul habitantibus ſuper terram, & omni nationi & tribui & lingvæ & populo: qvò juxta vocem ejusmodi tam claram ac ſonoram timerent verum Deum & darent illi gloriam: qvoniam venit hora juſta certi judicii ejus: qvem ita adorarent, ut ipſum factorem univerſorum &c. ſicut hoc qvoq; eſt Apoc.* 14, 6, 7.

Qvâ autem ratione ſenſim, uti notat Reſenius, Evangeliũ ſit ita revelatũ, ut tam diſſitis nationibus orbis innotuerit: monſtrat initiò Liber totus Actuum Apoſtolicorũ, & dein ipſa docendi & diſcendi Chriſtiana ratio.

Nam Apoſtoli & Diſcipuli ſuſcipientes iter ad docendas omnes gentes, Matth. 28. v. 19. Marc. 16. v. 15. ut locum mutare neceſſe habuerunt: ita ipſa doctrina cum itineris progreſſu nunc in hoc nunc in illo loco admirabilem ſucceſſum habuit & qvotidiè magna incrementa cepit. Qvoniam verò ſeqventi membrô de hoc ſucceſſivô ſoni Evangelici motu acturi ſumus, plurium heic deſinimus.

Qvintò, Architecti involutum lineare ſuum perpendiculum ſenſim evolvunt ex involucris, evolutum tamdiu verſant & applicant, donec filum δεικτικῶς ſignaverit gnomonem, qvi porrò obliqvitatem operis monſtrans occaſionem præbet architectoni eam emendandi ac de rectitudine fabricæ invenienda ſuſcipere cogitationem. Sonus auditui deſerviturus neutiqvam abſolvit munus impulsâ primâ vicináve aëris parte, ſed ulteriori ſuccedentium aëriarum partium impulſu opus erit, anteqvam a vacivis auribus percipi poſſit. Ut autem modus iſte, qvô peragitur auditio, meliùs intelligatur, qvippe qvem diſputandi cacoethes dubiorum qvorundam tricis implicuit: obſervandum eſt, qvòd Auditionis ordo talis ſit. Duo ſolida corpora invicem colliſa intermedium aërem compellendo pulſant & diffindunt, qvi diffiſſus edit ſonum,

num, sonus verò cum qvodam impulsu diffundi cœptus afficit proximam circumstantis aëris partem, qvæ immissum sonum recipiens rursum vicinam aëris partem impellit, illámq; sonô imbuit, & sic deinceps donec per aërem tanqvam διηχὲς medium ad ipsum auditus organum ventum fuerit. Hunc sonum vernaculus aër statim excipit & in nervum auditorium trajicit, qvi sonorum omnium modulos ad sensum communem tanqvam judicem atq; censorem vehit. Has promotorum sonorum vices ab Echus jucunda reciprocatione faciliùs observabis. Plinius l. 36, c. 15: *In eadem urbe juxta portam, qvæ Thracia vocatur, turres VII acceptas voces numerosiore repercussu multiplicant: nomenq; huic miraculo Echo est a Græcis datum. Et hoc qvidem naturâ locorum evenit, & plerumq; convallium: ibi casu accidit: Olympiæ autem arte, mirabili modo, in portu qvam ob id heptaphonon appellant, qvoniam septies eadem vox redditur.*

Applicaturi, א״ח, nostrum *Canona perpendicularem* Evangelici soni, ejúsqve revolubiles vices & series ostensuri: seqvemur κατὰ πόδα vestigia divinissimi Prophetæ & Regis Davidis, qvæ nobis Psal. 18. v. 5, 6, 7, 8, seqv. reliqvit: v. 5. Verba Davidis sic sonant: *In omnem terram exiit linea eorum, & in extrema orbis eloqvia eorum. Soli posuit tabernaculum in ipsis. Et ipse tanqvam Sponsus egrediens de thalamo suo, gaudet ut potens ad currendam viam. Ab extremo cœlorum egressio ejus, & revolutio ejus usqve ad extrema eorum: & non est qvi abscondat se a calore ejus. Lex JEHOVAH perfecta convertens animam; testimonium JEHOVAH fidele, sapientem efficiens parvulum. Præcepta JEHOVAH recta, lætificantia cor: præceptum JEHOVAH purum, illuminans oculos. Timor JEHOVÆ mundus permanens in sæculum: judicia JEHOVAH veritas, justificata sunt pariter. Desiderabilia magis qvàm aurum multum, & dulciora melle & stillatione favorum.*

Veluti modò ostendimus e Cap. II Paulinæ Epistolæ ad Hebræos, qvâ promptitudine & constantiâ prisci mundi religiosi Heroes ante & post diluvium exceperint extentũ cœlestis veritatis *Canonem*, atq; Evangelicę fidei *Sonum*: pari nunc curâ & industriâ conabimur efficere, ut constet, qvâ promptitudine, qvô fervore, constanti animi propositô contra qvásvis Satanæ artes & astus, immundi mundi illecebras, & exterioris hominis horaria objectacula traditum e cœlesti Sponso *Canonem Evangelicum* & salutaris fidei penetrantissimum φθόγγον diffuderint Apostoli, & per totum terrarum orbem diditum auditores conservârint & usurpârint.

 Id

Id qvod tantò faciliùs nos expedituros ſperamus, qvantò preſſiùs ſeqvamur *Sponſum Cœleſtem*, qvi de thalamo egreſſus inſtar gigantis pulverem Olympicum collecturi, vel curriculum pro præmio & gloria confecturi, nobis viam & pedetentim præmonſtravit & ante nos calcavit.

Principiò autem attendendum erit, qvid velit ſibi nomen חפה e qvo egreſſus perhibetur *Cœli Choragus* ſive Sponſus Naturæ Titan.

Adi & audi *Eliam Levitam Germanum*, ejúſqve opus qvod inſcribitur תשבי Thiſpites; mox qvod qværis, inventu haut erit tibi difficile. Sic enim ſonant verba *Eliæ* pag. 119. edit. Iſnæ in Algavia Anno 1541:

חפה חפת חתנים פירש הרד"ק מקום הסתרת הכלה עם
החתן נקרא חפה ואנחנו קוראים הבגד שפורשין על ראש
החתן והכלה בארבע בדים בשעת הקדושין חפה מלשון המקרא
כי על כל כבוד חפה וכן בחתן יוצא מחפתו והם לשון כסוי
כמו חופת עליו כל היום ובלעז באלדאקינו ובלשון אשכנז הימל

Qvæ ſic vertit Paulus Fagius: CHAPHA, *Thalamus nuptialis. R. David Kimchi dicit, qvòd locus, ubi abdit ſe ſponſus cum ſponſa,* חופה *vocetur. Nos verò Judæi veſtem illam, qvam extendunt ſuper caput ſponſi & ſponſæ, qvæqve tenetur qvatuor vectibus ea hora, qva fit deſponſatio* חופה *vocamus. Qvo ſchemate & ſcriptura utitur. ut, Eſa.* 4: *Qvoniam erit ſuper omnem gloriam protectio. Item Pſal.* 19: *ipſe autem tanqvam ſponſus egreditur de thalamo ſuo. Significat autem propriè hæc vox operimentum.* ut Deut. 33: *Teget ſuper eum totâ die. Ital. baldekino, germ. himel.*

Qvo præmiſsô ceu præcognitô hæc deinceps noſtris oculis & animis porrò contemplanda proponit Pſaltes. Prout ex *Cœlorum Soliſq;* motu atqve efficientia aliqvalis DEI cognitio & inveſtigari & haberi potuit: conſimili ratione viam cognoſcendi Dei multò ſublimiorem oſtendere aggreditur v. 8, ſeqv. qvando *Legem divinam* indigitat. Perinde ac ſi diceret: Qvemadmodum cœli & ſol ipſe ſtati teſtes ſunt DEI gloriæ & ſapientiæ; ita ejuſdem Dei ac Domini noſtri Lex manifeſtum teſtimonium eſt ſapientiæ & voluntatis divinæ; id adeo qvidem, ut meritò qvondam proclamârit Moſes Deut. 4, v. 8, qvotqvot Dei Leges audirent,

rent,

rent, dicturos: *Qvæ est alia gens sic inclita, qvæ habeat statuta & judicia Dei, sicut est* (Lex Dei) *ista?*

In primis verò nostris cordibus inscribendus erit ὁ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, qvi nos a lege peccati & mortis vindicat, qvo de gentium Apostolus Paulus Rom. 7, 2, hoc nomine a Jacobo Epistol. Cap. I. v. 25 appellatus νόμος τέλειος ὁ τῆς ἐλευθερίας.

Hæc Lex, hæc Evangelica amussis ab ipso Sponso non minùs vetera qvàm nova proferente Matth. 9, v. 15, 16, 17 promulgata, non sine benigniore oneris ἐλαφροῦ jugo Matth. 11, v. 10: imò pro captu discentium & excipientium inculcata Joh. 16, v. 12; qvæ nec potuit nec debuit unô momentô cum universa sua διορθώσει proponi. Proinde, haut mirum aut novum cuiqvam accidere debet, si Lex ita Spiritu & vitâ animata suas certas habeat vices, suósq; progressus sancta fides ac eruditio admittat: non secùs ac *Linea perpendicularis* & emissus *Sonus* suas qvoqve admittunt partium & mediorum progressiones.

Qvemadmodum *Esaias Propheta* populum planè enormibus vitiis fœdatum ceu infantem recèns ablactatum sensim ad pietatis & virtutis semina recipienda formare qvondam studuit cap. 28, v. 9, 10, 11, 12, 13. Qvod suum studium & incredibilem curam Zelotes Propheta his verbîs complecti voluit: *Qvam docebit ultrà Propheta scientiam, & qvem intelligere faciet, qvod audivit? sunt ut pueri ablactati a lacte, avulsi ab uberibus. Nam ut pueris datur eis* צַו לָצָו צַו לָצָו קַו·לָקָו קַו לָקָו *præceptum post præceptum, præceptum post præceptum: linea post lineam, linea post lineam*, parum ibi, parum ibi. Qvia balbutientibus labiis, & lingvâ alterâ loqvetur Propheta *ad populum istum. Ad qvos dixit Propheta: Hæc reqvies est, reqviem præstate lasso, & hæc reqvies: & noluerunt audire. Et erit eis verbum JEHOVÆ, præceptum post præceptum, præceptum post præceptum, linea post lineam, linea post lineam: parum ibi, parum ibi &c.* Hi morum corruptorum & corrigendorum gradus infimis subselliis adhærescentes: nec aliam seriem, qvam qvæ gradus admisit, doctrinæ Apostolicæ *Regula* docuit.

Eqvidem *Canon Religionis* primùm plantatæ similes qvondam moras habuit, Linea canonicæ doctrinæ, qvæ secundum pietatem fuit, paulatim evolvi & δικαίως excipi avebat. Qvô factum arbitramur, ut divinus gentium Doctor & Apostolus *Paulus* initiò lacte Ecclesiam alendam judicaverit, sicut instituti sui rationem, & methodi cum magistris

 imma-

immaturis & iis qvi ταῖς ἀκοαῖς νωθροὶ facti sunt obſervandę modum luculenter nobis expoſuit Epiſt. ad Hebr. c.5, v.12,13,14: *Opus habetis, inqvit* Apoſtolus, *ut tradamus vobis elementa qvædam initii eloqviorum Dei, & facti eſtis ii, qvibus opus eſt lacte & non ſolido cibo. Qvisqvis enim lactis eſt particeps, rudis eſt verbi juſtitiæ, infans enim eſt. Perfectorum autem eſt ſolidus cibus, utpote qvi propter habitum ſenſus habent exercitatos, ad diſcretionem boniq; & mali.*

Etenim ἀνὴρ ὁ τέλειος ad qvem nos remittit *Paulus* Eph. 4, 13, & ad cujus μέτρον τῆς ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ omni niſu & ope contendendum nobis erit, non eſt aut unius diei ephemeron, aut unius roridæ noctis fungus. *Ut non ampliùs pueri ſimus, & fluctuantes qvovis doctrinæ ventulô agitati juxta aleatoriam hominum neqvitiam & ſeductricem ac inſidiarum latentium plenam methodum* Epheſ. 4. v.14: eſt, ut Apoſtolorum, Prophetarum, Evangeliſtarum, Paſtorum & Doctorum voces Evangelicas & regulas Pietatis, qvas verbo Dei convenienter & ſonant & præſcribunt, audiamus, & ad easdem vitam conformemus. Sic eadem nobis continget felicitas, qvâ alii fideles gaviſi ſunt. S. S.E. Rom. 1. v.14: Juſtitia Dei in eo revelatur ex fide in fidem, ſc. incipiente, imperfectioríqve in conſummatiorem. Textus Epiſtolarum Paulinarum editus Roëskildiæ 1534 fol. ex Eraſmica Verſione has margini annectit notas: *Ex fide in fidem, hoc eſt, ex fide promittentis Dei in fidem hominis credentis, vel ex fide Judæi in fidem gentilis, ſive ex fide Veteris in fidem N. Teſtamenti, ſive ex fide Legis in fidem Chriſti, ſive ex fide verborum in fidem rerum, aut ex fide prædicantium in fidem credentium.*

Sapienter, piè, noſtroq; inſtituto convenienter ſcripſit divinus gentium Doctor *Paulus* Epheſ. 4. v.7, ſeq: Ἑνὶ δὲ ἑκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη χάρις κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ &c. Καὶ αὐτὸς ἔδωκε τοὺς μὲν, ἀποστόλους, τοὺς δὲ, προφήτας, τοὺς δὲ, εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ, ποιμένας καὶ διδασκάλους, πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως, καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. Qvid autem Paulus indigitet nomine *menſuræ* donorum Chriſti, ſecundum qvam in unitatem fidei & cognitionis filii Dei aliqvando Servatori noſtro obviam procedemus, & in perfectam ſtaturam plenitudinis Chriſti olim grandeſcemus, non diſſimulat Apoſtolus qvando Rom. 12. v. 6. tradit habe-

re

re nos dona ſecundum gratiam nobis datam differentia, ſive Prophetiam ſecundum *proportionem* (ἀναλογίαν) *Fidei.*

Certam enim *Analogiam*, proportionem & menſuram non tantùm fidei, verùm etiam aliorum Chariſmatum ſuis miniſtris Deus admetitur, ſuam cuiq; gratiæ ac ſalutaris ſcientiæ ἐπιχορηγίαν concedit, ſuum cuiqve τὸ δωρεᾶς μέτρον per eundem Spiritum diſtribuit, qvo ſinguli contenti erunt. Neqve ultra datam revelatæ cognitionis menſuram aut ſupra analogicum & Apoſtolicum τὸ σωφρονεῖν, ἄμετρον ἢ ἄγραφον qvoddam vani ſui ingenii nimiæ ſæpe curioſitati indulgentis ὑπερφρονεῖν cum Scripturæ neglectu & aliorum contemptu præſumptuoſiùs ſibi arrogabunt, qvem temerarium auſum cuivis ſacrarum Literarum interpreti ſeriò interdixit Apoſtolus allegatæ modò Epiſtolæ ad Romanos capite 12, v. 3, nec non 1 Cor. 12, 4, ſeq.

Ceterùm, qvoniam hanc menſuram ſpiritualium Chariſmatum ἀναλόγως donatam ac diſtributam qvibuslibet vocatis ſervis Luc. 16, 13, Matth. 25, 15, ſeqv. ſed a domeſticis Dei ac ſympolitis Sanctorum fideíqve Eph. 2, 19, Gal. 6, 10, percupido ac fideli pectore acceptatam ac fructuoſè uſurpatam ipſa Sapientia Luc. 7, 35, parabolico paradigmate talenti unius vel plurium, pro modo, capacitate & facultate ſuſcipientis traditorum Dominus fœnori locavit: noſtrarum partium erit, haut defodere humi indulta aut naturæ aut divinæ gratiæ talenta, ſed omni ope conari, ut illa pio ſollicitoq; fœnore, qvod imperatum cujusq; fidelis (damnas ſit ἀχρεῖος Matth. 25, 30) ſervi opus jure dixeris, aucta Domino ac Deo noſtro tantorum bonorum perbenigno datori rationem nobiſcum inituro adprobemus. In primis autem moniti Apoſtolici haut immemores nos eſſe oportet, cujus emphatica, cedro imò æterna tenacis pectoris cuſtodiâ digna oratio perſcripta legitur 2 Cor. 10, v. 12, 13, 14, 15: *Nos enim non audemus accenſere aut conferre nosmetipſos cum qvibusdam, qvi ſeipſos commendant: nam ipſi ſe metientes ſemetipſis, & conferentes ſe cum ſemetipſis, non intelligunt (ſeipſos:) nos autem de iis, qvæ menſurâ carent, non gloriamur, ſed ſecundum menſuram canonis, qvam partitus eſt nobis Deus, etiam menſura uſq; ad nos pertigit. Non enim qvaſi nos pervenimus ad vos, nosmetipſos extendimus ſupra modum: nam etiam ad vos usq; per Evangelium Chriſti pervenimus. Neutiqvam* εἰς τὰ ἄμετρα *glariamur de alienis laboribus: ſed ſpem concipimus ex incremento fidei veſtræ abundè grandeſcentis ſecundum noſtrum canonem.*

Exſu-

Exſulent ergo a cujusvis Chriſtiani ſtudiis ἄμετρα illa & extra orbitam Scripturarum evagata ſcrutinia, tanqvam indultæ fidei menſuram excedentia. Ut enim in cunctis rebus modum obſervare tenemur, ita in proponendis fidei dogmatibus & in dubiis Qvæſitis ſolvendis neceſſe eſt, ut intra præſcriptam regulam aſſignatamqve donorum menſuram modeſtè nos contineamus, qvemadmodum iſta OLIVA SACRÆ PACIS repurgata Hafniæ Anno 1655 edita, & hoc anno 1657 denuò recuſa latiùs pandit. Hâc χαρισμάτων ſpiritualium æqvali proportione contenti, ſi nos intra circum revelati verbi cohibeamus, vaníq; intellectus noſtri νοήματα καὶ ὑψώματα in ſcientiam Dei protervô faſtu inſurgentia ſub jugum obedientiæ Chriſti ac fidei mittamus: neutiqvam licet ambigere, qvin deſinente cæcæ hujus mortalitatis caligine perfectæ cognitionis Chriſti luce perfuſi æternùm illuſtremur. Lux enim illuceſcet, qvâ abrogatæ imperfectæ, illi puerili 1 Cor. 3, 1, ſucceſſivæ Act. 18, 25, 26, ænigmaticæ & partiali cognitioni conſummatiſſima ſcientia ſubſtituetur, & in locum diſcurſus infantilis acqviſitu difficilis & obſcurioris ſuccedet ſcientia pluſqvam viro digna, ſicut omnibus, qvi in hac vita religioſis meditationibus vacare non deſinunt, certiſſimè promittit oraculum Apoſtolicum ſolatiô pleniſſimum, 1 Cor. 13, v. 9, 10, 11, 12 his verbis melle & favô ſvavioribus perſcriptum: *Ex parte cognoſcimus, ex parte prophetamus; ubi autem venerit perfectum, tunc qvod ex parte eſt abrogabitur. Cum infans eſſem, ut infans loqvebar, ut infans ſapiebam, ut infans ratiocinabar. Qvum autem factus ſim vir, abrogavi ea qvæ ſunt infantis.* Βλέπομεν γὰρ, ſicut pertexit Apoſtolus, ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην.

Ut a in hujus felicitatis participationem poſſimus admitti, reqviritur ut primò in hac vita prævià qvâdam παρατάξει nobis aditum qvendam ad dictæ felicitatis faſtigium præparemus. Qvod tum demum dabimus expeditum, ubi gloriam Domini apertâ facie contemplati noſtras mentes qvotidiano ſed ſucceſſivo hujus gloriæ intuitu & conformemus & confirmemus, inſtitutionem Pauli harum rerum experti fideliter ſeqvuti 1 Cor. 3, v. 18 hîs verbîs perſcriptam: Ἡμεῖς δὲ ἀποκεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου κατοπτριζόμενοι τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου πνεύματος.

SEX-

SEXTUM MOMENTUM.

QVi visi sunt STYLI inter reliqvos Apostolos, Jacobus, Cephas & Joannes Gal. 2, 9, suam qvisqve doctrinæ Lineam convenienter expresso Servatoris Christi mandato Matth. 28, 19 extendere allaboravit, ut complures Christo & cœlo animas sic lucraretur.

Jacobus Major filius Zebedæi, cognominatus *Boanerges*, sive filius tonitru Marc. 3, 17, αὐτόπτης admirator metamorphoseos illustrissimæ in monte Thabor Matth. 17, 1, 2. seq. Judex summæ controversiæ de circumcisione proselytorum gentilium Act. 15, v. 19 Evangelii salutiferum sonum instar tonitru auribus recutitorum insonuit, potissimùm Hierusolymis, ubi majorem vitæ suæ partem egisse fertur, prout conventum fuerat inter columnas recèns structæ domus Dei, *Jacobum*, *Petrum & Johannem*, nec non *Paulum & Barnabam*, qvibus illi manum communionis porrexerant, ut hi gentes Evangelicæ veritatis dulci sonô permulcerent, isti verò suo Judæos canone ad viam veritatis cœlestis a deviis πατροπαραδώσει reducerent Gal. 2, 9. Qvorum hæ sunt Lineæ seu soni Evangelici.

JACOBI LINEA EVANGELICA.

DIvisis Apostolis post Christi in cœlos ascensionem *Jacobus* memor sancti fœderis cum *Paulo* & *Barnaba* initi suum funiculum admovit extruendæ domui Dei, qvâ Palæstina ejusq; clarus oculus ac decus Hierusalem lætabatur. Neutiqvam tamen huic glebæ tam affixus sederat, qvin aliò se contulerit. In primis autem ad Hispanos rectà concessisse fertur, atq; eâ dexteritate Evangelium sonuisse, ut huic Doctori complures Hispani se ceu discipuli, suos mores & animos formandos ac recoqvendos tradiderint. Ceterùm, Discipulis recèns ascitis ibidem relictis, in Judæam rediisse memoratur. Cujus exitum martyrium coronavit anno Christi 45, Claudii verò 3. Herodes enim Regno Judaico præfectus gratificari voluit Judæis, effecítq; ut sangvine suô primus evangelicā sanctæ veritatis lineam coronaret & Ecclesiæ ad palmam martyrii constantia suâ præiret. De hujus obitu *Eusebius* Lib. 2, de Præp. Evang. cap. 9, sic scribit: *De hoc Jacobo Clemens historiam memoratu dignam in septimo*

timo Hypotyposeωn, qvam ex præcedentium relatione acceperat, ponit dicens: Is ſanè qvi eum ad tribunal duxerat, cùm martyrium ſubiturum cerneret, ea re motus, & ſe Chriſtianum eſſe ultro eſt faſſus. Ducti ſunt igitur ſimul utriq;. Ille verò in itinere petiit a Jacobo, ut ſibi ignoſceretur. Hic cum parumper deliberâſſet, pax tibi, inqvit, & oſculatus eſt eum. Atq; ita ſimul uterq; decollatus eſt. Nunc porrò ad Jacobi fratris Joannis Lineam progrediamur.

JOANNIS LINEA EVANGELICA.

JOannes Apoſtolus & Evangeliſta inſtar aqvilæ ſubvectus ad ſublimia de divinitate Chriſti myſteria contemplanda, intimæ ad ſinus uſq; admiſſionis diſcipulus Chriſti Joh. 13, 25, & 1, 18, a retibus vocabatur cum fratre *Jacobo*, nec non *Andrea* & *Petro* ad ſalutarem animarum piſcaturam a Servatore Matth. 4. v. 19, 20. ſeq. Hujus Linea extendi cœpit apud Samaritas, ad qvorum fidem confirmandam cum *Petro* ablegatur Actor. 8. v. 14, cujus prima ſemina ſparſit Philippus. Qvô præſente per manuum impoſitionem confertur *Spiritus Sanctus*, ibid. v. 17. *Euſebius* lib. 3. cap. 1. auctor eſt hujus cœleſtem *Lineam* in primis fructuoſam fuiſſe Aſiæ. Ac Epheſi qvidem ipſum aliqvandiu, ut ſanctum domus Dei architectum moratum eſſe multi affirmant: in qva ſententia etiam fuiſſe videtur *Irenæus*, lib. 3. contra Hæreſes c. 1 dicens: *Epheſi Johannem fuiſſe, cùm ſuum Evangelium ſcriberet. Nec multò pòſt*, inqvit idem Irenæus: *Paulum qvidem fundâſſe Eccleſiam Epheſinam, ſed Johannem ibi permanſiſſe uſqve ad Trajani tempora.*

PETRI LINEA EVANGELICA.

POrrò, poſtqvam Petrus conſtitutus ac renunciatus a Cœleſti ac ſummô Doctore CHRISTO JESU eſt *hominum Piſcator* Joh. 5, v. 10, unâ qvidem piſcatura fermè ter mille hominum Jeruſolymis cepit Actor. 2. v. 41. Sed alibi laxavit ſua retia non unô momentô, ſed paulatim nunc in hoc nunc illo locô evolvit, non ſecùs ac ille, qvi vada bolide prætentaturus perpendiculum nauticum ad explorandam maris altitudinem priùs e plicis explicat, qvàm penitùs demittit. Eqvidem poſtqvam Chriſtus aſcendit ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα; καὶ αὐτὸς ἔδωκε τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφήτας, τοὺς δὲ εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους, πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων &c: Petrus muneri Apoſtolico

ſtolico præfectus non unâ cathedrâ mox faſtuosè inſoleſcebat, ſed in Pontum, in Galatiam, Bithyniam, Paphlagoniam, Cappadociam juſſu ejus, cujus juſſa non capeſſere aut mors aut morti proximum judicatur, conceſſit, homines eô ſucceſſu capiens, ut ſagenâ regni cœlorum ſint concluſi cum ęterno animarum gaudio. Nec non in Antiochia ſua retia ſaluti hominum apprimè commoda expandit Piſcator ille, qvem urbs urbium ſuum facit. In Antiochia autem, ubi Diſcipuli primùm Chriſtianorum nomine ſalutari cœperunt Actor. 11, v. 26 tamdiu manſit, donec ei placuit, a qvo ducebatur, aliò ipſum evocare.

Philippi Linea Evangelica ut paucìs multa complectamur, per Aſiam ſuperiorem circumducebatur, *Andreæ* per Schytiam, *Thomæ* per Parthos, Perſas, Medos & Indos, cujus memoria etiamnum apud Barbaros in Meliapora, qvæ in regno Narſingenſi eſt, ſacroſancta exiſtit. Hujus comes *Bartholomæus* citeriorem Indiæ partem Evangelicâ luce illuſtravit. *Matthæus Evangeliſta* Æthiopes, *Jacobus Alphæus* ſeu Minor Hieruſolymitanos, *Simon Cananæus* Ægyptios, *Judas Thaddæus* Meſopotamiæ, Arabiæ & Idumææ, *Matthias* Africæ, Cyrenes, Lybiæ & Getuliæ inhabitatores docuiſſe memorantur.

Pauli Evangelica Echo non ἑπτάφωνος tantùm fuit, ſed μυριόφωνος. Etenim qvantum priùs Eccleſiæ nocuerat perſeqvendo, tantum eidem poſtea profuit veritatis Evangelicæ ſonô longè lateq; & auditô & perceptô. Hujus *Linea* ab Hieruſolymis trahi cœpta latiſſimè poſtea extendebatur per Syriam, Ciciliam, Cyprum, Piſidiam, Lycaoniam, Pamphyliam, Myciam, Macedoniam, Græciam, Illyrium, tandémq; Romam usq;. Atqve hi primi & præcipui fuerunt Chriſtianæ fidei architecti, Viri in lucem orbis terrarum & ſalutem gentium a Deo dati. Duces ad veritatem, duces ad pietatem, duces ad cœlum; in qvo ut viverent, pleriq; mortui ſunt Martyres. Primi fuerunt religionis Confeſſores, qvi orbis errores domandos ſuſceperunt non per argutias *Sophorum*, myſteria *Ægyptiorum*, ſapientiam *Brachmanum*, ſuperſtitionem *Druidarum*, carmina *Bardorum*, vaticinia *Magorum*, Aſtrologiam *Gymno-Sophiſtarum*, monita Aegeriæ, ſeceſſum *Lycurgi*, ſed teſtimonio Jeſu & martyrii coronâ.

Poſtqvam populus Chriſtianus a duris perſeqvutionibus reſpiraverat atq; per carceres & tormenta adoleverat, tranſvecta legitur *Linea* Evangelicæ lucis ad Italos & a captivo Paulo lex libertatis prædicata. Mox Ra-

Ravenna Appollinarem, Aqvileia Hermagoram, Mediolanum Barnabam, Fœsulæ Romulum, Capua Priſcum, Neapolis Aſprenatem divinæ domus architectones habuere. Eadem *Linea* paulatim explicari cœpta crevit eundo ad varias nationes, utpote *Gallos, Hiſpanos, Britannos, Scotos, Hibernos, Germanos, Alſatos, Lotharingos, Sabaudos, Helvetios, Hungaros, Sclavones, Dalmatos, Bulgaros, Tranſylvanos, Polonos, Ruſſos, Tartaros, Danos, Norvegos, Gothos, Iſlandos, Groenlandos, Suecos, Lappones, Finnos, Friſios, Saxones, Vandalos, Boruſſos, Livonos, Lithuanos* & alios. Confer Orationem *D. Johannis Slangendorphii*, SS. Theologię Doctoris & qvondam Profeſſoris in regia Hafnienſium Academia, de initiis doctrinę & religionis propagatione & incrementis in inclitis Daniæ & reliqvorum ſeptentrionalium regnis Hafniæ habitam & editam 1591. Huic junge Academiam JESU CHRISTI Filii Dei collectam per *Johannem Schopfium, Abbatem Monaſterii Blaubeirn*, Tubingæ anno 1593 editam, nec non Florum Chriſtianum *Petri a Streithagen* Coloniæ Agrippinæ 1640.

Tot linearum una Salutis LINEA genitrix, qvibus ducendis *Gaſfarellus* anſam præbuit. Sed non ſolus hujus opinionis faber eſt. Rabbini *Gaffarellum* hujus Lineari atqve Literariæ hujuscemodi levitatis aucupio longè anteverterunt. Hæc enim extat Peruſcia R. *Aben Ezra* in comma qvintum hujus XIX Pſalmi: בכל קום כמו קו לקו והוא המכתב ומ״ם קוום שב אל שמים והטעם כי מכתבם יקרא בכל המקום ויבינו מה טעמו כל המשכילים בכל מקומות הארץ: ובקצה תבל הוא הארץ המושבת מליהם ישמיעו והנה ספור והקי׳ הוא הספר והם שהזכיר בעל ספר יצירה ספר ספר וספור כי אלה שלשתם עיקרי כל החכמות וטעם להזכיר השמש כי הוא גדול מכל נוק והתנועות העליונות כלם קשורות בו והוא מוליד הזמן השוה והשנה והיום והלילה והמתכות והצמחים וכל החיים תלויים האע״ Huic commentationi ſuâ interpretatione notîs intercalaribus conſpicuâ ſic olim lucem conciliavit induſtria Simeonis de Muis, qvi ſcriptîs Anno J. Ch. 1645. literis & amicorum Pariſiis redeuntium adhortationibus nos ad mutuam Voluminis Hebraici de-

ci defensionem contra *Morinum* vocavit. In omnem terram exiit Linea eorum. *Linea eorum uti Linea post lineam, éstq;* Scriptura. Eorum, *referri debet ad Cœlos, sensúsq; est*, Scripturam *eorum ubiqve locorum* legendam, *intellectu-rósq; qvid significet omnes intelligentiâ præditos per omnem terrarum orbem*. Et in extremum תבל i.e. terræ habitabilis eloqvia sua *audire faciunt. Porrò* narratio & linea *seu* Scriptura Librum *efficiunt*: *hæc autem sunt*, *qvæ dicit author* Libri Creationis [vel Abraham Patriarcha, cui perperam hic liber tribuitur, vel qvivis alius] *omnium scientiarum esse fundamenta, ista videlicet tria recensens*, ספר i. e. Librum ספר i. e. *Numerationem* [intellige Scripturam, sic dictam, qvòd certô linearum & literarum numero perficiatur] & ספור i. e. *Narrationem*. [Tria hæc videtur complecti vox מספרים, i.e. *enarrant*, qvæ Cœlis tribuitur. Itaqve videtur velle significare *Aben Ezrah*; Cœlos, qvorum est aliqva *Narratio*, & *Scriptura*, & qvibus duobus L*iber* efficitur & constat omnium scientiarum materiam suppeditare, nec immeritò dici מספרים, qvippe qvòd enarrent, enumerent vel describant, & qvasi *Liber* sint, in qvo Dei Opt. Max. gloria clarè legatur: tria enim hæc una vox dicta significare atqve exprimere potest] Soli posuit tabernaculum in ipsis. *Ratio cur Solis mentionem fecerit est*, *qvòd ipse omnium corporum maximus sit*, superioresqve omnes motus ab eo dependeant, ipseqve generet tempus æqvale, & diversum diem, & noctem, metalla, & vegetantia, omnia deniqve viventia 25 a sole dependeant.

Deinde contra *Gaffarellum* observandum venit, qvòd nominet qvidem *Gaffarellus* R*abbi Davidem Kimchium*: qvia verò Kimchianorum verborum nec vola nec vestigium in curiosissimo Gaffarelli scripto reperitur, qvô parietinæ ruinosæ opinionis suffulciri qveunt, suppressa *Kimchî* verba indigitabimus, ut ipsa usurpatorem potiùs pro dant qvàm defendant.

Verba *adducemus* hujus Rabbini ex ipsius ספר תהלים Parisiis שנת שב״
impresso sic sonant: קום בניינם וכן קו לקו׳ לפי שהבניין יעשה
הגלגלים והככבי׳ יצא בכל הארץ׳ וכן בקצה תבל מליהם׳
והנה מעשיה דבריה׳: לשמש שם אהל ומקום בגלגלי׳ ואמר
הספור על השמש לפי שהוא המאור הגדול ושישג ממנו לבני
אדם תועלת גדולה יתר משאר הככבים במאודו ובחומו לבני
אדם

אדם ולשאר בעלי חיים וצמחים וג׳ Qvæ verba Latinitate ſic donaveris: Linea eorum, i.e. ædificium eorum. *Qvomodo dicitur*, Linea poſt Lineam. *Propterea qvod ædificio exſtruendo ſervit extenta menſoris* linea, *qvaſi diceret, Opificium orbium & Stellarum* exiit in omnem terram, *atq; ſic in* extrema orbis eloqvia eorum. *Ecce autem opus eorum* verba eorundem *ſunt. Nam* Soli inter illa poſuit tabernaculum. *Soli erexit tabernaculum locumq; conſtituit in Sphæris. Porrò* narrationem Soli *attribuit*, *qvòd ſit* Luminare maximum, *qvodq; ex eo emergat plus* utilitatis *ad homines*, *qvàm ex* reliqvis Stellis, qvi fovet luce & calore ſuô homines, reliqva animantia & vegetabilia. Hactenus *Kimchi*: E qvibus cuivis liqvidò apparet, qvi non cerebrum geſtat in calcaneo, in eo loco Kimchii nusqvam apparere ullius vel minimi Jota veſtigiũ, deſerviturum novi Alphabeti cœleſtis ſtructuræ, qvod curioſiùs in cœlis obſervavit Characterũ cœleſtium celerior promus, qvàm condus conſtantior *Gaffar*. Edicat enim aliqvis, an fictus character cœleſtis ullo apice conveniat cum ædificio, qvô vocabulô *Kimchius* τὸ קום interpretatur. Et ne putes ipſum Literis cæleſtibus ſtrenuum fore patronum, actutum ſubjungit affirmatq; *Verba Cœlorum eſſe* opus eorum. Qvis autem unqvã dixerit cœleſtia Sidera mutuas operas traditura in Alphabeto conſervando, qvod certum foret prognoſticon futurorum contingentium & infallibile ſubſidium conjectoribus Genethliacis, & id genus hominibus, qvi Vatum conſiliis ſe aut intereſſe aut præeſſe putant. Profectò longè diverſam provinciam aſtris commiſſam eſſe a ſummo Δημιουργῷ teſtatur voluntatis divinæ primus & antiqviſſimus interpres *Moſes* Geneſ. 1, v. 14: יְהִי מְאוֹרוֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלָּיְלָה וְהָיוּ לְאוֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים׃ *Sint luminaria in extento Cœlo, ut diſtingvant diem a nocte, & ſint in ſigna & ſtata tempora & dies & annos.* Qvæ evidenti ſunt documento, eam ob cauſam condita eſſe Sidera, partim ut certas dierum noctiúmq; magnitudines ſingulis locis & temporibus conformes exactè definiant, earundem partes variorum inſtrumentorum beneficiô variegatim inveſtigandi anſam ſubminiſtrent, partim ſtatorum temporum, annorum & feſtorum periodos circulis ſuis exqviſitè deſcribant, partim ut ſigna ſint agricolis ad internoſcenda commoda ſationis tempora, partim navigaturis phari ad evitanda naufragia & alia marina vitæ & fortunarum diſcri-

diſcrimina, partim deniqve cunctis hominibus οὐρανοπολίταις ad cognoſcendam Dei omnipotentiam & celebrandam ejus ſapientiã. Confer *celeberrimi Viri D.M. Vilhelmi Langî, Principi Dan. Electo a ſtudiis, Mathem. Super. in Academia Haunienſi* Prof. P. *Dn. Collegæ & amici plurimùm honorandi Exercitationum Mathematicarum primam* contra Genethliacorum arachnæas telas.

Verùm enim verò, cùm *Literarum cœleſtium* auctor adhibeat varia fulcra, qvibus Literariam ſuam araneorum telam ſtatuminare parat: ſedulam dabimus operam, ut compendifaciamus longius iter, qvod, Deo duce & comite confecturi ad metam ſummo cum deſiderio contendimus. Eſto itaqve

α
ε χ ο
ω

SEPTIMUM MOMENTUM.

TOta cœleſtium Stellarum inſtar literarum ordinatarum a *Gaffarello* ſtructa moles facili tactu collabaſcit, qvia auctoritas, qvam divinis monumentis inædificat, omni contextus ſacri fundamentô & verô Hebr. dictionum uſu vacat, humana auctoritas, qvam citat ut plurimùm vacillat, & deniqve rationis acumen planè heic hebeſcit.

Ut paucis periodis multa complectamur, ad unum *Momentum* tria arctamus, nimirum 1. ſacræ Scriptuæ teſtimonia, 2. ſuffragia hominum & 3. eorum ratiocinia.

Teſtimoniorum ſacrorum abuſus, qvi *Gaffarello* potiſſimùm eſt in deliciis, partim oſtenſus eſt, partim oſtendendus: ſed ita ut ipſius auctoris verba neutiqvam a nobis neglectui habita jure a qvoqvam cenſeri qveant.

Jacobus Gaffarellus cap. XIII Curioſitez Inouyes Nº 2. p. 582. ed. Pariſienſis typ. *Herv. du Meſnil* 1629: p. 282, n. 2. Rothamagi. Typ. *Jean Bouley* 1631: pag. 281: item ed. 1637 ſine Typographi & loci nomine p. 281, 282. N. 2. ſic fari incipit:

Si nous

Si nous pouvons trouver qve le Ciel dans ces divines Eſcritures ait eſté nommé par le S. Eſprit LIVRE, *il n'y a nulle doute qu'il ne faille conclurre que dans ce liure, il y a des lettres & characteres intelligibles à quelques uns. Or qu'il ſoit appellé* LIVRE, *nous le voyons dans le Prophete Iſaye, lequel parlant du dernier des jours auquel toutes choſes ſe repoſeront, dit, complicabuntur ſicut liber cœli où le* כ *Caph en Hebreu, que les Latins ont tournè en ſicut, ſignifie dans l'original quia. De façon que ſi Iſaye dit que les Cieux ſeront pliez, il en donne à meſme temps la raiſon, parce qu'ils ſont un livre. Que ſi on dit que le* כ *Caph peut ſignifier auſſi ſicut, on reſpond, que les moins verſez aus Eſcritures Sainctes, ſçauent aſſez que ce mot* Latin *n'eſt pas tousjours marque de ſimilitude, facti ſumus* SICUT *conſolati, nous avons eſté (chante le peuple revenant de captiuité) comme des hommes conſolez, eſt ce à dire qu'ils ne le fuſſent pas veritablement? non, mais ce mot de* COMME *ſicut eſt là mis comme s'il n'y eſtoit pas, Le meſme en eſt il du paſſage transivimus ſicut per ignem, & d'un bon nombre d'autres; doncques complicabuntur Cœli qvia* LIBER *ſunt: Que ſi on inſiſte encore que puis que le* כ *Caph ſignifie quelque fois ſicut dans l'original Hebreu, on n'aura pas plus de raiſon de l'interpetrer en quia que en ſicut, & par conſequent il ſera veritable que les Cieux ne ſeront pas un livre, mais comme un livre, A cela on peut reſpondre que l'Eſcriture ſaincte definit parfaictement cette controverſe, puis qu'en d'autres endroits, parlant du ciel elle fait mention de lignes, & de lettres, qui ſont mots qui conviennent eſſentiellement à un livre, ſans qu'elle mette le mot de* COMME *ſicut: marque infallible que ces mots ne ſont pas de ſimilitude dans ce paſſage advancé: Complicabuntur* SICUT *liber cœli.*

Qvam Gaffarelli Diſſertationem Latinitate ſic donaveris. Qvòd ſi Cœlum in divinis monumentis a Spiritu ſancto *Liber* ſit nuncupatum, procul omni dubio concludere licet in illo *Libro* literas & characteres fore, qvi a nonnullis intelligi poſſunt. Ceterùm appellatum fuiſſe *Librum* videmus in Propheta *Eſaia*, qvi de extremo die, qvo omnia qvieſcent, loqvutus ſic ait c. 34, v. 4: *Complicabuntur ſicut* LIBER *cœli.* ubi כ Caph Hebræum qvod Latini SICUT reddiderunt, ſignificat in originali QVIA. &c. Qvi in ſacris Literis verſati ſunt, bene nôrunt illud vocabulum non ſemper ſimilitudinibus adhiberi: *Facti ſumus ſicut conſolati.* Hocne eſt illos verè non fuiſſe conſolatos? Minimè. Iſtud autem vocabulum *Comme* Sicut eſt, ac ſi non adfuiſſet, adhibuit. Idem dictum eſto de illis: *Tranſivimus ſicut per ignem*, & de pluribus aliis. Qvare complicabun-

cabuntur cœli? qvia *Liber* ſunt. Sin iterum inſtes: qvòd qvamvis כ Caph interdum *ſicut* ſignificet convenienter originali textui Hebræo, non major ſuppetat cauſa interpretandi QVIA qvàm SICUT, & conſeqventer verum erit Cælos non eſſe *Librum*, ſed inſtar *Libri*. Huic reſponderi poteſt, ſacram Scripturam perfectè decidere hanc controverſiam; qvia alibi de cœlo loqvens *Linearum* & *Literarum* meminit, qvæ verba propriè *Libro* conveniunt, non conſideratâ dictione SICUT, qvod certo indicio eſt hæc verba in ſeqvente hac parabola non eſſe *inſtar ſimilitudinum*: *Complicabuntur ſicut Liber Cœli.*

Principiò qvidem verba *Eſaiæ* e fonte hauriemus c. 34, v. 4 deſcripta:

וְנָמַקּוּ כָּל־צְבָא הַשָּׁמַיִם וְנָגֹלּוּ כַסֵּפֶר הַשָּׁמָיִם וְכָל־צְבָאָם
יִבּוֹל כִּנְבֹל עָלֶה מִגֶּפֶן וּכְנֹבֶלֶת מִתְּאֵנָה׃

LXXII *Interpretes* ita: Καὶ ἑλιγήσεται ὁ οὐρανὸς, ὡς βιβλίον, καὶ πάντα τὰ ἄστρα πεσεῖται ὡς φύλλα ἐξ ἀμπέλου, καὶ ὡς πίπτει φύλλα ἀπὸ συκῆς.

Vatablus ita reddidit: *Liqveſcet qvoq; univerſus exercitus cœli, complicabunturq; cœli ſicut liber, & univerſus exercitus eorum decidet ſicut decidit folium de vite & ſicut decidit de ficu.*

Vidimus abuſum hujus conjuncti Syncategorematis, cui propalando ac defendendo Gaffarellianus literarum cœleſtium ſtylus juſtô curioſiùs indulſit: nunc miſsîs ſarcaſticîs obelis verum uſum hujus dictæ particulæ e gazophylacio divinarum literarum inveſtigare pro virili annitemur. Interea haut abs re erit *Ariæ Montani* in hunc locum commentationem & ſingularem meditationem ad partes vocare & Lectoris judicio ſubjicere. Ita autem *Arias*: *Stellis fatum aſcribebant* (gentiles), *cujus vis nec vitari, nec impediri nec mutari ullo pacto poſſet. Atq; fati comitem fortunam cœlo etiam aſtrisq; intulere, cujus vanæ & inſanientis doctrinæ plenæ ſunt ferè gentium omnium chartæ, &c. Hanc verò perſvaſionem ac diſciplinam exitu manifeſto argutum iri Vates prædicit: interitu nimirum ac ſtrage ac cæde nationum omnium promiſcua, cujus ſpectaculum doceat nihil aſtra efficere, nihil poſſe, nihil valere, aut prodeſſe citra Dei voluntatem & conſilium; & perinde eſſe inutiles cœli pictas figuras iis omnibus qvibus divina imminet ira, atq; liber ſive volumen denſis exaratum literis, involutum tamen ac complicatum, qvibus nullus legentibus hoc pacto eſſe poſſet uſus.*

Nunc ſeqvitur ejuſdem conjunctæ voculæ varia indoles his ſeqventibus linearum cancellis incluſa:

 Hebræo-

Hebræorum כ הַדִּמְיוֹן seu similitudinis significat ὁμοίωσιν

- Comparatam, cùm denotat collationem inter res
  - Simplicem, ut Genes.3, v. 5. *Eritis* כֵּאלֹהִים *sicut Dii*. Sic *Psal.* 1, 3, כְּעֵץ *sicut lignum*, & *Dan.* 12, *v.* 3 *Docti fulgebunt sicut splendor* (כְּזֹהַר) cœli; non aliter ac Græcorum ὡς usurpatur Eph. 5, v.22. U*xores subditæ sint suis maritis* ὡς τῷ κυρίῳ, *sicut domino*.
  - Æqvales, qvæ ita secum conferuntur, ut sibi non præferantur, sed æqviparentur; e.g. Gen.18,15; *Absit ut* (כַּצַּדִּיק כָּרָשָׁע) *sic justus sicut impius*.
  - Inæqvales, qvando usurpatur
    - Ἀξιωματικῶς, & est
      - Βεβαιωτικὸν, ad sententiam confirmandam adhibitum Hebræis dicitur כ הָאֲמִתִּית. Tale est illud Gen. 2, v.18, אֶעֱשֶׂה־לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ. *Faciam ei adjutorium, qvod revera sit coram eo*. 1 Sam.9, v.13. Sic Joh. 1, v. 14. ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς. Ad qvæ Theophylactus: τὸ ὡς, ἐνταῦθα οὐχ ὁμοιώσεώς ἐστιν ἀλλὰ βεβαιώσεως καὶ ἀναμφισβητήτου διορισμοῦ. Simile reperitur Phil.2,8. Formâ inventus (ὡς ἄνθρωπος) sicut homo h.e. *reverà homo*; secundū *Oecumenium*, velut solet *homo*. Sic Cicero in Lucullo: *Illos qvi omnia incerta dicunt, qvasi desperatos aliqvos relinqvamus*, h.e. cùm verè desperati sint.
      - Προσδιοριστικόν; Sic usurpatur ad determinandum rerum vel
        - Qvantitatem tum secūdum
          - Mensuram, ut Exod.16,21. Collegerunt manna כְּפִי secundum cibum suum. Sic Judæi: מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה Mensura secundum mensuram.
          - Tempus e.g. Gen.19, v.17; Et factum est (כְּהוֹצִיאָם) cùm educerent eos. Alias species, de qvibus passim.
        - Qvalitatem: ut 1 Sam.13, v.14, *Dominus qvæsivit sibi virum* כִּלְבָבוֹ *secundum cor suum*. Sic Psal. 51, 1. *Miserere mei Domine* כְּחַסְדֶּךָ *secundum misericordiā*, ut soles miserere resipiscētiū.
    - Εἰκαστικῶς, v. pag. seqv.

Εἰκαστικῶς, cùm servit conjecturæ exprimendæ vel circa numeros, tempus, vel circa mensuram, & dicitur כ הַשִּׁיעוּר Josva. 4, vers. 13 כְּאַרְבָּעִים אֶלֶף *qvasi qvadragies mille*. Græci utuntur ad hanc exprimendam ὡσεί; Conf. Matth. 14, v. 21. Apud Latinos ei respondent particulæ *qvasi, qvodammodo, ferme, ferè*. Terent. Heaut. *Mercedem qvasi talenta ad qvindecim coëgi*. Porrò de tempore Ruth. 1, v. 4: *Et manserunt ibi* כְּעֶשֶׂר שָׁנִים *ferme decem annos*. De mensura Ruth. 2, v. 17; & fuit כְּאֵיפָה שְׂעֹרִים *modius hordeorum præter propter*.

Cùm germanum eximii hujus Adverbii usum præsens tabula repræsentet, & suapte sponte concidat vocabuli abusus qvô curiosum suum ingenium oblectavit *Gaffarellus*: rectà nunc ad expendendũ vaticinium Esaiæ progredimur, ubi e Fontibus Hebræorum & LXXII Interpretum rivis in alveum characterum, qvod alba Melonis pagina signat, simile Jeremię dictũ priùs deduxerimus, atq; publicis oculis subjecerimus.

Jeremiæ 38 v. 2.

קַח־לְךָ מְגִלַּת־סֵפֶר וְכָתַבְתָּ אֵלֶיהָ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַל־יְהוּדָה וְעַל־כָּל־הַגּוֹיִם מִיּוֹם

Versio LXXII his verbis concepta est: Λάβε σεαυτῷ χάρτην βιβλίου, (Vatablus *volumen* libri) καὶ γράψον ἐπ' αὐτοῦ πάντας τοὺς λόγους οὓς ἐλάλησα πρὸς σὲ ἐπὶ Ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ Ἰούδαν, καὶ ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐλάλησα.

Tolle tibi Volumen Libri, & describe in eo omnia verba qvæ loqvutus sum tibi adversus Israel & Jehudah, & adversum omnes gentes, a die qva loqvutus sum ad te, a diebus Josiæ usqve ad diem hanc.

Initiò qvidem instituenda fuisset σύγκρισις utriusq; Vaticinii partim ab Esaia partim a Jeremia profecti, in primis autem usus convoluti voluminis esset evolvendus; huic συγκρίσει mox subjungenda esset amborum sacra ἀνάκρισις Scripturæ conformis, & huic nostro instituto conveniens. Qvia verò pauxillum temporis, cujus angustiâ arctamur, huic considerationi vix suffecturum prævidemus, malumus heic vocare ad partes ipsius subsidium, qvem olim Franekeræ Frisiorum Musæ nostræ Rabbini-

cæ & Chaldaicæ ducem & adjutorem nactæ ſunt, & reſponſum ὀνοματώδες ab ipſo mutuum accipere, qvàm hanc σκέψιν deſertam pati.

Sixtinus Amama is eſt, qvi *Libro* 3. *Anti-barbari Biblici* pag. 771 ſuper Pſalmi 40, v. 8 ſic ſcribit: [In capite libri ſcriptum eſt de me] *ita Vulgatus.* LXX. ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ. *In eundem modum invenies locum hunc citatum in Epiſtola ad Hebræos* 10, *v.* 7; *Textus Ebræus habet* במגלת ספר *in Volumine Libri*, hoc eſt, *in* Libro. *Locutio* ἐκ [illegible] *ut petra ſilicis & ſilex petræ. Vide Gramm. noſtram lib.* 2. *cap.* 1. *Ita & Genebrardus in comment.* מגלה *eſt Liber, ſed convolutus. Solebant enim priſci libros ſuos in cylindri formam convolvere, ut etiamnum Judæi exemplar illud Legis, qvod in pergameno exaratum in Synagogis aſſervant, convolvunt. Hinc natæ illæ locutiones,* ἀναπτύξας & πτύξας τὸ βιβλίον Luc. 4, v. 17 & 20. *Hinc Latinorum Volumen, & evolvere Libros.* מגלה *ergo* αὐτολεξεὶ, *volumen, a* גלל *volvere. Hæc eſt ſimpliciſſima interpretatio &c.* Et poſtea: *Pro eo (loqvitur de Græco interpretamento,* κεφαλίδι) *Symm. & Aq.* εἰλήματι *dixerunt.* Εἴλημα *involucrum & volumen. Huc reſpexit Suidas, qvando inqvit,* κεφαλὶς βιβλίου ὅπερ τινὲς εἴλημα φασίν. *Idem ergo qvod Ebræum* מגלה. *Vox* κεφαλὶς *plus negocii interpretibus faceſſit.* Κεφαλὶς *in lingva Helleniſtica* (ſubjungit hæc verba Amama ſententiarum de illa vocula divortiis p. 775) *idem qvod* מגלה *Volumen. Fidem facient hæc exempla Ezræ* 6. 2. καὶ εὑρέθη κεφαλὶς μία. Chald. מגלה *& inventum fuit volumen unum.* Jezech. 3. 1. υἱὲ ἀνθρώπου κατάφαγε τὴν κεφαλίδα ταύτην, *ubi Ebraicè rurſus* מגלה; *ſic & v.* 2. *Hic rectè nec caput nec initium ſignificare poteſt. Jeſai.* 8, 1. *vocem ſynonymam* גליון, LXX τόμον, *alius* τεῦχος, *alius* διφθέρωμα, *alius* κεφαλίδα *interpretatus eſt.* Κεφαλὶς *ergo volumen, undecunque ita appellatum ſit.* Hæc Amama. *Sunt enim qvi* κεφαλὴ *deflectunt, qvaſi dicas opus capitatum.* Talis liber Græcis vocatur ἑλικοειδὴς γραμμὴ, tortilis & formam voluminis habens. Confer Myrothecium *Fortunati Scacchi* cap. 38, pag. 367, 368. Hactenus ὀνοματώδης, ſeqvitur πραγματώδης conſideratio.

Secundò, rem ipſam qvod ſpectat: prædicit Eſaias Idumæis maximas clades & inevitabiles calamitates ob commiſſa peccata. Ut autem ſeveritatem divini judicii poſſit exaggerare, ſermonem deflectit ad πανολεθρίαν totius mundi, ut ejus cogitatione territi homines deſiſtant ab idolo-

idololatria & offenſione divini numinis. Exemplum aliorum Prophetarum ſeqvitur, qvi ſecuritatem peccandi amoliturі magnitudinemq; vindictæ divinæ & imminentium pœnarum ingentia mala exaggeraturi in ſubſidium vocare aſſolent ea, qvæ finem ruituri mundi proximè præcedunt.

Talem methodum obſervatam eſſe alibi teſtatur ipſius vaticinii c. 10 v. 19: *Ecce dies Dominini crudelis & indignationis plenus, qvoniam ſtellæ non emittent lumen, obtenebratus eſt ſol in ortu, & luna non ſplendebit in lumine ſuo.* Alia hujus rei exempla legere licet Jer. 15,9, Joel. 2, 10, 30, cap. 3, 2. Illuſtre cumprimis teſtimonium extat Apoc. 6, v. 14. Ὁ οὐρανὸς ἀπεχωρίσθη ὡς βιβλίον ἑλισσόμενον, *Cœlum ſeceſſit ſicut libellus convolutus.* Qvinimo ipſum Prophetarum omnium caput & Dominus Chriſtus ab hoc ſtylo non abhorruit Mat. 24, ubi ſigna & portenta couſummationis ſęculi prę-nuncia cum iis prodigiis conjunxit, qvæ Jeruſolymæ totalem everſionem præceſſura ante tot annorum periodum infallibili prophetandi dono præviderat. Confer 2 Pet. 3, v. 7, qvod paginâ 87 a nobis ſupra allegatur.

Tertiò, Vim & conſecutionem argumenti *Gaffarelliani* libraturi, deprehendimus confundi hic ταυτότητα cum ἰσότητι. Neq; enim inſtar Voluminis eſt ipſum Volumen. Propheta autem vaticinatur הַשָּׁמַיִם *cœlos ſicut volumen involutum iri.* 2. Similitudo non ſita eſt in libro qvà ſcriptilis exiſtit, ut cum *Ammiano Marcellino* loqvamur, ſed in libro qvatenus eſt *Volumen*, hoc eſt, qvatenus volvi & revolvi comparatus. Etenim veluti convolutus Liber nemini fructuoſæ lectionis uſum præſtat: ſic cœlum ad inſtar voluminis clauſum divinâ vindictâ virtutes ſuas ſublunaribus (inter qvæ eminet ἀπαρχὴ τῶν κτισμάτων Jacob. 1, v. 18) ſubminiſtrare recuſabit: e diverſo cœlum qvamdiu eſt הרקיע retinens primigenii extenti naturam, vivificas hominibus & animantibus vires ingenerat. Nec illud inobſervatum nobis erit: Dicti Idumæi exercitui cœlorum cultum indebitum deferendo peccârunt atq; benigniſſimi numinis oculos a ſe averterunt. Ideo per cœlorum & aſtrorum negata officia puniri debuerunt, qvæ priùs fuerant aſcita inſtrumenta peccandi. Qvemadmodum veteri ſermone tritum, ita veritate communitum comperimus Hexametrum

Per qvod qvis peccat, per idem punitur & ipſe.

Qvartò, qvia confertur Cœlum cum folio deciduo ingruentis hyemis, ſeqveretur juxta *Gaffarelli* argumentandi rationem cœlum fore folium, qvod valde ἄτοπον. Textus enim hic prodit ſimilitudinem, non identitatem, veluti Philoſophis loqvi placet. Extat in textu, יִבֹּל כִּנְבֹל עָלֶה מִגֶּפֶן *ſicut decidere ſolet folium* ficus. Innuitur enim hac ſimilitudine cœlorun inutilitas, qvæ priùs noëmate voluminis convoluti indigitabatur.

Porrò ut cudat nobis *Gaffarellus Alphabethum cœleſte*, obtortô collô cuncta in ſui obſeqvium trahit, qvæ librariam rem attingunt. Ex uſu libri ejúsq; modo ſophiſticari cœpit; jam ad ejusdem materiam *pellem* rectà deſcendit his uſus verbis p. 587 edit. Pariſ. 1629. *Nous pouvons hardiment ſuyvre la lettre, & dire literalement* קום *Kavam, linea eorum entendant des Eſtoilles qui ſont rengees au ciel, comme des lettres dans un liure ou ſur un parchemin; à raiſon dequoy l'Eſcriture dit que Dieu eſtend les Cieux comme une peau, appellant ceſte extenſion* רקיע *Rachia, d'ou les Grecs auroient paraduenture tire leur* ῥακός *qui ſignifie une peau ou un cuir, eſtant le propre d'une peau d'eſtre eſtendue.* Qvæ ſic verteris: *Securè literam ſeqvi poſſumus, & literaliter dicere* קום *Kavam, Linea eorum, de ſtellis in cœlo ordinatis intelligentes, ut de literis in libro vel Pergamena; qvâ ratione Scriptura dicit Deum in modum pellis Cœlos extendere, hanc extenſionem vocans Rachia, unde fortaſſis Græci ſuum* ῥάκος *extraxerunt, cutem vel corium ſignificantem, qvòd proprium pellis eſt extendi.*

Hæc itidem *Gaffarelli* Diſſertatio laborat ψευδερμηνείᾳ, qvam cœcus literarum cœleſtium amor parit. Qvinam autem ſit ſenſus hujus loci, ejusdem religionis ſocienus *Genebrardus* pandit Comment. in Pſal. 103: *Extendens cœlum ſicut pellem*] *Cortinam propriè & velum. Cœlos ſicut cortinam in rotundum ſinum, absq; ruga, ſummâ æqvalitate, amplè & latè extendit. Pellis enim & cortina non ſolum in planum ſinum extenditur. Nam & uter, ſicut veſica, pellis eſt. Unde alibi cœlum dicit eſſe velut camera ſuſpenſum. Auguſtinus* de Geneſi ad literam, c. 9. Aliqvi, ſicut cortinam, intra qvam occultatus habitet & ſedeat. Vel eſt Metonymia, pellis pro toto tentorio: qvi extendiſti cœlum qvaſi tabernaculum & tentorium militare. Kimchi mavult cœlum hic ſignificare aërem extenſum, ſive expanſum inter cœlum & terram.

Nobis

Nobis verò placet explicatio Eſaiæ Prophetæ deſcripta cap.40,v.22. הַנּוֹטֶה כַדֹּק שָׁמַיִם וַיִּמְתָּחֵם כָּאֹהֶל לָשָׁבֶת Extendens velut cortinam cœlos, & expandit eos ſicut tentorium ad habitandum. In Græco ὡς καμάραν, in Latino velut nihilum, in Chald. כִּזְעֵר cizer, velut minutum extendit cœlos, & extendit eos ſicut tabernaculum ad inhabitandum, hoc eſt, ut ipſe ſub iis habitet ac ſedeat, nimirum ſuper gyrum, ſeu circulum terræ, ut habet initium verſus 5 ſeqventis. Alioqvin Deus, qvi nullo continetur loco, ſed omnia continet, atq; idcirco מָקוֹם ab Hebræis appellatur, non infra cœlum modò, ſed & in ipſo cœlo, imò fortaſſe & ſupra & extra cœlum, ubi nullus locus eſt, exiſtit. Confer *Simeonem de Muis* in Pſalmos Davidis.

Ultimò id unum agit *Gaffarellus*, ut Moſaicum τὸ לְאוֹתוֹת in Literas ſuas torqveat. Sed auctorem ſuâ lingvâ vernaculâ utentem audiamus pag. 583 editionis Pariſ. 1629. *Or que l'ſcriture ſaincte parlant du ciel, nomme expreſſement le nom de* LETTRE, *on le peut voir au premier verſet de la Bible dans l'original Hebreu, qvi eſt* בראשית ברא אלהים את *Berechit bara Elohim* ET *haſchamain, ceſt à dire, au commencement Dieu crea la* LETTRE, *ou Charactere du Ciel: Ainſi le porte le mot* את ET *ou* אות *aot qui ſignifie* LETTRE.

Qvorum verborum, ſi placet, ſit hæc interpretatio: *Qvod autem ſacra Scriptura de Cœlo dicens, expreſſam mentionem faciat Literarum, id in primo Bibliorum verſu in originali Hebræo videri poteſt; nimirum* בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת *id eſt, in principio creavit Deus literas vel characteres cœli: Illa enim comprehendit vocula* את ET, *aut* אות *aot, qvæ* LITERAS *ſignificat.*

Similia verba lege pag. 590 ejuſdem Edit. *La concluſion de ce ſçavant Pere eſt dautant plus puiſſant que là où noſtre Traduction porte, ſint in ſigna, l'Original Hebreu dit* והיו לאתת *vehaiou leotot, c'eſt adire de mot a mot: & ſint in litteras.*

Qvæ ſic ſonant Latinè: *Eò major & nervoſior iſtius Patris excellentis (laudat autem hic* Origenem, *qvi citat librum inſcriptum* Narratio Moſis, *in qvo fertur Patriarcha Jacobus de ſe filiis benedicturo dixiſſe: Legi in tabulis Cœli qvæcunq;*

cunq; contingent vobis & filiis veſtris) concluſio ibi eſt, qvàm qvò tendit noſtra Translatio, ſint in ſigna, Hebræa originalis dicit והיו לאתת *Vehaiu leotot, id eſt dicere verbum de verbo: & ſint in literas.*

Qvàm hic toto cœlo cœleſtis Elementarius *Gaffarellus* receſſerit a vero ſenſu & ſignificatione vocabuli אותות, optimè nôrunt, qvibus unqvam res fuit cum iis ingeniis, qvæ vanarum & novarum Qvæſtionum amore effaſcinata fictis interpretamentis hoc admittere non verentur, ut invariatus ille credendi & vivendi canon tandem audiat regula Lesbia, ad qvam videlicet qvævis abſurdorum dogmatum ſtructuræ examinatæ rectitudinis ſpeciem ſub hoc falſo titulo ſplendidè mentiri qveunt. Ac ut primò cuivis appareat, qvàm inepta ſit & qvàm aliena ab ipſa Scriptura voculæ τȣ̃ אות ſignificatio, qvæ Gaffarello arriſit, benevoli Lectoris exqviſito judicio 83 oracula ſubjecimus, in qvibus varius ejusdem uſus toties præciſè eſt obvius, ad oculum demonſtrantes ἄτοπον & ἄγραφον eſſe tale ſignificatum, qvale τῷ אות aſcribi haut debitâ circumſpectione exiſtimavit; interea Lectorem ſignificationis τȣ̃ אות cognoſcendæ avidum ad ea remittentes, qvæ Primo & Secundo *Momento* a nobis ea de re ſunt obſervata.

אות Hebræum in Libris Canonicis V. Teſt. eſt

I. Μνημονευτικόν, cùm eô aliqvid denotatur, cujus beneficio res vel actio qvædam nobis in memoriam poteſt revocari. Hoc ſenſu occurrit Exod. 13, v. 9, 16. cap. 31, v. 13, 17. Num. 16, v. 38. Deut. 6, v. 8. Joſvæ 4 v. 6. 1 Sam. 2, v. 34. Pſal. 64, v. 4, 9. Eſai. 19, v. 19. Ezech. 14, v. 8. cap. 20, v. 12, 20.

II. Θαυμαστικόν, cùm eo miracula Dei & inuſitata beneficia vel, plagæ ingentes ſignificantur. Sic Exod. 3, v. 12; 4, v. 8, 9, 17, 28, 30; cap. 7, v. 3; c. 8, v. 23; c. 10, v. 1, 2; c. 12, v. 13; c. 13, v. 16. Num. 14, v. 11; c. 17, v. 10; Deut. 17, v. 10; c. 13, v. 1, 2. c. 26, 8; c. 29, 3; Joſv. 24, v. 17. Jud. 6, v. 17. 2 Reg. 20, v. 8, 9. Nehem. 9, v. 10. Pſal 65, v. 9; 78, v. 43; 105, v. 27; 135, v. 9; Eſa. 7, v. 11; 38, v. 7, 22. Jerem. 32, v. 20, 21. Dan. 3, v. 33; c. 6, v. 27.

III. Προφητικόν, qvando eſt rerum futurarum indicium. Sic Gen. 1, v. 14; 1 Sam. 2, v. 34; 1 Reg. 19, v. 29; Job. 21, v. 29; Eſa. 20, v. 3; cap. 37, 30; cap. 44, 25; Jer. 10, v. 2; c. 44, 29; Ezech. 4, 3; Dan. 3, v. 33.

IV. Διακριτικόν, ubi certæ alicujus rei vel perſonæ, qvæ ab alia digno-

gnoſci debet nota eſt. Sic Gen. 4. v. 15; Num. 2, 2; Joſv. 2, 12. 1 Sam. 10, v. 7, 9; 14, v. Eſa. 66, v. 19. Reſpondet huic in N. T; σημεῖον 2 Theſſ. 3, v. 17.

V. Μυστικόν eſt rerum parabolica ſignificatio. Ut e. g. Eſ. 8, v. 18.

VI. Pro ſimulacris & idolis. Sic Pſalm. 74, v. 4.

VII. Διαθηκετικόν ſive Fœderale; Sic Joſv. 2, v. 12. Pſal. 86, v. 17. Eſ. 55, v. 13.

NB. Cognatum huic vocabulum הָאֹתִיּוֹת ter reperitur in authentica Scriptura, & ubiq; denotat *Futura*. Confer Eſa. 41, v. 23; cap. 44, v. 7; cap. 45, v. 11.

Horum omnium ſacræ Scripturæ canonicæ locorum nullum reperiri poteſt, qvô manifeſtè voculæ אוֹת ſignificatio demonſtretur, qvam *Gaffarellus* privatô auſu eidem vendicavit, ut ſuam opinionem palliaret.

Qvocirca conſtanter negamus τὸ אֹתֹת in Hiſtoriæ Moſaicæ capitis primi commate 14 denotare propriè *Characteres* ita in cœlo miniſteriô *Angelorum* diſpoſitos, ut *Lectionem* eorum curioſos Aſtrologos futurorum eventuum plauſibili ſcientiæ inhiantes edoceant inveſtigatu impoſſibilia *Prognoſtica*.

PRIMO enim ſeriò interdicta ſunt in ſacrorum monumentorum Voluminibus omnia vanæ prædictionis genera, qvæ ὑπερφρονοῦντα ingenia de *Stellarum* in cœlo aſteriſtica & Angelicâ diſpoſitione ſibi fingere præſumunt. Audiamus modò divinarum Legum primum Scriptorem *Moſen* ex Deut. 18, v. 10 ſuâ lingva ita loqventem: לֹא־יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ קֹסֵם קְסָמִים מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁק:

Non ſit inter vos, qvi filium ſuum filiámve per ignem traduxerit, neq; divinans divinationes præſtigiator neqve augur, neq; maleficus.

In qvo *Moſis* interdicto vox מְעוֹנֵן ſignificat *nubem obtendere, præſtigiis uti ad offuſcandum hominum oculos, aut vaticiniis vanis inſtabiles & veri ignaros homines ludere. LXXII Preſbyteri* exponunt κλυδονίζειν, fluctuare: qvi fluctus, qvæ inconſtantia eorum hominum propria eſt, qvi talibus divinationibus ſua ſtudia haut dubitant mancipare.

Rabbi Ben-Majemon Lib. de Idololatria capite 6 his verbis exponit:

נתנים עתים שאמרו באצטגנונית יום פלוני טוב ויום פלוני רע:
Qvorum verborum hæc eſt ſententia: *Conſtituentes tempora, qvi dicunt per Aſtrologiam diem qvendam bonum eſſe, qvendam malum.* Danica noſtra Verſio exponit hunc ferè ſecuta Dagwellere/ *dierum electores.* Præterea, qvàm abominetur Deus *Aſtrologorum* inſtituta eorumq; vanas conjecturas, indicio haud obſcuro eſt illud Jeremiæ cap. 10, v. 2 interdictum: *Nolite diſcere gentium mores, & ne patiamini vobis terrorum incutere cœlorum ſigna; gentium enim eſt ea timere; v. 3, nam gentium mos eſt vanitas ipſa.*

Ecce judicia, qvæ nitebantur aſtrorum aſpectu, atheiſmi fœdô crimine notantur, atq; timori gentili aſcribuntur. Confer ea qvæ contra *Aſtrologiam* judiciariam ductum Spiritus Sancti ſeqvutus edixit *Eſaias* cap. 8, v. 19. His adde *Caſpari Eraſmi Brochmanni* cap. 2 Qvæſtionem III. Art. de Creatione, nec non *Alexandri de Angelis* Libros V in Aſtrologos judiciarios Lugduni 1615 in lucem editos. Hactenus ad libellam veritatis cœleſtis expenſa ſunt Teſtimonia Scripturæ ſacræ novâ ϛρεϐλῇ detorta a *Gaffarello* in ſeqviorem & a ſui indole & ſede propriâ alieniorem ſenſum: nunc calamum promovebimus ad *Teſtimonia* humana ſub incudem vocanda qvibus arachnæam ſuam Literaturam corroborare nititur *Olympicus Alphabetarius.*

SECUNDO: *Teſtimonia humana* qvod ſpectat: *Rabbi Aben Eſdræ* auctoritati opponimus *Kimchii* & *Rabbi Salomonis Jarchi* contraria ſuffragia. *R. Kimchium* audivimus: nunc *R. Salomonem* audituri, qvi ſic commentatur in Pſalm. 19: השמים מספרים כבוד אל המשורר עצמו פירוש את הדבר אין אומר ואין דברים אינן מדברים עם הבריות אלא מתוך שבכל הארץ יצא קוום ומאורים לבריות מתוך כך מספרים הבריות כבוד אל ומודים ומברכים על המאורות ומעשי ידיו מגיד הרקיע הכוכבים ואת המזלות שהם מעשה ידיו של הקב״ה ששרתם שם כמו שנאמ״ ויתן אותם אלהים ברקיע השמים ומשם מגידים כבודו: יום ליום יביע אומר מעשה בראשית מתחדש מיום אל יום לערב חמה שוקעת וזורחת לבוקר ומתוך כך יביעו הבריות אמרי שבח על ידי חימי והלילות

והלילות שמורים את הבריות לקלם ולהורות מנחם פתר יביע לשון מעין נובע : יחוה״ לשון הגדה : בכל הארץ יצא קוום״ קו השמים שהם נמתחים על פני כל הארץ ומחמת כן בקצה תבל מליהם שהכל מדברים בנפלאות שהם רואים : לשמש שם חב״ה אהל בהם בשמים מכאן שה שמש נתון בתוך תיקו תנחומא : Qvæ ſic verteris: *Cœli enarrant gloriam Dei. Res ipſa clara eſt ex ipſo Pſalte ſeu cantore.* 4. *Non eſt ſermo, nec ſunt verba. Non qvidem homines (creaturas) alloqvuntur, ſed qvoniam in omnem terram exit linea eorum, lucémq; hominibus præbent. Idcirco enarrant homines gloriam Dei, confitentur ac benedicunt propter luminaria: (Alludit ad precatiunculas qvasdam, qvibus Judæi bis aut ter ſingulis diebus manè præſertim & veſpere, ſcilicet ob lumen Solis ac Lunæ Deo gratias agunt) Et opus manuum ejus annunciat Expanſum, ſtellas videlicet, & planetas, qvæ qvidem opus ſunt manuum Dei Opt. Max. ibiq; ſunt, qvemadmodum dictum eſt, & poſuit ea Deus in expanſo Cœli indeq; annunciant gloriam ejus.*

Dies diei eructat ſermonem. Opus creationis ſingulis diebus renovatur, veſpere Sol occidit, manè autem oritur, atqve propterea eructant homines ſermones laudis dierum & noctium adminiculo qvæ qvidem illos erudiunt ut laudent ac celebrent. Porrò Menahem exponit Scaturit יביע *ex* מבוע נובע*, qvod ſcaturiginem ſcaturientem ſignificat.* יחוה *autem annunciat, indicat, &c.*

In omnem terram exiit linea eorum) Linea Cœlorum, qvi qvidem 33 ſuper univerſam terram extenduntur, & propterea in extremum orbis eloqvia eorum, unusqvisqve enim loquitur de mirabilibus, qvæ ipſe videt. Soli poſuit Deus Opt. Max. tabernaculum in ipſis: in cœlis, propterea qvòd Sol in quadam theca aqvæ plena, qvâ exiſtimant nimium ſolis ardorem temperari, alioqvin fore, ut univerſus orbis ſubitò incendiò pereat, qvemadmodum futurum eſt ex eorundem ſententia ultimis temporibus, qvando educturus eſt Deus Opt. Max. Solem ipſum e theca ſua.

Hæc commentatio *R. Schelomoh Jarchi*, qvanqvam haut pauca contineat, qvæ apud cordatos S. Scripturarum ſcrutatores aſſenſum non facilè merentur, præſertim refrigeratoria Solis theca, riſu potiùs qvàm refutatione digna: tamen cum ſententia, pro qva tanqvam aris & focis dimicat *Gaffarellus*, adverſâ fronte pugnat, imò Θῆικελων noſtram ſuprà *Kimchii* Commentario ſubjunctam ulteriùs confirmat.

Sed non solâ *Aben Esdræ* auctoritate suam opinionem confirmat Gallicus cœlestium characterum patronus; nubem qvasi aliorum testimoniorum adducit, qvo id multitudine evincat, qvod unica veritas negat. Qvo fit, ut ad alios, ita ad virum nominis celebris apud Judæos R. *Mosen Ægyptium* se conferat, suffragium ejus impetraturus. Nos verò qvantâ fieri potuit industria evolvimus R. *Ben Meimon* מורה נבוכים, *Moreh Nebuchim, Doctor Perplexorum*; sed ita, ut frustrà fuerimus in Literatura cœli invenienda, qvam indigitat *Gaffarellus*. Verùm indigitat tantùm & nominat auctorem, non signat locum, non Tractatum aut Librum, nedum paginam aut editionem, in qva opinio cœlestis alphabeti a *R. Majemonide* confirmata extat. Qvid senserit hic Rabbinorum coryphæus de cœlo, de astris, rotundîs verbîs edicit, qvando iis vitam & intellectum attribuit. Sed ipsum *Maimonidem* loqventem audiamus, cujus verba in יסודי התורה cap.3. ita habent: כל הכוכבים והגלגלים כלן בעלי נפש ודיעה והשכל הם והם חיים ועומדים ומכירין את מי שאמר והיה העולם כל אחד ואחד לפי גדלו ולפי מעלתו משבחים ומפארים ליוצרם כמו המלאכים׃ וכשם שמכירין הקב״ה כן מכירין את עצמן ומכירין את המלאכים שלמעלה מהן׃ ודעת הכוכבים והגלגלים מעוטה מדעת המלאכים וגדולות מדעת בני אדם: Id est, *Omnes stellæ & orbes animâ, scientia, intelligentiâ, vitâ & subsistentiâ præditi sunt, atq; agnoscunt eum qvi dixit*, (Deum) *Factus est mundorum qvisq; juxta magnitudinem & dignitatem suam, laudantes & celebrantes creatorem suum prout Angeli. Et sicut Deum, sic seipsos qvoq; cognoscunt, & Angelos qvi sunt supra ipsos. est autem stellarum & orbium cognitio minor Angelorum, major hominum.* Et mox Capite seqvente addit, *qvòd apprehensionem habeant, id verissimum & rectissimum est secundum Legem qvoq; nostram qvodq; non sint corpora mortua, sicut Ignis & Terra, (uti fatui & imperiti arbitrantur), sed, ut Philosophi loqvuntur, Animalia, qvæ colunt, laudant & celebrant Dominum, & Creatorem suum. Hinc dicit David*: Cœli enarrant gloriam Dei, &c.

Hæc, qvæ modò citavimus, R. *Maimonidis* verba, in sui obseqvium violentiùs trahit strenuus restitutor cœlestium characterum, ut ex iis Literas suas Astrologicas conformet. Sic enim scribit pag. 284 edit. Rothom.

Rothom. 1631: *Mais R. Moſes tres ſçavant Theologien, aſſeure que* ספר *ſaphar* RACONTER, *ne s'attribuë jamais aux choſes inanimees, c'eſt pourquoy il auroit aſſeuré que les Cieux ne ſont point deſtituez de quelque ame, qui n'eſt autre que les bien-heureuſes intelligences, qui conduiſant les Eſtoilles, & les diſpoſant és lettres que Dieu a ordonné, monſtrent aux hommes per ceſte eſcriture ce qu'il il leur doit arriver: & c'eſt la raiſon que ceſte meſme eſcriture eſt appellee de tous les Anciens* המלכים כתב *chetab hamelachim c'eſt à dire, Eſcriture de Anges: & remarquez que ce paſſage Cœli enarrant gloriam Dei, s'entend clairement de ceſte Eſcriture celeſte, puis qu'il ſuit incontinent; In omnem terram exivit linea eorum.*

Cujus Diſſertationis hic eſt ſenſus: Sed R. Moſes Theologus profundus aſſerit Saphar Enarrare, nunqvam rebus inanimatis attribui; qvapropter Cœlos haud eſſe animâ deſtitutos affirmavit, qvæ non eſt alia, qvàm beatæ intelligentiæ, qvæ ſtellas regentes, eaſq; in literas; qvas Deus ordinavit, diſponentes, hac Scripturâ mortalibus futura oſtendunt, unde hæc eadem ſcriptura ab omnibus appellata eſt antiqvis כתב המלכים *Chetab Hamalakim, id eſt Scriptura Angelorum; Obſervandum autem hunc locum: Cœli enarrant gloriam DEI, clarè intelligi de hac cœleſti Scriptura, qvandoqvidem immediatè ſeqvitur: In omnem terram exiit Linea eorum.*

Varia animo veri percupido obverſantur in hac *Gaffarelliana* Diſſertatione, qvæ eundem dubium & ſuſpenſum detinere valent, qvæ ſub incudem longâ ſerie fuiſſent vocanda, ſi temporis anguſtia permitteret. E qvibus ſpicilegium parcâ tantùm manu legemus.

INITIO ferri haut debet vitiũ, cujus nomine juniores in noſtris ſcholis luerent. Etenim *Primò* a מלאך formať *Gaffarellus* pluralem מלכים, qvæ formatio erronea ſi firmo ſtaret talo, interpretationem mox falſam pareret, ut non Scriptura *Angelorum* ſed *Regum* appellanda foret. Qvamobrem ad analogiam Grammaticam hoc reducendum erit, ut reſcribatur כתב המלאכים *chetab hammalachim* locô המלכים כתב *chetab hamelachim*, qvod placuit *Gaffarello*.

DEINDE Cœlo animam aſſignavit eámq; non aliam eſſe voluit, qvàm *beatas intelligentias*. Hic error ipsâ vetuſtate obſoleſcit. Eqvidem nemini ignotum eſſe poteſt, qvi ſcripta Hebræorum, Græcorum & Latinorum evolvit, magnô conatu hoc feriò egiſſe antiqvos, ut & eos ſeqvu-

 ti non-

ti nonnulli novi ſcientiarum antiſtites, ut cœlum animarent. Hæc *Ariſtotelis* fuit opinio lib. 1 de cœlo: id qvod etiam *Simplicius* in lib. 3. comm. 10. de *Ariſtotele* fatetur. Hoc ex lib. 10 Metaph. clariùs patet, ubi traditum eſt ſubſtantiam immobilem ac perpetuam & a materiâ ſeparatam cœlum movere, ut id, qvod cadit ſub intelligentiam. *Averroës, Themiſtius, Philoponus, Alexander* cœlos etiam animâ donârunt. Platonicis, qvi Hebræorum & Ægyptiorum dogmata ſeqvi volupe ducunt, idem placuit. Neutiqvam ſubibit alicujus animum admiratio, cœlis tribui animam, cùm ne qvidem Ægyptii & Phœnices ſibi temperârint, qvin terræ animam indiderint. Qvô factum eſt, ut arbitrati ſint omnium animantium genera vi ſolis e terra fuiſſe procreata. Imò eò audaciæ progreſſus eſt *Thomas Campanella*, ut qvatuor libris demonſtrare haud veritus ſit *mundum eſſe Dei vivam ſtatuam, benè cognoſcentem atqve omnes* ejus partes ſenſu donatas eſſe. Videatur de Senſu rerum & Magia, cujus tractatum *Thomas Adami* recenſuit & edidit Francofurti Anno 1620. Ceterum Platonici cœleſtibus ſphæris non qvaſvis animas affixerant, ſed præſtantiſſimas.

Horum cœcutientium ducum veſtigia ſeqvutus *Gaffarellus*, priùs animam cœlis affingit, qvàm Angelis aut Intelligentiis, ut loqvuntur, cœleſtibus gubernaculum ſtellarum tradit, eiſq; novum munus diſponendi aſtra in literas attribuit.

Qvòd ſi verò iis anima eſſet attribuenda, ſeqveretur *primò*, qvod cæleſtis anima intelligens non ſecus cælum Univerſum occuparet. *Secundò*, eſſet cæleſtis anima non ſolùm virtutis, ſed & vitii capax, frueretur aliqvando vel gaudio cæleſti, vel apud Inferos lueret pœnas, qvæ hominum & Angelorum propria eſſe ſolent. *Tertiò*, verendum eſſet, ne cœli animâ intelligente præditi cultu indebitô afficerentur contra divinum interdictum, qvod deſcriptum extat Deuteron. 4, v. 19. *Qvartò*, ſi ſtellis anima libera ineſſet, huc atqve illuc ſine ulla neceſſitate paſſim ferrentur, ſicut animantia in terris: qvorum qvia anima liberas edit actiones, huc atqve illuc pro libitu ſe movent &c. Hoc *Lactantii* argumentum qvod legere licet lib. 2, Inſtit. cap. 5 probant alii Patres, *Baſilius, Ambroſius, Cyrillus Alexandrinus, Hieronymus, Epiphanius*, & alii, qvi *Origenem* eô nomine reprehendunt, qvod cælis & aſtris animam inditam voluerit. In primis autem *Damaſcenus* lib. 2. de fide Orthod. cap. 6 va-

rios

rios Sacrorum monumentorum locos exponit & tuetur, e qvibus minùs dextrè intellectis aliqvis posset sibi persvadere cœlos & stellas animâ gaudere. Confer *Thomam Gianninium* Ferrariensem de substantia cœli & stellarum efficientiâ, cujus disputationes Aristotelicæ editæ sunt Venetiis Anno 1618.

His adde qvæ *Alexander de Angelis* lib. 1 in Astrologos conjectores scripsit cap. 13 de Cœlo in animo p. 27, 28. edit. Lugd. 1615: ubi novis argumentis impugnat *Animam*, qvam *Julius Firmicus*, *Bellantius*, *Marsilius Ficinus*, *Carpentanus*, *Augustinus Niphus*, *Achilleus*, *Xenocrates* apud *Tullium* lib. 1 de natura Deorum, *Plinius* l. 2 de nat. hist. cap. 8, aliiq;, qvorum longum catalogum texuimus suprà, cœlo ascribunt. Nostra verò argumenta maximam partem superiùs petita ἐκ τῶν ἀτόπων communia sunt a *Gianninio* aliisq; ante nos adducta contra inveteratam opinionem antiqvorum pariter & novorum Scriptorum de Anima Cœlorum & Astrorum non modò assistente, sed etiam intelligente atq; motrice.

Qvænam verò propria & privata nostra sit sententia de hoc dogmate, qvod longâ Judæorum, Ægyptiorum, Græcorum, Latinorum, Platonicorum manu magnaq; studiorum contentione traditum accepimus, paucis edissertabimus ex illo principio, qvod certum & indubitatum est. Certos autem & securos nos reddet illud verbũ, qvod os Dei loqvutum est. Qvando igitur sic dixit Elohim: יְהִי מְאֹרֹת *Sit* (sint) *luminaria* Gen. 1, v. 14; & cùm dixit: יְהִי רָקִיעַ *sit extentum*, omnipotentissimo suô verbô, qvô cuncta adhuc sustentat Hebr. 1, v. 4 indidit cœlo & astris essentialem formam ad edendum debitas & proprias suæ naturæ & indolis actiones. Hæ actiones, hæc munia seorsùm descripta sunt a Mose cap. I Geneseos. Rakia seu cœlum qvidem hoc proprium & peculiare agnoscit munus, qvòd *dividat aqvas, qvæ sub extento cœlo sunt ab iis, qvæ sunt supra illud* Gen. 1, v. 6, 7: Lumina verò hoc munere funguntur, ut diem a nocte distingvant, tempora, dies, annos constituant, illuminent Universum Gen. 1, v. 14, 15. Qvæ munia non modò מְאֹרֹת magna luminaria, sed etiam הַכּוֹכָבִים ὀχήματα τοῦ φωτὸς, ut verbis *Basilii* utamur, receptacula lucis illustria a primordio conditarum stellarum jugi adeo studiô obierunt, ut a fictarum *Intelligentiarum* motrice ope, qvas *Gaffarellus*

Ani-

Animas vocare novô ausu haut veretur, planè ab eo tempore huc usq; fuerint immunia. Etenim cùm maxima animæ vis in motu cernatur, & is ab ipso Deo & ejus Spiritu non *Intelligentiis* tanqvam motricibus assignatus deprehenditur, nec orbibus, quos illæ circumducere finguntur, sed ipsis astris tam majoribus qvàm minoribus: manifestum evadit haut opus esse Soli, Lunæ & sideribus illud aliunde petere, qvod possident. *Egreditur*, inqvit David, (sol) *tanqvam sponsus de thalamo suo, exultat instar gigantis curriculum conficientis, ab extimis cœlorum plagis exitus ejus, & revolutio ad extrema climata eorum: nec qvicqvam ab ejus calore abscondi potest* Psal. 19, v, 6, 7. *Oritur Sol & occidit, ad locum suum ortus festinat, vadit ad meridiem, circuit aqvilonem* Eccles. 1, v. 5. Hic motus Formæ solaris evidens τεκμήριον ostendit a primo JEHI & efficacissimo per verbum divinum impresso ESSE ortum & originem trahere qvicqvid in Sole mobile, calidum, illustre, vigorosum, expeditum existit, non aútem ex affictitia *Intelligentiarum* motrice facultate. Confer Psal. 104, v. 19, Esai. 38, v. 8, Habacuc. 3, v. 11.

Tertiò, qvòd beatæ intelligentiæ Stellas regant, & eas in literas disponant, dogma est planè carens fundamentô Prophetarum & Apostolorum, & alienum a fide Christianâ, qvam Scripturæ ductum seqvuti infallibili assensu confitemur. Etenim qvodnam sit *Angelorum*, sive uti *Gaffarello* loqvi placet, *Intelligentiarum* munus, nemini obscurum esse potest, qvi vel primoribus labris fontem Israelis degustavit. Ps. 103: *Benedicite Domino Angeli ejus, valentissimi robore, efficientes verbum ejus, auscultantes voci verbi ejus. Benedicite Domino omnes exercitus ejus, ministri ejus facientes placitum ejus.* Sic *Psal.* 34, v. 8, & 91, v. 11 collat. cum *Matth.* 4, v. 6, Esa. 6, v. 3, Daniel. 7, v. 10, Luc. 2, v. 13, 14, Hebr. 1, v. 14.

Hæc sunt munia *Angelorum* verbis Spiritus Sancti perscripta, nullibi verò memorantur occupati in disponendis Stellis, ut evadant literaria lectionis organa, nedum ut habeant Intelligentias seu animas sibi & suo motui additas adjutrices. De qva astrorum *Anima* nemo prolixiùs egit qvàm *Ascanius Martinengus* in Glossa magna in Genesin Patavii 1597 edita, ubi a pagina 877 ad 893 de hac re copiosè disserit. Sed sententia ejus definitiva duobus momentis comprehensa omne punctum vix latura erit, si ad libellam cœlestis veritatis expendatur.

Hæc antiqvorum erronea opinio de *Cœlis* & *Astris animatis* tantò studio-

diosiùs vitanda erit, qvantò periculosius eâ abusa est non tantùm veterum ætas, sed etiam nostrum sæculum vanæ & superstitiosæ novitatis avidum eâ abuti haut reformidat. Qvia enim *Angelicas istas Intelligentias* motibus cœlorũ non modò assistere, sed etiam eorundem virtutes moderari, & partiri in hæc inferiora putant, excogitârunt ductum secretioris cujusdam Philosophiæ seqvuti, varias Figuras easq; amuletis & sigillis impresserunt, atqve *Intelligentiarum* imperio accommodârunt & subjecerunt. Cencludimus igitur verbis *Athanasii Kircheri* ex Oedipi Ægyptiaci Tom. I. Class. 5. cap. 10. pag. 400. Edit. Roman. *Tradunt Hebræi 4 mundos, qvorum influxibus ex uno in alterum factis, universa Mundi machina consistat; tradunt & hos Saraceni, uti ex iis qvæ dicta sunt colligi potest. Fingunt vel potius affingunt Hebræi singulis mundis suos præsides Angelos, affingunt & hos Saraceni; ita qvidem ut non sit ullum cœlum, neq; ulla stella aut firmamenti statio, cui non suos Genios deputent: hinc in 12 signis Zodiaci, 28 mansionibus Lunæ, 7 Planetis, 4 Elementis, in singulis suam Potentiam influxuum supernorum administratricem, unà cum litera divini alicujus nominis radice, considerant; qvibus magna & mirabilia se præstare posse jactitant. Ægyptii verò, qvæcunq; aut Hebræi, aut Saraceni, per literas; per occultas & abditas Symbolorum hieroglyphicorum significationes præstiterunt, uti in seqventibus fusè ostendemus. Ex qvibus apertè patet, omnem hanc superstitiosam philosophandi rationem non aliam originem habuisse qvàm ab Ægyptiis: cum enim Hebræi Ægyptiorum consvetudine multa, uti in primo Tomo ostendimus, delectarentur, eorumq; sapientiam tot occultis imaginum symbolis expressam unicè suspicerent; neq; tamen, legis prohibitione, per imaginum humanum aut brutale qvid repræsentantium similitudines, eam tradere auderent; impuniùs hanc literis exhibuerunt: qvos seqvuti deinde Saraceni, hanc execrandissimis superstitionibus ita commacularunt, ut ex publica totius Magicæ superstitionis officina facta sit, uti ex iis, qvæ huousq; demonstrata sunt, luce meridianâ clariùs patet.*

Qvod si hujus rei exempla desideres, adeas *Johannem Reuchlinum* de Arte Cabalistica & Verbo mirifico, *Archangeli* Commentat. in dogmata Cabalistarum, *Agrippam*, Libros septem *Philippi Theophrasti Paracelsi*, qvi x Tomo Operum Basileæ editorum 1590, pag. 67 seqv. justô licentiùs in Archidoxi Mag. figuras ejusmodi tractat, *Cabalam Hebræorum*, qvam *Kircherus* in Oedipi Ægyptiaci Gymnasio Hieroglyphico Classe 4 cap. 9, pag. 331 seq. plurimis exemplis illustrat, e qvibus

bus unum ſelegiſſe ſuffecerit, ex qvo qvid de aliis ſit judicandum, facilè perſpici poteſt.

Abacus qvaternarii ſacri, tetracty Pythagorico reſpondens.

	ה	ו	ה	י
Progreſſio numerorum	1	2	3	4
Geometrica qvantitas	*Punctus*	*Linea*	*Superficies*	*Corpus*
Tres literæ, Matres dictæ	א *Aleph*	מ *Mem*	ש *Schin*	☼ *Circulus*
4 *Elementa*	*Terra*	*Aqva*	*Ignis*	*Aër*
4 *Agathangeli*	*Ariel*	*Tharſis*	*Seruph*	*Cherub*
4 *Spiritus*	*Mahaziel*	*Azael*	*Samael*	*Azazel*
4 *Anni tempora*	*Autumnus*	*Hyems*	*Æſtas*	*Ver*
4 *Portæ cœli*	*Bethel*	*Hebron*	*Hieruſalem*	*Mare*
4 *Partes Mundi*	*Occidens*	*Oriens*	*Meridies*	*Septentrio*
4 *Angeli Præſides*	*Raphael*	*Michael*	*Uriel*	*Gabriel*
4 *Flumina Paradiſi*	*Euphrates*	*Phiſon*	*Geon*	*Tigris*
4 *Venti principales*	*Favonius*	*Subſolanus*	*Auſter*	*Aqvilo*
4 *Spiritus præſides*	*Paymon*	*Oriens*	*Ammonius*	*Egyn*

Qvamvis hæc oculis blandiantur pulcrâ qvadam εὐταξίᾳ, nulli tamen rei verè conducunt, niſi qvod ad ſuperſtitionem manuducant homines majori vanitatis amore effaſcinatos, qvàm ſolidę veritatis ſtudiô ductos. Luxuriant hujuſcemodi Figuris & nominum ordinatô ſitu Cabaliſtici He-

Hebræorum Scriptores, a qvibus hęc Literarum & Figurarum concinna crepundia immane qvantum amentur & æstimentur, iisq; usibus nonnunqvam accomodentur, qvorum nec vola nec vestigium ullum in tabulis N. aut V. Fœderis visitur.

Paucis abhinc annis moneta qvædam, cujus materia orichalcum, nobis ab amico donabatur variô characterum qvatuor, qvibus Tetragrammatum JEHOVA constat, schemate pulcrè ornata, eô fine, ut ejus expositionem adornaremus, qvippe cùm characteres in eam incisi sint Hebraici, nostræq; tunc Professionis proprii. Hujus *Monetæ* Schema publicis oculis heic subjicimus:

Ecce audacem metathesin qvatuor characterum, qvibus illustre *Tetragrammaton* constat: qvæ certè nil nisi merum vanumq; ingenii otiô luxuriantis lusum ostentat. Si ludendum erit, aut locô digitorum micandum sit *Literis*, in alio profanæ *Literaturæ* genere exerceatur ars lusoria, qvàm in illo nomine ipsius Dei, qvod Judæi tantopere venerantur, ut nominare illud non ausint. Cùm igitur sacratius esse arbitrentur, qvàm ut humanô ore præsumptuosiùs prodatur augustissimum hoc nomen: cur adeo irreligiosus est eorum calamus erga nomen JEHOVÆ venerabile, ut neutiqvam sibi temperet, qvin ejusdem *Literas* licentiùs transponat, ac si aleam in alveo lusorio versaret? Num consonantes hujus vocabuli diversimodè disjectæ majori efficaciâ præditæ sint, qvàm si suam qvæqve sedem obtineant syllabarum constituendarum causâ? num multitudo locorum, varietas situs & aleatoria mutatio earundem Literarum majorem vim habitura erit, qvàm nomen יהוה unicâ vice,

unô locô debitè ac decenter ſcriptum? Et qvid qvæſo cauſæ eſt, qvòd tantâ ſcribendi, transponendi licentia hìc cernatur abſq; omni pronunciationis uſu? Qvamobrem probare nec poſſumus nec debemus ſuperſtitioſum illud mutatorum elementorum commentum, qvô hujus monetæ auctor ſe oblectavit, & illuſtriſſimum *Tetragrammatum* deformavit.

Porrò hoc miſſô ad alia conqviſita *Gaffarelli* teſtimonia manum promovebimus. *Originem* ad partes vocat, locum tamen non expreſsè ſignat, in qvo is cœleſtem Scripturam confirmat. Nos verò ex Bibliotheca *Sixti Senenſis* eundem adducemus.

Origines, inqvit *Sixtus*, *qvi in Tomis explanationum in Geneſin oſtendens ex hac eadem narratione, qvòd in aſtris cœli, veluti in libris omnium humanorum eventuum prænotiones legi poſſunt a peritis ſiderum inſpectoribus, ſic inqvit*: *Univerſum cœlum eſt qvaſi liber qvidam apertus, omnia futura in ſe conſcripta continens, idcirco in oratione Joſeph ſic intelligi poteſt, qvod a Jacob ad filios dicitur, Legi in tabulis cœli qvæcunqve contingent vobis & filiis veſtris*. Hæc *Sixtus*.

Euſebium etiam indigitat cœleſtis literaturæ Promus ſine expreſſa loci mentione. Nos ſupplebimus hunc defectum, qvippe qvum Lib. VI Præparat. Evangelicæ num. 11, pag. 292, edit. Pariſienſis 1628 obſervemus ſic ſcripſiſſe *Euſebium*: Διόπερ ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ Ἰωσὴφ, δύναται οὕτω νοεῖσθαι τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Ἰακὼβ, Ἀνέγνων γὰρ ἐν ταῖς πλαξὶ τοῦ οὐρανοῦ, ὅσα συμβήσεται ὑμῖν, καὶ τοῖς υἱοῖς ὑμῶν: *Itaqve hunc in modum intelligi poteſt, qvod in Joſephi precatione a Jacobo dicitur; Legi in tabulis cœli, qvæcunqve accident vobis & filiis veſtris.*

Sed ipſum *Gaffarellum* differentem audiamus num. 3, pag. 590 edit. Pariſ. 1629. *Or apres les Prophetes tous les plus habiles des Anciens ont à leur imitation appellé les cieux* LIVRES SACREZ, *comme des Hebreux, R. Simeon Ben-Jochaij dans le Zohar, ſur la Seſſion Temourah, qvi eſt le 25. chapitre de l'Exode, chifre 305. où il parle amplement de ceſte eſcriture cœleſte, mais fort obſcurement: Abraham dans ſon Jetſira, ou livre de la Creation, en advance auſſi des Myſteres, & apres eux R. R. Moſes l'Egyptien, Moſes fils de Nachman, Abraham fils de Dior ſon contemporain, Aben Eſra, David Chimchi, Jom tof fils d'Abraham, Joſeph fils de Meir, Levi fils de Gerſon, Chomer, Abarbanel, & un bon nombre d'autres que je ne cotteray poin pour venir aux Grecs, & aux Latins qui ſeront par aventure mieux reçeus.* Mox nonnulla addit ex *Origene*, qvibus memorandis nos non immorabimur, lectorem remittentes ad ea qvæ attu-

attulimus ſub finem pag. 183 & initio ſeqventis 184. His ſubjungit auctoritatem *Julii Sireni* Lib. 9. de Fato cap. 35, *Auguſtini* Lib. 2 contra Manichæos cap. 21. *Neqve*, inqvit *Auguſtinus*, *in illis corporibus cœleſtibus hic latere poſſe cogitationes credendum eſt, qvemadmodum in his corporibus latent, ſed ſicut nonnulli motus animorum apparent in vultu & maximè in oculis, ſic in illa perſpicuitate ac ſimplicitate cœleſtium corporum omnes omnino motus animi latere non arbitror.* Pag. 592 adduntur his ſuffragia *Ambroſii* Epiſt. 8 ad Demetr. item de vera Relig. 3, & in Pſal. 41. itidem *Proſperi* de mirabil. & de fid. ortho. lib. 3. cap. 1, qvi Cœlos *paginas* & *inſtructiones mirabiles* appellant. *Alberti Magni*, cui cœlum *Liber* eſt *univerſalis*, & deniqve *Johannis Damaſceni*, a qvo cœli *clara ſpecula* nominantur. Mox omnium Platonicorum fidem hic implorat. *Porphyrius*, inqvit, *cùm e medio ſe tollere conſtituiſſet, tunc Plotinum in aſtris ejus propoſitum legiſſe eiq; hoc crudele facinus diſſvaſiſſe.* Nec *Orphei* tuſtudinem intactam relinqvit, qvin eam in fabricæ literariæ ſocietatem adſciſcat, citans hæc Orpheï verba:

—— Σὴ μὲν ἐν ἄστροις
Τάξις ἀναλλάκτοισι ἐφημοσυναῖσι τρέχουσα.
Certus tuus ordo
Immutabilibus mutatis currit in aſtris.

Qvibus qverelam ſubjungit pag. 593, Bibliothecas qvidem variis voluminibus obrui, vix tamen qvinqve aut ſex repertos fuiſſe Scriptores, qvi curioſæ hujus Scripturæ mentionem fecerunt, qvæ, judice *Gaffarellô*, Theologo cuivis curioſo & Aſtrologo cum primis eſt cognitu neceſſaria. Et ut nihil dicamus de *Cornelio Agrippa*, de qvo nos ſuprà nonnulla ſcripſimus, *Pierio Valeriano*, *Vignerio Blaſio*, *Banello Italo*, adducit *Capnionem & Picum Mirandulanum*, ſuperioris ſæculi lumina. Horum autem cum nec loca nec verba adducat, nos qvæ legendo obſervavimus, publicis oculis non ſubducemus. *Comes Mirandulanus* Lib. VIII in Aſtrologiam, cap. 5 ſic Scribit: *Hebræorum magiſtri, ſicut imagines ſuas Aſtrologi, ita ſuum in ſtellis Alphabetarium, hoc eſt, ſuæ lingvæ notas & elementa invenire contendunt, nec ſi credulos oculos nanciſcantur, minùs hoc poſſunt illi probabiliter, qvàm de imaginibus Aſtrologi perſvadere. Qvid pluribus opus eſt, ibi omnes formæ, omnes effigies, qvare nullæ ibi formæ, nullæ effigies, omnes poteſtate & arbitrio hominum, naturæ & veritatis actu nullæ. Qvòd ſi ibi ſaltim noſtri divinaculi auguſtarum qvædam rerum & ſublimiorum ſimulacra confinxiſſent, faciliùs ego qvi-*

dem inducerer, ut non tam eorum & contra naturam, qvàm Dei opera mihi viderentur. Sed cùm illius consilium & sapientiam animadverto, non video, cur illud divinitatis templum, illa atria cœli, melioribus non potuerit aut noluerit imaginibus insignire, &c. Pauca in eandem sententiam prodidit *Reuchlinus* de Arte Cabalistica Lib. 3, pag. 724 edit. Basiliens. *Fiant luminaria in firmamento cœli. Nimirum illa extensio in modum pellis tanqvam literis inscripta luminaribus & stellis propter localem expansionem dicitur Rakia, qvod nos a firmitudine firmamentum apellamus.*

Postqvam *Capnionem* & *Mirandulanum* aliosq; velut emissitiô oculô spectandos proposuerat, calamum promovet ad *Robertum Flud* & *Postellum*. Ex illius apologet. Scripto edit. Lugd. Batavorum anno 1617 hæc adducit: *In cœlo inserti & impressi sunt hujusmodi characteres, qvi non aliter ex Stellarum ordinibus constantur qvàm lineæ Geometricæ & literæ vulgares ex punctis, superficies ex lineis, & corpus ex superficiebus.* Concludit autem si characteres hi legi possint non solùm cuncta futura, sed etiam cuncta ad Philosophiam spectantia cognoscerentur ab iis, cui hæc *lingva* & *Scriptura* innotuit.

Præ omnibus autem Scriptoribus, qvi de his cœlestibus characteribus sunt loqvuti, solus *Postellus*, judice *Gaffarello*, laude cognitæ *Cœlestis Scripturæ* claruit, cui fidem facit periculum ejus rei a Postello factum & adductum in Tractatu *Jetzira*: *Si dixero*, inqvit *Postellus*, *me in cœlo vidisse in ipsis Sanctæ Lingvæ characteribus ab Esra primùm publicè expositis, ea omnia qvæ sunt in rerum Natura constituta, ut vidi non explicitè sed implicitè, vix ullus mihi crediderit, tamen testis Deus & Christus ejus, qvia non mentior*, Idem *Postellus* in Lib. de Creatione sic scripsisse memoratur: *Decreti igitur sunt demum delineati suisqve Figuris adumbrati igne divinô in aqvis cœli scilicet expresso sancti characteres, & tantâ virtute in cœlis expressi, ut possit etiam veritas futurorum haberi, cujus scientiæ adhuc vestigium in Marocho & multis aliis Ismaelitarum civitatibus, licèt sint apud eos valde depravatæ & adulteratæ Figuræ sanctæ.*

Ut autem hoc inusitatum & grande αἴτημα assensum publicum tantò faciliùs impetraret, e *Joannis Leonis* historia Africana subsidium sibi comparavit. Hunc autem memorat tradidisse ex Albonis Arabis volumine primô, qvod inscribitur ELLYMAHEMORAMITH, qvomodo Arabes suas Constellationes *Literis Arabicis* consignare soliti sint,

qvas

qvas Arabes Eremitæ libenter portant, ut postea regulis cum *Zairagia* vel divinationibus applicent.

Hæc sunt Testimonia citerioris ævi, qvæ *Gaffarellus* e scriptis Christianorum Doctorum consarcinavit, ut fidem faceret characteribus olympicis. Qvæ ita comparata esse animadvertimus, ut aut *metaphoricum Librum & characterem* designent, aut ab iis profecta auctoribus, qvorum fides neutiqvam tanti facienda est, ut publicum assensum mereatur.

De priori genere humanæ auctoritatis liceat nobis usurpare illud, cujus meminit *Tripartita Historia, teste Hyperio*: *Cùm* Antonius *eremi in Ægypto incola a qvodam Philosopho interrogaretur, qvomodo res tam sublimes contemplaretur, qvi omni Librorum chartaceorum esset destitutus supellectile? prudenter respondit*: *Universum hunc mundum librorum & instructæ Bibliothecæ vice esse, hanc omni tempore & ubivis locorum præstò existere, in eadem se res divinas & cœlestes lectitare.* Diu ante hunc *Antonium Clemens Alexandrinus* Stromat. lib. 6 definit *mundi Creationem* esse *Dei scripturam*, ac Decalogi præcepta esse in rebus naturalibus promulgata, legíqve posse. His suffragatur *D. Chrysostomus* in priorem epist. ad Corinth. hom. 7, item illâ de Jejunio & lectione Geneseos, nec non illâ ad populum Antioch.

Hunc loqvendi modum ut multi eruditi usurpâsse deprehenduntur, ita *Andreas Hyperius* Lib. 1. de Sacræ Scripturæ lectione & meditatione omnibus omnium ordinum hominibus Christianis perqvam necessariâ, cum primis hujus Libri mentionem notatu dignam facit, qvæ sic sonat pag. 29, 30 Edit. Basil. 1561: *Etenim libros ex qvibus potentiam ac voluntatem divinam homines omni tempore discerent, Deus ipse duos parentes & multiplici doctrina refertos in omnium conspectu statuit. Alter qvidem est mundus hic universus, qvi a nobis incolitur, ac sensibus qvantus est undiq; perlustratur: alter verò est Verbum Dei, scriptis Prophetarum & Apostolorum voluminibus comprehensum. Qvorum duorum librorum dignitas atq; auctoritas longè est amplissima: utpote in qvibus oracula ac monumenta reperiuntur, qvæ nos non erudiant modò, verùm etiam ad præstandum omne officium arcano qvodam modo instigant.*

Atq; de priore Libro ut aliqva hic interponam, qvis obsecro, cùm splendidissimam mundi machinam cum suis partibus, tam oculis qvàm mente intuetur, non incipit statim cogitare, potentissimum, sapientissimum, optimum necessariò esse, qvi hæc omnia mirabiliter condidit ab

initio?

initio? longè verè mirabiliùs conſervat, & ſapientiſſimè moderatur? Cœli, inqvit *Rex* & *Pſaltes Hebræus* Pſal. 19 (cur enim non potiùs a ſanctis vatibus qvàm a *Cleanthe*, de qvo apud *Ciceronem*, vel qvovis alio Philoſopho idoneas rationes mutuemur?) *enarrant gloriam Dei, & firmamentum annuciat manuum ejus operationem.*

Adprimè verò huc qvadrat expoſitio horum verborum, qvam *Simeon de Muis* Hebræarum literarum Pariſiis olim Profeſſor Regius Commentar. in Pſalmos his verbis, edoctus ab *Aben Ezra*, adduxit: *Ezra*, Linea eorum, exponit *Scriptura eorum. Certè bene convenit Scripturæ cum verbis, qvorum mox mentio fit in ſeqvente membro, at ſic ſenſus eſt perſpicuus, in cœlis tanqvam in volumine, Dei gloriam omnibus legendam proponi, ac ſimul illis qvodammodo inditam eſſe vocem, qvæ ad omnium aures perveniat.*

Ceterùm, cùm non nemini gratum fore confidimus cognoſcere, qvâ ratione tot Interpretum & ſententiarum divortia, qvot oſtendimus ſuprà QVARTI MOMENTI pag. 150, 151 in τῷ קו Kav qvaſi adverſis frontibus concurrere, circumſpectè, commodè Scripturis & indoli vocum convenienter qveant componi: nos ſeqvuti veſtigia *Simeonis de Muis*, qvæ jam viſa ſunt, ſedulam dabimus operam, ne noſter conatus etiam in hac IRENE Hermeneuticâ deſideretur, exordium facturi a Λέξει vocũ, & deſituri earundem Ἑρμηνείᾳ. Sed priùs præmonſtranda apparens *diſcordia*, cui *concordia* noſtris curis inveſtiganda σὺν θεῷ ſuccedet.

Qvi primus omnium Doctorum Europæorum baptiſimi teſſerâ CHRISTO JESU initiatorum Eberinarum vocum λέξιν expendere & *Latinè* interpretari cœpit Jo. REUCHLINUS PHORCENS. *Doctor Juris, Comes Palatinus Lateranus, Maximil. Imper. & Eberhardi primi Wirteberg. Ducis Conſiliarius, totius Sveviæ Triumvir*, & monumentum exegit Anno JESU CHRISTI 1606 ære perennius, Hebraicam dictionem קו *Kav* in Rudimentis Lingvæ S. exponendam cenſuit *Normam, Lineam, Directorium, Perpendiculum.* Qvam λέξιν Pſalmi Davidici ſono ſic accommodavit. Pſalm. XIX (verba Reuchlini) *In omnem terram exivit ſonus eorum: rectiùs* Norma, directio, regula, ædificatio & architectonia eorum. Hujus λέξεως interpretamentum ſeqvitur *Pagninus* in ſuo Lex. ed. a Rob. Stephano 1548 in 4°, niſi qvòd addat, *filum*, & dictô Eſa. 18, 2 illuſtrat: Gentem קו־קו *lineatim operantem.* R. David, paulatim, metaph. a cæmentario. Ut n. cæmentarius extensâ lineâ facit ordinem, & ſupra illum

illum iterum extendit, ut faciat alium ordinem, donec paulatim perficiat opus: ſic mens ſenſim perficiunda & Evangelium promovendum. Sed in אוצר לשון הקודש Theſauro Lingvæ Sanctæ [qvi operâ *Merceri, Cevallerii* & *Bertrami* Lugduni 1575 editus eſt] *Mercerus* qvidem utitur labore *Johannis Forſteri* tanqvam ſuô, qvando radicis קוה expoſitionem hanc affert, *Verbum eſt magnô animi deſideriô in aliqvem intentum eſſe, reſpicere & ex eo pendere*: ſupprimit tamen more ſuô nomen magni *Forſteri*. Sed ipſe *Forſterus* in ſuo Dictionario Hebr. 1564 hujus dictionis קו intimiorem indolem ita eviſceravit, ut poſteris pæne otium facere viſus ſit. Nam 1 hâc biliterâ voculâ ait ſignificari *applicationem animi ad rem aliqvam*, 2. *Funiculum menſorium*, qvi ad materiem ſeu ad ædificia ipſa applicatur, & qvô rectè menſurantur regiones terrarum. Qvando autem *Mercerus* & *Cevallerius* tacitè perſtringunt *Forſterum*, qvòd Eſa. 28, v. 10 קו vertat *expectationem & animi applicationem*, pugiones ſtringunt in propria viſcera. *Vulgata n. Verſio* hâc ſtrigili læditur, qvæ exponit: *Expecta, reexpecta*. Nec non 72 *Interpretum* ſpes incautiùs ſic decollat, qvi interpretantur, προσδέχου ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι. Sed ad lineam. *Reuchlinus* in ספר יאיר נתיב Capitibus Concordantiarum Hebr. *R. Mardochai Nathan* a ſui ipſius interpretatione non abit, nec a primo veſtigio, qvod ſignavit *Reuchlinus Sebaſtianus Munſterus* in ספר השרשים, nec *Avenarius* in Dictionario Heb. 1519, nec *Marcus Marinus* in תבת נח *Arca Noe*, h. e. *Novo Theſauro Lingvæ ſanctæ* Venet. 1593, niſi qvòd hanc præ reliqvis peculiarem conjecturam ſibi vendicet, opinatus a collectione קו dici, *qvia* (inqvit) *funiculus ex multis filis congregatis effectus*. Sed פתיל huic vocis etymo magis convenit, qvô utitur *Ezechiel* c. 40, v. 3, qvíqve ſignificat *funem arctiùs intortum*, teſte *Plantavitiô* Lodovenſium in Gallia Narbonenſi Epiſcopo in Theſauro Synon. Hebr. Chald. Lodovæ edit. 1644. Vel etiam עֲבוֹת (*funis denſus ſeu rudens* Pſal. 129, v. 4) magis heic erit appoſitum.

Nemo tamen קו amuſſis architectonicæ & perpendiculi nautici uſum explicatiùs nobis exhibuit *Valentinô Schindlerô*, qvi edit. Hannov. 1612, pag. 1595, ita hanc vocem explicat: Nom. קו *Linea, filum lineum, funiculus tenuis, qvem miniô, cretâ aut atramentô imbuunt fabri, ut lineam rectam ducant, cujus ductum ſeqvantur in materia exæqvanda & complananda. Amuſſis,*

funiculus cretâ aut rubricâ illitus, qvo dirigunt ſaxa aut ligna: libelli, perpendiculum, inſtrumentum, qvô filô plumbo appenſo explorat ſtructuræ in altum rectitudinem. Funiculus tam ædificii qvàm dimenſionis; in bonum, ædificandi causâ, in malum, deſtruendi ergò. Hæc *Schindleri* interpretatio appoſitè qvadrat hodiernis inſtrumentis, qvibus utuntur ſtructurarum & manualium artium periti artifices.

Qvi Literarum Hebraicarum ſtudia excolenda & ornanda ſummîs vigiliis & laboribus ſuſcepit *Johannes Buxtorfius* in Lex. Hebr. vulgari vocis expoſitioni nil addidit, niſi qvòd putârit qvòd etiam reddi poſſet *delineatio*. *Bartholomæus Scheræus* in Itinerario in Pſalterium Davidis Hebr. edito Witenbergæ 1624, *Daniel Schventerus* עֹמֶר שְׂפַת הַקֹּדֶשׁ hoc eſt, *Manipulo lingvæ ſanctæ* Noribergæ edito 1624, *Paulus Toſſanus* in Syllabo dictionum Hebraicarum, qvæ in סֵפֶר תְּהִלִּים continentur Baſil. 1615, *Joseph. Barbatus Meniphiticus* in Speculo Hebraico Lovan. An. cIↃ IↃc. xv, *Chriſtophorus Helvicus* in Lexcico Hebr. Didactico Gieſſæ 1621, *Schichardus* in compendio Lex. Heb. Horologio ſubjuncto, & eum imitatus *Adamus Fuſius* in Dictionarii kurtzer Außzug für die Deutſchen einfeltigen Schüler der Hebreiſchen Sprache ab præmonſtratis modò exponendi τὸ קן viis vix latum pilum diſcedunt. *Antonius* autem *Hulſius* in ספר כל לשונות המקרא ſive Nomenclatore Biblico Hebræo-Latino Bredæ edito 1650 locum Eſa. 44, 13 Rubricam *Pagninus* filum Phœnicium, *Avenarius* rubrica infectum, *Marinus* in arca Noë, miniô vel aliô colore imbutum exponunt. *Victorinus Bythnerus* in Lyra prophetica Davidis Regis Londini 1650, præmiſsâ vulgari Interpretatione dicit LXX *legiſſe* ὁ φθόγγος αὐτῶν *ſonus eorum, qvòd legerint in fontibus* קולם *qvod eſt verſu præcedenti, ſed ſenſu eodem; nam ſonus verbo enarrandi, linea verò indicandi, appoſitè reſpondet.* Hunc *Delrius* in Adagialibus Sacris, *Simeon de Muis* in Pſalmos aliiqve refutant. Benè tamen heic uſurpat vocem indicandi cum *Bucero*. *Edvardus* Leigh in Critica ſacra Londini 1650 duplicis lineæ meminit, altera Æ*dificationis* Zach. 1, v. 16, altera eſt *deſtructionis* 2 Reg. 21, 31, קן autem dici putat a *collectione*; *eſt enim*, inqvit, *funiculus ex multis congregatis effectus.* Ceterùm nec *Leighii* nec *Marini* hæc prima eſt obſervatio, ſed R. Iſaiæ, teſte *Andrea Maſio* in Joſ. cap. 2. pag. 51. *R. Iſaias*, inqvit, *a poſitione*, קָוָה, *qvæ collectionis habet notionem, deductum*

nomen

nomen תקורה, *funem significare censet, qvòd in fune multa fila contorta com-ponantur. Mihi verò verbum* τὸ קואי *qvod Chaldæis textorem significare anim-adverti, persuadet ut credam* τὸ קורה *Hebræis non solùm colligere sed etiam con-texere olim significâsse. Sunt enim ceteræ Orientis lingvæ ex Hebræa natæ. Absq; eo verbo &* קו *lineam, funiculum & hoc nostrum* תקורה *descendere.* Hæc *Masius*. Fuit תקורה חוט השני funiculus fili coccinei, 72 Presbyteri τὸ σπαρτίον τὸ κόκκινον, qvô usa *Rachab* in liberandis binis exploratoribus, cùm liberi per fenestram demissi; tessera postea fuit Soterii *Rachab* mu-lieri meretrici benignè indulti.

Syncrisin aliarum si adhibere placeat: initiô occurret *Antonius Gig-geius* Collegl Ambrosiani Doctor Thes. Arabicæ Lingvæ Volum. 3. pag. 1436 قُوَى Funiculi, ex qvibus constat funis. Syr. Chald. חַבְלָא chabla, Kabbel. 72 Seniores qvinqvies τὸ קָו interpretantur *μέτρον* men-suram 4. Reg. 21. 13. Esa. 44. 13. Thren. 2. 8. Ezech. 47. 3. Zachar. 1. 16. Aliàs Hebr. פלס, משקל, *Græcè γνώμων, κανών. Ital.* Regola misur-retta. *Hisp.* La regla para juz gar lo derecho. *Angl.* A rule ozsqvare. *Gall.* reigle. *Polon.* lineal'. *Bohem.* linyal pra Widlo. *Hung.* regula. *Carniol.* rith-shert, linial. *Germ.* ein Richtscheit/recht/Linial. *Belgi* Regel/ rye/ Liniael/ liny/Winckel-mate.

Ut autem ad lineam rerum, qvas nostrum קו seu linea designat, non minùs istius interpretamentum & applicatio variat, qvàm συνονυμία vo-cis variarum gentium lingvis modò ostensa. Haud abs re fuerit novam accessionem ἑρμηνευτικὴν adjecisse illi interpretum diversitati, qvam supe-rius pag. 149, 151 seq. observavimus. Qvoniam verò regularis hic Ev-angelii sonus non modò orbem replevit, sed etiam regnum Dei Παντο-κράτορος admirabili successu beavit, regnum Satanæ κοσμοκράτορος destru-xit, cunctaq; generi humano salutis bona attulit: in nullo argumento lubentiùs versamur, qvàm in hoc dicto illustrando. Sed ut id commo-dè fiat: magnorum Luminum facibus opus erit, qvas benignis oculis haut pigebit subjicere.

Lutherus in psalm. 19. pag. 310 tom. 3 Witeb. Lat. 1553: In omnem terram exivit sonus: *Vide, qvàm vigilanter aptet Spiritus verba sua, ne Aposto-*

li putarentur esse verbi authores, facit eos ministros & instrumenta. Sicut dicit Christus: Non enim vos estis, qvi loqvimini, sed Spiritus Patris vestri, qvi loqvitur in vobis. Et iterum: *Ille me clarificabit & testimonium perhibebit de me, & vos testimonium perhibebitis. Ideo dixit,* voces eorum audiuntur, *sed alius est, qvi loqvitur*: Exit sonus eorum, *& alius est qvi efflat & emittit, usus voce & verbis eorum pro instrumentis suis. qvanqvam Ebræus habeat,* in omnem terram exivit regula eorum (Wittenberg. Lat. edit. 4° an. 1565, *funiculus* eorum) *tamen Apostolus Rom.* 10. Sonum *dicit, & in idem recidit. Sonus enim Evangelicus regula illa est, juxta qvam ædificatur* Ecclesia. *Non enim ædificatur armis corporalibus fabrorum, sed verbô vitæ: simul tamen eô verbo certa mensura significatur, qvâ cujusq; Apostoli ministerium dispertitum est in orbem terrarum. Non enim omnes eodem locô prædicaverunt, sed divisi sunt in totum mundum, non ut divitias ejus sibi aggregent, sed unusqvisq; portionem suam ad Christum reducat.*

Deformati qvondam cœtus nostratis, qvi Sponso illustrissimo Servatori Christo Sponsa sine macula sisti debuit, cordatus reformator & fidus reductor a deviis ad tutum ovile *Joannes Pomeranus Bugenhagius* in interpretatione Psalmorum Witembergæ publicè lectâ, Basileæ verò 1524 editâ, hâc exegesi dictum *sonum* illustrat: *In omnem terram &c. Id est, omnibus lingvis prædicatum est & in toto orbe terrarum. Prophetia adhuc adimpletur usq; ad finem mundi. Felix: in omnem terram exivit* cursus eorum. *Nam velociter currit sermo ejus, & Christi prædicatio brevi mundum pervasit, qvin & adhuc dies est, & qvod nondum cœli spatium permensus est ille Sol, brevi permetietur, ut sit deinde finis mundi, sicut prædixit Christus: Prædicabitur hoc Evangelium regni in toto orbe terrarum, & tunc veniet consummatio. Totus Psalmus est de prædicatione & institutione regni cœlorum per orbem, qvæ in Spiritu non minus gloriosa est, qvàm illa fuerint, atq; adeò propter hanc illa facta sunt, & illa nihil nobis profuissent, nisi hæc secuta fuisset. Nos dicimus hìc alludi ad visibilem illum Solem, qvi egreditur ab oriente & vadit in occidentem usq;, donec dies est, & totum orbem illustrat & calore suo fovet, & idem significari, qvod suprà dixit: In omnem terram exivit &c. Similis oratio est in Matthæo cap.* 24: *Congregabunt electos ejus ab extremis cælorum usq; ad extrema eorum a qvatuor ventis cœli i.e. ex omnibus mundi partibus, etiam novissimis. Et Felix* (Pratensis) *sic versum reddidit: Ab extremo cœlorum egressus ejus, & circulatio ejus super extrema eorum.*

Brentius in Psalmos: In omnem terram exit sonus, seu *ut Hebræus legit,*

amussis

amuſſis & regula eorum. *Apoſtoli enim ſonô Evangelii ſui ædificârunt & exſtruxerunt tanqvam amuſſi & perpendiculô Eccleſiam in omnibus finibus terræ. Nec futurum eſt qvod vaticinatur, potiùs rem ſeu geſtam, ſeu qvæ jam geritur, narrat, hoc Chriſtus ipſe hunc mundum juxta externam converſationem deſerturus monet: Vos, inqvit, eritis teſtes mihi non ſolùm Hieroſolymis, verùm etiam in univerſa Judæa, Samariaq;, deniq; usq; ad extrema terræ. Et Paulus ad Coloſs. cap. 1: Per ſermonem Evangelii, qvod pervenit ad vos, qvemadmodum & in toto mundo fructificat. Et mox: Siqvidem permanetis, inqvit, in fide fundati ac ſtabiles, nec dimovemini a ſpe Evangelii, qvod prædicatum eſt apud univerſam creaturam, qvæ ſub cœlo eſt. Vides igitur hunc Pſalmum veriùs hiſtoriam de rebus jam geſtis texere, qvàm viticinium de rebus adhuc gerendis commemorare, qvòd divulgationem Evangelii in totum orbem, mille antè annis ità recitet, perinde ac ſi eam coràm fieri ſuis oculis vidiſſet.*

Henricus Mollerus Hamburgenſis in Enarratione Pſalmorum edition. Witeberg. 1573 pag. 328: Rectiùs itaq; ab aliis redditur: *Scriptura eorum, ut ſignificet in cœlis tanqvam in volumine omnibus conſpicuo deſcriptam eſſe Dei gloriam, qvæ omnibus conſpicienda & legenda proponatur; ſimul illis inditam eſſe ſonoram vocem, qvæ ad aures omnium perveniat. Qvod igitur de ſermone dixerat antè, oſtendit eum oculis magis, qvàm auribus percipi. Sicut autem* קו *funiculum menſorium ab extenſione ſignificat: ita eadem ratione nonnunqvam ſignificat Verſum ſcriptum, qvem Germani nominant* ein Zeil/ *interdum etiam cum* Latinis ein Linie. *Eſtq; id manifeſtum ex Eſaia 28, ubi Deus Judæos pueris nondum ſatis per ætatem docilibus comparans ſic loqvitur; Qvoniam erit illis præceptum ad præceptum, verſus ad verſum, pauliſper ibi, pauliſper ibi, id eſt, opus eſt illis aſſiduâ inculcatione & repetitione ejuſdem præcepti & verſus: ſicut pueris non multa ſimul ingeri poſſunt.* Græcus pro קום legit קולם vox eorum. *Duo* hìc ſingularia noſtro conſpectui obverſantur: *Alterum*, qvòd *Mollerus* notet lectum eſſe a Græco קולם vocem eorum locô קום regulam eorum: qvod etiam *Piſcatori* ſollicitiori aliàs interpreti placuiſſe in Comment. in hunc Pſalm. mirari ſubit. *Alterum*, qvod קו interpretetur *Scripturam*. *Prius* qvod ſpectat: non modò Regius Hebraicarum literarum Profeſſor *Simeon de Muis* Comment. in Pſalm. ſuprà refutavit & in primis zelô qvondam uſus *Iſaacus Levita* Profeſſor Hebrææ lingvæ qvondam Colonienſis, ſed etiam *Martinus Del Rio Antverpienſis* Salmanticæ Profeſſor in Adagiali-

gialibus ſacris V. T. edition. Lugdun. 1614! *In omnem terram exivit &c. Hebraicè eſt* קום *filum, linea, ædificii perpendiculum: Verſionem LXX & noſtri ſeqvitur Paulus ad Rom. 10. 18. Nec puto illos legiſſe* קולם *ſed vocâſſe ſonum ipſam prædicationem, qvæ revera erat perpendiculum ædificii cœleſtis qvod dixi: & eſt verus ſenſus Propheticus loci illius. Ad hanc etiam metaphoram alluſit Apoſtolus 2. Cor. 10. 13. Nos autem non immenſum gloriabimur, ſed ſecundum menſuram regulæ, qvâ menſus eſt nobis Deus menſuram pertingendi ad vos. Hoc eſt Secundum normam qvâ uſi ſumus in ædificanda apud vos Eccleſia, pro modulo qvem tribuit nobis Deus.*

Ad *poſterius* qvod attinet, prævia eſt Mollero Expoſitio Eccleſiaſtica in lib. Pſalmorum Henrici Stephani 1562 ex Wolfg. *Muſculo. Qvia nomen* קו *nunc lineam, nunc ſtructuram Hebræis ſignificat, qvidam hunc ſenſum eliciunt, qvod cœlorum architectura qvaſi lineatim ad regulam compoſita, longè lateqve gloriam Dei prædicet.* Sed qvum metaphoricè cœleſtis machinæ ſplendorem David hic Doctoris inſtar de gloria Dei concionantem inducat, frigida eſſet iſta locutio, lineam cœlorum exire in ultimos uſqve terræ fines. Adde, qvod ſtatim proximo membro verba ubiqve exaudiri ſubjicit. Qvid autem verbis affine cum ſpecie ædificii? Qvod ſi vertamus *Scripturam*, hæc duo optimè convenient, in cœlis, tanqvam in volumine omnibus conſpicuo, deſcriptam eſſe Dei gloriam & ſimul inditam illis eſſe ſonoram vocem, qvæ ad omnium aures perveniat. Atqve ità monemur viſualem (ut ita loqvamur) eſſe ſermonem illum, cujus facta prius fuit mentio. Oculis enim, non auribus loqvuntur cœli: ut meritò eorum ſpeciem tam diſtinctè ordinatam Scripturę comparet David.

Sed hæc *Muſculi* unius non eſt obſervatio. Idem *Vatablus* ante eum obſervavit apud alios, qvô teſte, qvidam vertunt קו *Scripturam, qvòd in cœlis tanqvam in volumine omnibus conſpicuo ſit deſcripta gloria Dei, & ſimul indita illis ſonora vox, qvæ ad omnium aures perveniat.* Eſa. 28, 10 קו pro *verſu ſive Scriptura poni dicunt. Senſus eſt: Gloriam Dei non obſcuris literis notatam, ſed ſplendido charactere expreſſam eſſe, cujus lectio omnibus expoſita ſit & facilis.* A *Muſculo* non longè abit *Piſcator*, *Junius* & *Tremellius*: *In totam terram prodeunte* delineatione eorum, &c. Verto, inqvit *Piſcator, in totam terram exit* præſcriptum eorum, Scriptura *Hebraicè* קו, i. e. linea *ſive* delineatio, *ſignificat hic* præceptum, *ſeu* præſcriptum: *ſicut Eſa.* 28, 10: *ubi tanqvam Synonymum adjicitur nomine ſignificante* præceptum. *Senſus eſt, cœlum per curſum*

cursum Solis, Lunæ & aliarum stellarum cunctis in toto terrarum orbe hominibus præscribit *ac* præcipit, *qvid de Deo debeant sentire.* Hac spectant Gallicorum Bibliorum Genevæ 1610 impressorum verba: *Leur* allignement *est issu par toute la terre.* Belgicos interpretum margo conjungit, *lineam, regulam, præscriptum* & *Scripturam*: Haer Richt-snoer gaet uyt over de gantsche Aerde. ofte linie/ regel/ voorschrift/ schrift. het is/ ofte ons met grove linien / en letteren gheschreven ende leesden van haren Schepper. Vergel. Jesaiæ 28/ 10. Waer op de Apostel dit gepast heeft / siet Rom. cap. 10/ v. 18. Biblia Moschovitica seqvuntur vulg. Interpretem:

Во всю землю изыде вѣщанїе ихъ,

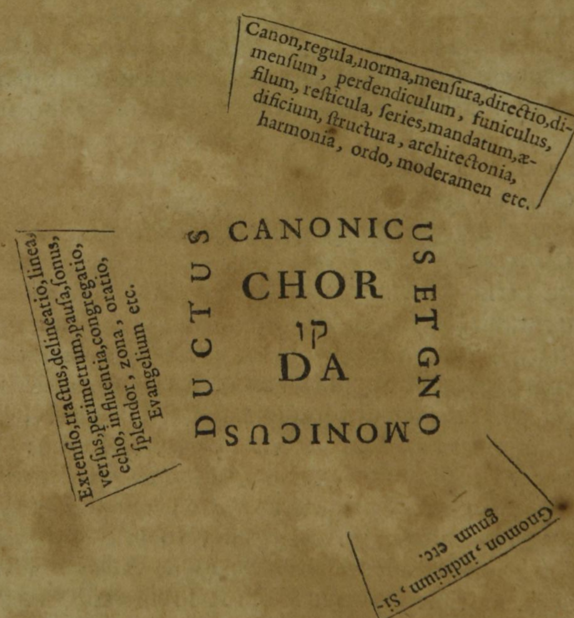
Wowsy Zemlu izyde wieſtſaine Jgh: *In terram omnem exivit sonus eorum.* Isti interpretamento, qvô קַו *Scriptura* exponitur succinit geminum distichon *Friderici Widebrami* S. S. Theologiæ Doctoris, qvod in Psalm. 19 edidit;

> *Hæc velut in picto* Scriptura volumine *mundi*
> *Omnibus exposita est conspicienda plagis.*
> *Hæc procul extremis contingens finibus orbem*
> *Clara velut viva concio voce, sonat.*

Prima nostra Versio, qvam civitate Danicâ donavit *M. Johannes Michaelis* & edendam curavit Lipsiæ apud *Melchiorem Lottherum* Anno 1524, sic habet: Sandeligen thet er jaa uti alle Lande theres Røst udgangen/ oc uti ald Verden theres Ourd. Sed N. Testamentum, qvod Canonicus Lundensis *Christiernus Petri* comes exilii Regis Dan. CHRISTIANI II Antverpianis typis sic exscribendum curavit 1531 hunc locum: Thi deris Røst er udgangen i alle Land/ oc deris Ord hørdis til Verdens Ende. Svetica Biblia ita sonant. Theras lirod år jro vdgånget i all Land/ oc theras Ord til noerldennes endar. *Maximus* verò in Μεταφράσει διγλώττῳ reddidit: εἰς ὅλην τὴν γῆν διήχησεν ἡ βοή τους, καὶ εἰς τὰ ἄκρεις τῆς οἰκουμένης τὰ λόγια τους. Syriaca Versio *Gvidonis Fabricii* & Tremellii בְּרַת קָלְהוֹן filia vocis eorum. Oraculum, prædicatio instar oraculi. *Hulricus Zvinglius in* Enchiridio Psalmorum: *In omnem terram exiit* oratio eorum, qvod etiam in textu Campensis observatur. In Paraphrasi verò *doctrina eorum. Vuesthemerus*

merus & *Grotius* in Pſalmos: Doctrina eorum. Norma, amuſſis &c. *Alphonſo Camorenſi*, *Forerio* in 28 & 34 cap. Eſa. *Davidi Pomario*, *Lorino*, *Auguſt. Juſtiniano*, *Oleaſtrio*, *Bredembachio*, *Flaminio*, *Oſorio*, *Figueiro*, *Buxtorſio*, *Marianæ*, *Iſidoro Clario*, *Avenario*, *Agathio*, *Chuidaſerio*. *Steucho* v. ordo, harmonia, moderamen, tractus eorum. *Agellio* reſticula menſoria, *Pellicano* Zona eorum. Unde Rabbinis קו השוה Linea æqvatoris.

Widebramo in Pſalter Gr. γνώμων; nobis v. *Chorda*. Ceterùm divortii affatim diverſus modò attulit Hermes: nunc concordi Interpr. nexu opus erit, cùm ratiocinia *Gaffarelli* vix egeant reſponſione, qvippe ſuapte vanitate ruentia, Hunc nexum commodè noſtrum Radicale & commune ſignificatum ſic conſtringet:

GLORIA PRINCIPIO ET FINI
HAGOELI
A & Ω.

EXERCITATIO
LITERARIÆ ANTIQVITATIS
TERTIA
HIERONYMI
Opinioni de Eſdræo hodierni characteris Hebraici novo invento modeſtè oppoſita.

CUm SECUNDA EXERCITATIONE modò propoſitâ priſcum Sacrarum Hebraicarum Literarum depoſitum a *Gaffarelli* Cœlo deductum terris reſtituere pro virili ſtuduerimus: jubet nunc ſuſceptum primigeniæ *Literaturæ Hebraicæ* ſtudium, ac tuendæ veritatis zelus, ut pari conſtantiâ iis obviam eamus, qvi *Hieronymi* auctoritati, perinde ac ſi indubitabilis foret, plus juſto tribuentes, ſeciùs qvàm oporteat de antiqviſſimis Hebraicis hodiernorum ſacrorum V. T. voluminum divinâ providentiâ conſervatorũ Literis, & earum cum Sacris Libris & in Sacris Scripturis mirabili conſervatione ad noſtra usq; tempora ſtatuere præſumunt.

Sed ipſum *Hieronymum*, cujus auctoritate velut clypeô adverſa pars ſe tuetur, veritatis tribunali ſiſtamus, & qvantùm valet, modeſtè expendamus.

damus. Præfat. in Libr. Reg. tom. 4. Op. edit. Basil. Froben. 1516 sic scribit p. 7: *Viginti & duas Literas esse apud Hebræos, Syrorum qvoqve Lingva & Chaldæorum testatur, qvæ Hebrææ magna ex parte confinis est. Nam & ipsi viginti duo elementa habent* eôdem sonô, *sed diversis characteribus. Samaritani etiam Pentateuchum Moysi totidem literis scriptitant, figuris tantùm & apicibus discrepantes. Certúmq; est Esdram Scribam Legisq; Doctorem, post captam Hierosolymam & instaurationem templi sub Zorobabel alias literas reperisse, qvibus nunc utimur, cùm ad illud usq; tempus iidem Samaritanorum & Hebræorum characteres fuerint.*

Ut igitur cuivis exploratiùs constare possit, qvi absq; inveterato præjudicio & cœco erga Samaritanorum difformes figuras amore rectè ac sincerè de sancta *Literatura*, qvam Dei digitus consecravit, judicare, divinam hodiernorum elementorum Hebraicorum originem & admirabilem perennitatem indagare pensi habet, an Hieronymi auctoritas talis & tanta sit, qvalis & qvanta esse putatur, & an adeo immunis ab omni errandi periculo existat, ut qvicqvid is dicat pro rato sit habendum; adeoq; valeat antiqvitatis gloriam nostris Characteribus adimere, eandem Samariticis Literis vendicare, & deniqve præposteram de Esdræano Hebraicarum Literarum invento opinionem solidè confirmare: esto QVÆSTIO PRIMA:

QVÆSTIO I GENERALIS.

Num Hieronymi auctoritas omni errore, dubiô & periculô vacet?

NEgamus: *Primò*, qvia talem & tantam auctoritatem ipse *Hieronymus* nec aliis scriptoribus nec sibimet *vult* arrogare. Nam Comment. in Psal. 86. tom. 8 p. 61. ed. citat. expresè monet: *Videte*, inqvit Hieron. *qvid dicat* (David) *Qvi fuerunt, non qvi sunt: ut, exceptis Apostolis, qvodcunqve aliud postea dicetur, abscindatur, non habeat postea autoritatem. Qvamvis ergo sanctus sit aliqvis post Apostolos, qvamvis disertus sit: non habet autoritatem.* Ecce ipse *Hieronymus* divinam & Propheticam, hoc est, omnis erroris expertem autoritatem & sibi & cunctis aliis post Apostolorum tempora viris, licet eximiis donis præditi fuerint, planè abjudicat.

Secun-

Secundò, qvia non *debet* sibi talem vendicare autoritatem, qvalis Sanctis Dei hominibus extraordinariâ divinæ patefactionis luce illustratis in solidum debetur. Illis enim singularis indubitatæ auctoritatis & veritatis prærogativa est concessa: *Spiritus Sanctus ducet vos in omnem veritatem* Joh. 16. v. 13. Qvi loqvuturi aguntur Spiritu Dei 2 Petr. 1. 21, scripturi divino afflatu afficiuntur 2. Tim. 3. 16.

Tertiò, qvia non *potest* talem scribendi autoritatem mereri, qvæ omni careat errore, ob varios, qvibus ejus scripta passim deformata dolemus, errores; eosq; partim *Hermencuticos*, partim *Grammaticos*, partim *Dogmaticos*, partim *Historicos &c.*

Ex horum ubere segete, qvæ in ejus lucubrationibus succrevisse non sine dolore animadvertimus, paucas tantùm spicas parcâ decerpemus manu.

Hermeneuticus error est, cujus interpretatio Hieronymiana capitis 3. Sophon. v. 18. tom. 6. p. 100. planè comperta est. Verba enim נוגי ממעד אספתי ita interpretatur Hieronymus: *Nugas qvæ a lege recesserunt, congregabo.* Qvâ versione velut ruinosô fundamentô seqvens ejus Critica & Commentarius nititur: *Id qvod diximus*, inqvit in Commentario, *Nugas*: *Sciamus in Hebræo ipsum Latinum esse sermonem* נוגי, *Nuge*; *& propterea a nobis ita ut in Hebræo erat positum: ut nosse possimus Lingvam Hebraicam omnium Lingvarum esse matricem: id qvod non est hujus temporis differere.* Sed verò, si Hebraica Lingva aliarum Lingvarum tanqvam filiarum matrix, uti eam rectè laudat *Hieronymus*, aliam non haberet sobolem, qvàm qvalem hic nugarum partus eruditis, obstetricante Hieronymô editus ob oculos ponit, abortivos omnes & nothos, nullos genuinos, nullos ingenuos ederet fœtus. Tantùm igitur primigenii Textus vocula נוגי distat Hieronymianis nugis, quantùm scoriis aurum obryzum.

Eqvidem versionem *Hieronymi* qvod spectat, vertere debuisset: *Mœstos ob conventum congregavi*: hoc est, dolentes, qvòd sacros, certo tempore definitos ac sollennes conventus divino cultui destinatos, ad tempus verò neglectos celebrare neqvierint, recollegi. *Primus* itaq; interpretationis, qvam *Hieronymus* probat & proponit, lapsus cernitur in voce נוגי nuge, qvam vertit *Nugas*. Nam נוגי vox constructa Participii

 Niphal

Niphal adhibetur pro abſoluta נוּגִים, qvâ ſignificantur mœrore affecti, & originem ſuam ducit à radice יָגָה, cujus Kal in Bibliis Hebræis non uſurpatur: in Niphal verò, Piel, & Hiphil extat, atqve *doloris* ſeu *mœroris* ſignificationem admittit. Hunc lapſum *Hieronymi* non ſine admiratione obſervavit *Lutherus* in explicatione hujus loci fol. 655: *Mirum mihi eſt*, inqvit Lutherus, *cur tam inſigniter labi permiſit* (Deus) *homines tantos, ſicut etiam hic in re Grammatica lapſus eſt Hieronymus, vir tantus. Non enim Nugæ eſt vox Hebræa, ut ipſe vult, &c.*

Secundus error Hermeneuticus eſt, qvòd Hieronymus vocem מוֹעֵד vertat Legem: cùm מוֹעֵד (moedh) non Legem notet in Biblis ſacris, ſed aut certum definiti temporis ac loci conventum (ⲙⲟⲟⲇⲉ) aut ipſum tempus definitum, in primis illud, qvô talis conventus peragitur, e. gr. Feſtos dies, aut deniq; totum ipſum actum certi cœtus certô tempore & locô inſtitutum deſignet h. e. feſtorum celebrationem ac ipſam ſolennitatem.

Tertius error eſt, qvòd juſtô liberalior ſit Hieronymus, & hæc verba (*qvæ receſſerunt*) de ſuo aſſuat ſacro textui. Horum enim vorborum nulla in Prophetico textu veſtigia, nec qvod iis reſpondeat, qvicqvam apparet. Ceterùm, ut, miſsis vocibus, rem ipſam conſideremus: qvis qvæſo ſenſus erit horum verborum? *Nugas, qvæ a Lege receſſerunt, congregabo.* Num divina bonitas ac Providentia verſatur circa nugas colligendas? & num Lex Dei, qvæ ſancta, juſta & bona eſt Rom. 7. 12. qvicqvam cum nugis commercii unqvam habuit? Qvantùm itaq; valeat illa auctoritas, qvæ nugas vendit, unâ lineâ ter peccat, ac præpoſterum divinis oraculis ſenſum obtrudit, nemo non videt.

Grammatici errores, qvorum manifeſtus eſt Hieronymus, partim Barbariſmum, partim Solœciſmum redolentes, ex ſeqventibus locis patent. Pſalm. 77, 5 tom. 8. & 9. *Scopebam* ſpiritum meum: qvi barbariſmus aliqvoties non modò in Hieronymiano Commentario hujus Pſalmi, ſed etiam in nova Translatione juxta Hebraicam veritatem, & porrò ex 70 Interpretibus ſeorsùm adornata ab Hieronymo, repetitur. Zach. 11, 13. Decorum præcium qvod *appretiatus ſum* ab iis. 1 Tim. 1, 19: Circa fidem *naufragaverunt*; utrumq; & *Appreciare* & *Naufragare* in Textu & in Commentario Hieronymiano invenies. Solœciſmi Hieronymiani ſunt:

ſunt: Sophon. 3. 1. *Væ provocatrix & redempta Civitas*, pro, Væ provocatrici & redemptæ civitati. Ut nihil dicamus de Verſione, qvæ Latinitate non eſt melior. Matth. 5. 22, 23. *Reus erit judicio, reus erit concilio*: pro, judicii, concilii. Eſa. 1, 14: *Odivit* anima mea, Barbariſmum olet.

Porrò *Grammaticus* pariter ac *Hermeneuticus* error ab HIERONYMO committitur, qvando & Grammaticæ & biblicæ ſignificationis incurioſus Eſaiæ cap. 1. 22 vocem סָבְאֵךְ transfert, *Caupones tui*. Nam 1 eſt dictio compoſita numeri ſingularis: Hieronymus autem interpretaturus hanc dictionem juſtô licentiùs plurarem numerum ſubſtituit. 2. סֹבֶא in Sacris qvidem Bibliis non ad deſignandum cauponem, ſed ad exprimendum (ut eruditis placet) nunc qvemvis potum, qvô qvis ſe ingurgitat, nunc ſigillatim vinum aut merum.

His junge illud Eſa. 2, v. ult. בַּמֶּה, qvod ab *Hieronymo* vertitur, *excelſus*, & in Comment. exponitur, *altitudo, ſublimitas*; cùm Grammaticæ convenienter verti deberet, *in qvo*: qvippe dictio eſt compoſita e Præpoſitione ſeu præfixo & Pronominis fragmento.

Huc etiam refer illud interpretamentum, qvod *Hieronymus* hauſit a præceptore Judæo deſcriptum Sophon. c. 3, 8, לְעַד, *ad futuram*: ubi cœcum ſeqvutus ducem Hieronymus, confundit עוֹד Syncategorema futuri temporis cum עַד conſignificante prædam, ab עוּד prædatus eſt. In commentario autem hanc vertendi audaciam acceptam refert Præceptori his verbis uſus p. 99: *Hebræus qvi me in ſcripturis inſtituit* (fortè, Bar Hanina) *aſſerebat* לְעַד *in præſententi loco magis* εἰς ἔτι, id eſt, in in futurum *debere in telligi, qvàm*, in teſtimonium.

Hanc confeſſionem ſæpius in ſcriptis ſuis repetit: qvæ licèt ſit ingenua, tamen novimus cor judæorum velamine eſſe obductum ad hunc usq; diem, cùm legitur Moſes & Vetus teſtamentum, teſte Paulô 2. Cor. 3. 14. 15.

Ne verò juventus plùs juſto tribuat Judæorum ſive Rabbinorum ſcriptis, ubi verus ac genuinus Sacræ ſcripturæ ſenſus erit inveſtigandus, nos nacti occaſionem ex hoc errore, qvem e Præceptore (a qvo ſæpe deceptus fuit, ut DRUSIUS ſcribit lin. 2. de tribus Sectis Jud. c. 9.) ſvaviter

 ſuxit

ſuxit *Hieronymus*: haud abs re fore putamus, ſi admonitionem doctiſſimi viri *Joan. Forſteri* S.S. Theologiæ Doctoris & Hebraicæ Lingvæ Profeſſoris olim in Academia Wittebergenſi, qvâ Præfationem ſuam Lexico Hebraico præfixam clauſit. Verba *Forſteri* hæc ſunt: *Saniorum dexteritas mihi ſolatio eſt, qvi, qvod res eſt fatebuntur, & gaudebunt Hebrææ Lingvæ veritatem per me eſſe repurgatam à ſordibus Rabbinorum, qvibus multis jam annis defœdata & obſcurata fuit. Si qvis eſt, qvi facultates ſuas in Rabbinos profudit, qvi in ipſorum Synagogis longo tempore verſatus eſt, qvi domi propriis impenſis ipſos præceptores aluit, qvi ipſorum Commentaria ſtudioſè evolvit, Forſterus eſt, & tamen (Deum & conſcientiam meam teſtor) nihil eximij, & qvod ſingulari laude dignum eſſet, reportavi. Eram illis initio adeò addictus, ut alius qvisqvam, ſed qvò olim illis fui addictior, hòc nunc factus infenſior, qvòd omnem operam & oleum me perdidiſſe verè, ſed non ſine dolore, fateor. Et licet Rabbinorum interdum interpretationes vocum adduco, id facio, partim, ut videant ſcioli me etjam illorum ſcripta legiſſe, partim ut eorum ineptias oſtendam & inſcitiam, ſi qvando plures inter ſe diſſentientes ſententias allego. Nunqvam autem aut rariſſimè cito, ut ipſorum autoritate nitar, ſed ut illis, qvi Rabbinis addictiores ſunt, fidem faciam, ut expoſitioni meæ eò facilius aſtipulentur: optimè ſciens, qvod qvi cœci ſunt (ut ſunt eqvidem omnes Judæi) teſtificari de veritate non poſſint, neq; illis fides habenda ſit.* Hæc Forſterus.

Hiſtoricorum, *Chronologicorum*, *Topographicorum* lapſuum jam dudum convicerunt *Hieronymum* docti viri: *Druſius* de tribus Sectis L. 2. cap. 8, 9, 10. & in Reſponſ. ad Mineryal *Nic.Serarij* c. 7. *Joſephus Scaliger* in Elencho Trihæreſ. *Serarij* cap. 12. & poſt eos *Caſaubonus* lin. 1. Exercit. num. 8. pag. 40 edit. Francof. 1615, nec non Exercit. 16. num. 93. p. 466. Horum obſervationes & argumenta, qvibus oſtendunt Hieronymum non rarò hallucinatum eſſe, etiam in Judaicâ antiqvitate & hiſtoria, nolumus huc convectare, ne actum agamus. *Nicolaus* verò *Serarius* in Minervali, qvod oppoſuit *Joſ. Scaligero* & *Druſio*, & Hieronymum & ſemetipſum conatur defendere: ſed fruſtra. Merus enim ibi conatus, ſucceſſus verò nullus: uti videre eſt Lib. 4. cap. 7. p. 156. ſeq. Minerval pro Trihæreſ. apud eundem.

Dogmaticus error eſt, qvem exponendo verſum 1 cap. 9 Eccleſiaſtæ, committit, & pag. 41 ita proponit: *Etiam in hoc dedi cor meum, & ſcire volui qvos Deus diligeret, qvos odiſſet: & inveni juſtorum qvidem opera in manu Dei eſſe:*

esse: & tamen utrum amentur à Deo an non, nunc eos scire non posse: & ambiguè fluctuare: utrum ad probationem sustineant, qvæ sustinent, an ad supplicium. Qvæ *Hieronymi* expositio periculosæ dubitationis plena est. Qvi plures *Hieronymi Dogmaticos* errores scire volet, adeat & consulat Λύχνον λόγȣ προφητικȣ *Brochmannianum* pag. 34. edit. Haunienſ. 1634. nec non ejusdem *Apologiam* seu Παρακαταθήκην *divinam* pag. 191.

Cæterùm, licet *Hieronymum* plurimùm veneremur ob eximias ingenii & eruditionis dotes, trium Cardinalium Lingvarum peritiam, Scripturarum cognitionem, incredibilem scribendi & commentandi industriam, igneam in svadendo & dissvadendo vim, qvæ in Paræneticis ejus Epistolis maximè elucet: tamen diffiteri haut possumus, qvin subinde cespitaverit nunc in vertendo, nunc in docendo, nunc deniq; in narrando. Veluti enim magna cœli lumina nonnunqvam eclipsin patiuntur: ita qvoddam est magnorum etiam ingeniorum deliqvium. Suos qvisq; patitur manes. Nemo omnibus horis sapit. Id qvod *Hieronymo* nonnunqvam accidisse, ex ostensis erratis constat. Hos autem lapsus in *Hieronymo* ideo notamus: *primò*, ut certò demonstretur, ejus autoritatem omni errore, dubiô ac periculô non vacare. *Secundò*, doceamus, judiciô & delectu opus esse legenti *Hieronymum*, aliosq; Patres, qvi eatenus sunt audiendi, qvatenus illi vocem cœlestis patris audiunt. Neq; enim qvicqvid magni viri auctoritate est munitum, mox pro rato ac indubitato habendum erit. Sæpe veritatis indagini fatua nocuit credulitas.

Nobis itaq; nemo vitio vertat, qvòd Literarum Hebraicarum, qvas profitemur, antiqvitati patrocinaturi, *Hieronymi* auctoritatem, qvâ primigeniæ Literaturæ vetustas obscuratur, qvanta sit & qvalis, æqvis momentis ponderemus, atq; incerta a certis cautè secernamus. Id qvod, nisi detectis priùs ejus lapsibus, fieri neqvibat. Neq; nostrum institutum exemplô caret. Magni & eruditi ante nos viri fuere, qvos non terruit *Hieronymi* auctoritas, qvò minùs lapsus ejus detegerent, falsa à veris circumspectè removerent. Nimirum, *Lutherus*, *Brochmannus*, *Waltherus* Præfat. ad Psalm. Dav. *Bibliander* de opt. gen. explicandi Hebraica p. 16. 17. *Drusius*, *Scaliger*, *Casaubonus*; & è Pontificiis (ut alios sileamus) *Joan. Morinus*, qvi l. 1. Exerc. 3. cap. 5. pag. 155. de Hebræi Græciq; textus sinceritate ita scribit: *His omnibus ultrò citroq; pensiculatis, colligat Lector, qvàm vera sit, & qvàm latè se diffundat magnifica illa & confidentiloqva S. Hieronymi*

ronymi assertio. Paulò post: *Videat* (Lector) *num tantò verborum apparatu, & toties repetitò umbram ferè sine lumine coloraverit.* Hæc ille.

Qvocirca, qvando *Hieronymus* pronunciat certum esse, qvòd hodiernæ Literæ Hebraicæ sint ab *Esdra primùm* inventæ, adeoq; nec Mosi nec Decalogo, in cujus literis formandis Dei laboravit digitus, sint coævæ: neutiqvam credulâ qvadam temeritate committendum erit, ut sine prævio examine *Hieronymi* auctoritate stemus, nisi mox cadere velimus, cùm tot lapsibus sit obnoxia, ob duces, procul dubio, qvos seqvutus, planè cæcos ac cespitantes. Sit itaq; QVÆSTIO SECUNDA:

QVÆST. II SPECIALIS.

An Hieronymo narranti hodiernas Hebræorum Literas ab Esdra repertas esse tutò sit fidendum?

NEgamus: *Primò*, qvia auctoritas & fides *Hieronymi* parùm tuta est, uti jam clarè ostendimus. Subinde enim vacillat nunc in vertendo sacro textu, nunc in commentando, nunc deniqve in narrando. Exemplum erroneæ narrationis Hieronymianæ hoc esto. *Hieronymus* tom. 1. Oper. p. 56. versâ in Epist. sub nomine *Paulæ* & *Eustochij* scripta ad *Marcellam* sic scribit: *Deniqve etiam Josephum, qvi vernaculus scriptor est Judæorum, asserere: illo tempore, qvo crucifixus est Dominus: ex adytis templi virtutum cœlestium erupisse voces, dicentium:* TRANSMIGREMUS EX HIS SEDIBUS. Proh fidem *Hieronymi*! *Josephus* qvando consulitur, & caput XII, de bello Jud. l. 7. evolvitur pag. 960, 961. edit. Genev. 1611. ostendit, qvantam & qvalem fidem aliqvando mereatur *Hieronymus* aliqvid narraturus. Verba *Josephi* hæc sunt: *Festô autem die, qvem Pentecosten vocant, noctè Sacerdotes intimum templum more suô ad divinas res celebrandas ingressi, primò qvidem motum & strepitum qvendam senserunt: postea verò repentinam vocem audiere, qvæ diceret:* ΜΕΤΑΒΑΙΝΩΜΕΝ ΕΝΤΕΥΘΕΝ, TRANSEAMUS HINC.

Viden' ut fidem *Hieronymi* elevet Josephus? Nam 1. *Hieronymus* dicit hoc prodigium accidisse tempore crucifixi CHRISTI: *Josephus* verò numerat inter prodigia, qvæ non longè ante excidium Jerusolymitanum contigerunt. 2. *Josepho* unica vox terruisse Sacerdotes perhibetur: *Hiero-*

Hieronymus voces auditas memorat. Et 3 denique de suo cerebro addit, *cœlestium virtutum* voces fuisse, qvod in *Josepho* non extat. *Eusebius* in Chronicis eidem errori obnoxius est, qvando non minùs qvàm *Hieronymus* tempore Passionis Domini hoc evenisse tradit. Si dicerent, rem accidisse, qvam narrant, neqve testem fidei suæ *Josephum* laudarent, facilè imperitis rerum Judaicarum rem ita se habere persvaderent. *Nunc* verò (inqvit) *Casaubonus* Exercit. 16. n. 93.) *qvis non intelligit humanitus illos errâsse, & in tempore auditæ vocis insigniter esse lapsos? itaq; ne constant qvidem sibi, & rem eandem variè narrant, hoc est, variis modis depravant.*

Secundò, ipse *Hieronymus* suam de invento ab *Esdra* hodierno Hebraico charactere narrationem suspectam reddit docens, qvòd idem sit sonus Syriacarum, Chaldaicarum & Hebraicarum Literarum. Nam Literæ Hebraicę sic sonant & sic significant juxta *Hieronymum* tom.4 Oper. Epist. ad *Paulam Urbicam* de interpretatione Alphabeti Hebraici p. 90: Verùm jam complendum est qvod petisti: ut sensum uniuscujusqve elementi interpretatio annexa significet. *Aleph*, doctrina interpretatur. *Beth*, domus. *Gimel*, plenitudo. *Daleth*, tabularum. *He*, ista. *Vau* & *Zain*, hæc. *Heth*, vita. *Teth*, bonum. *Jod*, principium. *Caph* manus. *Lamed*, disciplinæ sive cordis. *Mem*, ex ipsis. *Nun*, sempiternum. *Samech*, adjutorium. *Ain*, fons sive oculus. *Phe*, os, ab ore non ab osse dictum intellige, ne literarum ambiguitate fallaris. *Zade*, justicia. *Coph*, vocatio. *Res*, capitis. *Sin*, dentium. *Thau*, signa. Post interpretationem elementorum intelligentiæ ordo dicendus est. *Aleph, Beth, Gimel, Daleth, Prima* connexio est, *Doctrina domus plenitudo tabularum*, qvòd videlicet doctrina Ecclesiæ, qvæ Domus Dei est, in librorum inveniatur plenitudine divinorum. *Secunda* connexio est, *he, vau, zain, heth, ista & hæc vita.* Qvæ enim alia potest esse vita sine scientia scripturarum? Per qvam etiam Christus agnoscitur, qvi est vita credentium. *Tertia* connexio habet, *teth, jod, bonum principium*: qvia qvamvis nunc sciamus universa qvæ scripta sunt: tamen ex parte prophetamus, & nunc per speculum in ænigmate videmus. Cum autem MERUERIMUS esse cum Christo, & similes angelis fuerimus: tunc librorum doctrina cessabit: & tunc videbimus facie ad faciem bonum principium sicuti est. *Qvarta* connexio est, *Caph, Lamed, Manus disciplinæ* seu *cordis*. Manus intelliguntur in opere: cor & disciplina intelliguntur in sensu: qvia nihil facere possumus, nisi

 priùs

priùs qvæ facienda ſunt ſcierimus. *Qvinta* connexio eſt, *mem, nun, ſamech, ex ipſis ſempiternum adjutorium*: hoc explanatione non indiget: ſed omni luce manifeſtius eſt, ex ſcripturis æterna ſubſidia miniſtrari. *Sexta* connexio habet, *ain, phe, ſade*, fons ſeu oculus oris juſticiæ: Secundum illud qvod in qvarto numero expoſuimus. *Septima* connexio eſt, qvæ & extrema, qvò & in ipſo qvoqve ſeptenario numero fit myſticus intellectus, *coph, res, ſin, thau, vocatio capitis dentium ſigna.* Per dentes articulata vox promitur: & in his *ſignis ad caput omnium, qvi eſt Chriſtus, pervenitur: per qvem venitur ad regnum ſempiternũ. Oro, te, qvi hoc ſacratius ſacramento? &c.*

Ecce Hebraici Alphabeti ſonum, ſignificatum & myſticum ſenſum. Hic ſenſus & ſignificatus ingenioſiùs qvàm ſolidiùs, ſi nonnulla elementa accuratiùs expendas ab *Hieronymo* concinnatus, vix omne feret punctum, tantíqve viri fidem & auctoritatem minùs tutam reddet. Qvæ *Druſius* in hoc literarum arcano deſideravit, oſtendit in Cenſura Alphabeti Veteris Hebraici editi Franekeræ 1609. p. 13. ſeq. Tali etiam elementorum Hebraicorum myſtico ſenſu delectatus eſt *Euſebius*, qvem Græcô ſermone expreſſit. *Hieronymum* & *Euſebium* ſeqvutus eſt *Joannes Cheradamus*, qvi Alphabetum Sanctæ lingvæ myſtico ſenſu refertum curioſiùs, qvam utiliùs edidit Pariſiis 1532.

Nos verò, miſsô Literarum Hebr. myſterio & exqviſitiore ſingulorum ſignificatuum examine, *ſonum* ſaltem hôc lôcô attendimus. Pronunciat *Hieronymus* eundem eſſe Syriacorum & Hebraicorum ſonum. Verùm enim verò, qvando Hebræi pronunciant *Aleph, Gimel, Daleth, Jod, Lamed, Mem, Samech, Ain &c.* tunc Syri aliis aſcitis vocalibus, qvàm qvibus gaudet Literarum Hebraicarum enunciatio, non eundem, qvô Hebræi utuntur, ſonum ſervant. Ita enim Syriaci characteres mutant ſonos: *Olaph, Gomal, Dolath, Jud, Lomad, Mim, Semkad* (ubi conſonantes etiam mutantnr) Ee, pro Ain, &c. Qvamobrem non idem eſt Syriacarum & Hebraicarum Literarum ſonus, uti Hieronymus tradit.

Tertiò, qvando *Hieronymus* narrat *certum eſſe, Eſdram Scribam Legiſqve Doctorem poſt captam* Hieroſolymam *& inſtaurationem templi ſub Zorobabel alias literas reperiſſe, qvibus nunc utimur, & ad illud uſq; tempus eoſdem Samaritanorum & Hebræorum Characteres fuiſſe*, ſuam ipſius fidem dubiam reddit, & plane ſuſpectam.

Ratio in promptu: qvia ipſe *Hieronymus* longè antiqviorem hodiernis lite-

literis Hebræorum uſum tribuit: qvando docet eas tempore Aharonis viguiſſe. Tom. 4 Oper. Epiſt. ad *Fabiolam* de veſte Sacerdotali pag. 26 ita ſcribit: *Octava eſt lamina aurea, id eſt, ſis zaab* צִיץ זָהָב *qvâ ſcriptum eſt nomen Dei* Hebraicis *qvatuor literis*, י *Jod*, ה He, ו *Vau*, ה He, *qvod apud illos ineffabile nuncupatur.* H*æc ſuper pileolum lineum & commune omnium ſacerdotum, in Pontifice plùs additur, ut in fronte vitta hyacinthina conſtringatur totamq; Pontificis pulchritudinem Dei vocabulum coronet & protegat.* Hæc ſacerrima inſcriptio inſculpta aureæ laminæ florem repræſentantis & ſuper cidari ac fronte Aharonis collocatæ Exod. 28. v. 36 ita ex Moſe expreſſa cernitur: קֹדֶשׁ לַיהוָה hoc eſt, SANCTITAS DOMINI.

Ex his manifeſtum evadit, qvòd, qvando *Hieronymus* expreſsè ſignat figuras literarum Hebraicarum extantium ſuper cidari Aharonica, ipſam frontem Aharonis citet & indigitet teſtem antiqvitatis & perennitatis Hebraicis ſacrorum Bibliorum characteribus propriæ, contra ſemetipſum & contra ſuam fidem. Nam illud, qvod pro rato habuit, nimirum, *ab Eſdra inventas* eſſe figuras literarum Hebraicarum, qvibus hodie utimur, irritum reddit, certumq; planè incertum, ne qvid gravius dicamus. Nam Literas tales olim oſtenſas fuiſſe in fronte Aharonis docet. Ecce *Hieronymum* oppoſitum *Hieronymo.* Secum itaqve priùs tranſigat, fidemqve Hieronymianam evidenti contradictione liberent *Hieronymi* patroni, anteqvam eam tanqvam indubitatam credendam proponant.

Qvartò, Hieronymo Eſdræanum Hebraicarum Literarum inventum aſſerenti tutò non fidimus, qvia ſuæ aſſertioni nullô ſacræ Scripturæ teſtimoniô fidem facit: nec *Eſdram*, qvi hic utramq; qvod dicitur, paginam faceret, nec *Nehemiam*, nec *Haggæum*, nec *Zachariam*, nec deniq; *Malachiam*, qvi circumductô 70 annorum orbe captivìsq; Judæis jam patriæ redonatîs, ſcripſerunt ea, qvæ canone ſacro & fide digna habita ſunt. Putaſné *Eſdram* memorabile hoc ſuum Literarum Hebraicarum inventum, audax mutandi divini Characteris facinus, laborioſum ſuum in docenda ac procerum & populi in diſcenda nova Literatura ſtudium Literarum monumentis aut indignum putaviſſe, aut incurioſiùs negligere voluiſſe? in primis cùm rerum longè viliorum curioſè meminerit, ſcilicet, cibi, potus, olei dati Sidoniis locô præmii, qvô promptiorem advehendis lignis cedrinis operam locarent Eſd. 3. 7. Me-

morat qvot cantores,cantatrices, camelos, aſinos reduxerint reduces ab exilio Babylonico Judæi Eſd. 2, 66,67; nec non, qvot millia ſervorum & ancillarum redierint Eſd. 2, 65 : qva ergo probabilitate dixeris inauditam & inſolitam hanc elementorum mutationem ſolam indignam habitam fuiſſe, qvæ in literas relata poſteritati commendaretur,cùm res ſit, ſi revera geſta fuerit, fide & aſſenſu publicô digniſſima? Eſdrâ igitur tacente, ſi conticuiſſet Hieronymus, meliùs ſuæ fidei & famæ conſuluiſſet, qvando loqventibus ſuis Præceptoribus, hominibus parùm fidis fidem habuit. Etenim ab iis *Hieronymum* hanc opinionem & tales hauſiſſe etiam eruditi, *Morinus* & *Capellus*, teſtes ſunt, Hieronymianæ aliàs ſententiæ patroni. Præceptores *Hieronymi* Judæos qvatuor numerat *Morinus* Exercitat. Bibl. de Sinceritate Hebr. & Gr. textus lin. 1. Exerc. 3. c. 2: *Primus* ex Judæo factus Chriſtianus. *Secundus Barrabanus* Epiſt. ad *Pammachium* & *Oceanum* Tom. 3. Oper. pag. 86: qvô tanqvam alterô *Nicodemô* uſus eſt ob metum Judæorum. *Tertius Tyberienſis* Tom. 4. oper. p. 8. qvi Judæis admirationi fuit. *Qvartus Lyddeus*, adjutor Hieronymi, licet infelicior in exponendo Jobo Tom. 4. p. 10. Alios præterea audivit, præſertim peritum Judæum Chald. lingvæ in exponendo Tobia Tom. 4, pag. 9.

Qvintò, monſtret *Hieronymus*, vel ejus defenſor, qvænam fuerit neceſſitas mutandi illum characterem, qvi populo jam notus fuit,& ſurrogandi alium incognitum cunctis judæis. Etenim illâ Lege, qvam jam dudum Literis ſuorum digitorum conſignatam JEHOVAH per manum *Moſis* tulit Neh. 8, 14. Nehem. 9, 14. &c. 10. 29 utebantur in cultu divinô, qvi hactenus neglectus jacuit, inſtaurando. Nam כַּכָּתוּב juxta illud qvod dudum *perſcriptum extabat in Lege Moſis viri Dei*, erectô altari, holocauſta denuô inſtituerunt Eſd. 3,2, & Feſtum tabernaculorum celebrârunt v. 4. Porrò *juxta ſcripturam Libri Moſis*, qvi jam ſcriptus extabat, ordinârunt Levitas & Sacerdotes Eſd. 6, 16. Qvâ igitur viriſimilitudine ſcribit *Hieronymus* poſt inſtaurationem Templi Literas ab Eſdra repertas fuiſſe? cùm eô tempore Eſdræ ac primis religionis reformatoribus ſufficeret ſcripta & ab exilio repoſitata Lex Moſaica; nullaq; evidenti neceſſitate adduceretur *Eſdras*, ut incognitô Scripturæ genere nuperè accenſum pietatis zelum, ſuccreſcentis eccleſiæ judaicæ primordia, & populum aſſvetum Literis Moſaicis, aliisqve negotiis qvàm diſcen-

ſcendis novis Literarum formis magis intentum turbaret. Confer Eſd. 2, v. 62.

Sextò, qvod ſi nova ſacrorum librorum Scriptura Hebraica ab *Eſdra* ſit inventa, ut *Hieronymo* placet, adeoq; antiqviſſima divinæ manus Literatura ſit abrogata, oſtendatur, qvô divino mandatô tam novum & audax Literarum molimen nitatur. Qvis enim facilè credat *Eſdram* eò audaciæ progreſſum eſſe, ut illam ſcribendi formam, qvam Dei digitus conſecrârat, qvam Deus denuò Legem ſcripturus indemnem & inviolabilem præſtiterat Deut. 10, 4, qvam *Moſes, David, Salomon, Eſaias, Jeremias, Ezechiel, Daniel* &c. ad tempora *Eſdræ* uſurpârant, qvamq; populus noverat, propriô auſu abſq; ſpeciali Dei mandato prorſus mutaret, a ſacris Libris exſcribendis removeret, atq; ſic tenuia propriæ manus orſa & novella lineamenta antiqviſſimæ, abſolutiſſimæ & diviniſſimæ ipſius JEHOVAH Literatutæ præferret? Moſi producenti mandatum, *Scribe tibi verba hæc* Exod. 34, 27. fidem habem⁹: *Hieronymo* autē mandatū *Eſdræ* expreſsè a Deo datum de novis Literis inveniendis, publicandis & uſurpandis proferre nec audenti nec potenti credulâ temeritate non aſſentimur.

Septimò, ſi iidem Hebræorum & Samaritanorum characteres (Samaritici, ut putat Hieron.) fuerint usq; ad tempora *Eſdræ*, ſeqvitur Sacros Libros omnes olim Samariticis Literis fuiſſe ſcriptos. Si verò tot libri Joſuæ, Judicum, Samuelis, Jobi, Salomonis, Davidis &c Literis Samaritanorum verè ſint exarati, vel unum ex tot librorum exemplaribus alicubi exiſtere neceſſe eſt. Deſignet itaq; *Hieronymus*, aut alius *Hieronymo* patrocinaturus, in qva orbis parte, in qvo regno, in qvo cœtu, urbe vel bibliotheca Samariticum *Eſaiæ, Jeremiæ* &c. volumen, & Samariticum δωδεκαπρόφητον deliteſcat. Indigitet eum, qvi hæc Samaritica divini codicis ſcripta unqvam viderit, legerit aut uſurpârit. Qvotus enim qviſq; eſt, cui curæ ac cordi eſt divina providentia in conſervando verbo, qvi ſibi perſvaderi patiatur, cuncta archetypa volumina Samaritica, ſi revera extitiſſent, & cuncta eorum ectypa ita intercidiſſe, ut ne unum qvidem ſupereſſet exemplar. Hoc opinari nil aliud eſt, qvàm Dei providentiam inſuper habere, ſacræ ſcripturæ perennitatem proſtituere, atq; Judæos curioſiſſimos in conſervandis Libris ac Literis divinis incuriæ præter meritum accuſare. Satius igitur fuerit, miſsâ hac opinione, ſtatuere tali olim Libros ſacros exaratos eſſe charactere Hebraicô, qvali ad

nos divinô munere propagati & adhuc excusi cernuntur, & gratias agere ter opt.ter benignissimo Deo tanti, tàm antiqvi, tam intemerati & preciosi thesauri conservatori, qvàm opinari, tot scripta & exscripta divina prorsus periisse; imò tutiùs erit fidere divinæ Providentiæ, qvàm Hieronymo suorum vanissimorum Præceptorum commenta non rarô narranti & publicanti.

Octavò, Literarum *Jod* & *Vau* figura hodierna collata cum locis Scriptutæ Matth. 5, 18. & Exod. 26, 33. rectè expensis & intellectis, fidem Hieronymianæ narrationis minùs tutam reddit. De qva vide EXERCIT. nostram opponendam *Josephi Scaligeri* opinioni, qvâ Hebræorûm Literæ a Syriacis depravati memorantur.

Nonò, si auctoritas humana admittenda erit *Hieronymo* opponimus 1. *Augustinum*, qvi l. de Civ. Dei c. 39, docet *Lingvam Hebræam ejusq; Literas non cœpisse a Lege* multò minùs ab *Esdra sed per successionem patrum custoditas esse*. 2. *Clem. Alexandrinum*, qvi tradit l. 1. Stromat. qvòd per Esdram (tantùm) *sacrorum facta sit recognitio & instauratio*. 3. *Tertullianum* c. 3 de habitu mulierum, qvi scribit, *instrumentum judaicæ Literaturæ esse restauratum*. *Chrysost.* Homil. 8 in Epist. ad Hebr. docet *Esdram* ex reliqviis Scripturæ eam composuisse. *Hilarius* Præfat. in Psalm ait Esdram omnes Psalmos collegisse & ex iis unum Librum confecisse. *Theodoretus* Præf. in Psalm. tradit, Scripturam veterem depravatam tempore captivitatis ab *Esdra* fuisse restitutam.

Ad extremum hæc sunt *Momenta*, qvibus moti *Hieronymo* hactenus assentiri haut potuimus. Neutiqvam tamen suâ fraudandus erit gloriâ magnus Ecclesiæ Doctor *Hieronymus*, cujus meminit *Baronius* in Martyrologio passimq; in Annalibus; *Laurentius Surius*, Jac. *Charias Lippeloo*, *Alphonsus Vilega* in Sanctorum flore, *Petrus Diaconus*, *Marianus Victorius Episcopus Reatinus*, *Jacobus Cavaccinus* Patav. in libr. Anachoretarum, *Gerardus Vossius*, de Hist. Latin. lib. 2, cap. 11, & deniqve *Jac. Philippus Thomasinus* in Oratione de Laudibus *Hieronymi* excusa PatavI, 1630.

Nunc porrò modestiùs opponenda fuisset nova EXERCITATIO opinioni magni olim Viri *Josephi Scaligeri* de *hodiernis* Hebraicorum Voluminum *Literis*, qvas *ex Syriacis depravatas* perperam docet, uti testantur Animadversiones ejus in Chronologica *Eusebii* p. 109 ed. Lug. Batav. cIↄ Iↄcvi, nisi temporis exiguum spacium qvô arctamur, obicem

cem poneret. Qvocirca veniam dabit benignus noſtrorum conatuum interpres, ſicubi in EXERCITATIONIBUS, præſertim SECUNDA injiciatur mentio III EXERCITATIONIS, cujus editionem Nundinis Librariis Autumni reſervare cogimur. Cujus etiam tempeſtivitati TRIADA novam Ægyptiacæ LITERATURÆ deſtinavimus, ſi Deus vitam ac vires benignè indulſerit. Hæc proponit *Mercurii*, *Iſidis* ἀῤῥήματα literaria, *Ægyptiacarum* & *Græcarum Literarum* mutuas colonias, auctoritatem ſacrorum Ægyptiacorum charagmatum, eorundem σύγκρισιν cum aliis *Literis*, ſigniſq; religioſis, militaribus, cœleſtibus, nec non etymon & partitionem, tandemq; Hieroglyphico Heliocanthari Schemate URANIAM SACRAM & PROFANAM repræſentat. Cui labori faveat & benedicat cœleſtis gratia!

Verùm enim verò ne pagellæ aliqvot vacent, in anteceſſum Vindiciarum, qvas forte EXERCITATIO hæc poſcet, ſi qva penna a pruritu & cacoëthe contradicendi non neceſſario neqveat ſibi temperare; præmittemus SPICILEGIUM qvarundam *Aſſertionum* ceu novum prophylacticum ſubſidium antiqviſſimis Hebræorum Literis debitum, illúdq; EXERCITATIONI huic TERTIÆ inſtar CORONIDIS in ſpem tuæ gratiæ, Lector benigne, ſubjungemus. In hoc autem SPICILEGIO ὡς ἐν τύπῳ publicis oculis & melioribus judiciis contemplandum proponemus varium armorum genus, qvô pugnant celebres Samariticæ aciei anteſignani. Nos igitur

1. ASSERIMUS a *Bartholomæo Mayero* Philol. Sacr. part. 1, ſeu Prodr. Chald. ſacri pag. 39, 40. edit. Lipſ. 1629, vocem סֵפֶר, Dan. 1, 4. & 17 inconvenientiùs trahi ad violandum priſcum & proprium jus antiqvitatis Literariis Hebræo-Biblicis debitæ.

2. *Mayerum* fruſtra præſidium petere e Germanica *Lutheri* Verſione, ibid. pag. 40.

3. Eundem ſeqventem veſtigia *Schindleri* docentis nomina conſonantium Literarum eſſe Chaldaica hallucinari pag. 50.

4. E nominibus Hebraicarum Literarum firmum non necti argumentum.

5. Siclis *Mayerianis* non plus ponderis ineſſe, qvàm *Capellianis* ad characteris Biblici divinâ Providentiâ conſervati antiqvitatem elevandam pag. 52, 53, 54, 55.

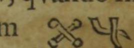
6. Non-

6. Nondum solidè demonstrâsse *Mayerum*, qvòd Judæi reduces e Babylonia novas *Literarum* notas, Legi Dei & Libris sacris describendis deservituras secum attulerint pag. 52.

7. Idem esse nostrum judicium de viris *Consilij magni*, qvibus novum illud *Literarum* nostrarum scitum confidentiùs ascribit pag. 56, 57.

8. Textu Esdræanô cap. 7. v. 12, in qvo Esdra audit perfectus *Scriba*, perennitatem hodierni Hebræi characteris non tolli.

9. Crimine falsi non vacare *Morinum*, qvando Exercit. Eccles. in Samaritanorum Pentateuchum ita allegat pag. 29. ed. Paris. 1631 *Hieronymum* in cap. 3. Epist. ad Galat. v. 10, ut de suo textui *Hieronymiano* aliqvid assuat. Deinde *Morinum* se opponere communi oculorum sensui & *Samaritico Alphabeto*, qvod ipse attulit Exercitat. 4, pag. 372, cum affirmat Vau Samaritanorum *uncum semper esse juxta omnium figuras*; Hebraico autem Vau denegat *unci* figuram, ut antiqvas nostras *Literas* de ponte dejiciat Exerc. 2. pag. 154.

10. Nullô certô fundamentô niti *Blancuccium*, qvando Instit. in Lingvam Hebraicam suo Alphabeto hoc geminum hoc modò repræsentans crucem inserit, ut nostris Literis crucem figat.

11. Nec testimonia, nec rationes, qvibus *Capellus* nititur Arcan. Punctat. l. 1, c. 6. p. 37, ed. Lugd. Bat. 1631 tanti ponderis esse, ut grande antiqvitatis momentum, qvod Hebręorũ Biblicus character possidet, officiant.

12. Maximam Judæorum cùm antiqviorum tum recentiorum partem suffragari perennitati hodiernorum Hebræorum elementorum in Legis Tabulis, & ceteris divinis voluminibus extantium secus ac *Capellus* opinatur Sect. 1.

13. Ut paucis multa complectamur: Nec *Hieronymi*, nec *Scaligeri* opinionem rectè probando *Capellianæ* Quęstionis statui, nec Historiam 2 Reg. 17 deservire, nec solidè probatum esse, quòd judæi in Babylonia obliti sint suarum Literarum, odiíve in Samaritanos post reditum characterem suum mutaverint, nec e *Siclis* firmum duci argumentum, nec deniq; ostensum esse, quòd illi *Sicli* ante captivitatem Bab. cusi sint. Hic esto limes adjecti SPICILEGII, quem statuit temporis angusta mensura, cui ascribat benignus Lector, siqua incuria fudit aut humana parùm cavit industria.

Pag. 63. lin. 5. Lege Secundo *pro* Primo.

GLORIA PRINCIPIO ET FINI
JEHOVAH HAGOELI
A & Ω.

48

